

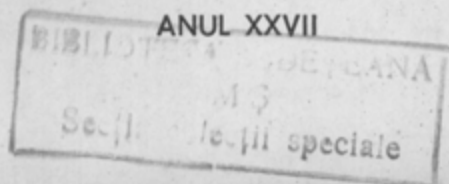
PV
1

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

7-9 / 1977

C U P R I N S U L

pag.

*** Pe firul neîntrerupt al dăinuirii — — — — — 455

JUBILEUL MITROPOLIEI BANATULUI

† NICOLAE, Mitropolitul Banatului: Permanența ideii de mitropolie la românii ortodocși din Banat — — — — —	458
† VISARION, Episcop al Aradului și Hunedoarei: Episcopia Aradului la 30 de ani de la reînființarea Mitropoliei Banatului — — — — —	462
† Episcop-Vicar TIMOTEI LUGOJANUL: Scaunul mărturiei — — — — —	468
I. D. SUCIU: Mitropolia Banatului — — — — —	473
THEODOR N. TRĂPCEA: Din viața religioasă a românilor din Timișoara în timpul stăpînirii otomane (1552—1716) — — — — —	483
COSTIN FENEȘAN: Conscripția protopopiatelor Lugoj și Caransebeș din anul 1792 și semnificația ei — — — — —	486
Prot. ION B. MUREȘIANU: O afirmație românească: biserica de la Băile Herculane din 1803, ctitorită de protopopul Nicolae Stoica de Hațeg — — — — —	494
Prof. VASILE IONIȚĂ: Mărturii ale numelor de locuri — — — — —	505

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA: Preoția în lumina Vechiului Testament — — — — —	510
--	-----

ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE

Pr. ION BUNEA: Rodul îndoielii — — — — —	519
† TIMOTEI LUGOJANUL, Episcop-Vicar: Simțămîntul datoriei — — — — —	522
Lector AUREL JIVI: Cruce și înviere — — — — —	525

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Prot. VASILE PETRICA: Primii pași în parohie — — — — —	528
--	-----

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

Academician CONSTANTIN C. GIURESCU: Un îndoit simbol: Moise Groza — — — — —	538
---	-----

A N I V E R S Ă R I

*** Biruințele noastre — — — — —	542
----------------------------------	-----

URME DIN TRECUȚ

DAN SIMONESCU: Contribuția cărților bisericești la unitatea culturală a românilor — — — — —	545
---	-----

D O C U M E N T A R

D. S. ION: Pagini din istoria poporului român: Cronica de la Nuremberg — — — — —	554
Pr. GHEORGHE NAGHI: Un document din 1860 — — — — —	561

~~P. III 9.317~~

PV 1

MITROPOLIA BANATULUI

7-9

ANUL XXVII 1977

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinți : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului

P. S. VISARION, Episcopul Aradului

Vicepreședinți : P. S. Episcop Vicar TIMOTEI LUGOJANUL

P. S. Arhiereu Vicar GHERASIM HUNEDOREANUL

Membrii : P. C. Pr. CONSTANTIN COMȘULEA, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

P. C. Pr. SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic
din Caransebeș

Redactor responsabil : C. Preot PETRU DOROBANȚU, Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, Filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

Fericitul intru adormire Patriarh Justinian

PE FIRUL NEÎNTRERUPT AL DĂINUIRII

În primele zile ale anotimpului ce deschide zărilor reînvierii întregii firi și care de la sine arată că nu există moarte, că mai ales omul e sortit să dăinuiască prin toate împlinirile sale, Patriarhul Justinian s-a mutat în veșnicie. Într-un astfel de moment, simțămintele intime ca și străvechile datini, ne-au îndemnat la scrutarea întregii trăiri a celui care lăsând cele trecătoare, a luat cele netrecătoare, spre a desluși aievea personalitatea ce și-a pus pecetea pe toate făuririle intrate în istorie. Dar nu este nevoie a face întocmai, pentru că îndreptînd cu pietate gîndul spre acela care aproape trei decenii a stat neclintit la cîrma Bisericii Ortodoxe Române, fiecare își dă seama că firul vieții sale nu s-a întrerupt, ci continuă, asemenea firului ce se deapănă dintr-un caier minunat și a cărui bogăție niciodată nu se sfîrșește. Aceasta intrucît viața Patriarhului Justinian, nu a fost singulară, așa cum nu putea fi nici însăși realitatea ce a reprezentat-o în calitate de conducător spiritual, ci a însemnat viața Bisericii noastre cu care s-a identificat și implicit viața poporului și a țării. Ea nu poate fi desprinsă de acea epocă din viața Bisericii strămoșești asupra căreia și-a lăsat amprenta, după cum un rîu nu se poate imagina fără izvor și fără cursul său continuu pînă la vărsarea într-o altă albie.

Regretatul Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române a preluat o zestre îmbogățită de generații întregi, la care a adăugat cu neasemuit zel pentru a o lăsa moștenire celor ce-l vor urma întru credință și făurire. Activitatea sa a sintetizat un trecut plin de învățăminte spre a jalona apoi noi și largi perspective pentru o Biserică autentică, care să poată răspunde exigențelor lumii în continuă transformare.

În șirul ierarhilor Bisericii, Patriarhul Justinian se înscrie cu o strălucire aparte care va lumina tot cursul ulterior al Ortodoxiei românești. Nu este de trebuință a-i încadra chipul într-una sau alta dintre cetele vlădicilor români, a celor ce au pus temelii unei solide organizări bisericești și au înălțat sfînte așezăminte sau ctitorilor de limbă și cultură națională, la fel și a celor ce n-au precupețit nimic pentru biruința cauzei poporului, fiindcă pretutindeni și-ar găsi locul de cînstire cuvenit. E potrivit însă a încadra acest chip în rîndul patriarhilor noștri, intrucît parcă întregeste tainic treimea acestora. Căci dacă în viața Bisericii unitatea Sfintei Treimi reprezintă unitatea religioasă, iar aceasta simbolizează pentru noi și unitatea națională (cf. I.P.S. Nicolae Mitropolitul Ardealului,

„Caracterul de unitate în viața Bisericii Ortodoxe Române”, în rev. *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXXVI, nr. 6, iunie 1968, p. 689 (urm.), e de înțeles că imaginea primilor trei patriarhi români poate evoca același simbol și, implicit, o împletire de năzuințe religioase și patriotice.

Panegiricul ce s-a rostit la înmormântarea celui vrednic de pomenire făcea o remarcă asupra descinderii celui dintâi Patriarh al României, Miron Cristea din părțile transilvănene, a celui de al doilea, Nicodim Hurteanu, din cele moldovene, iar a celui de al treilea, din cele vâlcene, ceea ce duce la constatarea că, pe rînd, cîrma Bisericii au ținut-o în ultima jumătate de veac fiii celor trei mari provincii românești. Chiar acest fapt dovedește că toți cei ce cred și simt românește, sînt una și nedespărțiți, într-o întreprindere de ființă și năzuință. Rezultă de aici că asemenea întîistătorilor lor, slujitorii și închinătorii altarelor românești s-au simțit permanent angajați în întreaga lucrare a Bisericii care s-a desfășurat în cadrul a tot ceea ce poporul nostru clădește pentru veșnicie.

Patriarhul Justinian a fost călăuză minunată pentru toți cîi ce l-au urmat cu fidelitate, în a transpune pe latură bisericească mărețele cuceriri ale poporului român și a urca mereu pe noi și noi trepte cu ideile cele mai nobile nutrite veacuri de-a rîndul de vrednicii înaintași.

În acest sens o referire la marile momente ale istoriei neamului și ale Bisericii sînt edificatoare. Cucerirea independenței de stat a României, al cărei centenar s-a aniversat în acest an cu entuziasm fără precedent, a adus Bisericii Ortodoxe Române autocefalia meritată. Desăvîrșirea unității statale din 1918 a făcut posibilă ridicarea Bisericii noastre la rangul de Patriarhie. Cîștigarea deplinei neatîrnări, la 23 August 1944, a dezlegat și Biserica de servituți la care regimurile politice din trecut o îndatorau, dîndu-i posibilitatea să-și desfășoare, în deplină libertate religioasă, misiunea ei mîntuitoare, condiție în care și-a putut realiza reîntregirea prin întoarcerea în sinul Ortodoxiei a fraților de aceeași lege, zmulși odinioară de vitregia veacurilor.

Înțelegînd transformările epocale din viața patriei, descifrînd crugul vremurilor noi, cel chemat în 1948 la suprema direcție ecleziastică, a imprimat instituției sfinte și aproape bimilenare în fruntea căreia a fost pus, ritmul corespunzător minunatei epoci contemporane.

O viziune clară asupra destinului neînterupt al Bisericii și țării, unul și același în devenirea lui, a asigurat întîistătorului Bisericii Ortodoxe Române o chibzuită arhipăstorie, răsplătită cu cele mai bogate roade. Asemenea slugii credincioase și harnice din Evanghelie, ceea ce a primit a înmulțit cu prisosință, lăsînd în urmă o întocmire bisericească deplin corespunzătoare spiritului poporului nostru și grefată pe rînduiele canonice ale Ortodoxiei, o înaltă cultură teologică îmbinată cu cea mai curată trăire duhovnicească, o salbă de mănăstiri înfloritoare și un buchet de școli prețuite, precum și alte așezăminte de lumină duhovnicească și har.

Cel din urmă volum al operei sale fundamentale intitulată semnificativ „Apostolat social”, purtînd cifra deplinătății, XII, reprezintă un lăsamînt a tot ce a primit și sporit în viață, în folosul Bisericii și al obștei. Parcurgînd filele ce înscriu gînduri și osteneli, asemenea unui răboj de zi

cu zi, cititorul nu poate face o distincție între marile probleme puse, teologice și bisericești, istorice și naționale, obștești și umanitare, toate găsindu-se într-o împletire admirabilă ce cheamă neconținut la integrală adeziune. Găsim aici curgerea firească și continuă a vieții unui ales osîrduitor în care se reflectă continuitatea vieții Bisericii și permanența virtuților poporului. Referindu-se la clipele cruciale în care viața ierarhilor, preoților și credincioșilor a fost una cu cea a tuturor cetățenilor și a țării întregi, autorul „Apostolatului social” consemna următoarele: „... iată dovada continuității și permanenței prezențe a Bisericii noastre ortodoxe, în lupta pentru libertate și progres, purtată veacuri de-a rîndul de poporul român” (vol. IV, p. 81).

Se asociază adesea calității de patriarh a adormitului în Domnul, atributul de patriot. Fără a recurge la considerații de ordin filologic, s-ar putea spune totuși că cel vrednic de aceste virtuți a pătruns la rădăcina lucrurilor, înțelegînd că noțiunile însele se apropie; căci dacă patriarh înseamnă părinte pentru toți cei de aceeași credință, patria înseamnă mamă pentru toți cei de aceeași lege, odrăsliți din același pămînt.

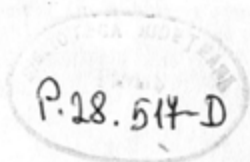
Patriarhul Justinian afirma în acest sens că „patria pentru noi este tot una cu Biserica. Biserica Ortodoxă Română este o Biserică națională și în momente grele ea a fost alături de poporul român” (Apostolat social, vol. XII, p. 32).

Urmînd pîlda primită, toate mădularele Bisericii noastre, membrii clerici și mireni, n-au făcut despărțire în cugetul lor între credincios și cetățean, dimpotrivă, într-o unitate pînă la identitate, au adus și aduc mereu laudă lui Dumnezeu și cinstire patriei, făuririlor ei consacrate independenței, suveranității, propășirii și fericirii poporului, păcii și frăției în întreaga lume.

Acum că s-a parcurs firul sensurilor unei vieți țesută într-un ade-vărat drapel al biruinței, se poate constata în ce măsură aceasta s-a desfășurat ca un semn al datoriei pentru cei cărora trebuia să le fie model îmbietor de urmat.

Lăsămintele bogate desigur că vor rodi și în viitor prin germenul pe care a știut cu har să-l sădească în ogorul Bisericii.

Și, ori de cîte ori vom purcede la lucrarea pentru tot binele Bisericii și al țării, ca o incurajare și încredere în izbîndă, ne vor stărui în minte cuvintele Scripturii sfînte ce își au în sine tilcuirea: „Aduceți-vă amînte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu; priviți cu luare amînte cum și-au încheiat viața și le urmați credința” (Evrei 13, 7).

JUBILEUL MITROPOLIEI BANATULUI

PERMANENȚA IDEII DE MITROPOLIE LA ORTODOCȘII ROMÂNI DIN BANAT

de: † NICOLAE
Mitropolitul Banatului

Parte componentă a întregii țări și a totalității poporului, Banatul și românii bănățeni se prezintă ca avînd caracteristici speciale în stare să le definească individualitatea. Scurgerea veacurilor a contribuit la sublinierea trăsăturilor aparte care dau puțința urmăririi evoluției diferitelor laturi ale vieții obștești din această parte a pămîntului strămoșesc, atît în dependență de istoria românilor de pretutindeni, cit și de elementele proprii ¹⁾.

Numele, graiul, portul, obiceiurile, cîntecul, unele aspecte ale spiritualității, culturii, artei, economiei, activității publice întîlnite în Banat, demonstrează caracterul lor specific. Chiar Biserica, deși una în credință, cultul, tradițiile și organizarea ei, îmbracă aici forme care deși n-au dus nicicînd la separări, îngăduie să-i urmărim dezvoltarea pe coordonate care îi aparțin. Vom lăsa de-o parte referirile la vechimea, trăinicia și caracterul ortodox al instituțiilor ecleziastice ființînd de-a lungul vremii și ne vom opri mai ales asupra prezenței în conștiința românilor ortodocși din Banat a *ideii de mitropolie*.

Cînd în adunarea națională de la Lugoj din 15/27 iunie 1848 tribunul Eftimie Murgu și ceilalți participanți cereau „obișnuitul mitropolit” cu sediul la Timișoara, ei exprimau o revendicare a nenumărate generații ²⁾. Într-adevăr Timișoara și-a avut mitropolitul autohton din timpuri îndepărtate. Chiar dacă vicisitudinile vremii au făcut să dispară documentele atestînd începuturile, mărturii ulterioare grăiesc despre un șir de mitropoliți bănățeni, unii cu jurisdicție, alții doar cu titlu cînd împrejurări nefavorabile au redus la neființă instituția ca atare.

¹⁾ Conf. univ. dr. Marius Bizerea, *Banatul ca unitate și individualitate istorică-geografică în cadrul pămîntului locuit de români*, în: Tibiscus, Etnografie, publicație a Muzeului Banatului, Timișoara, 1975, pp. 7—24.

²⁾ Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur*, vol. I, ed. 2, Sibiu, 1904, p. 353; G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, 1937, p. 161.

Stadiul actual al cercetărilor nu ne îngăduie precizări definitive. S-a emis părerea că centrul eparhial din Timișoara a preluat funcția mitropolitană deodată cu încetarea existenței mitropoliei Severinului în veacul al XV-lea. Istoricul Nicolae Tincu Velea a vorbit pe larg despre aceasta adăugînd că mitropolia Banatului avea caracter românesc, precum o dovedește vulturul de de-asupra porții reședinței eparhiale din Timișoara, „încă și astăzi vizibil”³⁾. Nicolae Popea a repetat această teză și după el de asemenea alți istorici bisericești⁴⁾. Cît adevăr se găsește în asemenea susțineri nu ne este în intenție să analizăm. Se vorbește însă de „mitropolii” ca Neofit (1608—1613), Mihail (1686—1687), Vasile (1688), alt Vasile (1690—1692), Ioanichie (1713—1727), Nicolae Dimitrievici (1728—1744), Gheorghe Popovici (1745—1757) . . . ; cel mai renumit fu Iosif, mort înainte de pîrjolul turcesc de la 1552, considerat sfînt imediat după moartea care l-a găsit retras în liniștea mănăstirii Partoșului.

Fiecare din „mitropolii” au sfîntit antimise⁵⁾ și au emis gramate⁶⁾, ceea ce atestă, credem, îndreptățirea titlului ce-l purtau, nu mai puțin jurisdicția de care se bucurau.

Iată bunăoară traducerea textului slavon al antimisului pe care Gheorghe Popovici îl dă bisericii parohiei Toager : „Acest sfînt și dumnezeiesc jertfelnic, care pentru slujba cea fără de sînge (Trupul și Sîngele Domnului Dumnezeu și Mintuitorului nostru Iisus Hristos după predania sfîntei Biserici din Răsărit) s-a tipărit cu binecuvîntarea Preafericitului D. D. Arsenie al IV-lea, din mila lui Dumnezeu arhiepiscop din Peci (Ipec), patriarh al tuturor sîrbilor, bulgarilor și al celor de lingă mare, al bosniacilor, al ambelor maluri ale Dunării și al întregului Iliric în anul 1743, în Viena. Are putere de a servi la săvîrșirea slujbei în biserica Cuvioasei Maici Paraschiva din satul Todir (scil. Toager), sfîntit de Domnul Gheorghe Popovici, dreptcredinciosul mitropolit al Timișoarei, 1748”.

În toată această vreme frămîntată de războaie și pofte hrăpărețe, cu un Banat aflat cînd sub stăpînire turcească, cînd habsburgică, Biserica n-a avut o soartă capabilă să-i asigure liniștita dezvoltare. Mitropolia orto-

³⁾ Nicolae Tincu Velea, *Istoria bisericească politico-națională*, Sibiu, 1865, pp. 113—119.

⁴⁾ Nicolae Popea, *Vechia Mitropolie ortodocșă română a Transilvaniei*, Sibiu, 1870, pp. 59—62, Cf. dr. Cornel Corneanu, *Biserica Banatului*, Caransebeș, 1935, pp. 12—14; idem, *Problema bisericească a Banatului*, în rev. *Semenicul*, Lugoj, an. IV, nr. 11—12, 15 decembrie 1931, pp. 10—13. Același studiu în volumul : *Ideea bănățeană*, Caransebeș, 1934, pp. 37—43.

⁵⁾ Prot. dr. Gheorghe Cotoșman, *Antimisele Mitropoliei Banatului*, în rev. *Mitropolia Banatului*, an. XV, nr. 10—12, octombrie—decembrie 1965, pp. 718—740 și Idem, *Vechile antimise din bisericile Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, în rev. *Mitropolia Banatului*, an. XVII, nr. 4—6, aprilie—iunie 1967, pp. 263—289.

⁶⁾ Prot. Gh. Cotoșman, *Syngheliile sau gramatele Mitropoliei Banatului*, în rev. *Mitropolia Banatului*, an. XVI, nr. 4—6, aprilie—iunie 1967, pp. 307—338.

docșilor români din Banat a trebuit să se supună calculelor stăpînitorilor pînă cînd încetă să mai existe (mijlocul sec. XVIII) ⁷⁾.

Aproape 200 de ani venerabila mitropolie bănăţeană trebui să îndure consecinţele politicii habsburgice fără însă ca ea să fi dispărut din conştiinţa credincioşilor autohtoni şi din revendicările lor. Aşa se explică izbucnirea de pe Cimpia Libertăţii din Lugoj în 1848. Cu puţin timp înainte, la 3/15 mai, fruntaşii români ortodocşi din Banat împreună cu deputaţii români din dietă s-au întrunit la Pesta sub preşedinţia lui Emanuil Gojdu şi întocmeau un document în mai multe puncte în care dintru început spuneau: „Poftim ocîrmuire bisericească cu totul neatîrnată... care şi pînă atunci, pînă ce legiuitul nostru sinod în privinţa aceasta va hotărî, să ocîrmuiască provisoric, sub nume de *vicar-mitropolit*, luînd lîngă sine doi bărbaţi adevăraţi români, unul din ceata preotească, iar altul dintre mireni” ⁸⁾. Cam în aceeaşi vreme apoi, patriarhul Iosif Raiacici al Carlovîţului ar fi întins românilor mînă frăţească de unire împotriva habsburgilor, duşmanul comun, recunoscîndu-le în schimb îndreptăţirea la reînvierea autonomiei Banatului şi restaurarea mitropoliei lui istorice ⁹⁾.

Hotărîrile adoptate de marea adunare din Lugoj nu s-au redus la simplu deziderat. Consecinţa lor a fost alegerea unui vicar general al mitropoliei care şi-a reluat existenţa istorică ¹⁰⁾. Protopopul Dimitrie Petrovici-Stoichescu însărcinat cu acest mandat a început imediat activitatea corespunzătoare funcţiei numind protopopi şi preoţi, trimiţînd circulare, dînd dispoziţii ¹¹⁾.

Din păcate înfrîngerea revoluţiei paşoptiste a însemnat şi sfîrşitul mitropoliei abia reînfiinţate. A urmat o lungă perioadă de neîntrerupte frămîntări în care petiţiile şi deputăţiile, intervenţiile directe şi de culise urmăreau cu insistenţă obţinerea organizării mitropolitane. Doar aprecierea lucidă a posibilităţilor reale şi nu mai puţin generozitatea caracteristică i-a făcut pe înaintaşi să vorbească uneori mai mult de „episcopia” Timişoarei şi mai puţin de „mitropolia” Banatului, în acele vremuri lupta cea mare constînd în refacerea mitropoliei Ardealului şi consolidarea ei.

Telul intim rămînea însă „mitropolia” proprie. Astfel în 15 iunie 1915 medicul Petru Borlovan din Bocşa (1885—1915) lăsa chiar o fundaţie de 100.000 coroane pentru restaurarea mitropoliei Banatului ¹²⁾. Dar acesta e un simplu exemplu din nenumăratele pe care le-am putea invoca.

⁷⁾ Prot. prof. dr. Ştefan Lupşa, *Suprimarea Mitropoliei Banatului în urma războiului turco-austriac din 1683—99*, în rev. *Mitropolia Banatului*, an. VIII, nr. 7—8, iulie—septembrie 1958, pp. 184—200.

⁸⁾ Teodor V. Păcăţianu, o. c., p. 346.

⁹⁾ Silviu Dragomir, *Studii şi documente privitoare la revoluţia românilor din Transilvania în anii 1848—49*, vol. V, Cluj, 1946, p. 340.

¹⁰⁾ I. D. Suciu, *Revoluţia de la 1848—1849 în Banat*, Bucureşti, 1968, pp. 106—113.

¹¹⁾ Idem, *Protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu*, în: *Prinos I.P.Sf. Arhiepiscop şi Mitropolit Nicodim, Patriarhul României la sărbătorirea a 80 de ani de vîrstă*, Bucureşti, 1946, pp. 272—279.

¹²⁾ Dr. Cornel Corneanu, *Arhiereul nostru*, în rev. *Altarul Banatului*, Caransebeş, an. III, nr. 1—6, ianuarie—iunie 1946, p. XXII.

Ațiunile urmărind readucerea la viață a mitropoliei bănățene continuă cu sporită insistență după unirea din 1918. Se țin întruniri publice, se rostesc discursuri, se înaintează memorii, se duce o susținută campanie de presă, toate vizînd același scop: dobîndirea unei mitropolii¹³). Au trebuit să vină alte vremuri revoluționare cînd visul bănățenilor să se îplinească. Schimbările structurale intervenite în țară după 23 august 1944, au creat posibilitatea ridicării episcopiei ce în fine și-a redobîndit ființa în 1939, la rang de arhiepiscopie și apoi mitropolie.

La 3 iulie 1947 Sfîntul Sinod a hotărît crearea Mitropoliei Banatului, hotărîre promulgată de ocîrmuirea de stat prin decretul nr. 325 publicat în Monitorul Oficial nr. 223 din 27 septembrie 1947. Cînd la 15 octombrie același an se făcea instalarea primului mitropolit al restauratei Mitropolii a Banatului, patriarhul Nicodim Munteanu emitea legiuita gramată în care arăta că „a primit și prețuit cum se cuvine repetatele cereri și stăruințe ale tuturor cedincioșilor bănățeni pentru înființarea Mitropoliei Banatului cu scaunul în orașul Timișoara, cereri și stăruințe întemeiate nu numai pe trecutul istoric, după care Banatul și-a avut mitropolia sa, dar pornite și din cugete curate, în scopul sporirii cedinței și întăririi sufletești a tuturor fiilor duhovnicești de pe frumoasele plaiuri bănățene, care au dat dovadă îndestulătoare de păstrători ai dreptei credințe și a datinelor în Biserica lui Hristos cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească...”

Mai depatre gramata patriarhală preciza că hotărînd crearea Mitropoliei Banatului, Sfîntul Sinod a ținut seama de faptul că „Banatul și-a avut în vremurile vechi mitropolia sa românească” cum și de „așezarea geografică a Banatului, de firea poporului precum și de desfășurarea istorică a întregii vieți bisericești din Banat...”¹⁴).

Și astfel un dor nutrit de generații după generații a devenit realitate. Iar astăzi, la împlinirea a trei decenii de la refacerea mitropoliei cu sediul în Timișoara, nu putem decît să exprimăm întreaga recunoștință înaintașilor mai îndepărtați și mai apropiați, care visînd la binele poporului, la binele Bisericii proprii, n-au precupețit strădaniile și priceperea lor, în slujba unei cauze pe cît de drepte, tot pe atît de sfînte.

¹³) Vezi Prot. dr. Gheorghe Cotoșman, *Bănățenii și Episcopia Timișorii*, Caransebeș, 1938; Idem, *Restaurarea Episcopiei Timișorii. Testamentul lui Șaguna. Visul bănățenilor*, Timișoara 1935; Pr. prof. dr. Liviu Stan, *Episcopia Timișorii*, Precizări, Sibiu, 1940.

¹⁴) Vezi rev. Biserica bănățeană, an. VIII, nr. 44—46, 9 noiembrie 1947, p. 12.

EPISCOPIA ARADULUI LA 30 DE ANI DE LA REÎNFIINȚAREA MITROPOLIEI BANATULUI

de: † Episcop VISARION
al Aradului și Hunedoarei

Episcopia Aradului a trăit zbuciumate pagini de istorie pe cuprinsul a mai multor secole, înglobînd în ele netăgăduite frămîntări, aspirații și realizări binecuvîntate.

Viața bisericească a poporului român din Banat și părțile Aradului cunoaște de-a lungul istoriei o desfășurare străbătută de lupte pentru menținerea ființei naționale și a credinței strămoșești. Aflați într-o unitate teritorială, geografică, românii din aceste părți au avut de suferit de pe urma acelorasi stăpînitori turci și apoi habsburgi.

În secolele al XVI-lea și al XVII-lea găsim în aceste părți episcopi ortodocși, cum ar fi Daniil sau Longhin Brancovici, care și-au avut reședința în cunoscuta mănăstire Hodoș-Bodrog, de considerabilă vechime atestată documentar. În locul episcopiei Ineului (Ienopole)-Lipova se organizează la începutul secolului al XVIII-lea o episcopie ortodoxă la Arad, care va trece prin mai multe faze de dezvoltare precizîndu-și cu mereu sporită vigoare caracterul autohton.

Semnificative au fost și biruințele pe plan cultural, cu osebire la începutul secolului XIX, ca întemeierea Preparandiei în 1812 și a școlii clericale în 1822 pentru toți credincioșii ortodocși români din Banat și Crișana.

Promotorii luptei pentru un episcop propriu la Arad s-au ridicat în special din rîndurile dascălilor acestei școli. Sînt cunoscute acțiunile lui Paul Iorgovici, Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconovici Loga și Moise Nicoară. Cu ajutorul material al episcopului Samuil Vulcan, acesta din urmă va merge în multe deputații la Viena și va sta acolo cîțiva ani, pentru dobîndirea doleanțelor poporului.

Aradul, devenit centrul de cultură și aspirații ale românilor din Banat și Crișana, își dobindește episcopul dorit de-abia în 1829 în persoana lui Nestor Ioanovici. Dar cel care va desfășura o activitate mai îndelungată va fi episcopul Gherasim Raț (1835—1850). El va instaura la Institutul teologic-pedagogic o atmosferă autentic românească, va determina folosirea limbii române în catedrala episcopală și va reîntoarce la Biserica ortodoxă multe sate atrase la uniție în vremea vacanței scaunului episcopal.

După aceste prime izbînzi, ortodocșii români își intensifică lupta și ca urmare în 1864 cînd se restaurează Mitropolia Transilvaniei, episcopia Aradului împreună cu cea a Caransebeșului devin sufragane ale ei. De la această dată episcopia Aradului iese de sub jurisdicția mitropoliei din Carloviț și va fi purtătoare de grijă sufletească a românilor din Banatul timișan, care și-a pierdut propria mitropolie în urma războiului turco-austriac din 1683—1699.

Ortodocșii români din Banat, părțile Aradului și Crișana, au demonstrat în decursul istoriei o unitate demnă de apreciat, o viabilitate impresionantă, cu multiple legături sufletești, bazați pe ființa neamului din care se trag, pe aceeași limbă pe care o vorbesc și pe aceeași credință pe care o mărturisesc.

În împrejurări istorice vitrege au făcut front comun pentru realizarea unor deziderate comune, încetățenind o tradiție specifică a acestor părți locuite de români. Așa participă bănațenii prin Dimitrie Țichindeal la lupta pentru așezarea unui episcop român la Arad, ca ierarhii arădeni apoi să le poarte de grijă între anii 1865—1939 și să participe totodată prin episcopul Andrei Magieru la reînființarea Mitropoliei Banatului.

Pentru acest măreț act au luptat de fapt și Andrei Mocioni, Constantin Gruici, Vincentiu Babeș și George Fogaraș, care la 1865 au înaintat împăratului de la Viena un memoriu. Nu putem uita nici hotărîrea primului Congres național bisericesc din 1868 ținut la Sibiu de a înființa o episcopie la Timișoara, în care scop marele mitropolit Andrei Șaguna a întemeiat o însemnată fundație.

Tot episcopia Aradului a fost aceea care, prin școlile ei, Preparandia și apoi Teologia, a pregătit preoți și învățători pentru ortodocși români în timpul în care mitropolia Banatului nu a ființat, contribuind la menținerea unității de limbă, cult, cîntare și păstrarea culturii naționale din aceste părți.

La Arad au apărut revistele *Speranța*, *Lumina*, *Biserica și Școala*, care alături de *Foaia Diecezană* și celelalte ziare și reviste au cultivat în sufletul credincioșilor din Banat dragostea de neam și de Biserica strămoșească.

Bărbați iluștri au desfășurat aici o bogată activitate social-politică, religioasă, pentru ridicarea bunăstării poporului român și cîștigarea drepturilor sale ca : Patrichie Popescu, Ghenadie Popescu, Miron Romanul, Roman Ciorogaru, Augustin Hamsea, Vasile Mangra, Ioan Damșa, Vicențiu Babeș, episcopul Iosif Goldiș membru al Academiei Române, Vasile Goldiș, Gheorghe Ciuhandu și mulți alții.

Realitatea geografică, tradiția istorică, ca și strînsele legături bisericești ale românilor din aceste părți au făcut ca în anul revoluționar 1848 să ceară în Adunarea de la Lugoj pe „obișnuitul mitropolit românesc”.

Această unitate de gîndire, conlucrare și simțire românească s-a accentuat și dezvoltat mai bine, începînd cu 1947, anul restaurării Mitropoliei Banatului, în cei 30 de ani de cînd eparhia Aradului este parte componentă a Mitropoliei Banatului.

Bazate pe o tradiție istorică îndelungată, animate de noile condiții în care viața religioasă se poate desfășura într-o deplină libertate, cele

două eparhii surori a Timișoarei și Caransebeșului și cea a Aradului, au dezvoltat în acești ani, într-un duh de frățietate în Hristos, o fructuoasă activitate concretizată în multiple realizări.

Biserica Ortodoxă Română din aceste părți, păstrătoarea și continuatoare tradițiilor poporului român, a fost aceea care și-a făcut o pioasă indeletnicire din preluarea și transmiterea pentru eternitate a valorilor realizate de poporul român în decursul bimilenarei sale existențe. De aceea, în această parte a țării, în care s-au dezvoltat tradiții specifice, Biserica ortodoxă a păstrat cu scumpătate multe din tezaurele istorice, valori demonstrative ale continuității poporului român pe aceste meleaguri.

Grijă permanentă a arătat conducerea eparhiei arădene pentru așezămintele mănăstirești, monumente istorice ca mănăstirea Hodoș-Bodrog, „Sf. Simion Stîlpticul” din Arad-Gai și altele. Ele au fost înzestrate cu toate cele necesare pentru îndeplinirea rostului lor. Pentru punerea în valoare a creației de peste veacuri a geniului poporului român din acest colț de țară s-a amenajat la mănăstirea „Sf. Simion Stîlpticul” din Arad-Gai o colecție de obiecte bisericești vechi. Sînt locuri vizitate cu aleasă pietate de mulțimea de credincioși, ca și de numeroși turiști străini.

Prețuirea vechilor tezaure de cultură românească, a monumentelor istorice, a fost și o constantă preocupare a statului nostru, care, prin Direcția Monumentelor Istorice și recent prin Direcția Patrimoniului Cultural Național a făcut însemnate investiții materiale pentru conservarea mănăstirilor și a bisericilor monumente de artă. Așa de pildă s-a avut grijă permanentă pentru bisericile monumente istorice ca cea de la Seliște, unde a slujit cuviosul Sofronie, Criscior, cu o pictură în care personajele sînt în costume românești, fapt ce demonstrează continuitatea noastră pe aceste locuri, apoi din Ostrov, Rîu de Mori, Strei Singeorz, Densuș, Gurasada. Nu o dată s-au bucurat de vizita celor doi ierarhi ai eparhiei care cu aceeași dragoste poposesc și la mănăstirile din cuprinsul episcopiei în zile de mare praznic, de hram.

Cu o emoție deosebită s-a vizitat și mormîntul lui Avram Iancu de la Tebea chiar de regretatul Patriarh Justinian însoțit de episcopul Aradului, după ce a fost vizitat și de conducătorii statului nostru.

Din aceleași considerente izvorîte din dragoste față de comorile culturale ale poporului român, conducerea eparhială a hotărît colaborarea cu organele de stat în privința organizării unor expoziții muzeistice. Așa de pildă cu ocazia organizării muzeului memorial Ioan Slavici la Șiria, eparhia a dăruit multe cărți, ediții rare ale scriitorului. La fel a participat eparhia Aradului la o expoziție de manuscrise și cărți rare, punînd la îndemîna organizatorilor valori din biblioteca eparhială și colecția de vechi obiecte bisericești de la mănăstirea „Sf. Simion Stîlpticul” din Arad-Gai ca : *Indreptarea Legii*, Tirgoviște, 1652 ; *Cazania lui Varlaam*, Iași, 1643 ; *Evangelhia învățătoare*, Dealu, 1644 ; *Psaltirea lui Simion Ștefan*, Bălgrad, 1651, apoi manuscrise ca : *Evangelhie*, Apostol, 1542 ; *Cuvîntările Sf. Ioan Hrisostom* (l. slavonă), 1626 ; *Ioan Monorai*, *Brevis notitia rerum Daciorum* (l. latină), 1822, *Protocolul ședințelor literare ale Preparatoriei din Arad* (l. română), 1817.

În aceste împrejurări s-a luat hotărîrea cercetării mai îndeaproape a vechimii unor monumente istorice. Pe această linie se înscrie efectuarea în cursul anului trecut a unor săpături arheologice la mănăstirea Bodrog, la care se adaugă inițiativa din partea conducerii eparhiei pentru editarea unei monografii referitoare la această mănăstire, care demonstrează continuitatea noastră națională pe aceste meleaguri.

În amintirea celor ce au desfășurat o intensă activitate ca episcopi sau preoți, au fost oficiate parastase în catedrala episcopală din Arad, evidențiindu-se proeminenta lor personalitate și a lucrului bun săvârșit, pomenit peste ani și ani. S-au ridicat rugăciuni pentru odihna sufletului episcopilor Ioan Ignatie Papp și Andrei Magieru și a preotului dr. Gheorghe Ciuhandu, cunoscutul istoric al acestor plaiuri, ș.a.

La mănăstirea Bodrog a avut loc reînhumarea unor ierarhi ai Aradului, Iosif Goldiș, Grigorie Comșa și arhim. Augustin Hamsea și s-a oficiat o înălțătoare liturghie arhierescă prin cei doi ierarhi ai Mitropoliei Banatului.

Conducerea eparhială are o preocupare constantă și o permanentă grijă pentru formarea viitoarelor cadre de slujitori ai altarelor. În acest sens ierarhii celor două eparhii surori de nenumărate ori au vizitat atît Seminarul teologic din Caransebeș, cit și Institutul teologic din Sibiu, unde au asistat la examenele de diplomă sau licență, la închiderea sau deschiderea festivă a anului. Totodată elevilor și studenților teologi li se acordă burse, semiburse și ajutoare care demonstrează grija părintească față de ei, viitorii preoți ai altarelor străbune. În acest sens au fost chemați studenți de la Institutele teologice din București și Sibiu, elevi de la Seminarul teologic din Caransebeș, pentru a se discuta cu fiecare în parte, probleme privitoare la viitorul lor, a căsătoriei și numirii lor la o parohie. Legătura permanentă cu viitorii slujitori ai altarelor strămoșești se realizează prin dese vizite și întîlniri în orașele în care studiază sau la reședința eparhială din Arad în timp de vacanță.

Pentru verificarea tinerelor vlăstare ale Bisericii, conducătorii celor două eparhii surori organizează examene de capacitate preotească, care desfășurate sub conducerea Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului, aduc în conștiința celor examinați noi părintești îndemnuri privitoare la conduita lor viitoare în parohiile unde sînt sau vor fi chemați să-și desfășoare activitatea.

Eparhia noastră, cunoscătoare a tradițiilor specifice ale acestor locuri, a militat cu neobosit zel pentru păstrarea unității de credință, de limbă, de cult, de cîntare în comun și chiar obiceiuri.

În mod special, prin conferințele de orientare se depun susținute eforturi în vederea lămuririi clerului asupra noilor probleme de stringentă actualitate la care să-și poată aduce aportul prin soluționarea lor. Prin intermediul acestor conferințe s-a accentuat datoria clerului de a veghea

neconținut la întărirea unității de credință, evidențierea valorii educativ-religioase a cultului divin, care prin rugăciunile și cântările rostite propovăduiește pacea, libertatea, dreptatea socială și bunele relații între oameni.

Conducerea eparhială a accentuat de asemenea promovarea tradiției ortodoxe de cult, ca și uniformizarea lui pentru înlăturarea și evitarea oricăror inovații. Se insistă pentru generalizarea cântării omofone în toate bisericile, prin participarea activă a tuturor credincioșilor la sfintele slujbe. În acest mod se contribuie la păstrarea și îmbogățirea tezaurului cultural și bisericesc național moștenit de la străbunii noștri.

Urmînd exemplul centrului eparhial, care și-a îmbogățit aspectul printr-un nou paraclis pictat, o sală festivă, intrare oficială nouă, instalații de încălzire centrală, mobilier, împodobirea parcului reședinței cu o veche biserică din lemn, monument istoric, preoții și credincioșii se angajează în lucrări de reparații, construire de biserici, pictări de biserici, care toate duc la o viață de autentică trăire religioasă pe întreg cuprinsul eparhiei.

Conlucrarea frățească și loială a conducerii celor două eparhii se accentuează și în cadrul sinoadelor mitropolitane, unde se rezolvă cele mai urgente probleme de interes pastoral ca și acordarea unor distincții bisericești preoților cu o merituoasă activitate.

O grijă permanentă a conducerii eparhiale s-a îndreptat și către revista „Mitropoliei Banatului” și implicit a tipografiei mitropolitane, propagatoare și susținătoare a culturii ca și menținerea ei la un înalt nivel științific, care să corespundă exigențelor zilelor noastre.

Se poate de asemenea consemna cu bucurie de-a lungul celor 30 de ani un bogat itinerar pastoral. În dorința de a duce pretutindeni cuvînt de învățătură s-au săvîrșit liturghii arhieresti și o activitate mai concretă de îndrumare a preoților și credincioșilor la : Micălaca Vechi, Moneasa, Șoimoș, Păuliș, Miniș, Prunișor, Ineu, Zăbrani, Lipova, Seliște, Chișinău-Criș, Olari, Bărăști, Baru-Mare, Bujac, Deva și multe altele.

Nenumărate tîrnosiri de biserici vorbesc de la sine despre lucrarea misionară a preoților și credincioșilor zilelor noastre, cum ar fi la : Laz, Clopotiva, Șeitin, Bătuța, Cicir, Păucinești, Luncoiul de Jos, Tomești, Hobița Grădiștii, Lupeni, Ostrov, Belotint, Sibîșelul Vechi, Stei, Zimbru, Arad-Grădiște, Petroșani, Vulcan, Bocsig, Tipar, Valea Brad, Șega, Băcia, Seulești, Pereg, monumentala biserică de la Ghelar . . .

Toate demonstrează de-a lungul timpului strînsa preocupare și colaborare din cadrul Mitropoliei Banatului și ținîndu-se cont de evenimentele pe care le trăim astăzi se promovează o perfectă colaborare cu autoritățile de stat în scopul realizării sarcinilor cetățenești ce revin tuturor, pentru fericirea poporului și a patriei noastre.

La acest măreț praznic, important moment aniversar al celor 30 de ani ce au trecut de cînd Mitropolia Banatului a fost readusă la viață, în deplină libertate de gîndire și acțiune a putut să se impună peste veleitățile și calculele politice ale trecutului, punînd în lumină curată înainte lui Dumne-

zeu și a credincioșilor toate înfăptuirile Mitropoliei Banatului, ocîrmuită cu înțelepciune, căldură și pricepere și ne îndeamnă ca și pe viitor să fim moștenitori vrednici de înaintașii noștri și prin specificul local atît de caracteristic în „simfonica armonie a Ortodoxiei”, să păstrăm ca și pînă acum unitatea ierarhiei, care garantează unitatea neștirbită a credinței, să păstrăm totdeauna această sfîntă moștenire spre mărirea lui Dumnezeu și fericirea, bunăstarea și progresul poporului român.

SCAUNUL MĂRTURIEI

de: † Episcop-Vicar dr. TIMOTEI LUGOJANUL

La plinirea vremii a binevoit Dumnezeu ca tronarea nevăzută asupra credincioșilor Săi să o facă văzută în chipul în care însuși imnul bisericesc glăsuiește cu taină: „Împăratul cerurilor pentru iubirea de oameni pe pământ s-a arătat”... Imaginea tronului dumnezeiesc, necuprinsă de minte primește prin Mântuitorul Iisus Hristos consistența în stăpînia duhovnicească în inimile creștine, aceasta la rîndul ei concretizată în tronul arhieresc, ca unul ce aduce în conștiință necesitatea cîrmuirii drepte a destinelor Bisericii.

Scaunul episcopal slujește într-adevăr cît se poate de bine ideea unei sălășluiri, a realei așezări a lui Dumnezeu în mijlocul celor ce-L mărturisesc în inima lor ca Domn și Stăpîn. De aceea și cel ce șade într-un astfel de scaun închipuie pe însuși Arhieretul cel mare al veacurilor. Iar această stare privește întreaga obște, căci fiecare arhieru este așezat în vrednicie pentru un scaun precis, adică o eparhie bine determinată confirmînd parcă și cuvîntul Apostolului „că orice arhieru fiind luat dintre oameni este pus pentru oameni spre cele către Dumnezeu...” (Evrei 5, 1). Așa se face că în cetățile din vechime în care se binecuvînta numele Domnului, Sfinții Apostoli așezau episcopi, atestare a Bisericii ce ființa în cutare loc. Aceasta și determină pe unul din Sfinții Părinți să afirme că „unde este episcopul este și Biserica lui Dumnezeu” (Sf. Ciprian, Scrisoarea 66). O reședință episcopală, un scaun episcopal deci, concentra într-un fel multiple referințe la chiar însușirile Bisericii. Astfel el redă ideea unității prin statornicirea unui raport exact între principiu și manifestarea acestuia.

Răspîndite pînă la marginile pămîntului, odată cu vestirea apostolică a Cuvîntului dumnezeiesc, după cum anunță și stihul liturgic, scaunele fac un tot unitar reprezentînd același tron veșnic al Mielului (Apocalipsa 22, 1). Implicit redă și ideea sfințeniei Bisericii ilustrată prin întreita misiune sacerdotală a Sfîntului Sfinților de propăvăduire a Evangheliei, de slujire a jertfei celei de taină, pecetluire a dragostei dumnezeiești, în fine de călăuzire spre limanul mîntuirii a tuturor celor ce-I urmează pilda. Acest scaun indică locul în care lucrează harul sfinților, gătind mijloacele sfînte pentru desăvîrșirea celor rîvnitori. Comuniunea în timp și spațiu în tot ceea ce însemnează credință, cult și organizare bisericească, doctrină și trăire creștină reprezintă afirmarea spiritului sobornicității acestor scaune a căror nume e înscris cu cînte lingă hotărîrile sinoadelor

ecumenice. Apostolicitatea este arătată chiar la temelia acestor scaune și prin succesiunea neîntreruptă în același har mijlocit de actul punerii mâinilor. Și mai cu seamă toate aceste scaune la un loc și fiecare în parte, fără un alt privilegiu ierarhic decât al cinstirii în cadrul unei desăvârșite sinodalități, își etalează prestigiul prin însăși autoritatea, suportul înălțării și demnității pe care de la sine îl postulează. Într-adevăr pentru toți aproape scaunul este un simbol al puterii, autorității, statorniciei, care cere ascultare și urmare.

Bogăția semnificațiilor scaunului episcopal îi asigură în mod concret locul în sfintele biserici, de la monumentalele catedrale și pînă la cele mai modeste schituri și paraclise. Este știut bunăoară că slujbele religioase includ prin acte ca luarea vremii, cădirile, rugăciunile de la Trisaghion, o deferență față de scaunul arhieresc. Chiar așezarea scaunelor preoților și credincioșilor, a jeturilor din bisericile ortodoxe, se orientează simetric într-o continuitate sugestivă pentru ceea ce înseamnă comuniunea bisericească, după sintron sau scaunul cel de sus, precum și după amvonul sau catedra, scaunul episcopal de pe solee sau din naosul sfintului locaș. În acest fel chiar în absența chiriarhului este ținută trează în conștiința credinciosului prin tradiția cultică realitatea structurii bisericești, a prezenței permanente a Mîntuitorului săvîrșind ca arhieru liturghia cerească, El singurul cap al Bisericii, căruia toți îi sînt mădulare actualizînd pe însăși temelia apostolească și sobornicească jertfa euharistică mîntuitoare. Iată de ce și un scaun episcopal odată întemeiat rămîne să mărturisească peste veacuri existența într-un anume loc a unei vieți creștine organizate, a unei Biserici parte integrantă din Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească a lui Iisus Hristos Domnul. Faptul ajută a înțelege mai bine de ce titulatura unor scaune episcopale din vechi cetăți azi dispărute este păstrată cu sfințenie și atribuită după caz unor scaune mai noi, act prin care acestea la rîndul lor sînt așezate în vrednicia acelora, recunoscîndu-le totodată aceiași importanță în vremea noastră pe care în epoca lor au avut-o înfloritoare comunități creștine. În ierarhia scaunelor episcopale deci, cele care poartă astfel de nume se bucură de cinstirea pe care cu scumpătate a consemnat-o istoria bisericească. Așa s-a întîmplat de pildă și cu scaunul Ungrovlahiei, cinstit ca recunoaștere a meritelor Bisericii românești pentru Ortodoxia întreagă cu titlul de locțiitor al Cezareii Capodociei (cf. Cinstirea vredniciei, în „Mitropolia Banatului” XXV [1975] nr. 7—9, p. 303 și urm).

În curgerea vremii apoi transformările din viața societății au dus implicit și la mutarea unor scaune vlădicești înspre centre mai importante, fără însă a lăsa de-o parte denumirea inițială adăugată cu evlavie la cea nouă. Asemenea s-a procedat și în cazul cînd o eparhie pentru cinstirea metropolei în care rezida scaunul întîistătătorului bisericesc era înălțată în rang și îngloba centre episcopale mai vechi. Găsim această stare de pildă în însăși titulatura eparhiei bănățene: „Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului”. Oricum aceste referiri sînt suficiente pentru a arăta că odată cu statornicirea sa un scaun episcopal e menit

să dăinuască și chiar atunci când ar trece ani de vacanță sau după împrejurări mai presus de vreri s-ar răzleți de locul pe care s-a temeluit, el este în situația de a-și relua rostul cu aceleași prerogative nestrămutate ce l-au înnimbat dintru început. Domnul însuși este Cel ce-l străjuiește ca unul ce stă pururea pe tronul cel mai presus de ceruri. Din această conștiință, cu smerenie slujitorii și închinătorii altarelor din vechime așezau înaintea numelui eparhiei de care aparțineau pioasa mențiune „de Dumnezeu păzită”.

S-au așternut aceste considerații cu gândul la însăși scaunul vlădicesc al Timișoarei. În ierarhia scaunelor ce ține seama de dreptarul vechimii și însemnătății el ocupă un loc mai modest, dar totuși avînd privilegiul de a se răsfrînge asupra-i darurile pîrtășiei pe care dintru început a avut-o cu soborul celorlalte. Cu adevărat nici nu poate fi privit izolat, aparte, de sine stătător, ci încadrat prin spiritul Ortodoxiei răsăritene în însăși istoria scaunelor existente de veacuri pe pămîntul strămoșesc și legate strîns de viața neamului românesc. De la sine înțeles că va purta totdeauna specificul său în tot ceea ce însemnează slujirea cerințelor sufletești ale credincioșilor aflați în unitatea de limbă, lege și năzuințe cu cei ai celorlalte provincii românești. Cercetările asupra trecutului nostru urcă originile înjghebării scaunului timișan în însăși vremea închegării în aceste pîrți a unei vieți bisericești organizate, legate așa cum s-a menționat de cea de pe întreaga arie de formare a poporului român. Atestat potrivit unor mărturii înaintea veacului al X-lea, el și-a dus existența prin vitregia veacurilor fie în propria-i vatră, fie mutat după împrejurări în alte colțuri ale Banatului care puteau mai bine ocroti desfășurarea cît mai reușită a misiunii sale. La răstimpuri văduvit sau aflat într-o dependență ierarhică străină, el a dăinuit peste încercări în conștiința credincioșilor români, dovedind la plinirea vremii, atunci cînd suflul înnoitor în lume începea să se manifeste fără șovăire, că și simțămîntul religios nu rămîne depășit de tot ceea ce se năzuiește aducînd un ferment la aceiași sfîntă plămădă. Așa se explică faptul că marele tribun al poporului, Eftimie Murgu, revoluționarul de la 1848, înșiruia între revendicările de pe Cîmpul Libertății din Lugoj și pe cea a „obișnuitului mitropolit al Timișoarei”. O tîlcuire mai potrivită a acestei afirmații nu este în afara aceleia că scaunul Timișoarei ciștigase de fapt dreptul la existență pentru veci, așteptînd doar o reprezentare adevăată, reală, a Mirelui ceresc, prin ceea ce putea oferi în toate laturile vieții, ca personalitate complexă în acele vremi de împilare, un ierarh al Bisericii românești.

Ca și alte mărețe idealuri și acesta și-a găsit împlinirea abia în vremea noastră, cînd poporul însuși a ajuns stăpîn pe soarta sa într-o țară liberă și independentă.

Intr-adevăr, după ce la 29 iunie 1947, în urma legii nr. 195, Episcopia Timișoarei, reactivată cu cîțiva ani mai devreme, la 7 noiembrie 1939, a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie, la 26 octombrie din același an, conform legii nr. 325 aceiași primește spor de cinstire ca Mitropolie a Banatului.

În acest fel reînființarea Mitropoliei Banatului are loc în același an în care țara noastră își dobîndea noua formă de guvernămînt ce asigura participarea tuturor cetățenilor la conducerea treburilor obștei.

Cadrul festiv al jubileului Mitropoliei Banatului primește astfel un plus de solemnitate prin faptul că se întîmplă în cel de al treizecilea an al Republicii și totodată al centenarului Independenței de Stat a României.

Scaunul Timișoarei dă mărturie despre tot ceea ce s-a muncit aci, mărturia respectării întocmai a testamentului Mîntuitorului privind adevărata slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor, potrivit cuvîntelor prin care Domnul Iisus Hristos însuși se arată nu ca unul ce tronează, ci ca acela ce slujește (Luca 22, 27).

Din șirul lucrărilor ce împodobesc ca adevărate virtuți treptele scaunului Timișoarei și Caransebeșului se desprind în general cele ce au asigurat permanent o judicioasă organizare a activității potrivit înșiși rînduieilor pentru o deplină reușită pastorală a misiunii bisericești. O atenție deosebită s-a acordat astfel propovăduirii dreptei credințe prin predici și cateheze, la nivelul contemporaneității, prin contactul direct și neîntrerupt al preoților cu enoriașii lor urmărind efectivă lor edificare spirituală. Acestuia se adaugă neîncetata strădanie de a angaja pe toți la desfășurarea cu evlavie cuvenită a cultului Bisericii printr-o participare activă la slujbe realizată de pildă prin mijloace ca rostirea de rugăciuni și cîntarea de imne în comun, citirea cu rîndul a cazaniei de către mireni, ca și prin alte inițiative de folos, între care de amintit grija de a asigura credincioaselor un loc cît mai de cinste în viața obștei. Rol important în acest sens se atribuie consiliilor și comitetelor parohiale împlinind totdeauna îndrumările Consiliului Eparhial și Adunării Eparhiale. Consultările la nivelul acestora ca și al conferințelor preoțești au asigurat prin frecvența și seriozitatea soluționării cauzelor diferite o permanent sesizabilă îmbunătățire a întregii lucrări în cadrul eparhiei patronată de scaunul mitropolitan. Îndrumarea prin activitatea de editură ce înregistrează pe lîngă revista eparhială și cărțile de rugăciuni ce apar periodic, lucrări de valoare teologic-istorică și de artă bisericească este încă un sprijin neprețuit pentru preoți și credincioși. În același context trebuie arătat și faptul că n-au rămas în afara preocupărilor conducerii eparhiale ceea ce a mobilizat și interesul tuturor preoților, valorile trecutului nostru național și bisericesc ilustrat de pildă prin colecțiile de artă bisericească veche înjghebate. Moștenirea ce trebuie purtată cu cinste spre viitor este apoi asigurată pe lîngă mijloacele materiale necesare și prin cele spirituale între care vrednică de subliniere se dovedește vegherea la formarea noilor cadre clericale în devotamentul față de Biserică și patrie, față de toate valorile poporului nostru. Corpuri noi imobiliare și o nouă biserică în incinta Seminarului teologic și Școlii de cîntăreți bisericești din Caransebeș, pot și numai ca referință întregi imaginea pentru care cuvîntul ar fi neîndestulător.

S-ar cuveni a completa acest cadru și prin oglinda cîtorva realizări gospodărești, ele însele implicînd măsura vizibilă a elanului sufletesc al tuturor osîrduitorilor de pe întinsul eparhiei. Astfel în perioada a cărei

incununare o facem, nu a rămas biserică să nu fie reînnoită parțial sau capital, odată sau de mai multe ori, după necesități; s-au construit și sînt în curs de construcție biserici și case parohiale; lucrările de pictură tind să cuprindă și lăcașurile sfinte unde acestea nu sînt pe măsura dorită. O atenție specială s-a acordat și altor bunuri parohiale între care de amintit spre exemplu cimitirele. O sinteză a agoniseli și posibilităților eparhiei sînt cele realizate chiar în cetatea de reședință. Vechiului sediu i s-au adăugat noi construcții pentru trebuințele centrului eparhial și însăși reședinței mitropolitane. A fost amenajată o tipografie cu o aparatură dintre cele mai moderne, avînd în proiect și crearea unui nou spațiu pe măsura exigențelor celei mai înaintate tehnici tipografice. O nouă clădire a atelierului de luminări și acesta modernizat denotă starea uneia dintre principalele resurse eparhiale care să-i dea și ponderea economică necesară. Și aceasta cu atît mai mult cu cît eparhia patronează o apreciată acțiune de într-ajutorare a parohiilor asigurîndu-le astfel condițiile optime pentru desfășurarea vieții bisericești.

Fără a zăbovi mai mult asupra laturilor ce compun chipul de azi al eparhiei stăpînite de un străvechi scaun s-ar putea conchide că și numai acestea sînt suficiente pentru a se cinsti locul ce-l ocupă în cadrul Bisericii Ortodoxe Române și a binemerita prețuirea în cîmpul ecumenic prin imboldul ce l-a dat mereu relațiilor de apropiere dintre cultele religioase și dintre naționalitățile conlocuitoare. Ele au fost aduse în amintire la acest popas sărbătorec, spre a arăta că scurgerea timpului nu a fost stearpă, ci roadele care rămîn în urmă temeluiesc mai puternic și înalță încă mai mult pedestalul scaunului de altădată și de totdeauna al Timișoarei. Sălășluiește în acest adevăr chezășia și a mărturiei bisericești peste vremi despre permanența și continuitatea poporului român pe aceste meleaguri, despre unitatea și suveranitatea sa.

Datoria clipei fiecăruia din preoții altarelor străbune din Banat este aceea de a depune cu simțăminte adîncite în zăcămintele istoriei, smerită metanie înaintea scaunului vlădicesc al Timișoarei, aducînd mulțumită lui Dumnezeu pentru biruințele acestuia și înălțînd rugăciune pentru ocrotirea sa și pe mai departe prin cuvintele stihului sfintei liturghii ce vrea să învăluie parcă sintronul arhieresc din absida de răsărit a altarului în însăși gloria cerească a Soarelui mereu în zenit: „Binecuvîntat ești pe scaunul mării împărăției Tale... în vecii vecilor!”

MITROPOLIA BANATULUI

de : I. D. SUCIU

Rădăcinile actualei Mitropolii a Banatului se află în îndepărtatul castru episcopal al Timișului amintit în diploma din 1019 a împăratului bizantin Vasile al II-lea între cele șase castre episcopale ale episcopiei Moravei. Castrul episcopal al Timișului care este orașul Timișoara de azi se află atestat încă din secolul X în cataloagele vechilor episcopii ortodoxe, descoperite și publicate de bizantinologul german Henrich Gelzer.

Prin aceste atestări documentare castrul episcopal al Timișului constituie *cea mai veche organizație bisericească* a populației române din stînga Dunării, menționată în secolele X—XI, ceea ce reprezintă însă și o incontestabilă dovadă a permanenței și continuității populației daco-romane pe aceste meleaguri ; toponimul Timiș este cuvînt de origine traco-dacică, însemnînd loc mlăștinos, noroios, nămolos.

În jurul castrului episcopal al Timișului s-a concentrat viața creștină a populației daco-romane din Banat și ea ne-a lăsat numeroase și importante urme, dintre care amintim : tezaurul de la Sîn-Nicolaul Mare cu inscripțiile bizantine de factură creștină, introducerea cultului Sfîntului Pantelimon, în mare cînst la Constantinopol, care în Banat s-a concretizat prin localitatea medievală Pantelimon din județul Timiș, precum și în răspîndirea tezaurilor monetare bizantine ce s-au descoperit pe tot teritoriul provinciei, dovedind în acest fel intensele legături ale Bizanțului cu populația daco-romană din această parte a pămîntului românesc.

După ce Ahtum, voievodul autohton din Banat, recunoaște suzeranitatea împăratului bizantin Vasile al II-lea, înființează în capitala lui, Morisena, (Cenadul de azi) o mănăstire de rit răsăritean cu hramul Sfîntului Ioan Botezătorul, unde aduce călugări din Bizanț, înzestrînd mănăstirea cu numeroase bunuri. Urmașul lui Ahtum, Cenad, construiește la Maidan o altă mănăstire de rit răsăritean, închinată Sfîntului Gheorghe. Acestea, împreună cu alte mănăstiri, între care amintim Hodoș-Bodrogul, arată înflorirea ortodoxiei pe aceste meleaguri, încă de acum o mie de ani.

Bizantinologul maghiar Moravcsik Gyula a stabilit pe teritoriul Ungariei de sud că în timpul regelui Ștefan I numărul mănăstirilor de rit grecesc se ridica la 600, dintre care au fost identificate 400. Faptul indică, că în acea vreme exista o numeroasă populație autohtonă pe teritoriul românesc ocupat de regii Ungariei. De altfel, existența mănăstirilor ortodoxe pe teritoriul românesc ocupat de Ungaria e atestată și în scrisoarea

papei Inocențiu al III-lea din 1204, adresată episcopului Simion al Oradei, în care spunea la acea dată că mănăstirile de rit grecesc erau atât de vechi încât au început să se ruineze. Deabia în secolele XII—XIII, călugării benedictini acaparează unele mănăstiri ortodoxe transformându-le în abații romano-catolice, după cum afirmă Moravcsik.

Centrul bisericesc de rit răsăritean din Castrul episcopal Timiș a continuat să-și desfășoare activitatea misionară în Banat și după marea schismă pînă după al treilea deceniu al secolului al XIII-lea, mai exact pînă după 1232, cînd papa Grigore al IX-lea ordonă episcopului Bulchu al Cenadului să aducă la ascultare episcopiile ortodoxe învecinate, între care și episcopia Morava, de care aparținea castrul episcopal al Timișului.

În urma ofensivei catolice e probabil că centrul bisericesc al românilor ortodocși din Banat se retrage în sudul provinciei și anume la Mehadia unde, mai tîrziu, episcopul Damaschin al Rîmnicului afirmă că pînă la ocuparea Banatului de turci ar fi fost reședința unei episcopii ce aparținea din punct de vedere sufragan mitropoliei Severinului.

Ocuparea părții de șes a Banatului de turci la 1552 stăvilește expansiunea catolicismului și creează condițiile istorice favorabile pentru organizarea unei ierarhii puternice și stabile ortodoxe. Evenimentul se produce după anul 1557 cînd, înființîndu-se Patriarhia de Ipek, aceasta își întinde jurisdicția și asupra Pașalicului de Timișoara prin înființarea a două episcopii ortodoxe : la Timișoara și Virșeț.

În Banatul de Lugoj-Caransebeș, jurisdicția bisericească, începînd cu anul 1562, a fost exercitată de episcopii ortodocși din Transilvania. Deși unii ierarhi din Timișoara și Virșeț se intitulau mitropoliți, documentar nu se constată existența unei mitropolii la Timișoara decît în secolul al XVIII-lea.

Episcopii ortodocși din Timișoara și Virșeț participă la răscoala antiotomană din 1594, iar prin tratatul din 1595 încheiat între Mihai Viteazul și Sigismund Báthory, Mitropolia din Țara Românească își extinde jurisdicția în Banatul de Lugoj-Caransebeș.

Din catastifele de mile ale Patriarhiei din Ipek rezultă că la 1660 și 1666, cînd s-au colectat milele pentru mănăstirea Patriarhiei din Ipek, populația română din cele două eparhii era bine organizată din punct de vedere bisericesc, fiecare comună avînd cîte unul sau mai mulți preoți și cîte un cnez.

După ocuparea Banatului și Olteniei de austrieci și introducerea administrației habsburgice (1716) episcopul Damaschin al Rîmnicului începe demersurile în colaborare cu clerul și cnezii din Banat pentru reinvierea ierarhiei autohtone ortodoxe. Clerul și cnezii români din Banat cereau numirea lui Petronie ca episcop, în locul episcopului străin, Moise Stanoiević, rămas din timpul turcilor. Episcopul Damaschin al Rîmnicului, printr-un memoriu documentat, cerea comisiei neoaquistice din Viena, reînființarea Mitropoliei de Severin cu episcopia sufragană a Mehadiiei. Dar Mitropolitul Belgradului, Moise Petrovici, reușește prin intervenții repetate la Viena să obțină recunoașterea jurisdicției asupra episcopilor din Banat la 1720 și, în anul următor, mută reședința mitropoliei de la Bel-

grad la Timișoara. Astfel ajunge orașul Timișoara reședință de mitropolie și în anul 1721 se întrunește în acest oraș un Sinod ortodox care prezintă o importanță deosebită prin puternica afirmare a ortodoxiei în aceste țări.

Mitropolia Timișoarei își extindea jurisdicția nu numai asupra celor două episcopii ortodoxe din această provincie (Timișoara, Caransebeș-Virșeț) ci și asupra episcopiei din Valjevo (R. S. Iugoslavia), iar asupra episcopiei Rîmnicului își menținea doar jurisdicția spirituală. Efectiv, Mitropolia Timișoarei a funcționat între anii 1721—1726 când mitropolitul Moise Petrovici fiind ales la Carloviț, cele două mitropolii se contopesc. Dar urmașii imediați ai lui Moise Petrovici, ca Nicolae Dimitrievici (1728—1744) și George Popovici (1745—1757) se vor intitula tot mitropoliți ai Timișoarei, deși îndeplineau funcția de episcopi.

*
* *
*

Ațiunea începută de clerul și cnezii români din Banat, în colaborare cu episcopul Damaschin al Rîmnicului, pentru instaurarea unei ierarhii superioare autohtone în Biserica ortodoxă română din Banat se prelungește de-a lungul secolului al XVIII-lea. În preajma Congresului Ilir, ce s-a întrunit la Timișoara în 1790, episcopul Vichentie Ioanovici-Șakabent e nevoit să dea circulara din 5 iunie 1790, prin care se hotăra introducerea limbii române în bisericile din comunele române ale eparhiei Virșeț-Caransebeș.

După înființarea Școlii pedagogice din Arad, profesorii de aici în frunte cu preotul Dimitrie Țichindeal, susținuți de episcopul Samuil Vulcan al Oradei, pornesc o vastă acțiune pentru alegerea de episcopi români în eparhiile cu populație română. După izbînda din Transilvania, prin alegerea episcopului Vasile Moga în fruntea eparhiei Ardealului, în 1829, în fruntea eparhiei Aradului e ales primul episcop român, Nestor Ioanovici, originar din Făgăraș.

Dar, în cele două eparhii bănățene, Timișoara și Caransebeș-Virșeț, continuă să predomine ierarhia străină, ceea ce va duce la frinarea vieții spirituale a poporului român, deoarece, în condițiile istorice de atunci Biserica constituia singura instituție în care se putea folosi limba română. Incurajați de succesele din cele două eparhii, clericii și intelectualii români din Banat intensifică acțiunea pentru emanciparea bisericească de ierarhia superioară străină. În fruntea acestei acțiuni se aflau profesorii de la secția română a teologiei din Virșeț, conduși de protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu, dar și de protopopul Timișoarei, Vasile Georgevici. Numeroase petiții și memorii se trimit împăratului din Viena și Consiliului loctiitor al Ungariei, prin care se cerea emanciparea Bisericii ortodoxe române din Banat.

Perioada dintre 1814—1840 cuprinde intensificarea acestei acțiuni prin care se exprima cu deosebită dîrzenie separarea bisericească, instaurarea ierarhiei autohtone și reforma clerului ortodox din Banat. Dintre nume-

roasele memorii amintim instanța clerului din eparhia Aradului (1814), memoriul protopopului Vasile Georgevici (1822), petiția clerului și poporului din eparhia Virșetului (1822), petiția românilor din ținutul Timișoarei (1830), petiția preoților din eparhia Timișoarei (1838), petiția clerului și poporul român din Banatul Timișan (1839), dar nici una nu a avut vreo consecință pozitivă. Poporul român din Banat suferea o întreită oprimare : socială prin atotputernicia feudalilor, națională prin stăpînirea străină și bisericească, prin menținerea ierarhiei superioare străine la conducerea celor două eparhii din această provincie.

Din aceste cauze, în timpul revoluției de la 1848—1849, în toate adunările poporului român de la Lugoj și Timișoara, Arad și Pesta, punctul principal al revendicărilor, pe lângă emanciparea politică și socială, îl constituia emanciparea bisericească prin instaurarea unei ierarhii române în Banat. Guvernul din Pesta evita să rezolve această dorință arzătoare și din acest motiv, Eftimie Murgu va încerca să rezolve pe cale revoluționară înlăturarea ierarhiei bisericești străine. În adunarea din 15/27 iunie 1848, ținută la Lugoj, la propunerea lui Murgu, se hotărăște destituirea celor doi episcopi din Timișoara și Virșet și întemeierea Mitropoliei greco-ortodoxe române a Banatului. Pînă la alegerea noului mitropolit, Adunarea populară delegă pe protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu să îndeplinească funcția de vicar general a Mitropoliei ortodoxe române a Banatului, iar pe protopopul Ignatie Vuia, acela de vicar al episcopiei de Virșet-Caransebeș. Eftimie Murgu comunică guvernului din Pesta hotărîrea Adunării populare de la Lugoj : „... cu un glas neatîrnător strigară de neatîrnată biserică și eparhia română de biserică și eparhia sîrbească și fiindcă să cunoscă că Mitropolia Timișoarei ce se află vacantă, trebuie să-și redobîndească obicinuitul său mitropolit românesc, de bunăoară ce acesta precum și episcopii sînt a se alege întru anume adunare bisericească”...

Deși guvernul din Pesta nu va confirma pe cei doi demnitari bisericești, decît în luna mai a anului 1849, cînd situația devenise foarte critică, totuși vicarul mitropolitan și-a exercitat funcțiile bisericești administrative. El a numit administratori protopopești și preoți în parohiile vacante și a trimis circulare preoțimii eparhiale. Între circularele trimise de vicarul Mitropoliei Banatului merită amintită cea care cerea preoților să nu mai pomenească la slujbe numele împăratului Franz-Joseph și al episcopului Jivcović, precum și cea prin care se cerea ca românii și ungurii să lupte împreună pentru victoria revoluției, ca în acest fel să-și cîștige independența.

Deci, Mitropolia ortodoxă română a Banatului s-a zămislit în focul revoluției și înființarea ei făcea parte din programul revoluționarilor pașoptiști, în frunte cu Eftimie Murgu.

Din acest motiv, o dată cu înfringerea revoluției, Mitropolia ortodoxă română a Banatului își va înceta activitatea, iar vicarul ei general, împreună cu peste 70 de preoți ce au participat efectiv la revoluție, vor fi deferiți justiției și condamnați la mulți ani de închisoare : „În loc de spe-

rata mulțămire, căpătai robia pre doisprăzece ani, confiscarea averii mele și cătușe de fier pe miinile mele" — va scrie cu amărăciune Dimitrie Petrovici Stoichescu, mai târziu.

După înăbușirea Revoluției, acțiunea pentru emanciparea Bisericii române din Banat și înființarea unei ierarhii autohtone va fi continuată de alți oameni și cu alte metode. În timpul absolutismului și pînă la victoria din 1865, pe primul plan se ridică Andrei Mocioni și Vincentiu Babeș. Ambii își dădeau seama de importanța instaurării unei ierarhii autohtone în acest colț al pămîntului românesc care, pe lângă rolul bisericesc, avea în acele vremuri și altul : acela de a păstra ființa etnică a poporului român în aceste părți de interferență a culturilor și popoarelor.

Andrei Mocioni, care se bucura de un prestigiu politic mare, fiind și membru în Senatul imperial lărgit din Viena pornește acțiunea de emancipare a Bisericii ortodoxe române din Banat, acțiune ce se intensifică după moartea Patriarhului Iosif Rajacić.

La 1 ianuarie 1862 el lansează celebrul manifest prin care fixează atitudinea populației române față de viitoarele alegeri patriarhale : deputații români să nu participe la alegeri și în acest fel, viitorul patriarh nu-și va putea aroga dreptul de supremație asupra celor trei eparhii : Timișoara, Arad și Virșet-Caransebeș. În spiritul manifestului lui Mocioni, la Timișoara și Lugoj au loc consfătuiri, spre a se fixa tactica de urmat în cauza separării bisericești. Se hotărăște trimiterea unei delegații la Viena, alcătuită din 16 membri, care, la 5 aprilie 1862, prezintă Curții doleanțele populației române, cerind emanciparea Bisericii române din Banat și înființarea unei mitropolii ortodoxe pentru românii din monarhia habsburgică. Deși împăratul promite că va dispune să se examineze de îndată cele două deziderate, totuși rezolvarea lor va întârzia din nou. Între timp, aflîndu-se de demersurile delegației române la Viena, în Banat se produc conflicte naționale în sinul comunelor mixte, cit și în rîndul populației din granița militară.

În toiul acestor agitații intervine și Eftimie Murgu, care, în 1848, proclamase înființarea Mitropoliei ortodoxe române a Banatului. El cerea guvernului să înceteze „a mai sprijini supremația necanonică a coreligionarilor sîrbi, ca astfel, noi de o parte, precum și ei de alta să ne putem bucura de autonomia Bisericii noastre și neavînd între noi certîi (certuri n.n.) să trăim ca frați de o lege”...

Dar, cu toate intervențiile, emanciparea Bisericii române din Banat nu se va produce decît în urma congresului electiv convocat pe data de 1 august 1864 la Carloviț. Cei 14 deputați români reprezentînd eparhiile Arad, Timișoara și Caransebeș, conduși de Andrei Mocioni și Vincentiu Babeș, deși s-au prezentat la lucrările Congresului, au refuzat să participe la alegerea noului patriarh, motivînd că cele trei eparhii pe care le reprezintă „posedă Biserica sa proprie, română națională, după ființa-i externă cu totul deosebită de cea sîrbească”. Abia după alegerea noului Patriarh, Congresul se pronunță în principiu pentru separarea celor două Biserici. Este indiscutabil că Andrei Șaguna a avut un rol primordial la

înființarea mitropoliei de la Sibiu, dar în ce privește emanciparea Bisericii ortodoxe române din Banat, documentele ne arată că rolul cel mai important l-a avut Andrei Mocioni.

*
* *
*

Încă din timpul Congresului electiv de la Carloviț, deputații eparhiilor bănățene au cerut printr-un memoriu adresat împăratului Franz Joseph ca pentru populația ortodoxă română din Banat să se înființeze două eparhii : la Caransebeș și Timișoara. Dar prin diploma de organizare a Mitropoliei ortodoxe române din Sibiu (4 iulie 1865) se prevedeau numai două eparhii sufragane ; a Aradului și Caransebeșului. Andrei Mocioni aduce amarnice reproșuri lui Șaguna, considerându-l vinovat de omiterea Timișoarei. În realitate, principalul vinovat era Franz Joseph și cercurile diriguitoare din Viena, cărora nu le convenea să înființeze în Timișoara, în acea vreme, o episcopie ortodoxă română, deoarece, în condițiile istorice de atunci, episcopia nu se limita numai la îndeplinirea rolului ei misionar, ci prezenta și o garanție politică și culturală pentru menținerea ființei etnice a poporului român la marginea granițelor lui etnice.

Atât Andrei Mocioni cât și Vincențiu Babeș erau conștienți de marea importanță politică și culturală a episcopiei Timișoarei și, din acest motiv, pornesc o vastă acțiune pentru înfăptuirea ei. De acest fapt era conștient și mitropolitul Șaguna și de aceea, la sfârșitul vieții, va testa o mare sumă pentru înființarea celor două episcopii : la Timișoara și Oradea, adică la granițele etnice ale poporului român, unde era mai periclitat în existența lui. Încă de la întrunirea primului Congres Național Bisericesc la Sibiu în 1868, Vincențiu Babeș prezintă două memorii ce aveau același scop : primul, al deputaților bănățeni din Congres, iar al doilea, al comunelor bisericești române din fosta eparhie sârbească a Timișoarei prin care se cerea cu insistență înființarea episcopiei Timișoarei „de la care depinde viața noastră națională” — scriau petiționarii. Prin aceste cuvinte ei vroiau să arate rolul important al menținerii ființei etnice a poporului român din Banat în condițiile stăpînirii străine pe care l-ar avea episcopia Timișoarei.

Începînd cu acest Congres se pornește o acțiune ce se va prelungi pe parcursul a trei sferturi de veac, fără a se ajunge la un rezultat pozitiv, decît tîrziu, după desăvîrșirea unității statale.

Înființarea „episcopiiilor noi” de la Timișoara și Oradea se va discuta în toate sesiunile Congresului Național Bisericesc din Sibiu dintre anii 1868—1918, dar de fiecare dată s-a izbit de rezistența fie a episcopilor de Arad, fie a consistorului mitropolitan din Sibiu. Clericii și deputații mireni din Banat în Congres considerau ca un prim pas spre înfăptuirea episcopiei Timișoarei, înființarea unui consistor în acest oraș, cu atribuții asemănătoare celui din Oradea, înființat încă din secolul al XVIII-lea, la cererea Congresului Illir din 1790. Dar nici Consistorul nu va fi înființat din cauza acelorasi împotriviri.

Rezistența Congresului din Sibiu de a înființa episcopia Timișoarei, pe lângă faptul că era împotriva intereselor superioare ale națiunii din acest colț al pământului românesc, mai reprezenta și un act de ingraturitudine istorică. Într-adevăr, cînd s-a înființat Mitropolia din Sibiu, Curtea din Viena era dispusă să înființeze trei mitropolii ortodoxe române pentru populația din monarhia habsburgică : una la Sibiu pentru Transilvania, a doua la Cernăuți pentru Bucovina și a treia la Arad pentru Banat. Prin acest act, în aparență generos, regimul habsburgic încerca să împiedice realizarea unui proces de care se temea : unificarea bisericească a românilor din imperiul austriac. Dar fruntașii românilor din acea vreme au sesizat dedesubtul „generozității” habsburgilor și tocmai pentru a împiedica acest plan, spre marea lui cinste, Procopiu Ivacicovici, episcopul Aradului refuză demnitatea propusă, spre deosebire de episcopul Hackman de la Cernăuți, care o va accepta. În ce privește pe Andrei Mocioni, el ia atitudine publică desmintînd știrea că ar fi stăruit pentru o mitropolie separată pe seama bănățenilor și reînnoindu-și vechea concepție a unității : „eu care pururea, în toate privințele, am fost și sînt cel mai mare contrar al separatismului național”.

Cu toate propunerile și întîmpinările deputaților bănățeni din Congres, episcopia Timișoarei nu va lua ființă. Dar în acest articol se cuvine a aminti cu venerație numele înaintașilor, clerici și mireni, ce au depus suflet și au făcut sacrificii materiale, în condițiile vitrege ale stăpînirii străine pentru înființarea episcopiei Timișoarei ce trebuia să devină nu numai un centru bisericesc, ci și unul de cultură în această parte a pământului românesc. Începînd cu Andrei Mocioni și Vincențiu Babeș amintim pe protopopul Meletie Drăghici, publicistul Pavel Rotariu, directorul ziarului „Luminătorul”, apoi avocatul George Ardelean și neobositul mecenat Emanoil Ungureanu.

După desăvîrșirea unificării statale a poporului român, cînd prin jertfa de sînge a armatei române dar și prin acțiunea revoluționară a muncitorilor și țăranilor care au alungat autoritățile habsburgice din sate și orașe, înainte de intrarea trupelor române, au organizat gărzile naționale și și-au exprimat hotărîrea de unire cu frații lor din România în Adunarea de la Alba Iulia, toată lumea credea că nu va mai fi nici un obstacol pentru înființarea episcopiei Timișoarei. Dar aceeași rezistență se va resimți, poate cu o mai înverșunată intensitate și în noile condiții istorice.

În România unificată, fruntașii bănățenilor cereau reînființarea provinciei mitropolitane a Banatului, ceea ce reprezenta repararea unei mari nedreptăți istorice care, în condițiile stăpînirii străine, nu s-a putut înfăptui. Dar acest fapt va mări rezistența și va tărăgăna înființarea măcar a episcopiei care, după cum spunea în Congresul Național Bisericesc din anul 1935, fruntașul bănățean Cornel Corneanu, în curînd va trebui să se transforme în mitropolie a Banatului.

Abia în anul 1939, după noi și mari insistențe, „Monitorul Oficial” publică decretul de înființare a episcopiei Timișoarei. În expunerea de motive se arată necesitatea și importanța înfăptuirii acestui act : „Apă-

rarea și promovarea marilor interese bisericești și naționale ne îndreptătesc să privim cu toată atențiunea o nouă orinduire bisericească în Banat, unde prestigiul religiei noastre strămoșești trebuie să se afirme puternic și hotărât, biserica ortodoxă confundându-se cu însăși istoria neamului românesc". Până la alegerea și instalarea episcopului titular, eparhia va fi condusă de un locțiitor de episcop, care va lua primele măsuri de organizare.

Prin decretul-lege din 8 noiembrie 1939 se încheia procesul început în 1865, dându-se satisfacție credincioșilor ortodocși din Banat. Noua eparhie a fost condusă de episcopii Andrei Mageru al Aradului, apoi de Nicolae Popovici al Oradei, până la 12 iunie 1940, când Congresul Național Bisericesc alege ca episcop al Timișoarei pe Vasile Lăzărescu, care se instalează în ziua Bunei Vestiri (25 martie) din anul 1941.

*
* *
*

Dar, în noile condiții istorice, când credincioșii cereau cu insistență reactivarea Mitropoliei Banatului, satisfacția nu era decît parțială. Prin noi cereri, memorii și adunări, credincioșii români ortodocși din Banat revendicau reînființarea vechii Mitropolii a Banatului. Credincioșii ortodocși români din Banat au dovedit atașamentul lor pentru Biserica străbună prin construirea monumentalei catedrale din Timișoara, cea mai importantă operă arhitectonică ortodoxă din patria noastră, avînd capacitatea de a cuprinde peste cinci mii de credincioși. Construită după modelul bisericilor lui Ștefan cel Mare, dar la alte proporții, avînd unsprezece turnuri iar decorurile cu motive naționale în culorile roșu, galben și albastru, catedrala din Timișoara reprezintă, pe lîngă atașamentul față de biserica străbună, și puterea creatoare a neamului nostru în acest colț de țară.

Eforturile credincioșilor bănățeni pentru consolidarea Ortodoxiei în această istorică provincie a patriei noastre le-a adus o nouă satisfacție: Sfîntul Sinod Permanent al Bisericii Ortodoxe Române întrunindu-se la 24 aprilie 1947 hotărăște ridicarea scaunului episcopal din Timișoara la vrednicia de arhiepiscopie: „Apreciînd cum se cuvine stăruința în dreapta credință și atașamentul față de Biserica străbună a fiilor săi duhovnicești de pe frumoasele plaiuri bănățene, exteriorizate și prin sacrificiile materiale cu care au ridicat deosebit de frumosul lăcaș al Domnului în orașul Timișoara... Avînd și susținerea călduroasă a Onoratului Guvern de sub președinția domnului dr. Petru Groza și-au dat avizul și aprobarea în numele Sfîntului Sinod pentru înălțarea Episcopiei Ortodoxe Române din Timișoara la rangul de Arhiepiscopie, ca un semn de ocrotire și cinstire din partea înaltului For Bisericesc”.

Arhiepiscopia Timișoarei reprezenta un pas mai departe spre realizarea drepturilor pe care Biserica Ortodoxă Română din Banat le-a avut în trecut și care i-au fost răpite în decursul vremurilor din cauza vitregiilor istorice: reînființarea Mitropoliei ortodoxe române a Banatului, ho-

tărită în Adunarea populară din 15/27 iunie 1848 și care, din cauza înfringerii revoluției, a fost nevoită să-și sisteze activitatea.

Guvernul democrat condus de dr. Petru Groza a înțeles această dorință a credincioșilor din Banat și la scurt timp, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 3 iulie 1947, hotărăște înființarea Mitropoliei ortodoxe române a Banatului, sprijinindu-se „pe faptul că Banatul și-a avut în vremurile vechi Mitropolia sa românească și ținând seama de așezarea geografică a Banatului, de firea poporului, precum și de desfășurarea istorică a întregii vieți bisericești din Banat” — scrie în gramata de înființare a Mitropoliei, patriarhul Nicodim.

Prin realizarea acestei înalte instituții spirituale a românilor ortodocși din Banat care, pe lângă misiunea spirituală, îndeplinea și un rol bine precizat în acest colț al pământului românesc, se satisfăcea și ultima dorință a credincioșilor, iar Banatului și orașului Timișoara i se recunoștea importanța cuvenită în cadrul vieții bisericești a românilor ortodocși.

În Congresul Național al Mitropoliei Banatului, care s-a întrunit în zilele de 11—12 iulie 1948, alcătuit din 48 de deputați, clerici și mireni, se prezintă hotărîrea episcopiei Aradului luată în ședința extraordinară a Adunării eparhiale de la 3 iulie 1948, prin care se cerea extinderea jurisdicției Mitropoliei Banatului și asupra eparhiei Aradului.

Instaurarea noului regim democrat popular a influențat profund și orînduirile din Biserica Ortodoxă Română. Prin decretul-lege pentru reglementarea regimului general al cultelor religioase, din 4 august 1948, se punea în aplicare articolul 27 din Constituția Republicii Populare Române care garanta libertatea de conștiință și pe cea religioasă, asigurîndu-se dreptul de organizare și funcționare a cultelor religioase, în conformitate cu dispozițiile legale. Decretul-lege pentru reglementarea regimului general al cultelor în concordanță cu Statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române prevedea în medie 750 000 credincioși pentru fiecare eparhie. Aplicîndu-se acest principiu, Arhiepiscopia Timișoarei s-a contopit cu Episcopia Caransebeșului sub denumirea de Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului. Prin noua organizare, Mitropolia Banatului avea două eparhii sufragane: Arhiepiscopia Timișoarei și Episcopia Aradului și Hunedoarei.

*
* *
*

Declarîndu-se vacant scaunul de arhiepiscop al Timișoarei și Caransebeșului, precum și acela de mitropolit al Banatului, Sfântul Sinod numește locotenent pe mitropolitul Firmilian al Olteniei. Pentru ca viața bisericească din Mitropolia Banatului să-și reia cursul normal s-a hotărît întregirea cît mai curînd a scaunului mitropolitan.

Colegiul Electoral Bisericesc, la care au participat și membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, întrunin-

du-se pe ziua de 17 februarie 1962 la Palatul Patriarhal, a ales pe Nicolae Corneanu, episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului ca arhiepiscop al Timișoarei și Caransebeșului și mitropolit al Banatului. Pe ziua de 4 martie 1962, în prezența Patriarhului Justinian, a autorităților de stat, a unor membri ai Sfântului Sinod, precum și a unui mare număr de preoți, călugări și credincioși din tot Banatul, s-a făcut în catedrala din Timișoara intronizarea celui de-al doilea mitropolit al Banatului.

Activitatea eparhiei Timișoarei ia un avânt deosebit. Din punct de vedere bisericesc, un spirit înouitor se poate constata în instituirea unității de credință, cult și organizare ecleziastică. Viața monahală s-a continuat prin cele opt mănăstiri, paraclise și schituri.

Seminarul teologic din Caransebeș a fost reorganizat, construindu-se un modern internat pentru elevi, precum și înlocuirea capelei cu o biserică în curs de edificare.

În 1963 s-a purces la reorganizarea revistei „Mitropolia Banatului”, care apare de patru ori pe an, cuprinzând atât studii teologice, cât și de istorie bisericească de un înalt nivel științific. Pe lângă eparhie s-a înființat o tipografie înzestrată cu aparatură nouă, unde se tipăresc lucrări de teologie și îndrumare a preoțimii eparhiale, precum și de istorie bisericească.

După consolidarea bazei economice a Centrului eparhial, începe o vastă acțiune de construire, reparare și pictare a bisericilor monumente istorice din eparhie, iar numeroase parohii au fost dotate cu case parohiale și protopopiatele cu sedii corespunzătoare. Azi nu există biserică din cadrul eparhiei, care să nu fi fost reparată, restaurată sau pictată în ultimii 15 ani. A fost înființată apoi Colecția de artă religioasă veche a arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, unde sînt expuse operele cele mai reprezentative ale artei religioase din Banat.

O contribuție de seamă la cauza păcii și apropierii dintre Biserici o aduce Mitropolia Banatului prin înființătorul ei, Mitropolitul Nicolae, care participă ca membru în diferite organisme ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Conferinței Creștine pentru Pace, precum și prin diferite acțiuni pe plan extern încredințate de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Parte componentă a Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolia Banatului contribuie la continua prosperare a instituțiilor bisericești, potrivit sfintelor canoane, rânduielilor tradiționale și legiurilor actuale.

DIN VIAȚA RELIGIOASĂ A ROMÂNILOR DIN TIMIȘOARA IN TIMPUL STĂPINIRII OTOMANE (1552—1716)

de : THEODOR N. TRĂPCEA

Perioada de stăpânire otomană asupra Banatului de vest este relativ cunoscută, sub multiplele ei aspecte ¹⁾. În ce privește viața religioasă, cu deosebire la Timișoara, sediul pašalicului, și pe români, au fost consacrate mai multe cercetări ²⁾. Expunerea care urmează are ca scop să contribuie la întregirea imaginii pe care o avea viața religioasă a românilor timișoreni.

La cucerirea Timișoarei de către turci s-au dat lupte înverșunate pe întregul perimetru al cetății. Palanca Mare, numită și Vlașca Mahala, era situată între partea răsăriteană a cetății Timișoara și cartierul Fabrică de azi. Ea a fost cea dintâi afectată de invazia turcilor, de încercările lor de cucerire a Timișoarei. Losonczy, comandantul garnizoanei din cetate, a incendiat Palanca Mare, după ce turcii și-au sporit presiunea și au îngrădit forțe considerabile dinspre Palanca Mare. În incendiul, care a distrus majoritatea caselor din acest cartier al Timișoarei, a ars și biserica ortodoxă românească, fiind de lemn. Se presupune că locul unde era așezată ar fi capătul dinspre sud al podului actual peste Bega, din strada Dacilor. În amintirea ei s-a înălțat o cruce, care s-a păstrat pînă în primele decenii ale secolului XX ³⁾.

În timpul asediului Timișoarei, turcii au încercat o diversiune, cu scopul de a dezbină unitatea apărătorilor cetății. În acest scop aruncau în virfurile săgeților misive către populația românească, îndemnînd-o la capitulare în schimbul libertății. Faptul relevă importanța elementului românesc, care forma partea numeroasă a populației ⁴⁾.

¹⁾ Th. N. Trăpcea, *Aspecte privind starea economică, socială și politică a pašalicului din Timișoara*, în „Studii de istorie a Banatului”, IV/1976, Timișoara, pp. 3—24 și bibliografia pp. 20—24.

²⁾ Aurel Cosma, *Palanca Mare, vechiul suburbu românesc*, în „Orizont”, 9/1969, Timișoara; Idem, *Din trecutul românilor timișoreni*, în „Luceafărul”, XI—XII/1938, Timișoara, pp. 1—22. Cf. Gh. Cotoșman, *Viața Sf. Ierarh Iosif cel Nou*, în „Mitropolia Banatului”, 7—9/1956, pp. 18—132, cu bibliografia necesară.

³⁾ Aurel Cosma, o. c., mai ales *Din trecutul românilor timișoreni...*

⁴⁾ Czimer Károly, *Temesvár mégvétele (1551—1552)*, Budapest, 1893, p. 50

Ocuparea Banatului de vest de către turci a avut, printre alte urmări, și distrugerea multor biserici și minăstiri ⁵⁾. Nobilimea maghiară, de asemenea cea mai mare parte a populației maghiare, au părăsit proprietățile lor, căutând adăpost în Ungaria ⁶⁾. Rămânând fără enoriași, clerul catolic, care a scăpat cu viața, s-a refugiat și el în Ungaria. Mulți preoți catolici au luat calea bejeniei chiar îndată după bătălia de la Mohacs; procesul de migrare s-a intensificat în urma cuceririi Timișoarei de către turci. În schimb, clerul ortodox, înfruntând vicisitudinile, a rămas pe loc, fiindcă era băștinaș.

Cele două aspecte ale vieții creștinilor din Timișoara se oglindesc într-o cerere a unor locuitori catolici din acest oraș. Ei se adresează negustorilor raguzani, care își exercitau negoțul în Timișoara, rugându-i să le găsească preoți. Căci, se spune în cerere, „există puțini cununați și puțini botezați, mulți copii mor nebotezați, iar mulți bătrâni mor nespovediți, deoarece nu au preoți (catolici n.n.) și poporul încearcă să treacă la altă credință (ortodoxă n.n.)”. În continuare, în aceeași cerere se spune: „unii catolici prăznuiesc Crăciunul și Paștele după calendarul vechi, ca și vlahii, care mănincă de dulce în zilele de post, nu postesc, pină și în zilele de sărbătoare lucrează, ară și sapă și se cuminecă cu pîine, ca și calvinii, nu cu vin ⁷⁾. Cererea se încheie cu constatarea următoare: de vreme ce lipsesc preoți catolici, copiii sînt botezați de preoți români sau calvini, dar se cunună și divorțează în fața cadiilor ⁸⁾.

O altă mărturie despre românii și viața lor religioasă din Timișoara se găsește în opera geografică „Theatrum Orbis Terrarum” (1570) a olandezului Abraham Ortelius (1527—1598) ⁹⁾. Referindu-se la țiganii din Timișoara și modul lor de viață, geograful amintit spune că trăiesc lângă biserică sîrbească ¹⁰⁾. Este vorba de o biserică ortodoxă în cartierul Fabric, care aparține deopotrivă sîrbilor și românilor, fiind o comunitate ortodoxă.

Existența acestei comunități reiese și din cîteva documente turcești. În 1619, sultanul Osman al II-lea dă un ordin către pașa din Timișoara, prin care îi face cunoscut să pună în vedere mitropolitului grecilor, sîrbilor și valahilor, să se ferească de a-și impune autoritatea sa asupra călugărilor

⁵⁾ Al. Matkovski, *Graghianski brakovi i razvodi na hristijani vo Makedonija i na Balkanskiot Polustrov vo turskoto vladeenje*. Studija o pravnata i kulturna istorija, in „Glasnik”, 3/1973, Skopje, p. 91.

⁶⁾ I. Totoiu, *Contribuții la problema stăpînirii turcești în Banat și Crișana*, in „Studii. Revistă de istorie”, 1/1960, București; cf. Aurel Decei, *Aspecte economice și sociale din viața Banatului în epoca otomană*, in „Studii de istorie a Banatului”, III /1974, Timișoara; Traian Birăescu, *Banatul sub turci*, Timișoara, 1934.

⁷⁾ Fehim Spaho, *Iz javnog života u doba Turaka*, in „Knjiga o Balkanu”, 1/1936, Beograd, p. 173 și Rad. Simonović, *O katolicima i katoličkoj crkvi pod Turcima na zemlistu Vojvodine*, in „Glasnik istoriskog društva u Novom Sadu”, knj. II, sv. 1, Sremski Karlovci, 1929, pp. 50—51.

⁸⁾ Al. Matkovski, o. c.

⁹⁾ Anton Peter Petri, *Die Festung Temeschwar im 18. Jahrhundert*, München, 1966, p. 13, nota 117.

¹⁰⁾ Ibidem, p. 16, nota 159.

de confesiune catolică¹¹⁾. Acest document, ca și un altul din 1640¹²⁾, relevă un fapt important : ortodocșii — români, sirbi și greci, — căci, aceasta ar fi ordinea justă a naționalităților, după importanța numerică —, erau organizați în secolul al XVII-lea, avînd o ierarhie ecleziastică, în frunte cu un mitropolit. De aceea nu este un fapt surprinzător constatarea, după care, între 1608—1613, a păstorit la Timișoara mitropolitul Neofit¹³⁾, avînd o eparhie independentă. Ca urmare a acestei situații apare la mijlocul secolului al XVII-lea, succesorul său, mitropolitul Iosif, despre care se știe că în anul 1655 s-a retras la mînăstirea Partoș¹⁴⁾.

Cu toate că tăcerea acoperă o perioadă de timp numele urmașilor săi, firul înălților ierarhi ai bisericii ortodoxe din Timișoara nu s-a întrerupt. Se știe că în timpul asediului acestei cetăți de către Eugeniu de Savoia, eparhia ortodoxă era condusă de Ignatie Vladislavecii, episcop ortodox, și că se afla în slujba marelui comandant, informîndu-l în taină despre starea de spirit care domnea în rîndul turcilor asediați și despre posibilitățile lor de apărare¹⁵⁾.

În concluzie, deși puține și sporadice informațiile despre viața religioasă a românilor din Timișoara în perioada de dominație turcească, sînt totuși suficient de grăitoare pentru a arăta că aceasta exista și se dezvoltă la un nivel satisfăcător, care i-a asigurat trăinicia și continuitatea.

¹¹⁾ Tr. Bîrăescu, o. c., nota 28.

¹²⁾ *Ibidem*, nota 12.

¹³⁾ Szentkláray Jenő, *A szerbmonostoregyházak történeti emlékei Délmagyarországon*, Budapest, 1908, p. 13 „önálló eparhia”-eparhie independentă.

¹⁴⁾ Borovszky Samu, *Témésvar*, Budapest, 1910, p. 50.

¹⁵⁾ N. Ilieșiu, *Timișoara. Monografie istorică*, Timișoara, 1940, pp. 56—57.

CONSCRIPTIA PROTOPOPIATELOR LUGOJ ȘI CARANSEBEȘ DIN ANUL 1792 ȘI SEMNIFICAȚIA EI

de : COSTIN FENEȘAN

Se cunosc pînă în prezent destul de puține date statistice, de orice natură, asupra vechiului ținut românesc al Lugojului și Caransebeșului. Cercetările de arhivă ne-au îngăduit descoperirea unor tabele statistice de mare interes, atît din punct de vedere demografic, cît și al istoriei bisericești. Importante cu atît mai mult, cu cît datează la scurt timp după ce luptele devastatoare turco-austriece din 1788 au prefăcut în cenușă multe din frumoasele sate bănățene. Jertfele umane și pierderile materiale au fost deosebit de ridicate; localitățile aflate pe direcția de înaintare a trupelor turcești, locurile în care s-au purtat lupte, au resimțit din plin ororile războiului. În comitatul Caraș totalul pierderilor s-a ridicat la 360.793 fl. 59 cr. Cel mai mult a avut de suferit cercul Lugojului (273.530 fl. 26 cr.), ceva mai puțin cercul Caraș (81.142 fl. 30 cr.), numai cercul Oraviței fiind aproape ferit de pagube (6.142 fl. 3 cr.)¹.

La 20 martie 1792 Consiliul Locumtenențial de la Buda a ordonat comitatului Caraș să conscrie toate parohiile ortodoxe române de acolo, ordin neîndeplinit cu prea multă grabă, ceea ce a necesitat o revenire la 7 septembrie 1792²). Scopul acestei conscripții l-a constituit nu numai evaluarea amănunțită a pierderilor înregistrate în 1788, ci s-a urmărit în același timp o evidență în vederea revizuirii obligațiilor fiscale și a reorganizării învățămîntului național confesional³). Datele conscripției au menționat în protopopiatul Lugoj 22 parohii și o filială (Măguri), iar în cel al Caransebeșului 18 parohii și o filială (Ohabița); s-a amintit de aseme-

¹) Arhivele Statului Timișoara, fond Muzeul Banatului — Societatea de Istorie și Arheologie, nr. 357, f. 40. Potrivit lui Fr. Pesty, *Krassó vármegye története*, vol. II/2, Budapesta, 1882, p. 159, războiul a afectat 127 sate bănățene.

²) Arhiva Măitropoliei Banatului, fond Lugoj, pachet 2/I, neinv., f. 1, adresa nr. 20227 din 7 septembrie 1792.

³) Iată ce a notat cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg într-un manuscris din biserica de la Cornea: „Anu 792 veni porunca la satele de la Caransebeș pînă la Orșova Veche, toate câte vor putea la drumu are să se scoată și în rînd să se regulească” cf. N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, București, 1940, p. 106.

nea parohia Jabăr, ca aparținând de protopopiatul Hisiaș (!)⁴⁾. O conscripție din anul 1777 a amintit în protopopiatul Lugoj 28 parohii și 2 filiale, iar în cel al Caransebeșului 56 parohii și 10 filiale⁵⁾, ceea ce ne îndeamnă că credem că datele conscripției din 1792 sînt numai parțiale, fiind destul de puțin probabilă o reorganizare atît de radicală a celor două protopopiate, chiar ținînd seama de efectele dezastruoase ale evenimentelor din 1788. Este mai mult ca sigur că numărul redus al parohiilor conscrise în protopopiatul Caransebeș se datorește faptului, că au fost cuprinse numai cele de pe teritoriul comitatului Caraș, cele din granița militară făcînd desigur obiectul altei conscripții. Iată acum datele conscripției :

PROTOPOPIATUL LUGOJ

PAROHIA	NUMĂRUL		OBSERVAȚII
	caselor	locuitorilor	
LUGOJUL ROMÂN	874	3928	
TAPIA	71	383	Are biserică
ARMADIA	58	280	Are biserică
CIREȘUL	115	532	Are biserică
MĂGURI (filială)	45	224	Nu are biserică, iar pentru audierea slujbei locuitorii sînt nevoiți în prezent a merge la Cireșul, la parohie.
CRICIOVA	169	874	Are o biserică bună
CRIVINA	73	372	Are o biserică bună
SACUL	148	717	Biserica a fost arsă pe jumătate de turcii dușmani
JENA	61	287	Are o biserică veche și aproape de ruină
SĂLBĂGEL	117	567	Biserica a ars cu ocazia ultimului război turcesc
GAVOJDIA	160	876	Are o biserică veche și aproape de ruină
LUGOJEL	161	818	Are o biserică cu un acoperiș bine lucrat, dar pe care locuitorii foarte sărăciți nu o pot repara

⁴⁾ Original în limba latină, datat Lugoj, 21 august 1792, păstrat la Arhiva Mitropoliei Banatului Timișoara, fond Lugoj, pachet 2/I, neinv. f. 1—8.

⁵⁾ Cf. B. Milleker, *A verseczi gör. kel. püspökség multja*, Timișoara, 1890, p. 12.

P A R O H I A	N U M Ă R U L		O B S E R V A Ț I I
	caselor	locuitorilor	
OLOȘAG	101	448	Are o biserică bună
ZGRIBEȘTI	248	1292	Are biserică
DRAGOMIREȘTI	149	682	Are o biserică bună
SCĂIUȘ	311	1672	Are o biserică aproape de ruină
REMETEA POGĂNICI	99	472	Are o biserică bună
VISAG	247	1310	Are o biserică foarte deteriorată și mică
HONORICI	133	680	Are o biserică bună
VICTOR VLAD DELA-MARINA (Satmic)	56	250	Are o biserică foarte deteriorată
HERENDEȘTI	170	804	Are o biserică foarte deteriorată
HODOȘ	78	436	Are o biserică
BOLDUR	150	835	
T O T A L :	3794	18739	

PROTOPOPIATUL CARANSEBEȘ

PĂLTINIȘUL (Valea Boului)	140	657	Biserica a fost mai înainte distrusă de foc. Are alta, nou clădită
JUPA	52	252	Biserica a fost mai înainte distrusă de foc. Locuitorii au construit alta, de bine de rău folosibilă
ZĂGUJENI	105	406	Biserica a fost mai înainte transformată în cenușă; recent a fost construită alta
RUGINOSU	42	181	Biserica exista mai dinainte
OHABA MÎTNIC	76	375	Biserica a ars, iar în prezent o locuință mică a fost transformată în biserică
MÎTNICUL MARE	143	793	Biserica a fost distrusă de foc, iar o locuință mică a fost transformată în biserică
PRISACA	146	758	Biserica a fost mai înainte transformată în cenușă; recent a fost construită alta
CĂVĂRAN	86	390	" " "

TINCOVA	98	458	" " "
PEȘTERE	120	630	În timpul ultimului război turcesc biserica a fost transformată în cenășă; slujba dumnezeiască se ține la școală
MACIOVA	140	657	Biserica a fost mai înainte distrusă de foc; există alta, nou construită
ZORLENȚUL MARE	411	2117	Există biserica veche
ZORLENCIOR	137	721	Biserica a ars
BREBUL	196	944	Biserica a ars; slujba dumnezeiască se ține la școală
APADIA	81	387	Are o biserică bună
VALEADENI	98	340	Are o biserică a cărei acoperiș este distrus și pe care locuitorii nu-l pot repara din cauza mării sărăcii
DELINEȘTI	121	570	Biserica a fost arsă de turci
OHABIȚA (filială)	42	174	
RUGI	80	327	Această posesiune a fost devastată de turcii dușmani în timpul ultimului război turcesc; aici au ars 36 case împreună cu biserica
T O T A L :	2335	11137	

PROTOPOPIATUL HISIAȘ (!)

JABĂR	85	652	Are biserică
-------	----	-----	--------------

Analiza datelor conscripției ne îngăduie câteva prețioase concluzii de ordin demografic, caracterizând realitățile din Banatul de mijloc de la sfârșitul veacului al XVIII-lea în conjunctura rezultată de pe urma evenimentelor din 1788. Astfel, în protopopiatul Lugoj, din 23 de sate însumând 18.739 locuitori — în medie circa 815 locuitori de fiecare sat — majoritatea covârșitoare au constituit-o satele cu o populație pînă la 500 locuitori (9 sate, reprezentînd 39,1%) și cele cu un număr de 500—1.000 locuitori (10 sate, reprezentînd 43,7%). Numai în două localități numărul populației a fost între 1.000—1.500 locuitori (8,6%) și tot în două localități (8,6%) populația s-a cifrat la peste 1.500 locuitori (Lugojul român : 3.928 loc. ; Scăiuș : 1.672 loc.). Situația este similară și pentru satele din protopopiatul Caransebeș cuprinse în conscripția prezentată. Astfel, din 19 localități însumînd 11.137 locuitori — în medie circa 564 locuitori de fiecare — majoritatea covârșitoare au format-o satele cu o populație de pînă la 500 locuitori (10 sate, reprezentînd 52,5%) și cele cu un număr de 500—1.000 locuitori (8 sate, reprezentînd 42,3%). Numai un singur sat, Zorlențul Mare (2.117 loc.), a numărat peste 1.500 locuitori (5,2%). Media locuitorilor

de fiecare casă a fost de circa 4,7—5, confirmând practic coeficientul demografic de calcul folosit pentru această perioadă. Această medie nu a diferit sensibil de la sat la sat.

În ceea ce privește numărul de case, situația se prezintă după cum urmează. Cele 23 de sate din protopopiatul Lugoj, însumând 3.794 case, — în medie circa 165 case de fiecare sat — au fost în majoritate constituite din 50—100 case (8 sate, reprezentând 34,7%) și 100—150 case (6 sate, reprezentând 26,4%). Numai 4 sate (17,3%) au avut între 150—200 case, alte 4 sate (17,3%) peste 200 case (Lugojul român : 874 ; Scăiuș : 311 ; Zgribești : 248 ; Visag : 247), iar un sat (Măguri : 45 case) sub 50 de case (4,3%). În protopopiatul Caransebeș, în 19 sate însumând 2.335 case, — în medie circa 123 case de fiecare sat — majoritare au fost satele cu un număr de 50—100 case (7 sate, reprezentând 36,8%) și 100—150 case (8 sate, reprezentând 42,3%). Numai cite un sat (5,2%) a avut între 150—200 case (Brebil : 196 case) ori peste 200 case (Zorlețul Mare : 411 case), iar două sate (10,5%) au numărat sub 50 de case (Ruginosu : 42 ; Ohabița : 42) ⁶⁾.

Concluzii deosebit de interesante rezultă din compararea situației satelor cercetate de noi pe baza conscripției din 1792, raportată la datele conscripției din 1785 ⁷⁾ și la pagubele suferite în timpul invaziei turcești din 1788 ⁸⁾.

NUMELE SATULUI	Numărul caselor potrivit conscripției din anul		Pagubele suferite în 1788	
	1785	1792	fl.	cr.
LUGOJUL ROMÂN	401	874		
BOLDUR	150	150		
JABĂR	79	85		
HODOȘ	86	78		
VISAG	302	247		
HERENDEȘTI	163	170		
V. V. DELAMARINA	75	56		
OLOȘAG	109	101		
HONORICI	112	133		
GAVOJDIA	159	160	9.769	30

⁶⁾ Pentru caracterul aproape exclusiv românesc al acestor sate, puțin afectate de colonizările habsburgice, cf. B. Surdu, *Aspecte privitoare la situația Banatului în 1743*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, vol. XIII (1970), pp. 7—68.

⁷⁾ Cf. R. S. Molin, *Școalele românești din Banat acum 150 de ani*, în „Arhivele Olteniei”, vol. IX, nr. 51—52 (sept.-dec. 1930), p. 342.

⁸⁾ Arhivele Statului Timișoara, fond Muzeul Banatului — Societatea de Istorie și Arheologie, nr. 357, f. 40.

LUGOJEL	178	161		
SACUL	171	148	42.611	30
CĂVĂRAN	79	86	15.782	
PRISACA	148	146	10.201	
ZĂGUJENI	120	105	1.558	
PEȘTERE	118	120	5.835	
MACIOVA	124	140	7.607	
TINCOVA	97	98	15.838	10
CRIVINA	63	73	667	54
CRICIOVA	157	169	117	
CIREȘUL	93	115		
MĂGURI	43	45		
TAPIA	74	71		
ARMADIA	50	58		
REMETEA POGĂNICI	69	99		
JENA	67	61	9.139	30
BREBUL		196	30.130	
ZORLENȚUL MARE		411	22.943	
DELINEȘTI		121	11.887	30
MÎTNICUL MARE		143	2.426	
APADIA		81	8.307	
OHABA MÎTNIC		76	8.418	
OHABIȚA		42	7.497	
VALEADENI		98	10.104	
ZGRIBEȘTI		248	1.319	
ZORLENCIOR		137	10.531	
RUGINOSU		42	2.818	
JUPA		52	1.045	
RUGI		80	17.660	
PĂLTINIȘUL		140	6.123	
SĂLBĂGEL		117	7.303	

În intervalul 1785—1792 Lugojul român a înregistrat o creștere spectaculoasă de circa 54% a numărului de case (de la 401 la 874), la Remetea

Pogănici creșterea a fost de circa 30% (de la 69 la 99 case), la Cireșul de circa 19% (de la 93 la 115 case), iar la Maciova de circa 10% (de la 124 la 140 case) în pofida pierderilor simțitoare (7.607 fl.) suferite în 1788. În același interval de timp (1785—1792) Visagul a înregistrat o scădere de circa 17% a numărului de case (de la 302 la 247 case), iar la Sacul — cu pierderi de 42.611 fl. 30 cr. în timpul evenimentelor din 1788 — s-a consemnat o scădere de circa 13% a numărului de case. În 11 localități am constatat o ușoară creștere a numărului caselor, deși unele (Gavojdia, Căvâran, Peștere, Tincova, Crivina, Criciova) au înregistrat mari pierderi în 1788. O ușoară scădere a numărului de case l-am înregistrat în 8 comune, unele (Prisaca, Zăgujeni, Jena) suferind grave pierderi de pe urma invaziei turcești. Pagube foarte mari, de peste 6.000 fl. au avut de deplins 11 sate (Brebul, Zorlențul Mare, Delinești, Apadia, Ohaba Mîtnic, Ohabița, Valeadeni, Zorlencior, Rugi, Păltinișul, Sălbăgel), fără a putea raporta însă situația lor la alte repere statistice. Credem, că la creșterea, respectiv descreșterea, numărului de case din satele analizate trebuie reținut nu numai efectul imediat al invaziei turcești din 1788, dar în același timp admisă roirea unei părți a locuitorilor din satele de-a lungul căii principale de acces — mai grav afectate de evenimente — spre altele, mai puțin expuse. Hărnicia dintotdeauna a românului a fost cea care a înlăturat distrugerile, a ridicat din nou viața amenințată pentru o clipă, a alinat suferințele.

Conscripția din 1792 ne este prețioasă și prin faptul că ne îngăduie cunoașterea situației bisericilor din satele cuprinse acolo, completind sau emendind informațiile de pînă acum. Reușim să cuprindem, deși numai parțial, ravagiile provocate de invazia turcească. Astfel, în protopopiatul Lugoj în 5 sate existau biserici, fără a se face altă mențiune; în 6 sate se menționează că biserica este în stare bună; în alte 6 sate (Jena, Gavojdia, Scăiuș, Visag, V. V. Delamarina, Herendești) biserica era veche și aproape de ruină; la Lugojel locuitorii foarte săraci nu aveau posibilitatea să repare biserica, iar locuitorii din Măguri — unde nu exista biserică — erau nevoiți să asculte slujba la Cireșul; în două sate (Sacul, Sălbăgel) bisericile au fost arse de către turci și nu se menționează dacă au fost reclădite; despre bisericile din Lugojul român și Boldur nu se face nici o mențiune.

În protopopiatul Caransebeș despre două sate (Zorlențul Mare, Ruginosu) se spune — fără altă mențiune — că aveau biserici; de biserica din Apadia se spune că era în stare bună, iar la Valeadeni locuitorii foarte săraci nu aveau posibilitatea să repare biserica. Foarte mare este numărul bisericilor care au avut de suferit de pe urma atacului turcesc: la Ohaba Mîtnic și la Mîtnicul Mare biserica arsese, iar slujba se ținea într-o casă; la Brebul și Peștere bisericile căzuseră de asemenea pradă flăcărilor, iar slujba se ținea la școală. În trei sate (Zorlencior, Delinești, Rugi) focul devastase bisericile, dar se menționează că s-a început reclădirea lor. Situația a fost deosebit de tragică la Rugi, unde, pe lângă biserica distrusă, mai arsese 36 de case. În 7 sate (Păltinișul, Jupa, Zăgujeni, Prisaca,

Căvăran, Tincova, Maciova) bisericile arse în 1788 fusăseră deja reclădite. Despre biserica din Ohabia conscripția nu menționează nimic. Recapitulativ, situația celor 16 biserici distruse la 1788 se prezintă astfel :

PROTOPOPIATUL	Biserici arse	Biserici arse și reclădite	Biserici arse ; slujba se ține în alt loc
LUGOJ	2		
CARANSEBEȘ	3	7	4

Aceste informații impun revizuirea, unde e cazul, a repertoriului publicat nu de mult de Nicolae Stoicescu ⁹⁾.

Punerea în circuitul științific a noi date statistice și informații de arhivă vor permite cunoașterea și mai amănunțită a aspectelor demografice și de istorie bisericească în părțile Lugojului și Caransebeșului la finele veacului al XVIII-lea.

⁹⁾ N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor medievale din Banat*, Timișoara, 1973, s.v.

O AFIRMARE ROMÂNEASCĂ : BISERICA DE LA BAILE HERCULANE DIN 1803 CTITORITĂ DE PROTOPOPUL NICOLAE STOICA DE HAȚEG

de : Prot. ION B. MUREȘIANU

Publicarea integrală a celei mai importante lucrări lăsată în manuscris de protopopul Mehadiei, Nicolae Stoica de Hațeg (1752—1833)¹⁾, articolele despre însemnătatea ei literară, istorică, socială și întregirile privind activitatea ce a desfășurat, au reliefat o altă personalitate din Banat cu osteneți dăruite poporului, și au îmbogățit manifestările culturale majore în limba maternă de la sfârșitul secolului XVIII și din prima jumătate a celui următor. Atent nu numai la ce se petrecea în jurul său, bine informat, participant sau martor la multe din numeroasele evenimente din acel timp, le-a consemnat cu slovă mărunță frumos caligrafiată pe albul filelor din cărțile bisericești, în registrele parohiilor din Cornea, Mehadia și din alte parohii, ca mai târziu să le dea o formă unitară în *Cronica Banatului*. Din însemnări, o parte au fost publicate cu unele erori de descifrare sau de tipar²⁾ ce se cer corectate, iar altele au scăpat atenției cercetătorilor. În cele ce urmează, mă opresc asupra unui moment încă necunoscut din activitatea sa depusă „pentru măritul nume naționalnic” cum însuși se exprimă, pe care îl desprind din multele informații autografe, păstrate în Biblioteca Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

Bun cunoscător al istoriei neamului care i-a însuflit toate acțiunile, pasionat colecționar de antichități din vecinătatea Mehadiei cu vestigii romane, vecin cu Țara Românească, Nicolae Stoica va căuta cu admirabilă stăruință și va găsi toate posibilitățile, pentru a ridica la începutul veacului trecut o biserică ortodoxă românească în centrul complexului balnear din Băile Herculane, de fapt, o bine gândită afirmare a românismului. Temeiuri îndeajuns îi dădeau împrejurările, iar îndemnul, sufletul și conștiința.

Încă din 1737, când din ordinul Curții vieneze se întreprind primele lucrări de refacere a băilor pe ruinele termelor romane, apar și cele dintâi publicații despre antichitățile descoperite în urma săpăturilor, despre efi-

¹⁾ *Cronica Banatului. Studiu și ediție de Damaschin Moioc*, Editura Academiei R.S.R., București, 1969.

²⁾ C. Buracu, *Muzeul general Nicolae Cena în Băile Herculane și Cronica Mehadiei*, Turnu Severin, 1924, pp. 41—54; N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, București, 1940, pp. 82—91.

ciența apelor termale și despre neasemuitele frumuseți ale regiunii, ca să formeze apoi o foarte bogată literatură în limbile de circulație europeană, ducându-le faima pînă departe³⁾. Larg popularizată, stațiunea e vizitată nu numai de marile personalități ale vieții politice și sociale din Austria, care erau rău și tendențios informate despre români și credința lor. Alături de aceștia, întîlnim ierarhi ai Bisericii ortodoxe din imperiul habsburgic.

În Protocolul socoților bisericii de la Băile Mehadii⁴⁾ purtat cu iscusința contabilului de protopopul Stoica, bogat în informații inedite, meticolosul cărturar a lăsat o înșiruire cu valoare de document a prezențelor vlădicești la băi, cea dintîi, în 1736, fiind a patriarhului Bisericii ortodoxe sîrbe, Arsenie IV Ioanovici Șacabent. I-au urmat: Isaia Antonovici episcopul Aradului și administrator al eparhiei Caransebeșului (1746), Ioan Gheorghievici episcopul Caransebeșului (1750), care în 1760 „porunci... la băi să-i facă și lui casă de scinduri, [în] 1761 porunci și ciardac să fie și-l făcură, încă și grajdi și cuhnă⁵⁾... construcție despre care istoricul Francisc Griselinî nu are cuvinte de apreciere; ⁶⁾ de episcopul Timișoarei, Vichentie Ioanovici Vidak (1766), Sinesie Jivanovici al Aradului (1767) Arsenie Radivoievici al Pacrațului (1768), Ioan Gheorghievici (1772), ajuns arhiepiscop și mitropolit al Carlovițului, Vichentie Ioanovici Vidak al Timișoarei și administrator al eparhiei Virșetului (1773), Vichentie Popovici al Virșetului (1775), Iosif Ioanovici Șacabent al Virșetului (1787), Petru Popovici al Timișoarei (1796).

În vara nului 1799, erau la Băile Herculane episcopii Iosif Ioanovici Șacabent al Virșetului, Petru Petrovici al Timișoarei și Ioan Ioanovici al Baciăi. Neobișnuitul eveniment, e folosit de prota Stoica spre împlinirea vechiului gînd spus numai condeiiului: „pentru mărîitul nume naționalnic, bine este a avea aicea casă de rugă”⁷⁾, și în 4 iulie din acelaș an, notează: „Eu vorbii cătră toți că ar fi bine să zidim aici o bisericuță și în 24 iulie

³⁾ O lucrare germană de 224 pagini, *Versuche über die uralten römischen auf allerhöchste Verordnung Herculesbäder*, tipărită la Viena în 1776 de medicul Johann Michael Stadler a cărei filă de titlu o reproducem (fig. 1), în interesanta parte istorică despre Banat, insistă asupra originii romane și a latinității limbii poporului român (pp. 44), cu patru ani înainte de apariția ediției germane a Istoriei Banatului timișan scrisă de Francisc Griselinî. Un alt autor, Ferdinand de Miller, în cartea *Hercules Mehadiensis* tipărită la Pesta în 1808, își exprima convingerea că românii sînt pe pămîntul pe care îl locuiesc urmașii colonistilor aduși de împăratul Traian (p. VI). (Cele două cărți, în Biblioteca Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, nr. 7656 și 1648. În continuare, această bibliotecă va figura cu inițialele BATC).

⁴⁾ BATC, nr. 8968.

⁵⁾ Însemnarea protopopului Nicolae Stoica pe fila 141 a *Slujebnicului* apărut la Moscova în 1756, în BATC, nr. 20.036.

⁶⁾ Fr. Griselinî, *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des temeswarer Banats in Briefen an Standespersonen und Gelehrte*, II, Viena, 1780, p. 114; Fr. Griselinî, *Istoria Banatului timișan*, traducere din limba germană de N. Bolocan, București, 1926, p. 304.

⁷⁾ Protocolul socoților bisericii de la Băile Mehadii, fila 94, BATC, nr. 8968. Un decret imperial din 1815, schimbă denumirea Băile Mehadii în Băile Herculane.

făcurăm înaintea birtului mare umbrar sub carele sfînta liturghie am slujit. Pentru biserică, ziseră să fie aici cam pe deal. Și în 12 august 1799 cu molitve, fiind crucea roșie gata o am ridicat și veseli am fost”⁸⁾, cruce care înlocuiește o alta mai veche pe care Grisellini o trece în 1780 pe schița băilor⁹⁾ (fig. 2).

În mărturisita sa intenție, noul lăcaș avea menirea să vorbească străinilor despre permanența și unitatea românilor din estul și vestul Carpaților, să spulbere neadevărurile scrise despre ei și ca atare, trebuia să răspundă acestor cerințe. De aceea, îi va fi nu numai ctitor spiritual ci și singurul osîrduitor care dincolo de îndatoririle oficiale ce-i reveneau ca protopop, ca organizator și îndrumător al școlilor din protopopiatul Mehădiei, ia sarcina grea de a purta grija întregii lucrări, iar cînd posibilitățile materiale se împuținează, dă mult din al său. Semnificative rămîn și daniile generoase ale fraților din toate provinciile românești date în numele strînselor legături de totdeauna ce sfîdau hotarele despărțitoare așezate de vicisitudinea secolelor căci, așa cum o numeau bănățenii și cum apare în însemnările lui Stoica, Muntenia vecină era „Țara”, o confirmare a conștiinței și a aspirațiilor.

Episcopul Șacabent al Virșetului, vine iar în anul 1802 la Herculane și în 6 august semnează autograf cu Vichentie Lustina arhimandritul mănăstirii Mesici care era român, cu protopopul Nicolae Stoica „de Hațeg”¹⁰⁾ și cu 5 ofițeri ai regimentului valaho-iliric¹¹⁾, procesul verbal privind construirea bisericii și donează în acest scop sume importante. Se fac deîndată demersurile oficiale obișnuite în graniță în astfel de cazuri, prin comandantul militar. Ministerul de război din Viena aprobă cererea sub nr. B.H. 2247 din 4 august 1803, transpune dosarul prin Cancelaria de război din Timișoara comandantului regimentului româno-iliric aflat în Caransebeș, care îl comunică episcopului Virșetului în 24 august din acelaș an, toate aceste documente fiindu-ne cunoscute din copiile scrise de Stoica¹²⁾.

⁸⁾ C. Buracu, *op. cit.*, pp. 52, 53.

⁹⁾ Fr. Grisellini, *op. cit.*, planșa 8; la fel și în traducerea lui Bolocan.

¹⁰⁾ În bogatul material autograf rămas de la Nicolae Stoica (însemnări pe cărțile de cult, registrele matricole și protocoalele circularelor din protopopiatul Mehădiei), cea dintîi semnătură cu atributul „de Hațeg” datează din 10 martie 1802. (*Protocolul circularelor* din parohia Cornereva pe anii 1783—1802, BATC, nr. 9074). În cadastrul Mehădiei întocmit în anul 1774, la numărul de casă 113 e înregistrat inițial „Popp Atanasi Stoicovich”, tatăl protopopului, peste al cărui nume de botez s-a tras o linie în 1800 (Atanasie moare în 21 martie 1792 la Orșova în vîrstă de 73 ani), și s-a scris deasupra „Proto Popp Nicolae”. (BATC nr. 8968 a). Atanasie, a semnat în totdeauna Stoica. V. Lustina, e primul din cei 3 „patroni” ai *Observațiilor* lui Paul Iorgovici (1799).

¹¹⁾ Localitățile bănățene din apropierea hotarului cu Țara Românească respectiv cu turcii — toate românești —, au fost militarizate între 1769—1773 și în anii următori și incluse în sistemul cordonului militar de frontieră austriac ce se întindea de la Adriatică pînă la Bucovina, fiind în subordinea administrației militare a ministerului de război din Viena. (A. Marchescu, *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de avere, Caransebeș*, 1941, p. 79).

¹²⁾ *Protocolul socoților* ..., fîilele 5—8, 10—12.

În 1803, Șacabent e iarăși la băi, iar în 21 și 30 august se redactează trei procese verbale semnate de aceleași persoane întâlnite în procesul verbal din 1802, cuprinzând dispoziții în legătură cu încredințarea ce i se dă protopopului Stoica de a se interesa de lucrări și a purta gestiunea în calitate de întiiul epitrop al bisericii. În ziua de 30 august 1803, se pune piatra fundamentală a lăcașului de închinare cu deosebită solemnitate, împreună cu următorul hrisov scris în limba română, cuprinzător și frumos redactat :

„Întru Mărirea Sfintei, cei de o Ființă Făcătoare de viață și nedespărțitei Troițe, Tatălui, și Fiului și Sfintului Duh, s-au început această besereacă a Sfintei Schimbări la Față la Băile Mehadii, pe vreme împărțirii lui Franțișcus al doilea împăratul Romanilor, Craiul hunguresc, și s-au pus acest fundament cu mina Preosfințitului Episcopului Verșetului, Caransebeșului și al Orșavo-Mehadii Iosif Ioanovici Șacabent. Fiind de față mulțime de cinul preotesc cel pravoslavnic, domni ofițeri militarești, provincialnici cinstiți negustori, și de alți pravoslavnici creștini. Și precum această scrisoare pe hirtie însemnată în sticlă întru această piatră s-au pus, așijderea și altă piatră cu tituluș latinesc întru acest fundament s-au pus. Iară Domnul să întărească Casa Sa, neclintită să rămână în viacul veacului, rugăciunile noastre care întrinsa de la noi să fac, să le primească în sînul îndurărilor Sale, Amin. S-au scris și la fundamentul aceștii besearici la Băile Mehadii s-au pus la 30 de zile a lunii lui Avgust, anul 1803. Iosif Ioanovici Șacabent, episcopul Verșetului”.

Protopopul Nicolae Stoica semnează în 2 și 12 septembrie din acelaș an, procesul verbal cu dispozițiile date în vederea executării lucrărilor și contractul cu meșterul zidar Lorentz Seewald din Orșova redactat în limba germană, în care se precizează că biserica are 8 clafteri lungime, 3½ clafteri lățime, că valoarea lucrărilor de construcție e de 850 florini, iar termenul de predare, ziua de 6 august 1804, sărbătoarea Schimbării la față, care îi va fi hramul (1 clafter=1,85 m).

Din darurile însuflețiților credincioși : căpitanul Pavel de Duca, Dumitrașcu din Pecinișca, a unui negustor din Virșet ce dau fiecare câte 100 florini, ale episcopului Șacabent, protopopului Stoica, protopopului Constantin Atanasievici al Caransebeșului și ale altora, la finea anului 1803, epitropul înregistrează un sold de 1 030 florini și 5 cruceri¹³⁾. Cu hotărîrea de a asigura toate cele trebuincioase, la sugestia epitropului, episcopia Virșetului la care aparținea partea estică a Banatului, trimite în 23 martie parohiilor în subordine o circulară lungă, cu sfaturi pentru cler și credincioși : „să-și aducă aminte de beserica noastră cea noao începută la scaldătorile Mehadii pre cum pofta noastră a tuturor a iaste pre aceaia în anul acesta a o vedea săvîrșită și întrinsa pre Dumnezeu lăudindu-să. Iară a să găta nu poate de nu va ajuta fiește carele cite cu ceva, după putință”.

¹³⁾ Același protocol, filele 8, 9, 74—76.

Se dispune apoi ca preotul să vorbească enoriașilor cu căldură și convingător în acest sens în prima zi de Paști, la Ispas și la Rusalii și să poarte în acest scop un tas osebit ¹⁴⁾.

Clerul și credincioșii din eparhiile Virșetului, Timișoarei și Bacicăi, regimentele grănicerești bănățene și mulți credincioși, cum rezultă din evidența contabilă nominală, își oferă binevoitor obolul și în 15 august 1805, praznicul Adormirii Maicii Domnului, deși lucrările nu se terminaseră, biserica a fost sfințită de chiriarh într-un impunător cadru festiv.

Apar însă necazurile. Bolta „pre porunca episcopului”, potrivit dorinței protopopului-epitrop „iară cu var și cărămidă groasă o învălii”. Acest fapt și ploile urmate de inundațiile care au afectat tot ce se construise în stațiune, au avut consecințe nefaste: „Bolta bisericii noastre cu acoperișu, jos implu biserica [în 2 decembrie 1805], care căzînd mare tunet au dat” ¹⁵⁾. Mai târziu, în 1822, rememorînd întîmplări și realizări, scrie cu mîhnire: „Această națională săracă besearică din mila de bine făcătorilor creștini să îmbracă, să înpodobește, carea capital nici au avut, și pînă acum n-are, ce sub datorie suspină, pînă doară se va dezlega de încălceale și la capital va ajunge. Pricina ei aceasta iaste, căci aciastă besearică în anii 1803, 1804, 1805 din milostenie [...] e ridicată, isprăvită, boltită cu cărămidă, var — fără de lemn învălită. În 15 august 1805 de episcopul Iosif I. Șacabent sfințită, iară în dechemvrie 1805 episcopul au răposat și această besearică, adecă ghevelbucu, învăluitul ei au căzut. La 1807 cu dahștul și șindel am acoperit-o, am mai înălțat-o, am boltit-o din nou, ușile din fier ce stau aci le-am așezat, și abea [în] 1810 am gătat-o, și pîn la 1816 am și îngrădit curtea besearicii cu stacheten maor, cum se veade” și cum de fapt apare într-un album de mare valoare artistică din 1826 (fig. 3) ¹⁶⁾.

Acoperită provizoriu, Stoica notează că în 1807 a ars un cuptor de cărămidă și în 1808 un cuptor de var ¹⁷⁾, și „s-au proboltit și cu acoperișu nou s-au astrucat”. Și tot în anul 1808, cînd prințul Ludwig însoțit de generalul baron Duca vizitează biserica, le solicită și primește terenul pentru curtea bisericii.

Biserica în care servește mai bine de două decenii protopopul Nicolae, bun ceremonier și predicator, cu înfățișare impunătoare, inteligent, stăpîn pe o cultură frumoasă, comunicativ și cunoscător al limbilor germană, latină, slavonă și sîrbă, e bogat înzestrată, sporîndu-i astfel prestigiul în fața vizitatorilor și îndemnîndu-i la danii. Sava Vuc Vucovici de Beregsău

¹⁴⁾ Protocolul circularelor din parohia Cornereva, circulara din 23 martie 1804, filele 17, 18, BATC, nr. 9074.

¹⁵⁾ N. Stoica, *Cronica...*, ed. D. Mîoc, pp. 296, 297, 301; însemnarea lui N. Stoica pe fila 2 din *Apostolul de București*, ed. 1784, în BATC nr. 19.960.

¹⁶⁾ Protocolul socoților..., fila 173; G. C. B. Romy, *Zwei hundert vier und sechzig Ansichten nach dem Laufe des Donaustromes von seinem Ursprunge bis zu seinem Ausflusse in das Schwarze Meer...*, Viena 1826, la V. Bugariu, *Banatul de altădată*, Timișoara, 1931, p. 58, extras din „Analele Banatului”, fasc. IV, 1930 și fasc. I, 1931.

¹⁷⁾ În *Liturghierul de Rîmnice*, ed. 1768, fila 171, BATC, nr. 19.829.

li donează în 1805 un potir, stelută, disc, liguriță, copie, din argint aurit și i-a lasă bani, iar arhimandritul Vichentie Lustina, un chivot, o frumoasă cutiuță pentru păstrarea cuminicăturii, o cruce scumpă și alte obiecte. Între 1804—1815, altarul și stranele se împodobesc cu cărțile necesare, inventarul înregistrind Liturghierul de Rîmnic din 1787, Ceaslovul de București din 1790 donate de Matei Popovici din Ardeal, Apostolul dăruit de Ioan Tomici protopopul de mai târziu al Caransebeșului, Evanghelia donată de Sima Trifunovici și 13 cărți slavone primit în dar, între ele fiind și o istorie a Rusiei tipărită la Petersburg în 1722.

În 31 octombrie 1819, e înregistrată donația negustorului timișorean Pavel Gheorghe Lazarovici: „o cruce mare pe prestol, frumoasă, de lemn, bine aurită spre pomenirea frăține-său Ioan”, episcopul Ștefan Avacumovici al Timișoarei dăruie bisericii două „talgere frumoase de pleh galbin”, iar Gheorghe Atanasievici, negustor în Caransebeș, o icoană înfățișînd pe sfinții Atanasie și Chiril¹⁸).

În calea realizărilor stăruiau însă nenumărate piedici, pe care le putea înlătura numai tenacitatea și convingerea că se servește o cauză ce depășește cu mult obișnuitul. Și protopopul Nicolae Stoica, a avut aceste însușiri.

Din gestiunea anului 1811, rezultă că biserica din Băile Herculane dispunea de 11 990 florini și 1 ½ cruceri. Deși impresionantă ca cifră, suma reprezenta valoric relativ puțin. Faptul se datorește situației economice dezastruoase a imperiului habsburgic, consecință a nesfîrșitelor războaie și stărilor sociale, ce au declanșat una din cele mai îndelungate crize din istorie, cu inflații monetare în care încercările de redresare n-au putut aduce ameliorări substanțiale. În acest context, prin redarea fenomenului în ce are el esențial, însemnările lui Stoica au prețul unor mărturii contemporane, formînd un material util cercetătorilor, lăsînd înțelegerea trebuincioasă asupra greutăților cu care a fost confruntat și, totodată, întregind scrisul său. Le redau în orînduirea cronologică: „De la 1760 eșiră crăițari de aramă, iară cei mici de argint să strînsără la în-părăție. Galbenii erau 4 florinț, și-i rădicară [la] 4 f. 4 h., apoi 14× apoi 30× apoi eșiră banche de hîrtie¹⁹). Și continuă: „1799. 1 iunie [se porunci] că cei ce au aur, argint stătătoriu, cu cîntariu înpărăției să-l dea la topit și vor primi cametă și bani”²⁰). Iar în 1801, notează „Și banii de cartie, bancoțetele, ajunseră. Plecînd militarii noștri de la oaste încoaci, cătră casă și jidovii, ovreăii îi întrebau: Domni soldați, aveți ducaten, galbini, 5 florinți banco țedeln dau. Unii i-au dat, alții aicea vite din Țară [Muntenia] au cumpărat”²¹). Însemnarea din 1805, cu completările ei ulterioare, redă plastic și elocvent aspectele realității: „Banco țetulele mari și mici întră oameni să înmulțiră, toți începură a le cunoaște, iară scumpetea victualiilor creștea, banii șaide minț în tot chipul veniră, de 6 h., 12 h.,

¹⁸) Protocolul socoșilor ..., filele 169, 215, 171.

¹⁹) Însemnarea lui Stoica, în *Stujebnicul* citat, fila 12.

²⁰) C. Buracu, *op. cit.*, p. 52.

²¹) N. Stoica, *Cronica* ..., p. 296.

24 h. Ce iară să adunară în loc de 12 h. făcură 6 hr. Apoi veniră bani de aramă de toată mina, 3 h., 6 h., 15 h., apoi 30 h., pînă anul 1811 [anul, adaus ulterior]. Carnea la casap de vită începu a să rădica, 6 h., 7, 8, 9, 10, 12, 15, 18, 20, pînă la 30 h. Aurul, argintul toți banii pier, galbinu 10 f., taleru 5 țvanț 4 h., și mai departe, galbinu 30 f., taleru 15 f., țvanț, așijderea creștea. An 1810 galbinu ajunsă la 60 f., și 70 f., 100 f. Bani argint 100 f. încă și 200 f. B. T. era cursul". Iar la finea înregistrării botezelor din 1810 : „Anno 1811. Din luna lui aprilie, mai, iunie, iulie, întâi s-au adunat banco țedulele adecă 1 000 fl., în august ceale de 500 fl., în sepemv. 100 fl., în october 50 fl., și așa altele mai mici 25 fl., 10 f., 5,2 și 1 fl. să vor aduna. Iară banii de aramă întâi 6 h. încă din 15 martie de la publicația Finanz-Patenti de tot din curs s-au scos și s-au oprit, rămaseră 30 h., 15 h., 3 h., 1 h., încă toț mai mic preț. În noemvrie, dechemvrie 1811 încă și ianuarie 1812, banchele și banii aramă mică poate fi că pînă în martie 1812 vor umbla și să vor aduna de tot. În octomvrie scrisăi. Aurul, argintul, tot scump, că nu e. Un galbin acuma în curs iaste de 70 fl., B. T." 22). (B. T. = Banco Zeteln; W. W. = Wiener Währung).

După războaiele purtate cu turcii și Napoleon, Austria cunoaște o perioadă de relaxare și în 1811 schimbă banii la raportul de 1/5. Stoica încheie capitolul veniturilor la fine acestui an :

„În Banco Zeteln, latus	11 990,1½"
„În W. W. Valuta 14-ten, latus	2 389, ½"

Redresarea întârzie însă. În afara donației românilor din Țara Românească și Moldova din 1820, încasările de la tasuri din anii 1818—1831 totalizează doar 252 florini 15 ½ cruceri, înscriindu-se în urma cheltuielilor necesitate de lucrări, un deficit de 180 florini în 1818 care în 1822, după terminarea picturii, se ridică la 272 florini 34 cruceri.

Despre acest deficit, scrie la deschiderea gestiunii pe anul 1828 : „Capitalul vechi n-au fost, nu e. Precum arată anii trecuți, cu acest 1827, capital nu se poate aduna. Și tutorul ce au împrumutat beserica pân s-a plăti, așteaptă..." Tutor sau epitrop era prota Nicolae Stoica, iar suma care reprezenta mai mult de cît venitele bisericii pe 15 ani, a lăsat-o ca donație. În februarie anul următor, împlinea vîrsta de 78 ani 23).

22) Însemnarea lui N. Stoica în *Protocolul botezărilor, cununărilor și răposărilor* pe anii 1790—1824, fila 83. în BATC nr. 9104.

23) În legătura cu data nașterii protopopului Nicolae Stoica, au existat păreri deosebite pe care D. Măoc, editorul Cronicii Banatului în valorosul studiu despre viața și activitatea autorului, a încercat judicios să le clarifice. Controversele, în cea mai mare parte se datoresc unor erori de transcriere sau de tipar, mai vechi, pe care editorul, deși a fost în imposibilitatea de a le verifica, le-a sesizat (pp. 6 și 15). Două din cărțile cu însemnările autografe în cauză se păstrau de mai mult timp în Biblioteca Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, aflată atunci în curs de organizare. Prima, azi înregistrată sub nr. 19.949, e *Cazania* de Rimnic, ed. 1748, în care însemnarea de pe fila 188 verso, referindu-se la venirea ca preot la Mehădia în 1750 a tatălui său Atanasie Stoica și a familiei, precizează : „Doi ani fără de case șezură la obercnezu și la Mărin ibraitiru. La cel din urmă sânt născut eu Nicolae anu 1752 fevr. 24". Al doilea text, scris pe fila ce urmează filei 101, nenumerotată, a *Slujebnicului* slavon

Fig. 1. Cartea medicului J. M. Stadler despre Băile Herculane apărută la Viena în 1776.

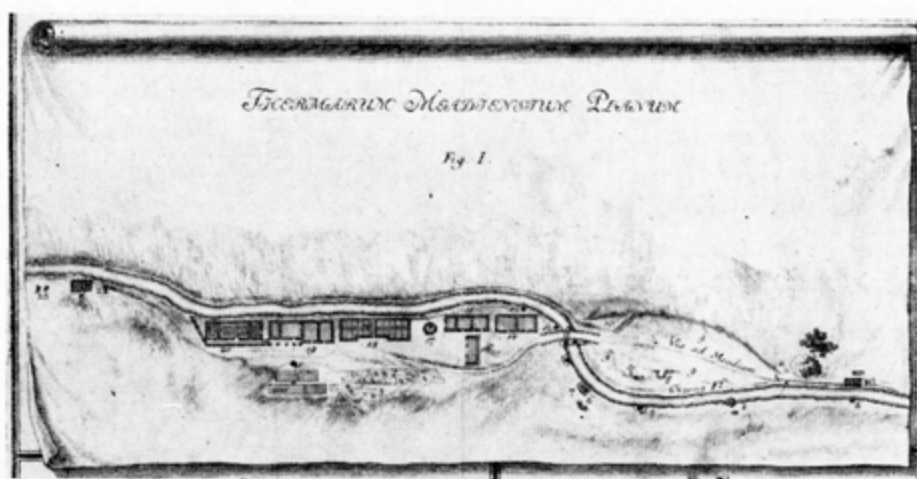

Fig. 2. Planul Băilor Herculane din 1780.

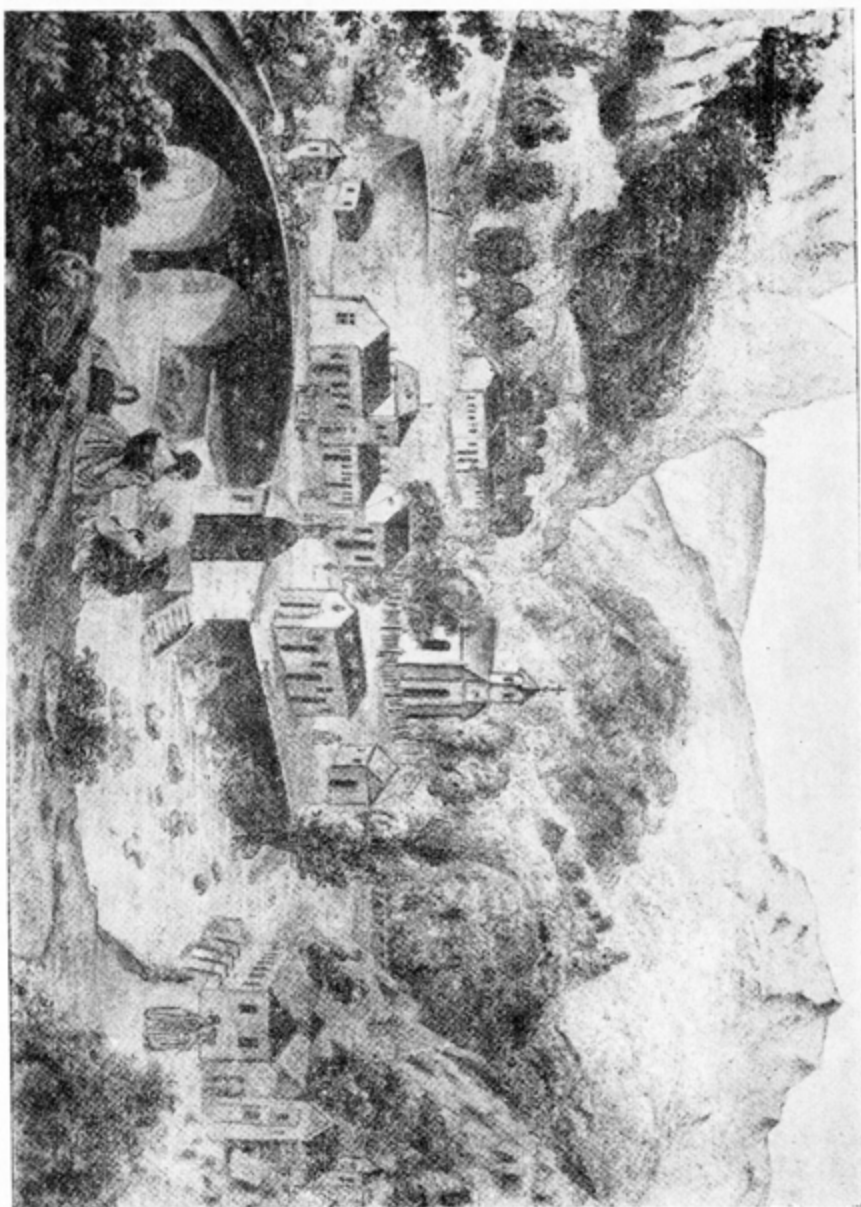

Fig. 3. Baile Herculane în 1923 și biserica ctitorită de protopopul Nicolae Stoica.

Între „miluitorii” a căror evidență o ținea cu scrupulozitate, apar nume cunoscute în viața socială a vremii : graf Grigorie Brancoveanu, vornic, București, graf Bracoveanu medic, Alexandru de Cacoți din Țara Românească, Hristea Constantin, București, hatmanul Răducanu, Brăiloiu, Smaragda, soția lui Alecu Filipescu, Gheorghe Bențescu din Craiova, Iordache Ruset din Moldova ; generalul austriac Papilla, român de origine, sprijinitorul lui Stoica, generalul comandant Duca, colonelul Mamulla, colonelul Feldvari, maiorul Ioan Vancea comandantul băilor, căpitanul Pavel Duca, căpitanul Pavel Ruja, toți români, ofițeri ai regimentului bănațean de graniță, Ilia Fedorovici, căpitan și „ordenskavaler” din Rusia, Grigorie Obradovici, directorul școlilor din regimentul vlaho-iliric, Constantin Diaconovici Loga „Schuldirektor”, Miloș Obrenovici, întemeietorul dinastiei de principii apoi de regi ai Serbiei, cu soția și cu fratele său Efrem. Sava Tiukulia, unul din conducătorii politici ai Serbiei, Sava Vuc Vucovici de Beregsău, Ostoici de Șemlac, Sava Arsici din Arad, Petru Malenița de Gai, Dimitrie Tenetchi din Arad, Grabovschi din Pesta, Dimitrie Cuișor din Buda, ultimii doi, macedo-români înstăriți. Între binefăcători, va fi fost și mitropolitul Meletie Thivais „al Egiptului, Alecsandriei, 32 ani în București, om de vreo 78 de ani”, care venise la băi în 20 mai 1806.

Cea mai mare donație dintre anii 1802—1831, rămâne însă aceea a muntenilor și moldovenilor, despre care Nicolae Stoica scrie : ²⁴⁾

de Moscova ed. 1756 (nr. 20.036), are următorul cuprins : „Anu 1752 februar 24, în Sănbăta lui Sfîntul Theodor Tiron sânt născut eu Nicolae fecioru P. Athanasie și a [...] Varvara în casa jupânului Mărin ibnaitiru la fântăna Posăda”. Precizarea că s-a născut după mutarea în casa lui Mărin, pledează pentru această dată.

În lucrarea lui C. Buracu (*op. cit.*, pp. 46, 49), unde s-au publicat în întregime textele, cum și o mare parte a însemnărilor lăsate de Stoica în tipăriturile și registrele păstrate la oficiul parohial Mehădia, apare anul 1750 ca an al nașterii, deși în original e perfect lizibil și astăzi, anul 1752. Parțial, eroarea a fost repetată și de N. Iorga (*op. cit.*, pp. 82, 83), prilejuindu-se deruta după aflarea altor date.

Pe filele Bibliiei de la Prigor care nu-mi este cunoscută, N. Iorga a citit „1752 februar 15 spre 16, spre sămbăta sfîntului Theodor Tiron, sânt născut eu, Nicolae Stoica” (*op. cit.*, p. 91). În *Cronică* (p. 186), scrisă între 1826—1827, deci la vârsta de 74 respectiv 75 ani, a însemnat confuz : „pre mine, la 10 luni în Mehădia m-au născut, an 1751 februar 21, zugrăvind timpla beseăricii”.

Însemnarea din Biblia de la Prigor e consecventă în privința anului și a lunii, pentru data zilei neavînd posibilitatea verificării. Datele din însemnările păstrate în BATC, sînt mult anterioare celor din *Cronică* și ca atare, mai puțin susceptibile unei erori.

În temeiul celor de mai sus, consider ca dată verosimilă a nașterii anul 1752, luna februarie, 24.

Data morții, 6 ianuarie 1833, a fost precizată de D. Mîloc pe baza circularii nr. 1 a episcopiei Virșetului din 12 ianuarie 1833 (*Cronica...*, p. 15), neexistînd registre matricole, la care alături informațiile : ultima sa circulară adresată preoților e semnată în 19 decembrie 1832, iar prima circulară a protopopului cărturar Ioan Tomici al Caransebeșului în calitate de administrator al protopopiatului Mehădiei trimisă preoților din acest protopopiat, datează din 18 ianuarie 1833. (*Protocolul circularilor din parohia Cornereva, BATC, nr. 9074*).

²⁴⁾ *Protocolul socoșilor...*, fila 93.

„Intr-această vară, fiind la Băile Mehadii Preasfințitul Kir Contandie Filides episcopul Buzeului de la București, cu diaconu său kir Antimos, cu domnul gheeneral Costandin Varlaam, și alții boiari din București, Craiova, cu carii făcînd cunoștințe i-am rugat, o milostenie de-a zogrăvi aciastă sf. besericuță, a aduna, episcopul și gheeneralul îndată a da să făgăduiră, carii prin iconomul Antim, după cum arată osebita șpețificație, s-au adunat adecă.

„Numele, numirea cinstitelor persoane care cît au dat milostenie.

1. Preasfințitul episcop kir Constantios	grec	80 fl.
2. Sfințitul iconom Melitios	grec	20
3. Sfințitul iconom Anthimos	rumân	20
4. Slăvitul gheeneral Varlaam [Etats Rat]	rumân	100
5. De bun neam vistiierul Grigore Filipescu	rumân	50
6. De bun neam cocona Anico Nestor	rumân	30
7. De bun neam caminas Alexandru Hariton nepotu lu Vodă	grec	50
8. De bun neam caminas Panas Pabianu	rumân	20
9. De bun neam paharnicul Nicolae Ibrailoniu	rumân	15
10. De bun neam sardar Costachi Theohar	grec	15
11. De bun neam stolnicu Voicu	rumân	45
12. Jupăn Apostolache Papazoglu	rom. negustor	15
13. Jupăn Alexandru	negust. rumân	20
14. Jupăn Hagi Ioann	negust. rumân	10
15. Celebi Iancu Grădișteanu	rumân	20
16. Jupăn Dimitrie Hristu Papazoglu	negust. rumân	20
17. Jupăn Costandin Urziceanu negust.	rumân	10
18. Cinstitul comis Gheorghe Crețulescu	rumân	15
Ar fi făgăduit suma	565	
însă din aceasta nu s-au dat	35 fl.	
„Așa rămîne suma banilor a aceștii beserici milostenie dați”		530
„Un om căruia să-i lungiască Dumnezeu anii de la sine au dat și s-au primit		66
zece coți croazel și 4 coți pantliche late pentru stihariu, și așa face suma bani milostenie”		596

Milostenia e primită într-o vreme cînd întregul sold al bisericii era de 18 florini, deficitul de 180 florini, iar totalul încasărilor din anii 1818—1831, de 252 florini.

În însemnările cunoscute pînă acum, nu e menționat obolul lui Tudor Vladimirescu dat pentru biserica din Băi. Prezența sa de mai multe săptămîni la Herculan și Mehadia în 1815 și 1816, vizitele zilnice ce i le-a făcut lui Stoica de la care a citit Istoria lui Petru Maior și calenderele de Buda²⁵⁾, nu puteau rămîne fără urmări binefăcătoare.

²⁵⁾ N. Stoica, *Cronica...*, p. 304.

Acestor donații se alătură multe altele făcute pînă în 1820 și mai tirziu de mulți alți vizitatori din Țara Românească și Moldova la băi sau aflați în trecere, pe care protopopul Stoica, a știut să-i convingă spre slujirea unei cauze ce era și a lor.

Donația asigura pictarea, acoperind aproape în întregime cheltuielile și bucurios, trece imediat la fapte, consemnîndu-le fără a neglija amănuntele : „În 23 august/4 septembrie 1820, cu malariei [pictorii] Franz Xaver Staph și Mosi Bercovici din Caransebeș, toată biserica noastră de la Băi să o zugrăvească în 650 fl. w.w. tocmirăm... cu contract și subscriși în-tărirăm : tot să lucre bine. Apoi abea 27 septem. 1820 Moisi de la Băi ceare să-i dau lemn, scinduri de poduri, le-am căpătat, să dau caru, sluga să le adune. Vin, răchie, ceva de mîncare, 5 fl. bani ceru ce rădică, toate cu caru trimisă și 5. 28 septem. 1820 Moisi Bercovici ceare bani 20 fl. w.w. și trece la Sebeș acasă să se însoare, i-am dat și s-au dus”.

În noiembrie pictorul Moisi vine, dar se ivesc alte necazuri, povestite de Stoica : „De iznov nici un ban nu s-au căpătat [în 1821], din următoare pricini, bătrînul moler Staf, neîndestulat, ne lovit cu Moise, în svadă erau, căt abea în luna lui mai eu l-am împăcat să lucreze. Bau de pod de bae, gheristu din besearecă împrumutat l-au spart și dus, cu mare rugă iar ne-au dat, s-au făcut în beserică și-n oltariu ; într-aciastă vară de 3 ori cu molariei slujii că oaspeți de băi, din pricina că boieriu Tudor Sulgeriu comandir din Cerneti, ce au fost la ruși poruciic oberlaintnant în Țară de o parte, iară în Moldova Firșt Ipsilandi ce au fost la ruși ghenereal de altă parte, toată boerimea Țării Rumânești ș-a Moldovei o sparsără și care încotro de moarte scăpară. Care ș-aici la graniță spaimă făcu de n-au venit. Și molariei abea cu l-a iunie a lucra începură. Iar liturghie a sluji, n-am putut”

Pictarea s-a terminat în anul 1822, cînd lucrarea a fost achitată în întregime, prota Stoica dînd tot din al său 93 florini.

În 1826, notează că pe lingă mai mulți înalți demnitari se aflau la băi : „din Băsărabia dom. arhiepiscop Leontie Lambrovici ce-au fost în Belgradu Serviei, acum în Chișnovă cu casa. Do. firștceaz besedea Scarlat Ghica din Moldova în Cernoviț, d. firșt besedea Nicolae Suțu cu doamna sa din București în Brașov, Do. comand. căpitan Alexandru Cariton București nepot fugitului vodă Caragia cu milioanele. Do. Alexandru Ghica frate cu Domnu de-acuma cu doamna sa București, Brașov, do. Cantacuzino, doamna cu maică-sa, Moldova, Brașov, cari toți în linba franțozească vorbeau și numai 1, Scarlat Ghica mai bătrîn june la S. liturghie venea, alții au întrat și iară îndată eșea să nu răcească în ia, de la carii măcar că toți aveau barbe, beserica nu să folosi, că nimini nu deatără, fiind fugiți scăpați”.

Amestecul de ironie și nemulțumire, răzbună lipsa de sensibilitate a acestor mari boieri de la care aștepta sprijin. Acoperișul trebuia înlocuit, iar pentru a-i da o înfățișare mai impunătoare, se cereau alte lucrări. În 1825, solicitărilor lui răspunde cu bunăvoință Sava Tiukiuli din Arad, care ajunge după puțin timp într-o dispută istorică cu Damaschin Bojincă și Eftimie Murgu.

După încheierea gestiunii din 1825, scrie : „Domnul Conziliar Sava Tiukiuli de la Arad, spre pomenire nu numai că un clopot mare cătră patru țente greu, aceștii biserici au dăruit. Ce și turnu besearicii încă înălțînd zidu și lemnu cu crucea novă spre a sa pomenire, cu a sa chel-tuială au făcut și au plătit”. Lucrările se termină în 1830, cînd biserica e din nou acoperită. Și scrie cu conștiința datoriei prisoselnic îndeplinită : „Că eu toate cu cinste am împăcat cît asupră-mi niminea nu s-a văitat”²⁶⁾.

Aici se încheie o parte din trecutul primei biserici române ridicată simbolic în centrul complexului balnear al Herculanelor din daniile mul-tor români din toate provinciile istorice românești, trecut povestit lapidar de ctitorul ei, protopopul cărturar Nicolae Stoica de Hațeg, în însemnările pînă acum inedite din care l-am încheiat. Temeluită și desăvîrșită cu prețul atîtor osteneli și într-o continuă confruntare cu sărăcia și neajun-surile de tot felul, a servit real scopului prezenței sale între nenumărații străini veniți nu numai din imperiul habsburgic, în vremi potrivnice poporului român, a servit „măritului nume naționalnic”, așa cum a dorit-o ctitorul.

Ultimul capitol din viața acestei îndrăznețe înfăptuiri se sfîrșește în 1863²⁷⁾, cînd în urma sistematizării stațiunii, a fost demolată și s-a con-struit biserica actuală.

²⁶⁾ *Protocolul socoșilor . . .*, filele 172, 173, 95.

²⁷⁾ N. Cornean, *Monografia eparhiei Caransebeșului*, Caransebeș, 1940, p. 126.

MĂRTURII ALE NUMELOR DE LOCURI

Note de toponimie băănăţeană

de : Prof. VASILE IONIŢĂ

Deşi sînt lucruri în de obşte cunoscute şi, în mare parte recunoscute, cu îngăduinţa cititorilor familiarizaţi cu chestiuni de onomastică, reamintim că toponimia poate fi socotită drept „istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă unde se păstrează amintirea atîtor evenimente, întîmplări şi fapte mai mult sau mai puţin vechi sau importante, care s-au petrecut de-a lungul timpului şi au impresionat într-un chip oarecare sufletul poporului”¹⁾.

În aceeaşi lucrare, citată mai înainte, Acad. Iorgu Iordan consacră un capitol aparte numelor topice cu caracter social²⁾, iar în cadrul acestuia un paragraf toponimelor care „vorbesc despre credinţe, superstiţii şi obiceiuri”³⁾. Majoritatea numelor de locuri menţionate aici „se referă la obiecte religioase (în sens larg), fie la reprezentanţi ai clerului şi la personaje din istoria creştinismului, fie la lucruri mai mult sau mai puţin abstracte în legătură cu credinţa”⁴⁾.

Dintre acestea, mai răspîndite sînt numele de locuri pe care se găsesc sau se găseau lăcaşuri religioase (biserici, capele, mănăstiri, chilii, schituri etc.), necropole, cimitire sau morminte izolate, precum şi alte elemente materiale religioase (cruci, troiţe etc.). În foarte multe cazuri ele au o deosebită importanţă pentru istoria locurilor respective, mai ales că uneori abia dacă mai găsim urmele fostelor construcţii de odinioară, iar alteleori doar investigaţia arheologică de specialitate mai e în măsură să dovedească faptul că numele locului e justificat întru totul şi că nu a fost dat întîmplător⁵⁾.

Iată, de pildă, puţini sînt cei ce mai ştiu că *mătanie*, avea, pe lîngă înţelesurile cunoscute astăzi, într-o vreme, şi sensul de „mănăstire în care a fost călugărită o persoană şi de care aceasta depinde din punct de vedere

1) Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 2.

2) Idem, *ibidem*, pp. 154—259.

3) Idem, *ibidem*, pp. 232—253.

4) Idem, *ibidem*, p. 232.

5) Cf. V. Ioniţă, *Note de toponimie*, în „Studii şi cercetări de istorie şi toponimie”, Reşiţa, 1976 p. 49 şi urm., unde se aduc dovezi că pe locuri numite *Cetatea*, *Grădiştea*, *Zgura Mare* etc. săpăturile arheologice au dat la iveală urmele unor vechi aşezări sau ale unor instalaţii miniere sau de prelucrare a metalelor.

religios" și prin extensie, „consacrare ca monah" (DLR, Tomul VI, Fascicola 4), așa cum îl întâlnim în scrierile de pe la începutul secolului al XIX-lea, dar și mai târziu: „Soră-mea Oana, după numele de monahie Olimpiada, s-a desfăcut de mănăstirea unde își luase metania și a nimerit la o altă mănăstire" ⁶⁾. Acest înțeles vechi și uitat s-a păstrat în numele topice din hotarul satului Zlagna (Caraș-Severin): *Mătania* sau *Mătăniile* și *Căldarea Mătăniei*.

Indicații de aceeași natură ne sînt date de numele de locuri *Schitu*, *Dealul Chiliilor*, *Călugăra*, *Valea Călugărei*, *Călugăreni*, *Remetea* și *Remetea Pogănici* ⁷⁾, al căror nume derivă din magh. *remete* „sihastru; pustnic"; probabil că și *Piriul Vernicului* (Bocșa) și *Lunca Vernica* (Pecinișca), dacă ne orientăm după semnificația sîrbocroatului *vernik* „credincios".

Impresionați de spectacolul măreț al răsăritului de soare sau al apusului, locuitorii unor așezări montane, păstori și agricultori ai acestor locuri, raportau elementele reliefului înconjurător la cele două momente principale ale zilei, așa încît nu e de mirare că înălțimi din preajma așezărilor se numesc *Cracu Sintului* sau *Gruniu Zăului* ⁸⁾. Primul e în directă legătură cu (a)sfințitul soarelui ⁹⁾, cel de-al doilea ne amintește de mitologia basmelor aromâne în care „Dumnezăuul a Soarelui" se întoarce acolo seara „aminat (=tîrziu)", „tru murdziș (=în amurg)" ¹⁰⁾.

Multe dintre numirile de locuri au rămas neschimbate, așa cum se auzeau odinioară, altele și-au modificat aspectul formal, pierind cu timpul din conștiința vorbitorilor. Este greu să mai sesizăm astăzi în numele topice *Căputa* sensul de „munte sau deal după care scapătă (=apune) soarele" ¹¹⁾.

Există numiri topice ce ne dau autentice indicații despre existența unor relicve materiale din imemorabile vremi, care „pot ajuta la orientarea pe teren a unor cercetări în dialectologie, etnografie și arheologie, căci există posibilitatea ca în ariile cu nume topice de o anumită origine să se

⁶⁾ Apud DLR, Tomul VI, Fascicola 4; exemplu dat din scrierile lui Mihail Sădoveanu.

⁷⁾ Acestea două sînt numele unor localități bănățene; C. Suciu menționează în dicționarul său (*Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, p. 75 și urm.) alte o multime de așezări cu acest nume răspindite pe întreg teritoriul Transilvaniei.

⁸⁾ Despre relația dintre elementul material (în speță dealul, muntele), pe de o parte, și fenomenul astrologic sau atmosferic, pe de altă parte, despre transferul de numiri dintr-o parte în alta, precum și despre vechimea procedurii de transfer semantic, v. V. Ioniță, *Mărturii de viață pastorală în toponimia Banatului*, în „Studii de istorie și etnografie", Caransebeș, 1975, p. 263 și urm. precum și V. Ioniță, *Valori stilistice în toponimie*, în „Analele Societății de Limbă Română", 7 (1976), Zrenjanin p. 117 și urm.

⁹⁾ B. P. Hașdeu zicea: „Legătura lui asfințesc cu sînt sau sînt (forma străveche n.n.) e mai presus de orice îndoială" (apud, V. Bogrea, *Pagini istorico-litologice*, Cluj, 1971, p. 142).

¹⁰⁾ Apud idem, *ibidem*, p. 149, nota 3.

¹¹⁾ Explicații detaliate cu privire la locurile numite astfel în toponimia Banatului, v. loc. cit., în „Studii de istorie și etnografie", p. 271.

conserve până azi elemente de limbă și de cultură materială, sau să se găsească în pământ resturi arheologice, de aceeași origine cu toponimele" ¹²⁾.

Așa, de exemplu, caracterul obscur, mistic, ce le înconjoară pe unele se destramă în momentul în care pe locuri numite *Comoara*, *Comoriște* etc. descoperim, fie urmele unor așezări vechi, fie resurse minerale, bogății materiale ascunse atîta vreme, dar despre care poporul avea cunoștință, dovadă fiind chiar numele locurilor respective. În toponimul *Valea Bobotului* regăsim termenul românesc *bobot* „flăcără care izbucnește de-odată, pe neașteptate” (DA), cum, de asemenea, *Cioaca Varnița* sau *Varnicica* (*Varnička*, în cadastrul localității Berzasca), traduc situația cînd pe anumite locuri se văd lumini și jocuri de scînteii și flăcări; cf. scr. *varnica* „scînteie”; *varničav* „scînteietor”. Tot în actele de cadastru (ale satelor Zlatița și Cimpia) găsim menționate în diferite traduceri și transcrieri: *Vidara* (în magh. *Gyógykut* „Izvorul Tămăruirii”); cf. scr. *vidar* „tămăduitor”, echivalent eu *Izvorul cu Leac* din hotarul satului Ghertenış.

Nu este ciudat oare că pe locul numit *Moroasa* (astăzi cartier al Reșiței) au fost găsite urmele unei așezări și ruinele unei biserițe, insuficient cercetate pînă acum, încît datarea construirii ei în secolul al XVI-lea ar putea suferi modificări ¹³⁾. Ciudat, căci numele sugerează locuri bintuite de „duhuri”, după cum ne indică tema etimologică, respectiv scr. *mora* din care s-a născut termenul *muronii*, echivalent cu *strigoni* ¹⁴⁾. Descoperirile arheologice vin, însă, să ne releve faptul starea de mister, perioada unor explicații obscure au fost posterioare unei situații firești, clare. Odată cu lăsarea în părăgînă a vechiului lăcaș de cult creștin, ruinele, resturile de oseminte omenești pe care apele torențelor le scoteau, probabil, nu de puține ori la suprafață, toate acestea au dat naștere atmosferei de mister. Din același radical, după cum arătam, descinde termenul *muronii* și nu se poate ști din ce motive, în masivul Țarcu, două înălțimi învecinate poartă aceste nume sinonimice: *Muroniu* și *Strigoniu* ¹⁵⁾.

O altă pereche sinonimică, aparținînd aceleiași sfere semantice o constituie numele de locuri *Grozavu*, respectiv *Piriu Grozav*, și *Strahu*. Dacă primul își găsește o explicație în numele comun actual, în sensul mai vechi al adjectivului, pierdut astăzi, dar păstrat în substantivele *groază*,

¹²⁾ Ion Donat, în LR XIX (1968), nr. 3, p. 356.

¹³⁾ Pentru că este știut, dintre toate popoarele Europei sud-estice strămoșii noștri au fost cei dintîi creștinați, Edictul lui Constantin cel Mare a găsit pe teritoriul actual al țării noastre puternice elemente de creștinătate.

¹⁴⁾ De altfel și la originea actualului *strigoi* (*strigoni*) a existat un etimon cu aspect feminin, *strigă*, care, probabil, a circulat în paralel cu un românesc dispărut, **moră*; sufixul *-oasa*, fără îndoială românesc, nu putea fi adăugat unei teme *mora* decît de o populație românească, sau, cel mult, o populație străină bilingvă, în speță, slavă, care ulterior a fost asimilată de populația românească autohtonă.

¹⁵⁾ O altă părere în legătură cu masivul stîncos numit *Muroniu* am expus-o în volumul de *Studii de limbă, literatură și folclor III*, Reșița, 1976, p. 304; așa încît, *Strigoniu* a putut lua naștere prin analogie la o dată mai tîrzie.

grozăvie, evocind întâmplări despre care nu mai avem cunoștință acum, cel de al doilea a murit, probabil, odată cu legendele în legătură cu el. Pentru limba română *strah* nu mai înseamnă nimic. Sensul slavului *strah* s-a menținut însă în românescul *strașnic* care pînă nu demult era perfect sinonim cu *groaznic*; astăzi conținutul semantic i s-a depreciat: zicem „groaznică întâmplare” dar „strașnic ger”¹⁶). Cînd locurilor li s-au dat aceste nume s-or fi petrecut întâmplări cumplite, dramatice, puncte de plecare în crearea legendelor, eresurilor.

Inchipuirea noastră este susținută de mărturia documentelor unde găsim dovada celor petrecute pe locurile numite *Colera*, *Flămînda*, *La Spînzurători*. Din amintirea oamenilor s-au șters anumite întâmplări izolate, dar care altădată îi impresionase puternic pe oamenii acelor locuri, de vreme ce găsim și astăzi locuri numite *Piriul Copiilor Arși*, *Cătana Moartă*, *Muierea Moartă*.

O anumită categorie de numiri topice poartă în ele mărturia unor personaje de mitologie populară, ca cel al dioscurului *Murgilă*, perechea lui *Zorilă*¹⁷), primul prezent în numele unei înălțimi aflate la apus de Valea Timișului, celălalt conținut în numele actualei localități *Zorlenț*. Din mulțimea de toponime derivate din substantivul comun *babă*, cînd acestea nu sînt de origine antroponimică, multe, mai ales cele din ținuturile montane, sînt, fără îndoială, cu numeroasele legende care circulă despre personaje misterioase¹⁸).

Nu se știe cîtă vreme vor mai dăinui „strigările peste sat”¹⁹), care de altfel nici nu mai sînt practicate, ele păstrîndu-se doar în evocările folclorice ale unor formații cultural-artistice sătești, sau în literatura de specialitate. *Ogașu Răspunsului* și *Poiana Răspunsului* de la Bănia sau *Răspunși* de la Girbovăț evocă această tradiție, astăzi practic abandonată.

Jocul călușarilor, strîns legat de sărbătorile Rusaliilor²⁰) este răspîndit pretutindeni la români. *Blojul*, persoană comică a dansatorilor, mascat și îmbrăcat caraghios, a inspirat pe cei care au dat acest nume unui masiv montan din partea estică a Banatului.

O bogată serie toponimică este dezvoltată de locurile „rău famate”, care sînt numite, prin interdicție de vocabular, și altfel decît cu termenii

¹⁶) Din v. slv. *strahi*, care a trecut în toate limbile slave actuale, (în unele cu sens îndepărtat, echivalent cu lat. *strages* „măcel; morman de cadavre”), noi am păstrat pe acest *strașnic*, înrudit și el în vremi mai îndepărtate cu *strigă* amintit mai înainte (v. nota 14), dar se pare că l-am avut cîndva, după cum ne sugerează numele topic pomenit mai sus, și pe *strah(ă)*.

¹⁷) În același timp însă și în legătură cu (a)murg discutat mai sus (v. nota 10).

¹⁸) V. în acest sens, Ovidiu Birlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976, p. 16 și urm.

¹⁹) Obicei străvechi, cînd la anumite date (diferite de la sat la sat), flăcăii sateilor se așează pe două dealuri, și în versuri satirice, mai mult sau mai puțin caustice, dar totdeauna cu adresă precisă, vestesc defecte, apucături care se abat de la normele de etică.

²⁰) V. în acest sens studiul lui R. Vuia, *Originea jocului de călușari*, în *Daco-romania II*, p. 215 și urm.

sinonimi cu „deavol”²¹), căci un loc numit „dealul, valea etc. rău, rea”, cînd calificativul nu se referă la structura solului, încît acesta să însemne „locul rău (neproductiv)”²²), înseamnă că în legătură cu acest loc circulă, de obicei, povești în care se dau explicații obscure locurilor respective, dincolo de care trebuie să căutăm explicații reale, de natura celor amintite mai înainte, cînd am discutat locurile numite *Comoara*.

Vatra actuală a unui sat este de cele mai multe ori alta decît cea existentă la întemeierea așezării, căci anumite cauze i-au obligat pe oameni să-și schimbe locul adăposturilor lor, realitate probată de faptul că, adesea, pe teritoriul aceluiași sat se găsesc, în două, trei puncte, numiri topice diferite referitoare la elemente constitutive ale satului (biserici, cimitire, ruine etc.), ceea ce demonstrează că pe aceste locuri au existat cîndva așezări omenești, indicații confirmate, de regulă, după cum arătăm, de mărturii arheologice sau consemnări documentare.

Toponimele care sugerează prezența unor cimitire existente odinioară în afara vetrei actuale a satului, constituie, mărturia unor vechi săliști (vetre de sat). În aria graiului bănățean se folosește de regulă pentru noțiunea de cimitir, *mormiņ*, sau în estul Banatului *progade*, așa încît numiri de locuri derivate de la aceste cuvinte indică prezența în imemoriale vremi pe aceste locuri a unor așezări umane²³).

Din cele cîteva explicații date pentru *zleamăn* sau *znamen* ne putem da seama că este vorba de pietre de mormint pe care se însemnau diferite referiri la cel mort sau i se consemna doar numele și data decesului²⁴).

Din cele cîteva observații prezentate aici se observă că memoria poporului, „arhiva nescrisă a toponimiei” au conservat de-a lungul secolelor apreciable mărturii de viață pe care elementele de toponimie ni le dovedesc cu prisosință.

²¹) Unele dintre ele cu circulație mai largă, cunoscute pe arii geografice mai întinse, altele cu circulație regională, ca *sotia*, de exemplu, întîlnite în numele de loc *Dealul-Socii* (în pronunție locală: Cîlnic).

²²) Evident, *Ogașu Rău*, *Rîpă Rea* etc. se referă la atributele abstracte acordate locului.

²³) *Polana Mormiņ* în contextul unor numiri ca *Grădiștea*, *Ogașu Runcului* etc. (Văliug), fără ca în *polana* respectivă să existe (cel puțin la o simplă cercetare) urmele unui cimitir, este o dovadă sigură în acest sens, dacă luăm în considerație sensurile lui *grădiște* și *runc*.

²⁴) „Se făceau lezpezi de piatră; se pune cruce și în față *zleamăn* pe care scrie anul morții” (Terova); „fostă cruce de mormint; azi nu se mai pune de vreo 60—70 de ani” (Doman) etc.

PREOȚIA ÎN LUMINA VECHIULUI TESTAMENT

de: Pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA

Unele confesiuni creștine, montanii în epoca veche, unele erezii din evul mediu și în general diverșii neoproteștanți, nu recunosc preoția ca o așezare de origine divină.

Aderenții acestei învățături sînt cu deosebire aceia care susțin că singurul izvor de credință este Sfînta Scriptură „sola Scriptura”. Întrucît argumentele lor aceștia și le scot din Sfînta Scriptură, la Sfînta Scriptură, și deocamdată la Vechiul Testament, ne vom referi și noi pentru a adevăra învățătura că preoția formează treaptă specială, rînduită de Dumnezeu.

Pentru vestirea cuvîntului lui Dumnezeu, pentru administrarea actelor liturgice și pentru luminarea credincioșilor în vederea mîntuirii, Vechiul Testament cunoaște un personal anume instituit. Preoția este titlul general al personalului încredințat cu această misiune specială.

Existența preoției o adevărește Vechiul Testament, încît putem anticipa în general că Vechiul Testament indică suficient adevărul că slujirea preoțească este o așezare de Dumnezeu rînduită (Exod. 28, 1).

Vechiul Testament adevărește originea divină, instituirea și rolul preoțimii, de a susține înclinarea omului către Dumnezeu: „Orice preot este luat dintre oameni, este pus pentru oameni, în cele ce sînt ale lui Dumnezeu” (Evrei 5, 1).

Ca funcție socială și misiune specială preoția e cunoscută încă în cartea Facerii. Melhisedec era preot, citim în Facere 14, 18. În această calitate el reprezintă înaintea lui Avraam pe „regele dreptății”, pe Dumnezeu și-l binecuvîntă pe Avraam. Aducîndu-i daruri Avraam recunoaște, prin atenția ce îi acordă, preoția lui Melhisedec.

Psalmul 109, 4 (ebr. 110, 4) face referire la această preoția accidentală, în laconica frază: Juratu-s-a Domnul, „Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec”.

Jurămîntul înseamnă, aici, că hotărîrea luată de Dumnezeu este irevocabilă. După Sf. Atanasie (com. la ps. 109, M. G. tom. 27 col. 463) „jurămîntul Domnului” este cuvîntul Domnului care asigură că tot ceea ce el vestește, cu privire la preoție, se realizează întocmai. Hotărîrea are în vedere caracterul preoției lui Mesia. Preoția lui Mesia are caracterul preoției lui Melhisedec. Acesta apare „ex abrupto” în Vechiul Testament. El

n-are indicații genealogice în Biblie „fără nume de tată, fără nume de mamă” (cum zice Sf. Pavel). El e tipul preoției veșnice. Prin preotul Melhisedec se vestește concepția despre Mesia preot-rege.

Preoția lui Melhisedec este un semn indicator despre cum trebuie să fie un preot : un om al dreptății (simbolism dedus din analiza numelui Melhisedec) și un vestitor al păcii (simbolism dedus din Salem, cetatea unde se desfășoară activitatea lui Melhisedec). Preotul este chemat să împace cerul cu pământul și să fie el însuși drept.

Dar, preoția lui Melhisedec nu este limitată la un singur popor, ea este o preoție universală pentru că Melhisedec e străin de preoția Vechiului Testament și pentru că prin el se introduc în preoție și popoarele străine.

Mai sînt, desigur și alte indicații cu privire la existența preoției în epoca veche.

Soția lui Iosif egipteanul, Aseneta, era fiica lui Putifar, preot în On, Egipt (Facere 41, 50).

Cartea *Ieșirii* vorbește despre un preot din Madian, care avea șapte fete.

E vorba despre localitatea cu acest nume din teritoriul muntelui Sinai. Preotul se numia Ietro, el devenise socrul lui Moise prin căsătoria acestuia cu Sefora (Ieșire 2, 16—21).

În Vechiul Testament exista clasa preoțească, aleasă din familia lui Aaron, ca singura care avea dreptul să îndeplinească cele sfinte. Regele Ozia, care era certat cu preoții, a fost pedepsit pentru că a îndrăznit și „a luat în mînă cădelnița și a tămîiat” (II Cronici 26, 19), ca și rubeniștii care au contestat preoția (Numeri 16, 32).

Preoția Vechiului Testament este după porunca : „Așa zice Domnul”.

Chemarea la preoție se face în Ieșire cap. 28 și cap. 29 : „Să-mi fie mie preoți Aaron și fii săi” (Ieșire 28, 41) „să-i sfințești ca să-mi fie mie preoți” (Ieșire 29, 1).

Un text clar despre originea dumnezeiască a preoției găsim la Isaia 66, 21 : „Și vei lua (dintre frații voștri) pe unii ca preoți, pe alții ca leviți”. Ieremia 33, 21, vorbește despre preoția care slujește lui Dumnezeu și care se va înmulți considerabil în anii care vor urma.

În Ieșire 40, 12—15 se dau instrucțiuni speciale, lui Moise, privitor la sfințirea preoților. Întiul act constă în spălarea lor, al doilea și al treilea act, indicate în versetele 13—15, constă în îmbrăcarea și ungerea lor : „să-i ungi ca să-mi slujească ca preoți și ungerea lor să se dea pentru vecie, preoția”.

Deci prin ungere și sfințire li s-a dat preoților un dar deosebit, căci miruirea este simbolul împărtășirii unei puteri mai înalte. De aceea preotul se numește „unsul” (Levitic 16, 32 — mesia).

În privința ungerii există o deosebire. Preoții de rînd erau unși (miruiți) cu untdelemn iar arhiereilor li se turna pe cap untdelemn (Ieșire 29, 7).

Aceste dispoziții se repetă sub altă formă și în cărțile biblice ulterioare, de exemplu în Levitic. Capitolul 8 din Levitic cheamă toată obștea la lăcașul sfânt pentru a constata vrednicia lui Aaron și a fiilor săi pentru preoție. Momentul este solemn și important pentru viața duhovnicească a credincioșilor, de aceea se invită obștea întreagă. Întiul act al sfințirii este ca și în Exod 40, 12—15, spălarea. Curățenia trupească este imaginea curățeniei sufletești, lipsit de păcat trebuie să fie preotul.

Al doilea act al sfințirii îl constituie înveșmîntarea, cu odăjdile preoțești. Veșmintele sînt simbolul oficialității preoțești (8, 7) „și-a pus la pieptul lui urim și tumim și i-a așezat mitră (8, 9)”.

Al treilea act al sfințirii este miruirea cu untdelemn, de aici numirea unsul, miruitul, ce se dă arhiereului.

Că preoții sînt unși la sfințire se indică și la Levitic 4, 5—6; 4, 16; 6, 15.

Ideea că preoții sînt închinați exclusiv slujirii celor mulți o indică și termenul ebraic „Chehuna”—slujire (oamenilor și lui Dumnezeu).

Datoriile lor față de suflet și față de Dumnezeu sînt mai importante chiar decît obligațiile față de părinți și frați: „Întii cele ale Domnului (Dumnezeu) apoi cele ale omului” (Deuteronom 33, 9). Preoții sînt învățătorii credincioșilor. Ei au un rol de seamă în serviciul cultic (Deuteronom 33, 10). Ei sînt consacrați exclusiv serviciului cultic. Ei nu au îndeletniciri ostășești, în schimb au ei dușmanii lor. Împotriva acestora cere Moise ajutorul lui Dumnezeu (Deuteronom 33, 11).

Din Judecători 17, 7—13 se vedește că preoția există în baza unui determinism voit de legile eterne. Există convingerea generală că fără preoție nu se pot săvîrși cele sfinte.

Expresia din același capitol 17, 10 „să fii părintele și preotul meu” vedește că aceste două noțiuni au fost solicitate în toate timpurile. Preotul, totdeauna, din respect, a fost numit părinte. Fraza: „Și-ți voi da zece sicli de argint” (din Judecători 17, 10) precizează că preotul a fost chiar plătit pentru serviciile făcute și subvenționat cu cele necesare pentru cult și viața sa proprie.

Personajul biblic Mica (din Judecători 17, 9—12), a avut ca și mama sa, iluzia că angajînd un preot aduce un omagiu lui Dumnezeu și că merită binecuvîntările Sale. Deci ei erau convinși că prin intermediul preotului se poate aduce o adorare mai deplină lui Dumnezeu.

Un program sumar al activității preoțești redactează profetul Amos 5, 14 „Căutați binele și nu răul ca să fiți vii”. Datoria preotului față de Dumnezeu este de a se conforma vocii sale, cuprinsă în legi și porunci. Binele este principiul de orientare al preotului pe plan moral social și în raport cu Dumnezeu. Numai cel care practică binele va fi viu, va avea parte de viața veșnică, care va înflori, cu răsplată în cîmpiile paradisului regăsit. Răul dimpotrivă duce la prăbușire, după principiul bibliei „plata păcatului este moartea”.

După Obadia 1, 21 preotul este un instrument al dragostei divine. Expresia „moșim” (part. plural) care înseamnă mîntuitor, se aplică în

Vechiul Testament la Judecători (Judecători 2 și 3), dar acest participiu cuprinde prin extensiune, și colectiv, pe orice om de bine și cu oarecare prestigiu social. În acest context se include și preotul, mai ales că în capitolul 1, 21 este vorba despre un misionarism în slujba Împărăției lui Dumnezeu. De aceea „mîntuitorii” din Obadia sînt reprezentanții dragostei lui Dumnezeu, preoții..

Profetul Maleahi (2, 7) constituie o contribuție prețioasă la originea și rolul preotului cînd spune că „buzele preotului trebuie să păzească știința și din gura lui se așteaptă învățătură”, căci el este un sol al Domnului”. Astfel profetul precizează trei condiții necesare preoției :

1. „Știința”, acel cerc de cunoștințe pe care trebuie să-l aibă pentru a propovădui cu efect învățătura. Știința trebuie să-i fie un fel de provizie, din care se poate scoate. Știința este partea teoretică iar a doua condiție „învățătura” este partea practică, aplicativă a cunoștințelor.

2. „Sol” este preotul în calitate de mijlocitor între Dumnezeu și credincios întrucît îl roagă pe Dumnezeu pentru omul credincios și întrucît comunică acestuia voia lui Dumnezeu, pentru ca să-l determine a o împlini. Textul descrie sublimitatea chemării preoțești și responsabilitatea păstorului de suflete.

3. Mihea 5, 3 vorbește despre cîrmuitori care vor păstori, I Macabei 9, 30 amintește „căpetenia”, aleasă a fi povățuitoare, iar II Macabei 4, 16 cunoaște o căpetenie „a cărei povățuire este de pofit”.

În II Cronici 6, 41 li se recunoaște preoților un *dar deosebit*. La sfințirea templului împăratul Solomon rostește o binecuvîntare în care vorbește despre preoți, care sînt „îmbrăcați cu mîntuire”. Cuvintele din urmă conțin ideea că preoții obțin o demnitate și o forță spirituală superioară, în baza cărora propovăduirea lor devine un lucru bine plăcut lui Dumnezeu și cu efect mîntuitor pentru credincioși.

Locul I Samuil 2, 35 : „Voi ridica arhiereu după inimă”, constituie o anticipație și-o apreciere a preoției sfinte, în lucrarea căreia colaborarea harului divin cu elementul uman „va clădi casa dăinuitoare” (I Samuil 2, 35). Adică, credința și slujba „plăcută Domnului” vor dăinui în cinste și putere. O evoluție a slujirii preoțești constituie Isaia 61, 6 „Voi preoți ai Domnului vă veți numi”. Adică, între popoare Israil va juca un rol important, acela pe care îl are preotul în cadrul comunității religioase, va fi un popor sfînt, după cum preotul persoană sfîntă este. Ideea o găsim, sub altă formă, în Ieșire 19, 6 de exemplu : „Voi îmi veți fi împărăție de preoți și popor sfînt”.

De aici rezultă că îndrumător pe calea sfîntă, a dreptății și păcii, trebuie să fie orice pluralitate de oameni, cum se presupune a fi preotul care se actualizează pilduitor.

Înțeleptul Sirah adevărește (7, 31) și el că *preotul este o autoritate* în mijlocul credincioșilor. Precum părinții sînt autoritățile naturale ale familiei lor tot astfel le atribuie Sirah preoților o autoritate întemeiată pe demnitatea lor specifică. Cuvintele „cînstește pe preot” (Sirah 7, 31) impun la îndatorirea aceasta. Cînstirea preoților include, indirect și o îndatorire față de Dumnezeu.

În cuvintele „dă-i lui partea...” (Sirah 7, 31) textul sfânt impune ca și alte texte, recompensele preoților, remunerație pentru munca prestată. „Pirgă” din acest text este o parte din produsul timpuriu al fructelor sau cerealelor, „darul brațelor” indică o parte din victima sacrificată, umărul sau brațul provenit de la jertfele singeroase, mîei, viței și în general de la cornute.

Psalmul 131, 9 (în textul original ebraic Ps. 132, 9) constată că, în epoca regelui psalmist, David, preoția era bine organizată. Se vorbește despre ea ca despre o instituție binecunoscută cînd se scrie : „Preoții tăi să se îmbrace în dreptate, iar credincioșii să se bucure”. Preoția fiind o treaptă ierarhică orînduită de Dumnezeu, pentru a sluji cu demnitate e necesar ca ea să întrunească anumite calități. Dreptatea este una din vrednicile necesare preoției. Preoții să nu fie netrebnici (ca fiii lui Eli, I Regi 2, 12) pentru ca poporul credincios să se bucure de ei, cum este scris și la II Regi 6, 15.

Sintetizînd cele spuse se poate afirma că în Vechiul Testament preoția apare alcătuită din trei trepte ierarhice : leviți, preoți și arhierei, împărțire care s-a introdus și în Biserică, unde avem diaconi, preoți și arhierei.

Treapta cea dintîi a preoției se numește așa după Levi, al treilea fiu al patriarhului Iacob cu Lio (Geneză 29, 34). Levi înseamnă alipire, de la „lava” = a se lega, la forma Nifal = a se atașa cuiva.

Leviții aveau să ajute preoților în îndeplinirea serviciului lor. Leviții ajutînd pe preoți în diferite servicii sînt cei mai apropiați ai lor. Atașamentul față de preoți pare că îl indică și numele lor (cel atașat). Ei îndeplineau la lăcașul sfînt servicii secundare. Asigurau cîntarea, transportul obiectelor cultice ș.a.

Se înțelege că pentru a-și îndeplini chemarea trebuiau să vină cu darul pietății și al științei necesare. Leviții sînt o diregătorie dumnezeiască. Din Numeri 3, 6—13 rezultă că leviții sînt rînduiți lucrărilor sfînte, din preajma preoților, la lăcașul sfînt.

Treapta a doua a preoției se recrutează din familia lui Aaron, frațele lui Moise. Ei erau introduși în serviciu prin consacrare solemnă, prin sfințiri. Acest act îi acordă preotului harul dumnezeiesc, putere în baza căruia cel chemat este împuternicit a împlini cu vrednicie serviciul (Exod 29, 1 ; Exod 40, 13).

Legislația Vechiului Testament care normează introducerea în cler, folosește termenul : „a sfinți”, „sfințire” (Exod 28, 41).

Rugăciunea, miruirea și punerea mîinilor sînt acțiuni premergătoare intrării în preoție (Exod 40, 12—13).

Veșmintele purtate îi deosebeau pe preoți de leviți și arhierei. Cele ale preotului sînt : o cămașă lungă (echivalentă cu stiharul creștin), brîul și învelitoarea de cap. Odăjdiile le purta preotul numai în cursul serviciului liturgic. În afară de servicii nu se deosebea de ceilalți credincioși, purta îmbrăcămintea comună tuturor, umblau civili cum s-ar zice.

În privința ținutei preotul să evite extremele. Părul să nu fie nici bărbierit dar nici lăsat să crească în voie, sau prea lung (Ezechiel 44, 20—22).

Calitățile morale și integritatea fizică erau indispensabile validității celui ce se sfințește.

Preotul aducea în fiecare zi jertfă în Sfânta Sfințelor pentru purificare și pentru ajutor din partea lui Dumnezeu. El slujea și în zilele de sărbătoare. Preotul însoțea pe credincioși în toate acțiunile lor mai importante; chiar și în război sau alte nenorociri publice. Ei încurajau și ajutau prin cuvânt și faptă.

În momentele grele preoții trebuiau să fie alături de popor.

În război preoții aveau îndatorirea să pregătească pe ostași prin predici de îmbărbătare. Fineas, fiul preotului Eleazar, e trimis să însuflețească pe luptători, să săvârșească rugăciuni înainte de începerea luptei și să aducă mulțumiri lui Dumnezeu după raportarea victoriei (Numeri 31, 6): „Și iată, cu noi în frunte este Dumnezeu și preoții lui” constată Abia regele lui Israil (II Cronici 13, 12).

Puternică este contribuția preoției la lupta pentru dreptatea socială. În această calitate preoții îndeplineau funcțiunea de arbitri (Levitic 23, 3—8 și 27, 14—15) și judecători (Deuteronom 17, 8—12; II Cronici 19, 8—10).

Sirah 7, 29—38 rezumă destul de instructiv îndatoririle față de preoți dar și datoriile preoților față de obștea credincioasă.

Cinstirea preoților se manifestă și prin acordarea „prinosului” în Levitic 2, 3.

A întinde o mână de ajutor celui sărac, a se arăta milostiv față de morți oferindu-le rugăciuni, a lua parte la doliul altora, a avea grijă de bolnavi și alte sfaturi normează relația preoților cu credincioșii.

Menținerea credinței este posibilă numai dacă preotul este adânc pătruns de chemarea sa, dacă se identifică cu voia lui Dumnezeu, cuprinsă în poruncile și legile sale. Când Ecclesiastul (12) spune: „Teme-te de Dumnezeu și împlinește poruncile sale...” înseamnă că preotul dator este să se ridice deasupra micilor socotinți omenești prin virtute și vitejie morală, contopindu-și ființa sa cu voia lui Dumnezeu.

Rolul important pe care-l are preotul între credincioși trebuie justificat printr-o viață curată și prin calități înalte. Preotul să fie mai bun, mai îngăduitor și mai înțelept decât ceilalți. Să aibă o autoritate patriotică și morală și să-și păzească sfințenia personală (Numeri 18, 1—2).

Tot prin sfințire se primește și direcția de arhiereu. Ceremonia sfințirii dura mai multe zile, șapte, pentru a se indica că este în slujba Celui care a creiat lumea în 7 zile. El se numește *Kochen haroș*, *Kochen hagadol*, preot căpetenie, marele preot, fiind arhiereul, demnitarul cel mai înalt în cler.

El se deosebia prin veșmintele bogat ornamentate, atît de preoți cît și de ceilalți credincioși. În afară de veșmintele preoțești arhiereii mai purtau meil, (un fel de antereu), efod (un fel de veston), heșen (un fel

de pieptar) și mitra arhierească, avînd inscripția: „Sfînt Domnului”.

Arhiereul era căpetenia întregei preo imii. El avea o supraveghere peste întregul cult. Comportarea lui trebuia să fie în conformitate cu  nalta demnitate : nu se putea căsători dec t cu o fecioară, nu avea voie să poarte doliu, nici chiar după  ntimii săi  .a.

Cel dint i arhiereu a fost Aaron fratele lui Moise, al doilea a fost Eleazar, fiul lui Aaron, apoi în decursul timpului mai  nsemna i au fost Sadoc  i descenden ii săi : Omias, Ionatan, Simeon, Ana, Caiafa.

Rolul general al arhiereului se precizează încă din cele dint i cărți ale Vechiului Testament. Din Exod 4, 14—16 se desprinde îndatorirea : „să vorbească”, să grăiască poporului în locul lui Dumnezeu  i să fie interpret din partea Lui”.

El aducea în fiecare an în ziua împăcării, o jertfă în Sfinta Sfintelor, pentru întreaga ob te a credincio ilor.

Pe l ng  integritatea morală, cea fizică este  i ea indispensabilă întrării în clerul superior. „Nimeni să nu se apropie să aducă jertfe lui Dumnezeu de va avea vreo meteahnă în trupul său. Nici orb, nici  chiop, nici ciung, nici ghebos, nici cu albe t  în ochi, nici chelul...” (Levitic 21, 17—20).

Durata preoției e pe viață.

 n cursul istoriei Vechiului Testament preo ii  i mai ales arhieriei, au dob ndit o mare înriurire religioasă, politică  i socială. Făceau parte din adunarea mai marilor poporului  i erau sfetnicii conducătorului statal (Deuteronom 31, 9 ; Maleahi 1, 8).

 n sinedriu, tribunalul suprem, arhieriei participau nu numai ca reprezentan i ai mul imii ci prezidau (Matei 16, 21).

Profe ii de mai t rziu, Maleahi de exemplu, pregătesc forma de slujire universală, prevestind că în viitor preoția nu va mai fi un privilegiu a unui popor ales, slujitorii lui Dumnezeu  i ai oamenilor vor fi lua i dintre to i aceia care se vor asocia la noua ordine spirituală care se întemeiază în viitorul apropiat (Maleahi 1, 11).

Pentru ca preo ii să nu fie obliga i a îndeplini func ii profane Vechiul Testament introduce, după cum am semnalat  i p n  acum, pe seama lor anumite privilegii  i dispune ca preotul să fie remunerat : „Tu  i toți fiii tăi să ave i grije de preoția voastră” (Numeri 18, 7). Plata consta în bani  i în natură. Astfel cartea Numeri 3, 46—51 dispune ca să se ia 5 sicli de cap, sumă care se repartiza preoților.

 n natură li se dădea piine (Numeri 15, 17—21)  i vin : „Aceasta să fie partea pe care s-o ia preotul de la popor, p rga din must, griu  i din untdelemn” (Deuteronom 18, 1)  n general din fructe  i cereale.

De la cel care va aduce jertfă un bou sau o oaie să se dea preotului pielea, spatele, f lcile  i stomacul (Deuteronom 18, 3).

Prețul de răscumpărare al primilor născuți era un fel de impozit de cult impus fiecăruia, în favorul preotului. Tot în favorul lui rămăneau obiectele găsite și nerestituite proprietarului, pentru că nu putea fi identificat.

O recompensă a slujirii preoțești este și scutirea de serviciul militar, acordată cu scopul de a se dedica exclusiv misiunii sale (Levitic 2, 33).

Poate fi vorba deci de niște privilegii, ca și dreptul leviților asupra unui număr de 35 orașe în Palestina.

Vechiul Testament insistă însă ca preotul să nu confunde dreptul la răsplătire legat de misiunea lui, cu exploatarea. Împotriva judecătorilor care fac dreptate „pentru daruri, a profeților care proorocesc pentru bani și a preoților care învață pentru plată”, Miheia 3, 11, tună și fulgeră, pentru că unii ca aceștia au căzut robi trupului și riscă să nu-și mai vadă greșelile. Lucrarea preoțească trebuie să fie însoțită și de sentimente curate. Vechiul Testament condamnă formalismul preoților (Isaia 1, 11).

Locurile cultice, obiecte cultice și veșmintele preoțești trebuie să fie obiectul unei atenții nu numai din partea credincioșilor ci mai ales din partea preoților. Preoții slujitori sint obligați să îmbrace veșmintele sfinte. Odată slujba terminată, preotul urmează să depună hainele cele sfinte în camerele anume construite și să îmbrace în locul lor pe cele obișnuite. Ei nu trebuie să pună pe laici în situația de a se atinge de veșmintele sfinte (Ezechiel 44, 17—18).

În ce privește vârsta intrării în cler ea era cea „dela 30 de ani în sus” (Numeri 4, 3) și cel mai devreme „dela 25 de ani în sus” (Numeri 8, 23).

În epoca davidică, pentru leviți, vârsta se reduce la 20 de ani (I Cronici 23, 24), dar nu pe baza unui drept de origine divină.

Poate tocmai avându-se în vedere normele Vechiului Testament canonul 14 al Sinodului al VI ecumenic, trulan, hotărăște ca „presbiterul să nu se hirotonească înainte de 30 de ani, nici diaconul să nu se hirotonească înainte de 25 de ani”. Mai târziu avându-se în vedere interesele Bisericii problema vârstei e lăsată în seama înțelepciunii căpeteniilor bisericesti.

Prestigiul de care se bucură preoția în Vechiul Testament face pe scriitorii biblici s-o extindă pe dimensiunile viitorului. Considerind că-i este asigurată o succesiune nelimitată o atribuie și lui Mesia (Psalmul 109, 4).

Așa dar, ierarhia Vechiului Testament este o instituție de origine divină. Ea apare în Vechiul Testament destul de bine organizată. Cea creștină, purificată și transformată, e după tipul sacerdoțiului vechi. Preoția Vechiului Testament a fost un indicator pentru preoția creștină a Noului Testament, care în acest sens este continuarea preoției Vechiului Testament. Multe părți ale veșmintelor au o semnificație apropiată, apoi îm-

părțirea în trei clase, dar mai ales ceea ce caracterizează latura principală, lucrarea preoției, în mijlocul credincioșilor.

Toate aceste premize ne îngăduie să afirmăm că preoția Vechiului Testament s-a străduit să-și trăiască zbuciumul slujirii ei pentru a se face vrednică a fi continuată de preoția lui Hristos ¹⁾.

¹⁾ Cît despre Noul Testament, ierarhia bisericească se face atît de evidentă, încît a devenit un adevăr fundamental că preoția este rînduită în baza unui determinism voit de legile eterne. Iată cîteva mărturii limpezî, pe care le găsim cu privire la cele trei trepte ierarhice, în Noul Testament:

I. *Diaconii*: Faptele Apostolilor 6, 1—6; I. Timotei 3, 8; I. Timotei 3, 12; Filipeni 1, 1.

II. *Preoții*: Faptele Apostolilor 14, 23; Faptele Apostolilor 20, 17; Tit 1, 5; Timotei 1, 4; I Petru 5, 1—4; Iacob 1, 5; 1, 14; Marcu 1, 44; Luca 17, 14.

III. *Episcopii*: Faptele Apostolilor 20, 17; Faptele Apostolilor 20, 28; I Timotei 3, 1; 3, 2; 3, 6; Tit 1, 5; Tit 1, 7; Filipeni 1, 1.

RODUL ÎNDOIELII

Duminica a II-a după Paști

Pentru noi, creștinii, Învierea Mântuitorului este temeiul de nezdrun-
cinat al credinței noastre. „*Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința
noastră, zadarnică este și propovăduirea noastră*” (I Corinteni 15, 14—17).

Învierea Mântuitorului a fost întărită prin arătările Sale de după
strălucita Sa minune. El s-a arătat multor persoane, pecum și sfinților
Săi învățăcei și Apostoli, după scularea Sa din morți, demonstrându-le că
„*moartea a fost înghițită de biruință*” (I Corinteni 15, 54).

La prima Sa arătare Apostolilor, unul dintre ei și anume Toma, zis
Geământul, nu era de față. Cînd ceilalți frați intru apostolie i-au istorisit
despre felul cum li s-a arătat lor Învățătorul înviat, el a refuzat să creadă,
persistînd în îndoială pînă ce Dumnezeuiescul Mîntuitor i-a oferit prilejul
de a verifica și de a confirma, pe calea simțurilor vestea surprinzătoare
ce-i parvenise. „*Dacă nu voi vedea, în mîinile Lui, semnul cuielor și dacă
nu voi pune mîna mea în coasta Lui, nu voi crede*” (Ioan, 20, 25).

La opt zile după Înviere, ucenicii Domnului erau adunați sub acope-
rîmintul unei case, fiind de față și Toma și „*a venit Iisus, fiind ușile
încuiate, și a stat în mijlocul lor și a zis : Pace vouă ! Apoi a zis lui
Toma : Adu degetul tău încoace și vezi mîinile mele și adu mîna ta și o
pune în coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios. Și răspunzînd
Toma a zis : „Domnul meu și Dumnezeuul meu*” (Ioan, 20, 26—28).

*
* *
*

Atitudinea Sf. Apostol Toma în fața minunii Învierii Mîntuitorului,
a făcut din el exemplul tipic al îndoielii, fiindu-i pomenit numele ori de
cîte ori cineva refuză să recunoască veracitatea unei relatări, fără o veri-
ficare personală, cu osebite simțuală — a celor relatate.

Mulți și-au pus întrebarea : cum a fost posibil, ca unul dintre Apos-
tolii Domnului, care a trăit în nemijlocita Lui apropiere, s-a declarat
gata a muri cu El (Ioan, 11, 16), a crezut în mesianitatea Lui, deci și în
divinitatea Lui, să se îndoiască în realitatea Învierii și să ceară o probă
expresă a verificării ei cu ajutorul simțurilor ? Întrebarea este cît se poate
de firească.

Înainte de a răspunde întrebării, este necesar să facem următoarea precizare, evident din perspectivă creștină. Îndoiala este frecventă în sufletul nostru. Au avut-o și ceilalți Apostoli, de aceea se spune că „unii s-au îndoit” (Matei, 28, 7). Ea are propriile ei legi, legile sufletului sfîșiat de păcat, înstrăinat de Dumnezeu, deci lipsit de posibilitatea întuirii prompte a adevărului. Îndoiala stăruie uimitor în sufletul nostru și din cauza felului specific al fiecăruia de a-și însuși o învățătură nouă. Pentru mulți, ea este trecută — întâi — prin sita îndoielii, nu cu gînd rău, ci spre a-i cîntări temeinicia, cum este cazul Sf. Apostol Toma.

Îndoiala Sf. Apostol Toma este dovada cea mai categorică și mai umană a Învierii Domnului, fiindcă nu avea în ea nimic prezumțios. Ea era sinceră, curată, izvorită din dorința de a-și consolida credința. Este o stare sufletească pemergătoare credinței lui Toma în Învierea Mîntuitorului, cînd face apel la tot ce știe despre Iisus din „Sf. Scripturi”. Astfel, își rememorează pofetiile mesianice, care prevestesc patimile, moartea și *învierea* Mîntuitorului (Isaia, cap. 53). Desigur, își aduce aminte și de cuvintele Mîntuitorului, referitoare la patima și *învierea Sa* (Matei, 16, 21 ; 17, 23 ; Marcu, 8, 31). Se informează de la femeile mironosițe și de la ceilalți apostoli. Informațiile primite îi slăbesc îndoiala, dar ea dăinuie încă. Dispare cu desăvîrșire în ziua a opta după Înviere, cînd ea se prefăce în cetitudine, sălășluindu-i-se în suflet credința puternică, care-i dă bărbăția necesară spre a ieși în lume la propovăduire.

Incontestabil că pentru vremea cînd Mîntuitorul era încă în lume și trăia în mijlocul Apostolilor Săi, îndoiala era *impie* și *scandalizantă* pentru mulți. Ea era necesară pentru îngîmfarea cu care mintea unor credincioși sau pseudocredincioși va privi în viitor, minunea Învierii Domnului. Îndoiala Sf. Apostol Toma are un rost *preventiv* pentru firile sceptice, la care îndoiala are un caracter fariseic, deci uită că învățăturile creștine vin de dincolo de noi, uită că dincolo de granițele timpului și spațiului se așterne domeniul lumii supranaturale, din care cu prilejul Învierii Domnului, ni s-a descoperit un ungher al ei și a străfulgerat o rază izbăvitoare. E de la sine înțeles că în această lume nu poți străbate prin mijlocirea simțurilor, ci cu harul credinței. Evident, că privity lucrurile astfel, însăși îndoiala poate constitui o metodă eficace de cunoaștere a adevărului, cum a fost cea cu bună credință, de care s-a folosit Sf. Apostol Toma.

Îndoiala Sf. Apostol Toma nu are nimic fals în structura ei ; ea se întemeiază pe sinceritate. El nu se îndoiește spre a fi în nota rațiunii luciferice sau spre a fi pe placul contemporanilor săi infeudați clipei, ci din dorința vie de a se încredința asupra unui adevăr, în legătură cu Acela pe care-L iubea și al Cărui ucenic fusese. Atîta de fierbinte era dorința lui de a-L vedea viu pe Învățătorul său iubit, care cu cîteva zile înainte zăcea în mormînt, încît nu-i venea să creadă că poate fi învrednicit de o bucurie așa de mare. Îl stăpînește nu neîncrederea, ci teama ca nu cumva această veste mare să nu se adevărească, de aceea condiționează totul de pipăirea rănilor Domnului.

Că lucrurile stau așa, avem mărturie cuvintele de recunoaștere ale lui Toma a realității învierii lui Iisus. De data aceasta, Toma îl recunoaște pe Iisus ca Dumnezeu, ba mai mult „Dumnezeul său”. Este momentul în care sufletul lui Toma, bintuit de îndoială, „se pleacă smerit în fața puterilor care mențineau aprinsă adinc, scînteia încrederii că învierea nu-i o plăsmuire a imaginației, ci e faptă reală” (D. Belu : Îndoială și convingere, în Mitropolia Ardealului, nr. 9—10/1975, p. 620). A cercetat, a avut clipe de ezitare — cum de altfel sînt în decursul oricărei lucrări omenești — dar a cules rodul bucuriei duhovnicești la întîlnirea cu Mintuitorul înviat.

Sf. Apostol Toma este simbolul sufletelor ce se nevoiesc spre înălțimi, al sufletelor împresurate de întunec și stăpînite de nobila dorire a eliberării din această atmosferă sinistă și sufocantă, pentru a gusta din aroma adevărului. Zborul către cetatea de lumină a adevărului, se face cu ajutorul cugetării. În cale, cugetarea se izbește de numeroase piedeci, pricinuindu-i frămîntări, care îl zdruncină pe subiect în toată ființa lui, îl fac — în anumite momente, cînd cercetarea ajunge la un punct mort — să se îndoiască de atingerea obiectivului la care țintește, ba chiar și de puterea de cercetare și de înțelegere a priceperii. La unii, starea de îndoială degenerază în scepticism, se preface în izvor de desnădejde, ceea ce echivalează cu renunțarea la nemăsurata bucurie ce o gustă toți cei ce înfrîng rezistența legată de îndoială în clipele de omenească slăbiciune. Poetul Schiller a trecut prin dureroasa încercare a îndoielii, dar nu s-a lăsat copleșit de funesta ei acțiune paralizantă, ci a folosit-o ca prilej de vajnică efortare în căutarea și cunoașterea adevărului, „Adeseori întunecul îndoielii a înveșmîntat inima mea, iar în groaza pe care o simțeam, o Dumnezeu meu, Tu știi, am căutat lumina”, spune Schiller.

*
* *
*

Un corăbier iscusit, fiind întrebat de cineva de ce există stîncile și bancurile de nisip în mare, a răspuns: „Spre a fi ocolite de corăbieri”. Un cugetător creștin a făcut o foarte înțeleaptă întrebuintare a acestui răspuns fiind întrebat că oare de ce Dumnezeu trimite îndoiala și suferința asupra oamenilor, i-a răspuns : „Spre a le învinge și a le întoarce spre folosul lor”. Într-adevăr, creștinii care cugetă înai adinc asupra misiunii lor în lume, în pofida amăgirilor ce-i încearcă și a îndoielilor ce urmăresc încovoierea sau oțelirea lor, cer ajutor inimii și minții lor, precum și Proniei cerești, spre a deveni tari în credința, care este — pentru ei — reazimul unei adevărate vieți sănătoase. Este drumul pe care l-a urmat Toma. Cîtă vreme a fost Iisus în mijlocul ucenicilor Săi, sufletul lui Toma găsisese motivele puternice ale credinței și apostolatului său. Deodată cu pogorîrea în mormînt a Mintuitorului, îndoiala îi învăluie inima, de aceea caută singurătatea și trăiește din bucuriile de altă dată. Cînd ceilalți Apostoli îi împărtășesc bucuria Învierii, el n-o tăgăduiește în intimitatea sufletului, ci vrea să i se acorde și lui acest privilegiu, de a-L vedea pe

Iisus cel înviat, de a-L vedea cu ochii și a-L atinge cu mâinile Sale, pentru ca să sporească în credință și să spulbere îndoiala ce l-a încercat. Odată ce a văzut pe Iisus înviat, el nu mai opune nici o împotrivire, ci se dăruiește cu tot sufletul în brațele primitoare ale credinței.

Așa rodește o îndoială curată și sinceră, aduce lămurire cugetelor și inimilor, cu deosebire creștinilor, care stau sub oblăduirea Bisericii. Aceștia știu că îndoiala ușor pune stăpînire pe noi, mai ales cînd este vorba de învățături ce nu pot fi cuprinse cu mintea în toată complexitatea lor — cum sînt dogmele creștine, despre care Sf. Apostol Pavel spune că le învățăm mereu și nu putem ajunge niciodată „la cunoașterea adevărului deplin” (II Timotei 3, 7). Creștinii se cuvine să știe că îndoiala este un obstacol în mersul înainte al vieții, de aceea au datoria să o îndepărteze cît mai curînd din suflet, considerîndu-o cel mult ca o fază premergătoare în drumul lor spre înzdrăvenire duhovnicească.

Sf. Apostol Toma a înfrînt îndoiala, a depășit-o prin vrerea sa de a lua personal contact cu Iisus cel înviat. Sesizînd și noi tîlcul izbăvitor al îndoielii, pe care i l-a dat Sf. Apostol Toma în zbuciumul său, de ispititor al adevărului, să ne rugăm astfel: „Domne, Iisuse Hristoase, care l-ai dat prilej lui Toma să Te vadă înviat, fă-ne și pe noi să Te recunoaștem în frămîntările și îndoielile noastre, ca ajunși la descifrarea misterului realității divine, să strigăm împreună cu el : Domnul nostru și Dumnezeu nostru”.

Preot Ion Bunea

SIMȚĂMÎNTUL DATORIEI

Duminica XI-a după Rusalii

Parabola atît de bogată în semnificația creștină a celor doi datornici (Matei 18, 23—35) îngăduie fiecăruia o folositoare referire asupra a ceea ce reprezintă datoria și a modului în care ea reglementează legăturile obișnuite dintre oameni.

Dincolo de tîlcuirea-i simbolică s-ar putea face întîi, ca o introducere la cele ce se cuvin spuse o determinare psihologică a celor trei tipuri prezentate de Sfînta Evanghelie într-o imagine edificatoare.

Cel dintîi un creditor pentru cel de-al doilea care e debitor și în același timp creditor pentru cel de-al treilea rămas numai datornic. În fond deci apar doi creditori și doi debitori, atitudinea lor cerînd să fie identică deși sumele angajate sînt diferite presupunînd parcă mai multă bunăvoință pentru eventuala păsuire a restituirii împrumutului cînd acesta e mai mic. În realitate procedura este inversă de unde și încheierea

cauzei cu sancționarea celui ce nu a dovedit măcar un bun simț, dacă nu un simț al datoriei. Așadar, deși în parabolă raportul se stabilește în funcție de câte doi, el angajează în realitate pe toți, fiecare ilustrând diferitele aspecte ale aceluiași simțămînt.

Intr-altfel spus cel mai mare concretizînd datoria exemplară de a răspunde cu bună voință și îngăduință unei solicitări, dar în același timp cu dreptate în fața constatării că atitudinea proprie nu are rezultatul așteptat; iar ceilalți datoria de a răspunde după cuviință unui gest de amabilitate și dragoste, chiar în imposibilitatea de a se achita întocmai.

Din atitudinea generală se desprinde reciprocitatea îndatoririlor, de la cel mai mic față de cel mai mare și invers.

Nerespectarea principiilor fundamentale aduce de la sine pedepsirea, întrucît cel ce nu arată față de altul dragostea de care însuși s-a bucurat se exclude din rîndul acelor care poartă pecetea omeniei. Într-un astfel de caz se potrivește cuvîntul pe care Sfînta Evanghelie de astăzi îl pune în gura celui chemat să judece pricina menționată și anume: „Nu se cădea, oare, ca și tu să ai milă de cel împreună slujitor cu tine, precum și eu am avut milă de tine?” (vers. 33). Chiar cînd nu e statornicită o anume prescripție sau uzanță intervine bunul simț și dreapta chibzuință. Pentru aceasta și zicerea: „Ceea ce ție nu-ți place, altuia nu face!”, rămîne o regulă de aur care arată permanent ce trebuie și ce nu trebuie făcut din însuși sfatul conștiinței. Și fără a intra într-o analiză mai adîncă a caracterelor nu ar fi totuși de prisos un popas asupra sferei mult cuprinzătoare a datoriei.

Dacă s-ar încerca o definiție a acesteia se poate spune că este o experiență a liberului arbitru față de bine. Mai în concret, o exigență a binelui, un aspect al virtuților, a valorilor ce duc la desăvîrșire. Adesea o înțelegem mai ușor ca o modalitate de relații între persoane în cadrul societății. O cercetare mai atentă înlesnește constatarea că datoriile sînt de mai multe feluri, căci oriunde există suflare omenească și viață socială, ele aduc o reglementare a tuturor raporturilor, reprezentînd un ansamblu, un adevărat cod de norme de conduită ce se stabilesc între oameni. După cum se știe există datorii familiale, obștești, patriotice, profesionale, juridice, școlare și alte multe care toate au un adînc conținut moral, constînd în puterea de a determina realizarea mai binelui, a propășirii. Pînă și cele mai mici sau neînsemnate acte ale vieții de fiecare zi implică datorii sau obligații ce sînt încadrate în norme de bună cuviință, dreaptă conduită și altele de felul acestora.

De pildă, datoria de a saluta, a da întîietate unuia mai mare sau mai în vîrstă, de a răspunde cu amabilitate un cuvînt ce ți se adresează sau de a ști cum trebuie vorbit.

Reflectînd asupra datoriilor un înțelept din vechime susținea că în nici o parte a vieții, fie în activitatea publică, fie în cea privată, nu poate lipsi datoria, în cultivarea ei sălășluind cîntecul, iar în necultivarea ei necîntecul. (A se vedea: *Dicționar de etică*, București, 1969, pp. 113—254). În același sens un gînditor din vremea noastră spune că: „Datoria cuprinde viața întregă a omului; ea începe acasă odată cu îndatoririle

copiilor față de părinți și ale părinților față de copii. Urmează apoi datorile soților între ei, ale guvernanților și ale poporului". (S. Smiles, *Fii om de caracter*, Ed. II, p. 146, cfr. *Dicționar al buneicuviește*, București, 1972, p. 103).

Desigur că viața îmbrățișează domenii importante în care relațiile se stabilesc pe bază de norme precise și legi, acestea oglindind atit drepturile, cit și îndatoririle fiecărui ins în cadrul familiei și societății. Legile morale însele arată datoriile ce trebuie împlinite spre buna întocmire a vieții și dobîndirea mîntuirii. Există deci o îndatorire de a le respecta, dar conștiința datoriei și simțul ei implică mereu ceva mai mult decît simpla împlinire a obligațiilor. În normele sau canoanele respectate trebuie să strălucească însuși spiritul lor din dragoste de Dumnezeu și de om și nu dintr-o constrîngere nici măcar dintr-o conveniență. În vederea acestei realități Sfîntul Apostol Pavel îndemna oarecînd pe romani : „Nimănui cu nimic nu fiți datori decît cu iubirea unuia față de altul ; că cel care iubește pe aproapele a împlinit legea" (13, 8). Și iarăși : „Datori sîntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioși..." (15, 1). S-ar putea adăuga aci și îndrumarea unui Părinte al Bisericii către cel osîrduitor că anume să se socotească pe sine dator întotdeauna cu slujirea fraților întru iubire și simplitate (Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie Egipteanul*, Ep. VI, 6—7, col. XII, 22, în *Filocalia*, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, vol. V, București, 1976, p. 298).

Datoria se îmbogățește astfel, din punct de vedere moral, cînd este asimilată ca o cerință interioară ce orientează și călăuzește întreaga conduită a creștinului. Înțelegerea conștiința a datoriei este cea care îngăduie înlăturarea oricărui formalism și continua autodepășire a celui care o practică. Numai așa se înțelege exemplul eroului legendar care la răsruceea drumurilor vieții a biruit orice îndoială și nehotărîre, alegînd între calea unei reușite ușoare ce se prezenta ademenitoare și calea datoriei înfățișată cu suita jertfelor ce o cere, pe cea din urmă.

Poate ar fi cineva ispitit a se mîndri cu aceea că și-a făcut mai mult decît datoria. De cite ori bunăoară unii și alții veneau la Mîntuitorul, fie cu inimă deschisă, fie cu gînd de ispitire, așteptînd parcă un cuvînt de apreciere pentru mărturisirea că au împlinit toate prescripțiile legii, dorînd a ști dacă le mai lipsește ceva de făcut. Și de fiecare dată s-au simțit umiliți pentru necugetata mîndrie, căci împlinirea datoriei, cu toată conștiinciozitatea, crează o satisfacție lăuntrică, o mulțumire sufletească, dar nu un merit aparte. În acest sens Iisus Hristos Domnul spune : „Cînd veți face toate cele poruncite vouă, să ziceți : Sîntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem" (Luca 17, 7—10). Într-adevăr, cine are conștiința datoriei, are și simțămîntul că oricît s-ar strădui, niciodată nu face prea mult. Oare în sinul familiei numai, socotesc vreodată părinții că au făcut îndeajuns pentru copii și aceștia la rîndul lor că au adus datorata mulțumire pentru toată purtarea de grijă ce li s-a arătat, chiar dacă și unii și alții s-au achitat în cadrul unei stricte legalități și încă în modul cel mai onorabil ? Adevărata datorie nu se drămuiește în îndeplinirea ei amăsurat unui drept corespunzător, ci se

depășește permanent pe sine. De luat aminte și cuvîntul Sfintului Simeon Metafrastul (o. c. în Filocalia, p. 300) cu privire la aceasta : „Cînd se va socoti omul pe sine împlinitor desăvîrșit al poruncilor, e vădit că păcătuiește și greșește împotriva poruncii, ca unul ce se judecă pe sine și nu primește pe cel ce-l judecă cu adevărat. Căci numai cînd Duhul lui Dumnezeu va mărturisi împreună cu duhul nostru, după cuvîntul lui Pavel (Romani 8, 16) vom fi cu adevărat vrednici de Hristos și fii ai lui Dumnezeu, nu cînd ne vom îndreptăți pe noi înșine, prin părerea de sine”.

Iată de ce bunului credincios i se cere să dovedească simțul adevăratei datorii, nu al celei formale, ca a slugii nevrednice din evanghelie îmboldită doar de silă sau temere, ci acelei din conștiință. Sfînta Biserică a statornicit ca o sinteză a poruncilor și sfaturilor pe care le pune la inima credincioșilor trei grupe mari de datorii : față de Dumnezeu, de sine însuși și de semenii, toate acestea într-o strînsă interdependență, căci însăși slujirea cea sfîntă presupune și pe cea a oamenilor precum și practicarea cu întreaga ființă a virtuților, ocuirea și îndepărtarea păcatelor și viciilor, săvîrșirea neîncetată a binelui spre folosul general. Înlănțuirea lor face mai strînsă legătura sufletelor întreolaltă și a tuturor cu cerul desăvîrșirii. Același simțămînt ce dă liniște conștiinței și pace cugetului face însuși discernerea măsurii ce are de împlinit. Cultivarea acestui simțămînt este prin sine o datorie a vieții, în vederea formării omului datoriei, ceea ce vrea să însemne ființă integră, de caracter. Iar spre această lucrare iese în întîmpinare ajutorul lui Dumnezeu care întotdeauna plinește ceea ce rîvna credinciosului făurește.

Se cuvine așa dar a înălța rugă stăruitoare spre Cel pe care imnul îl numește Dezlegătorul tuturor datoriilor (acatistul Domnului nostru Iisus Hristos, condac 12) să ne dea acest dumnezeiesc har, pentru lucrarea ce-și urmează neîncetat cursul spre răsplătirea veșniciei.

† Timotei Lugoianul
Episcop-Vicar

CRUCE ȘI ÎNVIERE

Înălțarea sfintei Cruci, 14 septembrie

Una din multele imagini pentru viața omenească pe care le întîlnim adesea în literatura creștină este imaginea crucii. Mîntuitorul Hristos însuși a fost cel dintîi care a folosit această imagine atunci cînd a înfățișat portretul adevăratului ucenic. „Dacă vrea cineva să vină după Mine — a spus Mîntuitorul — să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie” (Matei 16, 24). Cuvîntul „cruce” înseamnă aici acceptarea de către noi a vieții, înseamnă puterea de a ne disciplina pe noi înșine pentru a

putea deveni discipoli, prin intermediul suferinței pe care viața ne-o pune în față, sau, în cuvintele Epistolei către Evrei care s-au citit astăzi aici, a învăța ascultarea din ceea ce a suferit (5, 8). Asemănarea evidentă dintre „disciplină” și „discipol” nu este o simplă coincidență.

Dacă, însă, limităm sensul crucii la suferință sau la educarea noastră prin suferință confundăm mijlocul cu țelul, pierdem sensul fundamental al crucii și al vieții noastre : acela de a fi un punct de întâlnire „o întâlnire permanentă între Dumnezeu și om, între dragostea lui Dumnezeu și noi, între noi unii cu alții. Aceasta ar însemna să privim evenimentul crucii de dimensiunea dragostei și învierii, ar însemna să uităm că „Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan, 3, 16).

Dragostea și Învierea sînt cele două brațe ale crucii, reprezintă starea și aspirația oricărei vieți creștine adevărate. Fără dragostea lui Dumnezeu și răspunsul nostru la aceasta și fără speranța învierii viața noastră devine o cruce împovărătoare, un punct de conflict între trup și suflet, material și spiritual, speranță și disperare, frumusețe și urîțenie în viața noastră. Viața noastră este umbrită de egoism devenind iad pentru cei din jurul nostru, iar cei din jurul nostru devenind iad pentru noi (cf. J. P. Sartre).

Cînd am spus „stare” și „aspirație” nu am legat-o pe prima exclusiv de dragoste, iar pe cea de a doua doar de înviere. Nu am spus că dragostea este starea noastră aici pe pămînt, iar învierea ceva ce vom obține după moarte. Aceasta întrucît dragostea este cea care transfigurează viața noastră aici pe pămînt, dar în același timp dragostea este singura calitate care transcende moartea, după cum ne amintește Sf. Apostol Pavel în cel de al 13-lea capitol al primei sale epistole către Corinteni, acel imn închinat dragostei creștine. Dragostea dumnezeiască păstrează unitatea Bisericii în Duhul prin veacuri și peste limite geografice.

Învierea la rîndul ei, Învierea Domnului aparține atît trecutului cît și prezentului. Învierea este evenimentul evanghelic care poate și trebuie să devină experiență personală pentru fiecare dintre noi. Toate celelalte evenimente din viața Mîntuitorului ne sînt istorisite în Scriptură. Dacă Învierea nu devine parte a vieții fiecăruia dintre noi, nu cunoaștem faptul esențial al vieții Bisericii și al credinței creștine. Sf. Simeon Noul Teolog a spus : „Cum poate cineva care nu știe nimic despre Înviere în viața aceasta aștepta să o descopere și să se bucure de ea după moarte ?” (Cf. Anthony Bloom, *Meditations : a spiritual journey through the parable*, Dimensions Books, Denville, New Jersey, 1972, p. 112).

Sf. Simeon Noul Teolog vorbește despre Înviere ca experiență a bucuriei așa cum a fost ea pentru primii martori ai Învierii lui Hristos, care au fost întîmpinați de Domnul Cel Învîiat cu cuvintele „Bucurați-vă”. Bucuria Învierii este ceva care trebuie să învățăm a o trăi. Vom face experiența acesteia numai dacă mai întîi învățăm să murim față de egoism, față de teamă, față de tot ceea ce face această lume mică, rece și săracă. Trebuie să învățăm să ne lepădăm de noi înșine, de egoismul nostru pentru a putea fi în stare să trăim bucuria de a deveni ucenici ai lui Hristos

luînd asupra noastră Crucea Sa și Învierea Sa. Atît crucea cît și Învierea devin parte a experienței noastre personale numai în măsura în care ele devin semne care ne arată pe noi ca membrii ai comunității. Bucuria Învierii nu poate fi restrînsă la noi înșine ; ea este un torent de viață care copleșește ființa noastră, o deschide, o face un punct de întîlnire cu Dumnezeu și cu oamenii credincioși.

Forma cea mai concretă a dispoziției noastre a credincioșilor de a ne lepăda de noi înșine și de a accepta Crucea și Învierea lui Hristos o constituie participarea noastră la Sf. Împărtășanie. În același timp, această participare constituie semnul vizibil al faptului că viața noastră devine o cruce și o înviere, un punct de întîlnire sprijinit de dragoste și speranță crescînd continuu în Hristos încît să putem afirma împreună cu Sf. Apostol Pavel mărturisind ucenicia noastră completă : „M-am răstignit împreună cu Hristos ; și nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine”. (Galateni, 2, 20).

Lector Aurel Jivi

PRIMII PAȘI ÎN PAROHIE

de: Prof. VASILE PETRICA

Munca pastorală urmărește un scop înalt, în final ea constind în apropierea credinciosului de Dumnezeu. Acest lucru, întrucît angajează credinciosul cu toate facultățile sale psihice, nu este simplu deoarece abisurile sufletului par uneori insondabile, și nici ușor pentru că cultivarea și formarea unor deprinderi duhovnicești este o îndeletnicire destul de anevoioasă. De aceea se cere ca preotul să posede pe lângă o bună pregătire teologică, o temeinică cunoaștere a psihologiei omului și suficiente metode pastorale, care parțial se dobîndesc în școlile teologice și se cer desăvîrșite în activitatea din parohie. Dar, cu toată experiența dobîndită pe parcursul activității, preotul trebuie ca permanent să studieze întrucît o funcțiune importantă a activității sale este cea învățătoarească, această obligație presupunînd și reclamînd cunoștințe vaste și mereu înnoite, căci așa cum s-a mai spus „Învățat e omul care se învață neconținut pe dinsul și învață neconținut pe alții”¹⁾. Un loc preferențial îl va avea în această direcție Teologia pastorală care, permanent, valorifică experiența cîștigată, punînd-o în slujba slujitorilor celor sfinte. Consemnăm în cele ce urmează cîteva sugestii și constatări, care nădăjduim că vor contribui cu eficacitate la întregirea imaginii despre modul cum trebuie a se pași în parohie.

1. SUGESTII PENTRU ALEGEREA PAROHIEI.

Fiecare absolvent de teologie, fie de seminar sau institut, în anul ultim se gîndește cu justificată grijă la drumul ce-l va urma. Alegerea parohiei va fi astfel obiectivul spre care-și va concentra întreaga atenție. Dar în alegerea unei parohii mai totdeauna există cîteva elemente principale care o determină, cel mai adesea fiind: mărimea parohiei, distanța parohiei de domiciliul părinților, apropierea enoriei de centrele urbane, așezarea de deal, munte sau șes a parohiei.

Unele din aceste cauze devin determinante în formularea opțiunii, dar ne întrebăm sînt ele și suficiente pentru a oferi pe deplin candidatului

¹⁾ Nicolae Iorga, „Cugetări”, Editura Tineretului, București, 1968, p. 92.

posibilitatea de a se împlini în munca sa pastorală? Și, intrucît cauzele acestea devin uneori obsedante pentru viitorul preot, vom încerca să analizăm în spirit obiectiv temeinicia unor asemenea opțiuni. Dintre toate acestea, cea mai ispititoare pare a fi mărimea unei parohii și aceasta pentru că o asemenea unitate oferă mai multe satisfacții preotului deoarece numărul credincioșilor fiind mai mare și frecvența la biserică este mai însemnată. Apoi, gîndul că o parohie mai mare oferă o situație mai lipsită de griji este convingător. Plus, față de aceasta, așezările mai mari sînt mai bine dotate, în ele funcționînd unități de primă necesitate. Dar ne întrebăm, totuși, este potrivit și deplin folositor pentru activitatea de viitor a preotului începător să urmărească ocuparea unor asemenea parohii, lăsîndu-se convins de rațiuni ca cele mai sus înșirate? Primul argument, ce-l vom aduce în rezolvarea unor asemenea preocupări, este bazat pe o mai veche și generală constatare și anume că enoriașii din parohiile mai mari au cerințe care pentru un începător, lipsit de experiență liturgică, pastorală și omiletică adecvată, pot deveni la un moment dat jenante. În schimb, credincioșii parohiilor mai mici sînt mai îngăduitori și astfel preotul își poate cîștiga experiența necesară în liniște și pace. Cum parohiile mai mici sînt deseori vacante, credincioșii lor așteaptă totdeauna păstorul cu mai mare bucurie și-l tratează cu mai multă îngăduință, situație care este mai corespunzătoare pentru un începător. Intervine apoi și un alt aspect și anume: solicitînd preotul începător o parohie mai modestă, își exprimă hotărîrea de a munci mai cu sîrg, reușind astfel ca în cursul activității să-și dovedească seriozitatea cu care a plecat în ogorul Domnului. Printr-o asemenea alegere, candidatul de preotie își arată cuvenita smerenie, deoarece în multe împrejurări din viață lipsa de modestie atrage după sine situații pline de umilință. Față de asemenea situații Mîntuitorul Iisus Hristos a dat următorul sfat: „Cînd vei fi chemat de cineva la nuntă nu te așeza în locul cel dintîi, ca nu cumva să fie chemat de el altul mai de cînte decît tine. Și venind cel care te-a chemat pe tine și pe el, îți va zice: Dă acestuia locul. Și atunci, cu rușine, te vei duce să te așezi pe locul cel mai de pe urmă. Ci, cînd vei fi chemat, mergînd, așează-te în cel din urmă loc, ca atunci, cînd va veni cel ce te-a chemat, el să-ți zică: Prietene, mută-te mai sus. Atunci vei avea cîntea în fața tuturor celor care vor ședea împreună cu tine”²⁾. Acest îndemn este potrivit cu problema alegerii și solicitării parohiilor, îndeosebi că și-n această direcție există principii legiferate despre care se știe că nu pot fi aplicate totdeauna cu strictețe din pricina unor situații cu totul deosebite, impuse mai ales de necesitatea curmării unor vacanțe și aceasta numai la parohiile rurale. Situația aceasta nu anulează principiul că preoții absolvenți de seminar nu sînt îndreptățiți la parohii de clasa I-a. Și dacă, totuși, din motive speciale se face o asemenea numire, potrivit legislației bisericești în vigoare după examenul de definitivare, care se depune după o activitate pastorală de cinci ani, în cadrul cursurilor de îndrumare misionară, în cazul că rezultatul obținut este inferior celui ce-l pretinde parohia sau postul ce deține

²⁾ Luca 14, 7—10.

„diaconul sau preotul se transferă din oficiu la o parohie vacantă corespunzătoare noului său calificativ, sau în locul altui preot sau diacon ce i-ar fi cerut locul, pe baza calificativului ce-i dă dreptul la aceasta”³⁾. O asemenea situație ar fi identică cu cea prevăzută de Mintuitorul Hristos și de aceea este înțelept a se evita neplăceri de acest gen, care la parohiile mici în nici un caz nu se pot ivi. Dar, chiar dacă asemenea situații în fapt nu s-au petrecut nici chiar la parohiile de clasa I-a, apoi ele se împlinesc în apreciere și calificare, ceea ce desigur că nu este nimănui indiferent. Alegerea unor parohii mai modeste, pe măsura studiilor, referindu-ne la absolenții de seminar, cum și pe măsura experienței pastorale, vizînd pe absolenții de institut, permit tinerilor preoți să-și desăvîrșească cunoștințele prin lectură și studiu adîncit, întrucît asemenea parohii oferă mai mult timp liber, care poate fi folosit în studiu individual.

În foarte multe cazuri, solicitarea unor parohii este determinată de faptul că acestea, geografic, sînt așezate în imediata apropiere de satul natal, fără să mai amintim de perseverența cu care se urmărește ocuparea parohiilor natale, această situație fiind extrem de ispititoare. Desigur că se oferă cîteva avantaje de natură să creeze satisfacții. Ne referim la dorința de a fi împreună cu părinții și rudele, de a conviețui în aceeași localitate și de a beneficia, în situația de începător, de ajutorul lor. În cursul activității apare și avantajul de a cunoaște perfect pe cei încredințați spre păstorie. Dar, se pare că aceste avantaje relativ minime sînt eclipsate de cîteva neajunsuri ce le oferă păstoria consătenilor. Nu este constatarea noastră ci este observația ce a făcut-o acum aproape două mii de ani Iisus Hristos cînd a zis „Nu este prooroc disprețuit decît în patria lui...”⁴⁾. Această zicere se bazează pe o psihologie aparte, ea constînd din faptul că o prea mare apropiere dintre duhovnic și cel încredințat lui spre păstorie crează un climat care dă naștere unui familiarism, ajungîndu-se la minimalizarea sfatului și indemnurilor, parohul fiind privit și judecat prin prisma anilor copilăriei sau a familiei din care descinde. Apare apoi și o altă latură mai puțin sesizată dar, tot atît de adevărată și primejdioasă, și anume că preotul beneficiind de o cunoaștere perfectă a credincioșilor săi, cunoașterea primind-o prin prisma vieții de familie, care este confruntată cu mici și, uneori, inerente rivalități, sedimentează în memoria preotului anumite fapte și întîmplări cum și aprecieri care duc inevitabil la nutrirea unor resentimente față de unii din cei încredințați lui spre păstorie, învîluindu-i într-o lumină care-i defavorizează. Și nu este exclus ca anumite potrivnicii față de familia preotului să se îndrepte însuși spre preotul și chiar spre misiunea sa. Ar mai fi și alte neajunsuri de amintit ele fiind determinate de psihologia individului și cea a grupului social. Mai apare și un alt fapt demn de reținut și anume că preotul, ca fiecare alt om, simte nevoia firească de a lega o prietenie, deși se spune că preotul este prietenul tuturor, de a-și închea un mediu de apropiere

³⁾ Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului, art. 13, în *Legiuirile Bisericii Ortodoxe*, București, 1953, p. 318.

⁴⁾ Matei 13, 57.

cu mai multe familii și persoane, acestea fiind de obicei credincioșii mai apropiați de biserică. Or, existând în localitate părinții și familia preotului, există primejdia de a se reduce toate relațiile la cercul strimt al familiei, al rudelor, ceea ce desigur că este nepotrivit pentru un preot intrucit el aparține comunității pentru care se roagă și priveghează, nefiindu-i permis să ignoreze avantajul ce i-l oferă apropierea de enoriașii săi și aceasta numai din imposibilitatea de a renunța la tentația ce o impune familia proprie, care-l absoarbe. Ceea ce mai voim a preciza aici este că unii candidați au greșit și greșesc grav atunci când se dedau la impulsionarea consătenilor de a-i cere, cu febrilitate, ca titulari în parohiile natale, încercându-se prin aceasta să se impună forurilor superioare numirea. O asemenea practică este din capul locului necinstită deoarece ea pleacă în primul rînd din rațiuni personale, egoiste, determinate de imboldul candidatului de a-și rezolva situația proprie și nu de a sluji cu abnegație interesele înseși ale instituției. Se înțelege de la sine că, atunci cînd autoritatea bisericească refuză să facă o asemenea numire ea are certitudinea că nu există garanții în acest caz pentru o păstorire corespunzătoare. Dar aici mai apare și un alt aspect. Potrivit unor necesități și realități, parohul trebuie în multe cazuri să folosească și cuvîntul mai usturător, așa cum povățuia și apostolul Pavel: „Pe cei ce păcătuiesc muștră-i de față cu toți, ca și ceilalți să aibă teamă”⁵⁾. În această situație parohul își pierde autoritatea necesară deoarece i se reproșează lipsa de recunoștință pentru ceea ce s-a făcut spre folosul lui. Astfel că susținătorii dintru început ai preotului devin acuzatorii lui, creîndu-se o atmosferă nepotrivită pentru o adevărată muncă pastorală.

Aceste cîteva constatări sînt bazate pe o experiență reală, putînd să orienteze candidatul de preoție spre formarea unor convingeri care, aplicate concret, îi vor aduce depline satisfacții.

2. HIROTONIA, PRACTICA LITURGICĂ ȘI PREZENTAREA ÎN FAȚA CONSILIULUI EPARHIAL.

Este știut că înainte de hirotonie candidatul are grija confecționării primei sale reverenți. Și cum la centrul eparhial al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului există un atelier de croitorie care confecționează reverenți pentru preoți și vașninte pentru biserici, este evident că el va trebui să apeleze aici spre a evita să comande la un alt atelier, care necunoscînd specificul ținutei preotești, îi va confecționa o reverență necorespunzătoare. Dar timpul înainte de hirotonie trebuie fructificat îndeosebi pentru a fi mărturisit de duhovnicul catedral, care-i emite atestatul de duhovnicie. Intrucit însă rîndurile de față vizează aspectele practice ale problemei, ținem să precizăm că este absolut necesar pentru candidatul de preoție ca înainte de ziua hirotoniei să facă exerciții de mătanie mare, cu îngenunchere, cu aplecarea capului pînă la pămînt, fiind îmbrăcat în

⁵⁾ I Timotei 5, 20.

reverendă. Pentru a deprinde corecta desfășurare a liturghiei candidatul va trebui să studieze atent Liturghierul, observând prescripțiile și precizările ce se fac pentru liturghisitori.

Perioada premergătoare primirii harului divin întru slujirea diaconiei și a preoției să fie folosită cu stăruitoare rostiri de rugăciuni și de meditație, nefiind indicată o prea mare libertate de cuget în zilele cind candidatul este subiectul uneia dintre cele mai de seamă taine. Încercarea de a se deprinde recitativul liturgic corect nu va fi nicidecum neglijată, nefiind posibil ca primele încercări candidatului să le facă de pe solee.

După hirotonie se face obișnuita practică liturgică, timp de câteva zile, la catedrala mitropolitană sau episcopală. Este evident că acest prilej va trebui intens fructificat cu observarea celor mai mici amănunte de serviciile religioase ce se oficiază, atât cele publice cât și tainele. Va solicita sfatul și indemnul preoților catedrali, care pot să-i împărtășească din experiența lor. Serviciile religioase vor fi atent observate, noul preot netrebuind să fie prea încrezător în memoria sa, nici chiar în cea vizuală, ci să-și noteze permanent, luându-și înseamnări despre modul cum se oficiază botezul prin afundare, cum decurge slujba cununiei și celelalte sfinte taine și ierurgii. Dar se va urmări îndeosebi săvârșirea proscomidiei, încercându-se dintru început ca scoaterea miridelor să se facă corespunzător și cât este cu putință estetic. După practica liturgică de la catedrala mitropolitană se așteaptă ca preotul să fie capabil a oficia orice serviciu religios, avînd o îndemînare măcar minimă, rațiune care a dus la formarea credincioșilor, mai ales că la început preotul este privit și urmărit cu o mărită atenție.

După practica liturgică, preotul care se pregătește să facă primii pași în parohie, este invitat în fața Consiliului eparhial, într-un cadru festiv, și de obicei în grup, alături de alți nou numiți și preoți transferați. Aici i se dau sfaturile și indemnurile cele mai competente pentru viitoarea activitate din parohia spre care va purcede. De aceea se impune o mărită atenție pentru a fi reținute toate cele ce i se spun cu această ocazie de către Întîistătătorul eparhiei, episcopul-vicar sau alți membrii ai Consiliului eparhial.

3. INSTALAREA ÎN PAROHIE ȘI PRIMELE CONTACTE CU ORGANELE PAROHIALE ȘI CU CREDINCIOȘII.

După actul hirotoniei și prezentarea în fața Consiliului eparhial tânărul preot se va îngriji să se înfățișeze protopopului de care aparține, urmînd ca împreună să stabilească ziua instalării cum și toate cele ce țin de acest eveniment.

De obicei instalările se fac Duminică, într-un cadru sărbătoresc. După oficierea liturghiei, care se celebrează în sobor, urmează momentul instalării. Pe solee se așează o masă pe care se pune Evanghelia, crucea și cheile bisericii. La început protopopul se adresează credincioșilor, prezentîndu-le pe noul lor păstor, dîndu-le indemnul de a-l asculta și urma,

citind apoi singhelia emisă de Chiriarh. Apoi, se adresează noului paroh dându-i câteva sfaturi și îndemnuri pentru activitatea sa de viitor, plecând de la descrierea unor obligații ce i le impune munca pastorală din parohie. Împlinează apoi preotului Evanghelia, crucea și cheile bisericii într-o manieră ce a devenit tradițională. Intrucît am amintit de această practică că este tradițională, ilustrăm acest fapt prin prezentarea unui scurt fragment dintr-o povestire în care se vorbește și despre instalarea unui preot în parohie, unde, referindu-se la momentul însuși al instalării, atribuie protopopului următoarele : „Iar cînd îi puse în mină semnele slujbei celei nouă, Evanghelia, crucea și cheile bisericii, protopopul spuse cuvinte de la inimă și lăcrămă”.

— Îți încredințez cartea sfîntă a Evangheliei, unde-i cuprinsă toată învățătura de mîntuire. Tăria e în carte, nu în frăția-ta. Domnul, care luminează pe toți, te va lumina și pe tine, om cu puțină învățătură, căci Domnul îți va da să grăiești. Întru cele umilite i-a plăcut lui Dumnezeu să arate înțelepciunea. Deci nu întru știința mea mă voi lăuda, ci întru Domnul. Îți încredințez crucea, arma de luptă a creștinătății și a preoților celor evlavioși. Iar crucea ta, cu năcazurile lumii și ale păstoriei sufletești, să o porți cu vitejie, dar mai ales cu răbdare. Că biruința din urmă îndelungată răbdare iaste, după cuvîntul sfîntului Pavel. Crucea să-ți ajute ! Și-ți mai dau cheile acestei biserici, cum le-a dat Domnul Iisus Hristos lui Petru, să încui și să dăscui, adică să legi și să dezlegi de păcate turma cea cuvîntătoare, încredințată ție” ⁶⁾.

Răspunde apoi parohul printr-o cuvîntare adecvată în care va trebui să aducă mulțumiri lui Dumnezeu că l-a învrednicit de slujirea preotească, părinților trupești și sufletești care l-au îndrumat spre această cale, ierarhului care l-a numit și hirotonit, protopopului care l-a instalat, făcînd câteva promisiuni de viitor pentru noua sa misiune.

În general, prima impresie ce o face preotul la instalarea în parohie este durabilă. Tocmai de aceea trebuie fructificată această ocazie.

Ioan Slavici, în nuvela sa „Popa Tanda”, descrie astfel prima liturghie ce-a oficiat-o preotul Trandafir în biserica din Sărăceni : „În cea dintîi duminecă, părintele Trandafir ține o predică înaintea oamenilor ce s-au adunat în număr mare ca să vadă pe popa cel nou . . . Părintele Trandafir se simțea norocit într-acea zi. Niciodată el n-a fost ascultat cu atîta luare aminte ca astă dată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu, dar nu știu bine, și-i sorbeau vorbele cu atîta sete, încît părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura” ⁷⁾. Avîndu-se în vedere puterea de asimilare ce o determină primul contact cu preotul este de neconceput ca un preot tînăr să se prezinte la instalare fără o predică corespunzător întocmită, și care s-o prezinte protopopului spre verificare.

⁶⁾ Ion Agîrbiceanu, „Păscălierul”, în Opere, vol. VI, Editura Minerva, București, 1971, pp. 59—60.

⁷⁾ Ioan Slavici, „Popa Tanda”, în Opere, vol. II, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 14.

La agapa ce se oferă, în cinstea noului paroh, se rostesc cuvântări, de față fiind, deobicei, membrii consiliului parohial, cîntăreți, epitropi, și reprezentanți ai organelor locale de stat. În cuvîntarea ce o va rosti cu această ocazie parohul, este potrivit să se includă, și hotărîrea de a promova colaborarea cu organele parohiale și autoritățile locale de stat, urmărindu-se realizarea mai binelui comun. Urmează, apoi, preluarea parohiei în prezența protopopului și a reprezentanților consiliului parohial, întocmindu-se procesul verbal corespunzător. Prin acest act preotul răspunde de gestiunea și inventarul parohiei, descărcîndu-se de aceste sarcini preotul antecesor sau suplinitor. Studiarea și analizarea minuțioasă a inventarului, a bibliotecii și arhivei interesează în mod deosebit, întrucît a te încărca în evidențe cu anumite obiecte și valori, care să lipsească sau care nu sînt la fața locului, datorită unei dezordonate gestionări, este un lucru destul de primejdios.

În primele zile parohul va trebui să-și stabilească domiciliul în parohie, bine știind că domicilierea în parohie este o obligație care nu poate fi ignorată, deoarece preotul prin funcția sa este obligat a răspunde cu mare promptitudine la unele nevoi sufletești ale credincioșilor săi, cum ar fi mărturisirea unor credincioși aflați în iminență de deces, cum și permanenta necesitate de a-i îndruma, pe credincioși, deoarece pastorația este un efort continuu și nicidecum o succesiune de acte sporadice și întîmplătoare. Pentru aceste rațiuni *Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române* prevede, în capitolul I, art. 2, aliniatul e, ca abatere „Părăsirea parohiei, fie ca locuință, fie ca serviciu...” Tocmai pentru acest fapt, dintru început, preotul va trebui să privească această problemă cu toată seriozitatea, deoarece „navetismul” este sortit eșecului. Autoritatea bisericească sancționează asemenea abateri cu toată severitatea.

După instalare, și după organizarea biroului parohial, proaspătul paroh va convoca consiliul parohial spre a discuta cele ce țin de trebuințele momentane și de viitor ale enoriei. Vor fi avute în atenție problemele gospodărești întrucît este știut că parohiile vacante acumulează destule lipsuri. Apoi, mai există și o altă eventualitate, și anume, ca deservenții, înainte de pensionare să nu fi întreprins inițiative care să angajeze parohia în lucrări mai complicate și care să se extindă pe mai mulți ani.

Tot cu această ocazie, se va studia viața religioasă a parohiei, preotul informîndu-se despre unele realități care să constituie punctul de plecare al activității sale. Conscripția întocmită pe formulare-tip, prezintă cea mai clară realitate a parohiei. Va analiza frecvența la biserică, modul cum se achită contribuția credincioșilor față de parohie, problema concubinelor, etc. Și nu este decît folositor să se programeze a se discuta aceste probleme în ședințe succesive, trebuind ca parohul să aibă permanent simțul realității, ferindu-se de exagerări și măsuri pripite, ascultînd și cîntărind fiecare opinie, spre a alege pe cea mai sănătoasă. La adoptarea unei asemenea atitudini contribuie, evident, și sfatul formulat de un teolog român prin următoarea zicere : „Cînd te vei duce preot într-o enorie

și mai ales la sat, să nu-ți închipui cumva că lumea te așteaptă pe tine s-o faci credincioasă. Ea este credincioasă în felul ei. Tu ai datoria să mergi mai departe, să-i adincești și să-i întărești credința”⁸⁾.

Discutarea cu consiliul parohial a tuturor problemelor ce se ivesc este o practică aducătoare de roade. Dar, ținem să facem precizarea că reușita muncii cu consiliul parohial depinde de modul cum parohul obișnuiește a munci cu aceștia dintru început. De aceea este bine ca noul paroh să nu admită din principiu ținerea ședințelor cu consiliul parohial în biserică, și după liturghie, ci să folosească convocatorul, anunțind regulamentar cu cel puțin 24 ore înainte de ținerea ședinței, cu luare de cunoștință sub semnătură, specificându-se ziua și ora ținerii ședinței, obiectul, cum și locul întrunirii de regulă fiind oficiul parohial. Iar pentru ținerea ședinței este necesară prezența a cel puțin jumătate din numărul membrilor, afară de preot, hotărârile valabile aducându-se cu aprobarea majorității membrilor, afară de preot. Despre toate hotărârile ce se iau, se va consemna proces verbal în condica de ședințe a corporațiilor parohiale⁹⁾. Rațiunea pentru care este bine a se încheia proces verbal este lesne de înțeles. În primul rînd, oricînd poate fi dovedită o hotărîre ce s-a adus, putîndu-se constata realitatea și temeinicia ei, cum și realitatea faptului. Este bine a se ști că o muncă eficientă cu consiliul parohial se face doar atunci cînd întrunirile se țin la oficiul parohial. Și cum consiliul parohial are în componența sa pe cei mai buni bisericieni, este absolut util ca întrunirile, ce se țin, să aibe pe ordinea de zi și probleme de doctrină și învățătură bisericească, deoarece numai preocupările pur gospodărești atrag după ele o evidentă plictiseală. Un mare interes l-ar stîrni prezentarea și lecturarea unor articole apărute în revistele teologice.

În felul acesta membrii consiliului parohial devin mai legați de Biserică, de interesele ei, întrucît văd preocupările ei generale. Se vor arăta mai interesați în promovarea unor inițiative care privesc Biserica în totalitatea ei. Fiind componenți ai forului de conducere al parohiei, membrii consiliului parohial trebuie să fie permanenți călăuziți, pentru a li se desăvîrși convingerile. Conform îndrumărilor date, întrunirile sînt obligatorii a se ține lunar. Ceea ce privește activitatea comitetului parohial aceasta la fel va fi îndrumată spre a se desfășura statutar, aplicîndu-se aceleași preocupări cu înscrierea lor în contextul general al Bisericii.

Preocuparea cea mai intensă va trebui ca parohul s-o arate în direcția cunoașterii credincioșilor pentru ca în funcție de realități să-și adapteze pastorația colectivă și individuală. Cît de utilă este cunoașterea apropiată

⁸⁾ Pr. prof. Grigore Cristescu, *Îndrumări omiletice*, în rev. Biserica Ortodoxă Română, anul LXXI, nr. 7—8, iulie—august, 1953, p. 704.

⁹⁾ *Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative*, art. 40 și 41, în *Legiunile Bisericii Ortodoxe Române*, p. 268

a parohienilor, în munca pastorală, o vădește exemplul folosit de un teolog român, și care sună astfel: „Un alpinist amator îi scrie unei vestite călăuze, că ar dori să facă o excursie în munți, care să dureze patru săptămîni. De aceea alpinistul amator îl roagă să-l conducă în această excursie și să-i trimită mai înainte un plan amănunțit al itinerariului și al întregii excursii, în care să se indice exact orele zilnice de marș și locurile de popas. La această scrisoare călăuza îi răspunde acestui alpinist amator următoarele: „Domnule, în ceea ce privește excursia și călăuzirea sînt de acord. Dar, cum să prelucrez un plan al excursiei, dacă eu nu te cunosc. Căci eu nu știu, ești tînăr sau bătrîn, slab sau gras, firav sau viguros, puternic sau pîrpiriu, cu experiență alpinistă sau un simplu amator neexperimentat, cunoscător al munților sau un admirator de departe al acestora. După aceste date trebuie să mă orientez în alcătuirea planului meu. Vino, să mărșăluim cîteva zile împreună, să te cunosc temeinic și apoi am să alcătuiesc planul excursiei noastre îndrăznețe, fiindcă, după aceasta, am să știu precis, dacă ești un asaltator îndrăzneț de piscuri și de stînci sau un simplu adorator al cabanelor, dacă iubești cățărutul peste prăpăstii, sau ți se oprește inima la privirea acestora, dacă poți să treci peste ghețari și cîmpuri de zăpadă și de poți să mergi 13 ore în continuu, sau după cîteva ore ești complet istovit. Pe scurt, întîi trebuie să te cunosc, cît mai temeinic posibil, fiindcă de această cunoaștere depinde felul în care te voi călăuzi și tot succesul întreprinderii noastre” (D. Dorwerk, *Kindergottesdienst und Kinderseelkunde*, Berlin, 1914, pp. 7—8). Și continuă teologul român „Ei bine, prin analogie, putem spune că această corespondență între amatorul de excursii în munți și călăuză redă, foarte intuitiv, relația dintre preot și credincioșii săi. Căci ce este preotul altceva decît o călăuză a credincioșilor săi spre înălțimile adevărilor creștine, înspre piscurile credinței adevărate, înspre înălțimile cu aer tare și cu perspective clare ale desăvîrșirii creștine? Preotul are menirea de a călăuzi sufletele credincioșilor lui Hristos — ale tuturor credincioșilor. Acestuia — spre piscurile înalte unde adie un aer ceresc pur și vîntul harului divin, care le sfințește și le purifică. Preotul este călăuza sufletelor credincioșilor spre piscurile unde se află mîntuirea acestora. Și, pentru a-și împlini această misiune, cu care l-a trimis Mîntuitorul în lume, preotul trebuie să acomodeze planul pastorației după realitatea psihofizică a acestora, după structura sufletească a credincioșilor săi și după necesitățile duhovnicești vitale ale păstoriiților săi”¹⁰).

Fără îndoială că tînărul preot se poate realiza în misiunea sa numai desfășurînd o activitate dezinteresată, căutînd să împlinească obligațiile ce-i revin cu dăruire, bine știînd că el aparține credincioșilor săi, care-l vor evlavios, bun, învățat și pilduitor, iar bunurile Bisericii sînt ale obștii credincioșilor, despre care trebuie să dea permanent socoteală, conlucrînd

¹⁰) Diac. prof. Nicolae Balcă, *Aspectul patologic al persoanei umane și pastorația religioasă*, în *Studii Teologice*, seria II-a, an. VII, nr. 7—8, 1955, p. 489.

cu consiliul parohial. Această realitate nu este ceva specific zilelor noastre, când proprietatea este a obștii întregi, ci dintru începutul creștinismului bunurile Bisericii erau denumite „proprietatea săracilor”¹¹⁾, evidențiindu-se astfel aspectul comunitar.

Implementind aceste convingeri și simțiri, cu o dăruire permanentă, tânărul preot va avea satisfacția unei pastorații rodnice.

¹¹⁾ Pavel Aleș, *Krestanska charita v prvych storociach dejin circkvi*, în *Pravoslavny kalendar*, Prešov, 1973, p. 84.

UN INDOIT SIMBOL: MOISE GROZA

de: Academician CONSTANTIN C. GIURESCU

Lupta pentru independență, pentru existența unui stat neatârnat, care să se poată dezvolta liber, este o caracteristică a istoriei românești. Ea apare odată cu începuturile statului muntean și al celui moldovean. Căci aceasta înseamnă *lupta de la Posada*, din noiembrie 1330, când armata lui Basarab cel Mare, întemeietorul, zdrobește armata feudală a lui Carol Robert, regele Ungariei. Și aceeași semnificație au și luptele repetate din anii 1359—1364 în care moldovenii lui Bogdan I, celălalt întemeietor, resping oștile urmașului lui Carol Robert, Ludovic cel Mare. Victorii întărite de biruința lui Vlaicu Vodă în 1368, în Muntenia, și de aceea a lui Ștefan Vodă în 1395 în Moldova.

A trebuit să lupte apoi acest popor al nostru timp de un secol împotriva celei mai mari puteri militare a vremii, imperiul otoman care, între 1354 și 1468 a ocupat întreaga Peninsulă Balcanică, transformând statele acesteia în pašalicuri turcești. Mircea cel Bătrîn, pe care cronicarul otomanilor însuși, Leonclavius, l-a calificat drept „principe între creștini cel mai viteaz și cel mai ager”, Dan al II-lea, pe care baladele sud slave îl numesc „cel viteaz”, Iancu de Hunedoara ale cărui armate au pătruns pînă departe în Balcani, Vlad Țepeș, al cărui nume și fapte îngroziseră pe turci, în sfîrșit Ștefan cel Mare, paladinul creștinătății, biruitorul de la Vaslui, cea mai mare victorie reputată pînă atunci împotriva imperiului otoman, toți aceștia au ținut piept puterii otomane și au asigurat continuitatea statelor românești. Cînd, în cele din urmă, din cauza disproporției de forțe, s-a ajuns la o înțelegere politică, s-au stabilit *relații speciale*, potrivit cărora statele noastre și-au păstrat ființa și întreaga organizare, otomanii mulțumindu-se cu plata anuală a unei sume de bani numită haraci. Aceasta se vede clar din actele *autentice* ale vremii adică din scrisoarea lui Mehmed al II-lea adresată domnului Moldovei Petru Aron, spre finele anului 1455, cit și din actul „sulhnâme” în otomană — încheiat între Ștefan cel Mare și același Mehmed al II-lea.

Cu toate acestea, ideea independenței a dăinuit în spiritele urmașilor. Căci aceasta înseamnă războaiele purtate, în secolul al XVI-lea, de către Radu de la Afumați (1522—1529), de către Ioan Vodă cel Viteaz, domnul

Moldovei (1572—1574) și, mai presus decît toți, de Mihai Viteazul (1593—1601), cel ce a reunit sub stăpînire sa cele trei țări românești : Muntenia, Moldova și Transilvania.

Și în secolele XVII și XVIII, ideea independenței politice a țărilor românești continuă să preocupe spiritele. Radu Șerban, urmașul lui Mihai Viteazul, înfruntă și el cu armele pe otomani. Mihnea al III-lea, care-și ia ca domn, în amintirea faptei Marelui Mihai, numele de Mihail Radu, își începe domnia, reorganizînd armata și făcînd, cum spune cronica, „steaguri multe și tunuri și erbării multe și palancă împrejurul mănăstirii Radului Vodă”. A purtat și el lupte cu otomanii, sfărîmînd un detașament al pașii de Silistra și atacînd raielele și cetățile de la Dunăre. La fel a gîndit, dorînd eliberarea Moldovei, Dimitrie Cantemir ; la fel, în cursul veacului al XVIII-lea, o seamă de dregători și ostași care participară ca voluntari la războaiele duse împotriva imperiului otoman ; la fel chiar unii clerici, ca Antim Ivireanul, marele cărturar, ce plăti cu viața îndrăzneala de a se fi ridicat pentru independență.

În secolul al XIX-lea, ideea independenței e permanent prezentă. În înțelegerea pe care Tudor Vladimirescu o face, în ianuarie 1821 cu fruntașii eteriști, se prevede în mod explicit : „Am hotărît în unanimitate ... să ducem, prin cea mai dîrză activitate, la îndeplinirea planului nostru cel spre obștescul folos și anume ca prin puterea armelor noastre să ne eliberăm de sub jugul apăsător” al otomanilor. În programul revoluționarilor de la 1848, moldovenii și muntenii, găsim formulată, sub diferite forme, ideea independenței politice. Astfel, în programul redactat la Brașov, la 12/24 mai, de revoluționarii Moldoveni, punctul al șaselea prevede : „Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat *neatîrnat* românesc”.

Alexandru Ioan Cuza, domnul Unirii, avea în planurile lui, chiar de la începutul domniei, *dobîndirea independenței* și anume *prin arme*. Faptul rezultă din scrisoarea pe care el o adresează la 25 aprilie 1859, din București, ministrului de externe al Moldovei, Vasile Alecsandri, trimis în misiune la Paris, scrisoare în care citim : „Ca român, simt nevoia să înalț țara mea în ochii națiunilor și în propria ei stimă ; ca principe, sînt convins de necesitatea de a acționa cu vigoare și hotărît să trag, pentru fericirea și *independența* poporului meu, tot folosul posibil din evenimentele care se pregătesc”.

Războiul izbucnit într-adevăr îndată după această scrisoare nu s-a transformat însă într-un război european, de felul aceluia al Crimeii ; n-a dat deci putință lui Cuza și oștirii sale să dobîndească pe cîmpul de luptă, independența statului român. Dar starea de spirit se vedea și din presă. Dintre periodicele care apar în răstimpul 1859—1866, semnalăm „Independința, jurnal politic, comercial, literar”, publicat în București de la 25 octombrie 1860 pînă în ianuarie 1862, și continuarea acestuia, cu titlul și mai explicit : „Independința română, jurnal politic, comercial, literar”, din 22 noiembrie 1862 pînă la 23 noiembrie 1863. După abdicarea lui Cuza, constatăm periodice cu titluri identice sau similare, dovedind

aceiași stare de spirit. Tot în București apare, din august 1866 până la 20 decembrie 1867, în limba română și germană, ziarul „Independența Română”. O foaie, cu același titlu, iese la Buzău în 1870. O alta la Iași, începînd din martie 1874, o a treia, intitulată expresiv „Independența Națională”, la Ploiești de la 14 februarie 1877.

Aceasta fiind starea de spirit, nu-i de mirare că, în 1867, la 1 august, la inaugurarea „Societății Literare Române”, predecesoarea „Academiei Române”, Timotei Cipariu declara în aplauzele asistenței „Am început a ne libera patria... Bărbații de stat ai românilor vor îngriji pentru eliberarea perfectă a patriei române. Sînt de convingere că ei vor împlini cu sîntitate înaltă (lor) misiune și patria română în urmă va deveni liberă”.

Previziunea învățatului și patriotului filolog va deveni realitate în 1877, prin războiul independenței. Se cunosc împrejurările în care s-a ajuns la acest război. Vom releva aci mai întîi faptul că decretul de mobilizare a armatei române se produce la 6/18 aprilie, două zile după încheierea convenției de trecere a trupelor ruse prin teritoriul României. Răspunsul Porții este bombardarea orașelor românești de pe malul Dunării, mai întîi a Brăilei la 21 aprilie/3 mai, apoi a Calafatului, Bechetului, Olteniței și Călărașilor, la 26 aprilie/8 mai; aceste bombardamente la care au replicat imediat — sînt însoțite și de incursiuni ale trupelor neregulate otomane. Față de asemenea acte, opinia publică românească cere proclamarea neîntîrziată a independenței. Îndată după bombardarea orașelor noastre, la 29 aprilie/11 mai, o moțiune votată de Cameră arăta starea de război în care se afla Poarta față de România și invita guvernul „să ia toate măsurile spre a apăra și a asigura existența statului român, astfel ca la viitoarea pace... națiunea de sine stătătoare să poată împlini misiunea sa istorică”. Iar la 9/21 mai, o nouă moțiune, votată cu o zdrobitoare majoritate — 79 de voturi din 81 și două abțineri — lua act „că rezelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială”. Această declarație de independență a fost întărită apoi prin jertfele de sînge ale ostașilor români pe cîmpurile de luptă de la Sud de Dunăre, la Plevna, Grivița, Rahova și Smîrdan.

Războiul de la 1877—1878 a fost opera colectivă a întregului popor român, din lăuntru și din afara hotarelor statului român. Au venit voluntari de pretutindeni, din Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia. Citez aci din multe exemple care se pot aduce pe unul singur, pe ofițerul bănățean Moise Groza! L-am ales pe el, fiindcă el reprezintă un îndoit simbol: mai întîi al unității de simțire a poporului român de pretutindeni, apoi al vitejiei și curajului. Originar din Banat, îl găsim pe Groza în rîndurile armatei române, ca locotenent de stat major la 9 octombrie 1876, apoi, în același grad, în regimentul 4 dorobanți, la 24 ianuarie 1877. E căpitan la 12 iulie 1877, iar la 10 septembrie e citat prin ordin de zi pe armată de către comandantul armatei active, generalul Cernat. Iată cu-prinsul ordinului: „În ziua de 6 septembrie lt. colonel Voinescu (și)...

căpitanul Groza... dînd probe de curaj și energie în timpul atacului, se pune la ordinea de zi pe armată. Acest ordin se va ceti la apelul de dimineață, înaintea trupei, în toate corpurile de trupă. Dat în tabăra Verbița, la 10 septembrie 1877, la Marele Cartier General". În luptele de la 7 octombrie, Groza, căpitan de stat major, e rănit, așa cum arată lista de ofițeri morți și răniți din 19 octombrie, publicată în „Monitorul Oficial”. Cu asemenea state de serviciu pe cîmpul de luptă, e normal la Moise Groza să-și fi încheiat cariera în oștire ca general, înconjurat de respectul și afecțiunea tuturor.

BIRUINȚELE NOASTRE

În general se spune că o sărbătoare sau un eveniment comemorativ sînt un popas, înțelegîndu-se prin aceasta ceea ce de obicei se știe, adică rememorarea unor fapte care au rămas înscrise pe răbojul istoriei. Ziua de 23 august este o asemenea zi întrucît ea înglobează în sine o biruință care nu numai că nu poate fi uitată, ci dimpotrivă ea este mai mult decît o semnificație, este un real hotar. Fără îndoială că acest hotar este aducător de biruințe care au fost rememorate an de an în cei 33 de ani ce s-au scurs de la mărețul act al eliberării patriei noastre de sub jugul fascist, totdeauna această sărbătoare fiind legată de contextul realizărilor pe care poporul îl prezintă.

Anul 1977 bogat în comemorări și asemenea rememorări, este marcat cu serbarea de 70 de ani de la răscoala din 1907 și 100 ani de la cucerirea Independenței de stat a României, oferindu-ne prilejul de a ne ridica privirea mai mult înspre trecut. Trecutul cu luptele sale pentru neatîrnare a prezentat aspecte de multe ori dramatice. Biruința din războiul de independență din 1877, asupra Porții otomane a atras inevitabil constituirea României care a intrat în concertul celorlalte popoare europene cu zestrea sa materială și spirituală. Cunoscută ca o țară care-și dorește identitatea sa proprie, România următoare anului 1877, s-a afirmat atît pe plan politic, economic și cultural. Pe plan politic a sprijinit eforturile celorlalte națiuni pentru eliberare și independență, întrucît dorul de libertate aici era de mult împămîntenit, căci după spusa cronicarului, țara era locul peste care s-au abătut multele răutăți ale năvălitorilor și doritorilor de a o stăpîni. Pentru această libertate românii au fost nevoiți ca din dorul lor pașnic de conviețuire să scoată sabia și să se avînte asupra dușmanului hrăpăreț. Faptele de arme de la Plevna și alte localități au rămas un simbol al biruințelor românești, au fost cîntate de poeți care în versuri măestrite au prezentat biruința românilor. În această dorință, de a cînta victoria aducătoare de libertate, poeți ca V. Alecsandri au găsit cele mai frumoase imagini din limba românească pentru o biruință de care au beneficiat și alte popoare. Penelul unor artiști a imortalizat chipul românului îmbrăcat în portul său tradițional cu arma în mină pentru a-și apăra glia și tot ceea ce mișcă în această țară. Cîntecul care a înfrățit pe români în dorul lor de muncă și libertate a păstrat în sine ceva din dinamismul încreștării și din bucuria reușitei și a izbîndei. Puternic stăpînit de biruința asupra impilatorilor, poporul român întors cu arma în mină din afara graniței a trebuit să-și reia unealta sa pașnică împotriva impilatorilor dinăuntru.

Început din satul cu profunde semnificații — Flămânzi — răscoala a cuprins ca un șuvoi țara, apoi fiind ei flămânzi, țărani, au fost nevoiți să-și facă singuri dreptate și să introneze dreptatea în țara pe care au apărat-o cu prețul vieții lor secole de-rindul. Moșierimea dornică de în-avuțire neglija tocmai pe cei ce, din spirit de emfază, i-au denumit „talpa țării”. Curajul — caracteristica românului de totdeauna — a fost plătit greu cu masacrarea celor 11.000 de țărani, care au fost mistuiți pe altarul dorinței de dreptate. Jertfa lor n-a fost însă zadarnică întrucît doleanțele de mai bine și de o existență demnă au început a fi rînd pe rînd împlinite, parțial și sporadic, întrucît partidele politice care au adus țara într-un spirit de luptă meschină și demagogie, n-au putut rezolva situația. Această împlinire a adus-o însă, pentru mulți nesperat și nebănuit, ziua de 23 august 1944, cînd poporul român a luat în stăpînire avuția sa națională, dînd sens nou muncii, care a devenit un crez și o cinste.

Serbînd deci acest eveniment — cel mai frumos omagiu ce-l aduce țara și poporul român jertfelor omenesti căzute în războiul de independență din 1877, este prestigiul țării independente și prospere, iar pentru răscoala din 1907, ai cărei țărani au fost masacrați nemilos, ctitorii României moderne, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, prin forurile diriguitoare a stabilit ca satul cu tristul său nume (Flămânzi) să fie trecut în rîndul orașelor Patriei celei noi.

Se părea că aceste serbări nu vor fi cu nimic știrbite și că bucuria va fi deplină. Dar, în ziua de 4 martie a.c. cataclismul care a zguduit pămîntul și țara, a nimicit bunuri materiale și spirituale, prefăcînd în ruine atîtea realizări și înfăptuiri. Poporul însă s-a ridicat ca unul pentru recuperarea pagubelor pierdute. Președintele Republicii a veghiat, îmbărbătat și supraviețuind munca de salvare a vieților omenesti, într-o manieră care i-a devenit proprie, ea încadrîndu-se într-o expresie cunoscută nouă, respectiv „din straja dimineții și pînă în noapte”. Tocmai de aceea acest august fierbinte și biruitor, se serbează sub semnul reconstrucției. Astfel că uzinele avariate, clădirile periclitare, au fost privite prin ochii specialiștilor și au fost redat circuitului economic și uman.

Din această zguduire n-a fost scutită nici Biserica care a fost și ea puternic afectată. Edificiile sale, unele seculare, au fost greu încercate. Fără îndoială că în această situație Biserica, ca totdeauna, a fost și este alături de poporul din care face parte. Evitînd lamentarea și tînguirea reputincioasă, Biserica a trecut cu fapta și cu cuvîntul la secundarea muncii ce poporul o înfăptuiește cu avînt și dăruire. Sfîntul Sinod a adresat un cuvînt de îmbărbătare credincioșilor săi, odată cu indemnul de a contribui în spirit patriotic la contul ce semnificativ a fost denumit al omeniei. Conștienți fiind, preoții și credincioșii își aduc contribuția lor care se înscrie în efortul general prin care pagubele pricinuite să fie depășite.

Serbarea evenimentului ce an de an îl facem în august, de data aceasta are o semnificație cu totul proprie. Semnificația constă în aceea că lupta pentru mai bine, pentru progres, este o constantă care nu poate fi abandonată și care trebuie să se transforme în înclăștarea cu forțele na-

turii, cu pământul, despre care un cugetător a spus atât de nimerit, că ne hrănește o viață întreagă, ca apoi, împins de forțele oarbe, să ne înghită într-un ceas. Știind că viața este o luptă, luptă care nu se termină și care primește noi și perpetue semnificații, poporul român în frunte cu Președintele său încercat, nu vrea și nu poate să vrea să accepte ingenunchearea, pe care oarecînd năvălitorii i-au dorit-o, iar de această dată cataclismul ce ne-a încercat atât de profund. Cetățenii Patriei noastre, puternic atașați de destinele țării, înțeleg să-și slujească țara și poporul din care fac parte stînd alături de el, alături de năzuințele sale nobile. Este evident că munca presupune efort și reclamă multă osteneală, pe care doritorii de aventuri și senzații vor s-o evite căutînd acel Eldorado, sau cum biblic am mai zice — țara unde curge lapte și miere. Cum asemenea încercări sînt nedemne pentru fiii unei țări ce este ancorată într-un elogiu al muncii, în faptă, și nu numai în cuvînt, este evident că asemenea practici sînt lovite de oprobiul întregului popor.

Biserica Ortodoxă Română, deși în acest an a fost greu încercată prin doliul pricinuit de trecerea la cele veșnice a Întîistătătorului său, Patriarhul Justinian, care timp de 29 ani a condus și îndrumat — împreună cu Sf. Sinod — destinele sale, este alături de poporul din care face parte, sprijinind toate acțiunile de refacere și promovînd fiecare inițiativă care intră în viziunea Apostolului social.

CONTRIBUȚIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI LA UNITATEA CULTURALĂ
A ROMÂNILOR

de : DAN SIMONESCU

Ca bibliotecar al Secției de carte românească veche din Biblioteca Academiei Române (1931—1943), mi-au trecut prin mîini și am citit parțial toate cărțile imprimate pe teritoriul românesc, și de autori români de peste hotarele țării, începînd cu anul 1508 și terminînd cu anul 1830. Acest răstimp, după clasificarea lui Ioan Bianu (1856—1935), întemeietorul bibliografiei științifice românești, aparține „cărții românești vechi”. Continuator al lui Ioan Bianu și Nerva Hodoș (1869—1913), cu *Bibliografia românească veche*, volumele III, 1936, V—VIII, pp. 193—780 și IV, 1944 IX—XIII, pp. 1—375, mi-am dat deplin seama că tipăriaturile noastre vechi, în majoritatea lor religioase, au avut un rol prioritar la formarea și unificarea limbii literare române, la desăvîrșirea unității culturale a tuturor românilor, indiferent de regiunea în care locuiau. Sub aspect bibliografic, acest rol îl arată însăși cele 4 volume ale *Bibliografiei românești vechi*. Continui acum cercetarea sub aspect analitic și interpretativ.

Unitatea culturală a românilor, materializată în cărțile tipărite, este așa de evidentă pentru toți oamenii care respectă adevărul științific, încît nici n-ar trebui demonstrată, este ca o axiomă de natură complexă, pe care o demonstrează întinsul geografic al Patriei noastre, de la Răsărit pînă la Apus ; o demonstrează limba, aceeași, vorbită pe tot acest teritoriu de la Carpații nordici pînă la Dunăre ; o mai demonstrează comunitatea etnografică : obiceiuri, portul, stilul arhitectonic al construcțiilor. Dar, mai presus de toate, o dovedește *cultura grafică* : sursele și inscripțiile arheologice, documentele, cronicile, creația literară, orală și cultă, tot felul de cărți manuscrise sau tipărite, puse toate în slujba acelorași sentimente și tendințe naționale, adică realitatea și dreptul de existență continuă istorică a poporului român, timp de mai bine de trei milenii. Primul mileniu a. Hr. îl dovedește comunitatea materială traco-geto-dacică, scoasă tot mai mult în evidență de cercetările recente, încurajate de bănă-țeanul Iosif Constantin Drăgan.

Este un adevărat „miracol”, cum poporul român, supus atîtor periculoase vicisitudini și amenințări externe, și-a păstrat vie conștiința unității naționale ca teritoriu, ca limbă și ființă etnopsihică.

Limitîndu-mă la cartea tipărită, constatăm că românii au simțit nevoia comunicării de masă, prin tipar, încă de la începutul secolului al XVI-lea. Poporul român, după Muntenegru și Polonia, a fost primul din sud-estul Europei care a simțit nevoia comunicării scrise, răspindite pe spații mari geografice. Primele cărți tipărite în slavonește de Macarie, ca monah și preot la Tîrgoviște (*Liturghierul*, 1508 — *Octoiul*, 1510 — *Evangelhia*, 1512), capitala Țării Românești, răspundeau necesităților de cult și practică religioasă. Pînă la imprimarea cărților, practica de cult se făcea folosindu-se cărțile scrise de mînă, dar manuscrisele, existente în 1—2 exemplare, nu puteau asigura o largă circulație și nici o aplicare exigentă, după canoanele tradiționale. Deși trase într-un tiraj redus de 300—400 exemplare, aceste tipărituri s-au răspindit nu numai în Țara Românească, dar și în Transilvania și Moldova¹). Firește că aceste cărți deși slavonești, fixau un limbaj de ritual bisericesc comun și o gîndire comună cu privire la materialul religios ce îl cuprindeau. Cînd cărțile s-au tradus în românește, fapt databil începînd cu primele 2—3 decenii ale secolului al XVI-lea (așa zisele „texte maramureșene”), ascultătorii lor din biserici primeau învățăturile religioase chiar în limba română, una și aceeași, în toate variantele manuscrise, cite vor fi fost. Manuscrisele și tipăriturile vechi n-au cunoscut hotare în drumul lor dintr-o regiune în alta, realizînd astfel o mare comunitate culturală care a pregătît treptat unirea politică a țărilor române.

Cărțile macariene de la Tîrgoviște au ieșit din hotarele Țării Românești peste Dunăre, ajungînd în mîinile credincioșilor ortodocși bulgari care le-au folosit. Le-am cercetat în Biblioteca Națională „Chiril și Metodiu” din Sofia, iar cercetătorul bulgar Petăr Atanasov a descoperit alte exemplare macariene în bibliotecile orășenești din Plovdiv și Șistov²). Faptul este amintit numai pentru a se vedea rolul culturii grafice române asupra popoarelor slave vecine, afirmat încă din secolul al XVI-lea.

De la o etapă istorică la alta se iveau noi realități economico-sociale și politice, care determinau noi directive și în domeniul culturii grafice. În prima jumătate a secolului al XVI-lea, pe la 1529, se instalează la Sibiu

¹) Dan Simonescu, *Circulația cărților vechi și unitatea națională*, în „Tinerimea română”, 11, nr. 5, ianuarie, 1930, pp. 27—29.

²) Petăr Atanasov, *Pърви slaviano-bългарски печатни книги*. (Primele cărți imprimate slavo-bulgare), Sofia, 1959, (extras). *Принос към българо-румънските културни отношения през XV и XVI век* (Relațiile culturale bulgaro-române în veacurile XV și XVI, Sofia, 1963 extras). *Novi dannî za slavianskoto knigopectatane v Rumânîia pres XVI век* (Date noi privind imprimăria slavă în veacul al XVI-lea), Sofia, 1970 (extras). În ultimul articol se vorbește despre tipărituri coresiene descoperite la Mănăstirea Kălifarevo, de lângă Tîrnovo.

un român, ca interpret de limbă germană, pe nume *Filip Moldoveanul*, avind în registrele contabile ale Sibiului și epitetul de „Maler” sau „Pictor”. Epitetul de *Maler* sau *Pictor* nu trebuie înțeles ca zugrav, ci trebuie luat în sens profesional, ca desenator tehnoredacțional în tipografie³⁾. Într-adevăr, cercetările ulterioare ale lui Pál Gulyás dovedesc colaborarea lui Filip Moldoveanul cu Lucas Trapoldner, în a cărei tipografie de la Sibiu, Filip a înființat o secție tipografică cu litere chirilice. Filip aducea la Sibiu contribuția Moldovei, la tipărirea cărții în limba română, cu aproape două decenii înainte de Coresi. El venea de prin părțile Sucevei și Siretului, două centre culturale moldovenesti de tradiție importantă, din vremea domnitorului Alexandru cel Bun (1400—1432) și Ștefan cel Mare (1457—1504). Filip Moldoveanul a pregătit la Sibiu un atelier tipografic cu litere chirilice, care, după cum se știe, se potriveau tot așa de bine imprimării în limba română ca și în limba slavonă. De aceea cărțile tipărite de el la Sibiu cunoscute pînă acum, sînt numai române: *Catehismul* 1544⁴⁾, numai slave: *Tetravanghelul* 1546⁵⁾ și una bilingvă slavo-română, pe două coloane (*Evangheliarul slavo-român*, 1551—1553⁶⁾). Dacă pe unele pagini ale *Tetravanghelului* 1546 se găsește, în xilografură, stema orașului Sibiu (două săbii încrucișate cu o coroană deasupra), indicînd locul de tipărire a cărții, pe alte pagini se găsește stema Moldovei, capul de bour mărginit în dreapta de lună și sus de soare, fapt care, pentru miezul acestui studiu, este cu totul semnificativ, confirmînd destinația cărții pentru cititorii frați moldoveni⁷⁾.

Concluziile trase din activitatea lui Filip Moldoveanul sînt elocvente pentru afirmarea unității culturale a românilor și pentru întrajutorarea materială și spirituală a românilor de pretutindeni. Inceputurile exprimării și comunicării tipărite în limba română au avut loc la Sibiu, în Transilvania. Textul românesc din *Evanghelia* 1551—1553 s-a dovedit⁸⁾ că are două straturi de limbă, unul cu particularități ale graiului moldovenesc de nord, altul cu particularități ale graiului bănățean-hunedorean.

Iată că prima carte tipărită în limba română, cunoscută pînă acum, este o operă de colaborare între moldoveni, transilvăneni și bănățeni. Contribuția graiului bănățean la limba *Evangheliei* 1551—1553 a arătat-o

³⁾ Ludovic Demény și Dan Simonescu, *Un capitol important din vechea cultură românească (Tetravanghelul, Sibiu, 1546)*, în „Supliment la nr. 1 (1965) la Studii și cercetări de documentare și bibliologie”, pp. 1—18 și 21 planșe.

⁴⁾ Ioachim Crăciun, *Catehismul românesc din 1544, urmat de celelalte catechisme luterane*, Birseanu, Sturzan și Marțian, Sibiu-Cluj, 1945—1946 (în colecția *Bibliotheca biblica nr. 19*). Dan Simonescu, *Catehismul sibiian, 1544, Comemorarea a 400 de ani de la prima carte românească tipărită*, în „Arhiva românească”, X (1946), L. Demény, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, 1971, pp. 71—81.

⁵⁾ Vezi mai sus, nota 3.

⁶⁾ *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553*. Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény, București, 1971.

⁷⁾ Vezi planșa nr. 39, din ediția lui L. Demény, citată la nota precedentă.

⁸⁾ I. Gheție, *Inceputurile scrisului în limba română*, Contribuții filologice și lingvistice, București, 1974, pp. 139—171. Singura lucrare aprofundată (pînă acum) despre particularitățile graiului vechi bănățean.

intii N. Iorga și de câțiva ani, se accentuează tot mai mult asupra particularităților graiului bănățean din epoca de formare a limbii literare românești ⁹⁾.

Printre tipăriturile lui Dimitrie Liubovici de la Tirgoviște (1545—1547) este una *Apostolul* slavon 1547, care s-a tipărit în tiraj dublu : unul care are în frontispiciu stema Țării Românești și în epilog numele domnului țării Mircea Ciobanul, altul care este cu stema Moldovei în frontispiciu și cu numele domnului moldovean și al familiei lui : „Autocratul domn a toată țara Moldovei, Io Iliascu Voievod și mama lui, bine cinstitoarea doamnă Elena despotărița și fiii ei, Io Ștefan voievod, Io Constantin voievod, fiii răposatului Petre voievod (Rareș) și acestuia fie-i veșnică pomenirea”. Este, după cite știu, prima comandă comercială tipografică din țara noastră ; ea dovedește comunitatea de idei și interese dintre cele două provincii istorice românești, Moldova și Țara Românească ¹⁰⁾.

O nouă etapă în desfășurarea activității editorial-tipografică românească este opera lui *Coresi*. Între anii 1559 și 1582, Coresi a tipărit la Tirgoviște și la Brașov numeroase cărți românești. Exemplare din cărțile coresiene, cele mai multe, au fost găsite în bisericile Transilvaniei, dar și în alte biblioteci din Moldova, Muntenia, Banat și, cum am văzut mai sus (v. nota 2), chiar din alte țări vecine. Un exemplar din *Apostolul* românesc (1563) a existat în biblioteca hatmanului Gavril, fratele lui Vasile Lupu. Alte cărți coresiene românești s-au găsit în „cantități industriale” (expresia lui P. P. Panaitescu), în biblioteca domnitorului Moldovei, Petru Șchiopul. Le cumpărase, desigur, pentru a le dărui boierilor moldoveni, dar exilul lui la Bozan, în Tirol, a zădărnicit darul. După moartea domnitorului (1594), s-a întocmit lista averii rămase, care înregistrează vreo 13 „cărți valahe”, între care unele coresiene ¹¹⁾. Al. Odobescu a descoperit la Mănăstirea Bistrița-Vilcea alte cărți coresiene imprimate la Brașov, care au circulat de la un capăt la altul al țării.

În epilogul psaltirilor sale — cea românească din 1570, cea slavo-română din 1577 — Coresi scrie că „mai virtos cinci cuvinte cu înțelesul meu să grăiesc, ca și alaltă să învăț, decît vrutu nearea (=numeralul 10.000, D. S.) de cuvinte neînțelese într-alte limbi. Derept aceea, frații miei, preuților, scrisu-v-am aceste psaltiri... pre limbă rumânească, să vă fie de înțelegătură și grămăticilor...”. Iar la începutul aceluiași epilog scrie cu durere și regret „mai toate limbile (=popoarele) au cuvîntul lu

⁹⁾ I. Coteahu și I. Dănilă, *Introducere în lingvistica și filologia românească*. Probleme de bibliografie, București, 1970, p. 288, sub titlul „Evangheliarul de la Petersburg” nume dat de Ion Bogdan, în 1891, după numele localității unde l-a descoperit. Titlul dat de L. Demény este cel corect. O bibliografie completă și sistematică asupra problemei, vezi Gheorghe Chivu și Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, 1974, pp. 141—145.

¹⁰⁾ Ioan Bănu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*, I, București, 1903, p. 31, nr. 8, și p. 515, figura nr. 273 și vol. IV, 1944, p. 167.

¹¹⁾ N. Iorga, *O familie domnească în exil*, în broșura *Oameni și lapte din trecutul românesc*, București, f.a. (nr. 220—220 bis din „Biblioteca pentru toți”, pp. 88—89).

Dumnezeu în limba (lor), numai noi rumânii n-avăm". De aceea, conștiința națională, patriotismul îl îndeamnă să traducă în românește mai multe cărți: *Catehismul* (1559), *Evangheliarul* (1561), *Apostolul* (1563), *Cazania* (1564), *Molitvenicul* (1564), *Psaltirea lui David* (1570 și 1577), *Liturghierul* (1570), *Cazania a doua* (1582) ș.a. Ultima carte începe cu o lungă și interesantă predoslovie, scrisă, cred, de Coresi, dar atribuită lui Lucas Hirschel („Hrăjită Lucaci"), judeului Brașovului și al ținutului Birsei. Autorul prefeței afirmă că de mult căuta o carte care să explice evangheliile pe înțelesul poporului. Probabil că era nemulțumit de explicațiile calvine, eronate din punctul de vedere al „drepte credințe" (ortodoxia), totuși tipărite în 1564. Cartea căutată a găsit-o în slavonește, în biblioteca mitropolitului Serafim la Tirgoviște. A convocat înaltul cler al Transilvaniei și al Țării Românești, ca să se pronunțe asupra cuprinsului cărții. Găsindu-l bun — continuă autorul predosloviei — „o deadem lu Coresi diaconul, ce era meșter învățat într-acest lucru, de o scoase den cartea sîrbească pre limba rumânească, împreună și cu preuții de la besereca Șcheilor, de lingă cetatea Brașovului". Este în acest pasaj o nouă confirmare de colaborare a românilor transilvăneni cu cei din sudul Carpaților, în probleme comune culturale și de limbă, de exprimare într-un grai pe înțelesul întregului popor românesc.

Strigătul dureros, cu „jelanie scripturei sfinte", că „toate limbile au și înfloresc intru cuvintele slăvite a lui Dumnezeu numai noi rumânii pre limbă nu avem" ¹²⁾ se repetă și în *Palia* tipărită la Orăștie în anul 1582. Textul acestei cărți, după cum s-a mai arătat și de alții ¹³⁾, prezintă cea mai mare însemnătate în comparație cu alte texte din secolul al XVI-lea pentru studiul limbii române scrise (literare), ca și pentru spiritul de colaborare armonioasă, înțelegătoare, între cărturarii români din diferite regiuni ale României, cînd era vorba de realizarea unei opere de interes național. *Palia* demonstrează din plin contribuția Banatului și Hunedoarei la nașterea și dezvoltarea limbii noastre scrise. Mai întîi, este o operă de mari dimensiuni, ceea ce a permis studiul limbii din acest colț al țării, graiul „de tip bănățean-hunedorean", să fie *complet* ilustrat lingvistic prin citarea a numeroase exemple. Al doilea, traducătorii întregului *Testament vechi* („cu mare muncă scris-am ... 5 cărți ale lui Moisi prorocul", deși s-au tipărit numai 2: *Geneza* și *Ieșirea*) sînt cărturari din regiune: Moise Feștișel, preot dîn Lugoj, Ștefan Ilieș, preot în Caransebeș, Efrem Zăcan „dascăl de dascălie" (învățător) tot în Caransebeș, Achirie, protopop în Hunedoara. Pentru modificări textuale de tip literar muntean, amintim pe cei doi tipografi, Șerban Coresi și Marian diacul. Al treilea, munca textologică a traducătorilor dovedește o exigență științifică cu strictețe aplicată pînă azi, deoarece ei afirmă că izvoarele de pe

¹²⁾ *Palia de la Orăștie 1581—1582. Text — Facsimile — Indice*. Ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, 1968, p. 10.

¹³⁾ Ion Gheție și Al. Mareș, *Graiurile daco-române în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 56.

care au tradus au fost redacții în limbile evreiască, grecească și slavonă. Lipsesc din mărturisirile lor redacția latină și cea maghiară, ultima fiind evident confirmată de cercetări comparative ulterioare¹⁴). Cartea este adresată și dăruită „voo, fraților rumâni și citiți că veți în adevăr afla mare vistiariu sufletesc”. În folosirea apelativului vocativ „fraților rumâni”, autorii prefetei înțelegeau și exprimau ideea originii comune a tuturor românilor, ideea comunității noastre lingvistice și etnopsihice.

De la imprimarea cărților bisericești în limba română, se trece la imprimarea în limba noastră națională a cărților juridice, adresate și acestea întregului popor românesc, indiferent de provincia geografică în care locuiau: *Pravilele*, una la Govora (1640), alta la Tîrgoviște (1652), „*Pravila*” de la Govora se trage chiar în două tiraje, una pentru Țara Românească, alta pentru frații din Transilvania. Singura deosebire între cele două ediții este că una menționează pe Theofil, „arhiepiscop și mitropolit a toată Țara Românească”, alta pe Ghenadie, „arhiepiscop și mitropolit a toată țara Ardealului”¹⁵).

Conștiința unității culturale a românilor se exprima foarte clar și curajos în însăși titlurile cărților tipărite. Varlaam nu-și intitulează predicile lui ca în secolul al XVI-lea, *Cazanie sau Evanghelie învățătoare, ci direct Carte românească de învățătură*... (Iași, 1643). Când Vasile Lupu tipărește *Pravila*, la Iași (1646), folosește tot titlul *Carte românească*..., iar în prefață se scrie că se trimite volumul, și împreună cu el, urări de pace, milă și *spăsenie* (=izbăvire de păcate) la „toată semenția românească, pretutindenea (unde) se află pravoslavnici într-aciastă limbă” (Varlaam, 1643). *Pravila*, cartea juridică, este dăruită nu numai moldovenilor, ci „noo tuturor rodului (=neam de aceeași origine) românesc (Vasile Lupu 1646).

Împrumutarea de meșteri tehnicieni a fost o altă formă a întrajutorării reciproce a românilor de pretutindeni. În 1648, mitropolitul Simion Ștefan al Ardealului tipărește la Alba Iulia *Noul testament*. La sediul mitropoliei locale nu exista însă o tipografie care să execute imprimarea unei cărți în limba română. El cere, în acest scop, aprobarea craiului Ardealului Gheorghe Racoți (Rákoczy) să se aducă „meșteri streini”, tipografi, care au și venit din Țara Românească.

¹⁴) Izvorul maghiar este *Pentateucul* lui Heltai Gáspár. De aceia științific a procedat Viorica Pamfil, publicând în ediția citată a *Paliei* și textul maghiar a lui Heltai Gáspár (v. ed. cit., pp. 12—317). Însemnările de pe *Palia*, fascimilate la pp. 318—322 a ediției citate, arată circulația *Paliei*, în cuprinsul Transilvaniei.

¹⁵) Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche, I*, București, 1903, pp. 108—114; în special, fascimilul nr. 103. O privire de ansamblu pentru imprimările sec. al XVI-lea, v. L. Demény, *Cartea și tiparul — promotori ai legăturilor culturale dintre țările române*, în secolul al XVI-lea — în „Studii și materiale de istorie medie”, VI, 1973, pp. 91—111. Pentru rolul clericilor ortodocși în promovarea culturii grafice românești vechi, vezi Episcop dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși citori de limbă și cultură românească*, București, 1977 (71 p.).

Este a doua oară ¹⁶⁾ cînd însăși conducerea politică maghiară înțelege că anumite cărți, cele „de interes educativ și părintesc”, trebuie să impri-mate în limba română, *aceasta fiind limba populației majoritare și per-manente a Transilvaniei*. În celebra lui prefață a *Noului testament*, Simion Ștefan emite mai multe aprecieri de valoare asupra limbii românești, dintre care — în legătură cu tema noastră — reținem numai pe aceia care afirmă „că Rumânii nu grăesc în toate țările (=provinciile istorice Țara Românească, Transilvania, Moldova), încă nici într-o țară, toți într-un chip”. Găsim pentru prima dată în aceste rinduri constatarea existenței graiurilor dialectale și regionale — și de aici nevoia mitropolitului Simion Ștefan să lupte pentru unificarea măcar a limbii române scrise (literare).

Nu era obiceiul ca în cărțile bisericești să se dezvolte teme politice și mai ales naționaliste. Totuși au fost situații grele în trecutul eroic al poporului nostru, cînd marii ierarhi au introdus în operele lor și asemenea pasaje, ca o justificare a amărăciunii lor. În 1680, mitropolitul Teodosie al Țării Românești, vorbește în numele întregului „rod românesc”, scriind că dacă azi, în 1680, poporul este în „micșorare și călcare” (aluzii la stă-pînirea otomană), totuși să nu uite acest popor că „odată și el... între puternicele neamuri și între tarii oameni să număra”. „Între Români — continuă Teodosie — cuprindem și pre Moldoveni, că tot dintr-o fîntină cură” (aluzie la originea comună din romani) ¹⁷⁾ (*Liturgia*, București, 1680).

Altă dată, învățatul umanist din Fierăștii Ilfovului, Udriște Năsturel, traducătorul din latinește în slavonește al cărții pioase *Imitatio Christi* (Tîrgoviște, 1647), scria în prefața acestei cărți : „Și nu după puțină vreme, ajungînd la vîrsta tineretilor, am căpătat așa dar în inima mea, multă și caldă și de Dumnezeu dată dragoste pentru limba românească sau lati-nească, nouă vădit înrudită, astfel că în minte și în inimă nu mai purtam aproape nici un alt gînd decît să învăț această limbă, noaptea și ziua, fără încetare exersîndu-mă” ¹⁸⁾.

Aceste rinduri de umanism patriotic sînt mărturia unei înviorări intelectuale la contactul cu limba și cultura română, latină, altă formă de manifestare a conștiinței unității naționale, în trecutul nostru grafic și anume în cartea bisericească. Împrejurări istorice vitrege neamului nostru ne-au izolat de frămîntarea adîncă a Apusului latin, din care ieșeau mereu forme noi de cultură și progres. Dar, cit timp am fost în contact continuu cu latinitatea, adică de la cucerirea Daciei de romani, anul 102, și pînă la venirea slavilor (secolul V—VI), atît de mult ne-am hrănit viața noastră spirituală cu elemente latine, asimilîndu-le organic, încît, după amar de vreme, ne-a trebuit numai o slabă licărire a latinității, aici, în casa noastră, pentru ca toate acele elemente latine, înăbușite în ceața slavonismului, să reînvie, să afirme cu tărie existența lor : a fost cazul

¹⁶⁾ Prima dovadă a făcut-o în 1648 Ștefan Fogarași, traducînd *Catehismul calvin* în limba românească („valahă”).

¹⁷⁾ Ioan Bîanu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, I, p. 234.

¹⁸⁾ Ioan Bîanu și Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*, IV, București, 1944, p. 197.

curentului istoric cronicăresc din secolul al XVII-lea, adăpat de la izvorul renașterii și umanismului italian prin intermediul Poloniei. Miron și Nicolae Costin, în legătură cu originea romană a limbii și poporului român, remarcă în mod ingenios, că în dialogul dintre un moldovean și un străin, prima întrebare este : „știi românește ?” iar nicidecum „știi moldovește ?” Și, pentru a continua și cu alte exemple, a fost cazul stolnicului Constantin Cantacuzino, cu studiile lui la Padova și cu biblioteca lui umanistă formată la Mărgineni ; a fost cazul Școalei ardeleni cu ideea că trebuie să revenim la ortografia latină, înlăturînd nefirescul alfabet chirilic, impropriu unei limbi neolatine ; a fost cazul contactului cu civilizațiile neolatine — franceză și italiană — receptate de noi sub multe aspecte, în secolul al XIX-lea.

Cărțile imprimate la noi în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea pînă la 1830 continuau să afirme unitatea românilor prin cultura grafică, de data aceasta și prin categorii noi și speciale de cărți cum sînt manualele didactice : bucoavne, aritmetici, gramatici, tratate de istorie, de științe naturale și tehnice de filozofie. La autorii munteni, moldoveni, transilvăneni se adaugă cei macedoromâni, Constantin Ucuta, Gheorghe C. Roja, Teodor Kavalliotis (aceștia din urmă chiar cînd tipăresc operele lor în alte limbi decît cea română), precum și moldoveanul din Hotin, Amfilohie. Chiar și spiritul în care scriu este altul, nou. Ei scriu despre și pentru toți românii, fără să spună aceasta ostentativ și propagandistic, ci ca de ceva firesc, știut de toată lumea. Chesarie și Filarit, episcopii Rîmnicului, tipărind *Mineele* (Rîmnic 1776—1780), în prefețele lor vorbesc despre epoca daco-romană din istoria românilor de pretutindeni. Samuil Micu tipărind *Biblia* (Blaj, 1795), observă că *Biblia* de la București (1688) are o limbă „neplăcută urechilor auzitorilor” și el va încerca „graful și stilul cel din cărțile bisericești, care în toate besericile românești se cetesc”. *Biblia* se tipărește „pentru folosul a tot neamul românesc”. Micu, Șincai și Maior prezintă istoria românilor din toate regiunile românești. S. Micu tipărește cărți bisericești (1779, 1801) cu litere latine, adică în „literele noastre vechi și părintești”, iar cele „străine” trebuiesc înlăturate, ca nefirești.

Exemplele s-ar putea înmulți. Ele s-ar putea completa cu operele manuscrise ale cronicarilor, cu însemnările cititorilor care în marginalii notau impresii de lectură. Aceste însemnări dovedesc largă circulație a cărților vechi românești, de la un capăt la altul al țării. Mai este un fapt de reținut în legătură cu circulația cărții românești vechi. Se știe că Ioan Bianu, delegat de Academia Română să întocmească *Bibliografia românească veche* (ședința din 21 martie 1894) a început prin tipărirea unui *Apel*, răspîdit poștal în toate provinciile românești, însoțit de lista tipărită a 621 titluri de cărți, pentru a fi căutate, descoperite și trimise la Biblioteca Academiei Române pentru a fi studiate și bibliografiate ¹⁹⁾.

¹⁹⁾ Augustin Z. N. Pop, *Bibliografia românească veche, operă de colaborare națională*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, III, 1960, pp. 215—249.

Răspunsul cel mai prompt și imediat a venit din partea cărturarilor patrioți transilvăneni : Ilarion Pușcariu, Victor Mihályi, dieceza din Lugoj, Andrei Ghidiu din Caransebeș, Gavriil Hango din Gherla, teologii români din Budapesta, învățătorul din Măderat (Comitatul Pincota), Moise Popovici din comitatul Bihor, din Maidan lângă Oravița, Nicolae Firu și Emilian Micu din Chișoda. În listele acestora se vede circulația frecventă în Transilvania și Banat a cărților imprimate în Țara Românească și Moldova²⁰). De altă parte, organele județului Tecuci au depistat pe cuprinsul județului *cel mai mare număr de cărți vechi*, apărute în diferite centre tipografice ale țării — *cea ce constituie o performanță pentru receptarea cărților în Dobrogea*²¹).

Munții Carpați, Dunărea, o clipă n-au constituit în trecut o piedică în transmiterea, dintr-o regiune în alta, a producției noastre tipografice. Aceasta a format o omogenitate spirituală în idei, sentimente și tendințe pe tot întinsul geografic al Daciei romane vechi, România de azi. Cărțile vechi românești, în majoritate bisericești, au pus primele temelii la formarea limbii românești literare unificate și la conturarea în spirit național a unei intelectualități specifice românești.

²⁰) Ion B. Mureșianu, *Contribuții bănățene la sporirea fondului de carte rară al Bibliotecii Academiei Române*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 1—3, 1974, pp. 97—99; același, *Circulația cărții de la Rimnic în Banat*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 7—9, 1971, pp. 443—449.

²¹) Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, pp. 232—236, se tipărește lista cărților descoperite pe această arie.

PAGINI DIN ISTORIA POPORULUI ROMÂN : CRONICA DE LA NÜREMBERG

de : D. S. ION

Literatura istorică medievală cuprinde numeroase lucrări emaneate din cancelariile laice sau eclesiastice.

Anton Koberger (1445—1513) a fost unul dintre cei mai renumiți tipografi, editori și librari din Germania secolului al XV-lea : tipografia sa din Nüremberg a realizat în cele 24 de prese, în numai 30 de ani (1470—1500), aproximativ 250 de tipărituri. În anul 1493 el a scos de sub teasc o vastă cronică, alcătuită din două mari lucrări : *Cronica mondială* a umanistului Hartmann Schedel (1440—1514) și o prezentare istorico-geografică a Europei scrisă de Enea Silviu Piccolomini (1405—1464), cunoscut ulterior ca papa Pius al II-lea (1458—1464).

Întregită astfel, lucrarea lui Koberger a devenit o monumentală cronică medievală, circulând ca incunabulul cel mai răspândit din lume sub numele de *Cronica de la Nüremberg*, titlul real fiind *Registrum huius operis cronicarum cum figuris et imaginibus ab initio mundi*. Forma ei de enciclopedie a fost avantajată de ilustrarea prin cele peste o mie de xilografuri și s-a impus repede prin faptul că a intrat în circulație, în același an 1493, în două versiuni : latină și germană.

Editorul Anton Koberger înțelesese că, pentru renașcențiștii europeni, nu mai era satisfăcătoare viziunea biblică. Foamea cititorului după evenimentul istoric, redat cu toată prospețimea realităților politico-sociale, se impunea cu acuitate. Și, pentru aceasta, Koberger avusese o testare editorială elocventă prin volumul de *Epistole* al lui Enea Silviu Piccolomini, pe care le tipărise într-o colecție elegantă, o piesă de adevărată artă a imprimeriei (*Familiares epistole ad diversos in quadruplici vite eius statu transmissæ*, Nuremberge, impressis Antoni Koburger, 1481, 245 ff).

Piccolomini a căutat să-și cunoască contemporanii cât mai bine. De altfel, chiar în volumul de epistole, el se adresează cardinalului Dionisie — arhiepiscopul Strigoniului, cu aceste cuvinte : „... de ce eu, care m-am născut în Etruria, îndrăznesc să vorbesc despre stările regatului Ungariei ? Voi răspunde ca și Trențiu către Cremes : — Sint om și nimic din ce-i omensc nu-mi este străin... !” (Epistola LXXVIII).

Erudit la dimensiunile unui umanist de mare prestigiu, Enea Silviu a cunoscut Europa „într-o tinerețe nu lipsită de scandal” (*Histoire des papes et du Vatican*, sous la direction de C. Hollis, Paris 1964, p. 107), prin cancelariile unde a lucrat — în Italia, Germania, Boemia, Moravia, Silezia, Austria ș.a., fiind părtaș direct la acțiunile conducătorilor politici ai vremii : Sigismund de Luxemburg, Albert, Vladislav Jagello, Iancu de Hunedoara, Ludovic Postumul, Frideric al III-lea, Matei Corvin.

Această triplă calitate — de erudit, de umanist și de om politic — a făcut ca lucrările sale să se impună cu mare circulație, față de operele lui L. Chalcocondil sau Ioannes Dlugosz avînd o anecdotică mai vie și calități stilistice literare mai evidente.

Pentru *Cronica de la Nüremberg*, Anton Koberger a ales epistola lui Enea Silviu Piccolomini adresată cardinalului de Hilerdens, la 27 martie 1458 (deci cu cinci luni mai înainte de a deveni papă sub numele de Pius II), pe cînd își pregătea lucrarea *De Europa* (tipărită pentru prima dată cu titlul *In Europam*, Memmingen, 1489). Epistola din martie reprezintă primul nucleu al operei amintite, încheiată tot în anul 1458 (ca și alte două lucrări : *Historia Friderici Imperatoris* și *Historia Bohemica*, circulînd apoi toate într-un singur volum de mare reputație : *Cosmographia*).

Toate aceste date și titluri de lucrări arată dimensiunile preocupărilor și orientărilor lui Enea Silviu Piccolomini.

În structura sa internă, scrisoarea adresată lui Anton de Hilerdens este o prezentare pe zone teritoriale a problemelor istorice ale Europei în care expansiunea otomană devenea tot mai amenințătoare. Ea conține în esență un avertisment adresat conducătorilor și oamenilor de cultură, așa cum, cu o jumătate de secol mai înainte (în anul 1396), Paulus Sanctinus Ducensis atrăgea atenția monarhilor Europei asupra aceluiași pericol otoman și-i îndruma prin tratatul *Despre arta militară și mașinile de război* (*Codex Latinus Parisinus* — 7239) spre o cruciadă antiotomană în care Valahia delimitată ca forță statală cu întindere din Dunăre și Marea Neagră pînă dincolo de Carpați și în nordul Deltei Dunării. Pledînd pentru o altă cruciadă (pe care avea s-o organizeze practic în cursul papalității sale), Piccolomini prezintă tabloul unor state medievale în care conducătorii sînt angajați în numeroase intrigi și adversități militare, neevaluînd expansiunea otomană la adevărata ei proporție. Și, în această viziune politică, românii sînt înfățișați în dinamica preocupărilor majore europene, prezențe active în apărarea antiotomană.

Pentru istoria poporului român, valoarea *Cronicii de la Nüremberg* consistă pe de o parte în această viziune prin care Piccolomini îi prezintă pe românii „cei foarte puternici și foarte războinici” (fo CCLXXII) și, pe de altă parte, în faptul că ea a fost însușită de Anton Koberger, punînd-o în circulație prin cel mai elaborat incunabul.

Datele despre români sînt cuprinse, în principal, în scrisoarea lui Enea Silviu către Anton de Hilerdens, în două capitole :

Primul capitol (ff CCLVIII r — CCLXX r) este intitulat *Despre cele petrecute în Ungaria — denumită altă dată Panonia* și începe cu precizarea că „unii denumesc această provincie (a Ungariei — n.n.) Panonia ca și cum ungurii ar fi urmat în acest loc după panoni. De altfel Ungaria nici nu se întinde în hotarele Panoniei”. Această afirmație îi servește lui Enea Silviu ca motivație internă pentru o scurtă incursiune în istorie: el delimitează „pământurile pe care le-au avut gepizii și le-au posedat mai înainte dacii”, pământurile unde se aflau „geții, dintre care o parte sînt denumiți valahi și altă parte transilvăneni”. Apoi, înainte de prezentarea trecutului românilor, Enea Silviu atrage atenția asupra relațiilor acestora cu turcii — cu valoarea de avertisment general: „unii dintre ei, învinși de armatele turcilor, au părăsit în timpul nostru provincia care se întindea dincoace de Dunăre . . .”.

Mai departe, Enea Silviu face o sinteză a istoriei românilor pentru a fixa o parte din cadrul în care a evoluat statul ungar medieval: „Această provincie (Dacia — n.n.), care se întinde dincoace de Dunăre, a fost cucerită de primul împărat roman — Octavian — care l-a alungat pe Bachone, regele panonilor, din partea care este cuprinsă între văile riurilor Sava și Drava.

Însă, Dacia transdanubiană, care este acum o parte a Ungariei, a fost cucerită de împăratul Traian și a fost făcută provincie romană în pămînt barbar. Dar fiind pierdută sub Galien, a fost recucerită de Aurelian.

După romani, ea a fost ocupată cîndva de huni — un popor de neam scitic, și de goți — popoare din insulele Mării Baltice. Apoi de longobarzi care, pornind din Germania, au ocupat Panonia. În cele din urmă gîta ungurilor a năvălit din cele mai îndepărtate margini ale scîiților și o stăpînesc pînă astăzi, întinzîndu-se mult dincolo și dincoace de Dunăre”.

După izvoarele pe care le-a folosit, nu este surprinzător că Enea Silviu consemnează unele inadvertențe istorice pe care le aduce ca temei pentru spațiul locuit de români în timpul lui în Banat, Transilvania, Țara Românească și Moldova, elemente menționate și în alte lucrări ale sale.

Continuînd cu istoria Ungariei, Piccolomini se ocupă în scrisoarea către Anton de Hilerdens de contemporanii săi: de Sigismund de Luxemburg, de Albert V, de Vladislav Iagello și de luptele acestuia cu Ladislau Postumul. În suita de evenimente îl prezintă și pe Iancu de Hunedoara „de națiune valahă, care nu era de origine nobilă dar, fiind el cu o minte dreaptă și cu suflet mare și iubitor de virtuți, a purtat cu turcii mai multe bătălii . . . El a fost cel dintîi care a arătat odinioară ungurilor că fronturile turcilor pot fi sparte și învinse . . .”.

Apoi, nu după mult, cu subtile mijloace literare, autorul îi completează portretul moral de excepțională modestie cavalierească: „... fiind înălțat guvernator, lipsind regele, se zice că a guvernat țara cu mină de fier. Și nici cînd a existat rege el nu a fost mai mic în țară. Acesta, după ce i-a culcat la pămînt pe turci la Belgrad, fiind surprins de boală, s-a stins.

Se spune că, pe cînd era bolnav, el nu a vrut să-i fie dus corpul la palat, zicînd că nu se cade ca servul să intre în casa regelui. El a poruncit să fie dus la biserică, deși puterile îi scădeau. Aici, respectînd obiceiul creștin, după mărturisirea păcatelor a primit divină împărtașanie și, în brațele preoților, și-a dat sufletul lui Dumnezeu.

Ferice de sufletul care a făptuit și a însemnat atît de mult la Belgrad, și a plecat dintre noi la ceruri...".

Toate aceste elemente se împletesc în tradiția cavalească și religioasă a epocii pe fundalul luptei împotriva turcilor. Ridicîndu-l în vîrfurile piramidei pe Iancu de Hunedoara, Enea Silviu Piccolomini, după ce-i descrie și enumeră toate personalitățile epocii, încheie caracterizîndu-l ca pe cel mai bun dintre cei mai buni: „Iancu de Hunedoara, al cărui nume umbrește pe al altora, a mărit gloria nu numai a ungarilor, ci și pe aceea a valahilor din care s-a născut”.

Personalitatea lui rămîne ca un cadru moral de epocă, garanție pentru acțiunile de succesiune la tronul Ungariei. Fiii — Ladislau și Matei — ca și soția lui continuă același eroism de înaltă ținută:

„...să nu se micșoreze binefacerea lui Iancu de Hunedoara. Acesta singur a îndepărtat toate armatele turcilor din regatul ungar. Strălucitele victorii pe care le-a adus neamului nu au fost răsplătite cu demnitate după meritele sale. Astfel, unul dintre fiii săi a fost ucis în mod crud, iar celălalt este păzit în temnița din Boemia.

Baronii să preamărească memoria lui Iancu, pe Matei să-l scoată din captivitate și să-l așeze în fruntea regatului.

La acest lucru a îndemnat cu tărie și tatăl lui, și nu trebuie să se ajungă acolo ca puterea să treacă la străini...

Cît de minunat, mama sa, cuprinsă de o neprevăzută bucurie, nu a mai cugetat la durerile suferite pentru acest fiu care, mai înainte de a fi chemat să fie rege, a fost eliberat din lanțuri...”.

Cu abilitatea mînuitorului de unelte literare, Enea Silviu Piccolomini a îmbinat portretul cu narațiunea și cu descrierea. Căci, după ce înfățișează luptele pentru tronul Ungariei și victoria familiei lui Iancu de Hunedoara, el se ocupă de Transilvania într-o succesiune alertă a informațiilor¹⁾:

„Ea este o regiune situată dincolo de Dunăre, pe care au locuit-o cîndva dacii, popoare semețe, care au făcut pagube uriașe străluciților romani. În timpul nostru ea este locuită de trei neamuri: teutoni, secui și valahi.

Teutonii își au originea în Saxonia...

¹⁾ Pentru pasajul care urmează, a se vedea lucrarea *Călători străini despre Țările Române*, Editura Științifică, București 1968, vol. I, pp. 469—477, unde se citează în latină și în traducere în limba română pasajul respectiv, extras din: Aeneas Sylvii Piccolomini postea Pii II, *Opera geographica et historica*, Helmanstadii, 1700. Imprecis John Melch Sustermanni, 1699—1700; liber *In Europam sui temporis varias continentium historias*, cap. II, *De Transilvania regione, Teutonibus Siculis et Valachis populis eam incolentibus*, pp. 226—229.

Secuii se crede că sînt cei mai vechi dintre unguri...

Valahii sînt de neam italic, după cum vom arăta ceva mai departe. Puțini bărbați învățați transilvăneni am găsit care să nu cunoască limba ungară...

De reținut în acest punct al cronicii sînt trei lucruri : a) Piccolomini prin transilvăneni se înțeleg românii, b) ei au avut o aristocrație care în general vorbea și limba maghiară și, în sfîrșit, c) autorul atestă că a avut legături cu aceștia.

Textul urmărește apoi viața socială și politică din Transilvania. Astfel, după ce prezintă orașul Bistrița — pe care l-a primit ca feudă Iancu de Hunedoara, se ocupă de o mare invazie a turcilor pe întreg pămîntul transilvan, pentru care Enea Silviu face următoarea mențiune : „... sibi-nienses et ipsi theutones ad internitionem usque deleverunt...” („sibienii și chiar teutonii i-au urmărit pînă cînd i-au nimicirind pe rînd...”). Mai departe, într-un alt context — legat tot de viața și de acțiunile nobililor transilvăneni, Piccolomini scrie : „Sed cum Sibinienses intra muntissimum urbem se continerent...” („Dar fiindcă sibienii s-au adăpostit înăuntrul unei cetăți foarte întărite...”).

Analiza acestor două pasaje — pe lîngă elementele de conținut istoric asupra vieții din Transilvania, ne dezvăluie că Sibiul era o cetate întărită (ca și Bistrița), o cetate a românilor și a sașilor, și că, la 1493, se atestă denumirea de Sibiu (prin derivarea substantivului comun *sibinienses*).

Al doilea capitol al epistolei lui Enea Silviu Piccolomini către cardinalul Anton de Hilerdens, reproducă în *Cronica de la Nüremberg* (ff CCLXX v — CCLXXI r), poartă titlul de *Valahia* — țara care, așa cum anunța în capitolul anterior, ca și Transilvania este locuită de urmașii geților.

În primul moment al acestui capitol se face o scurtă prezentare geografică a Valahiei : „... o regiune foarte întinsă, începînd de la Transilvania, se întinde pînă la Marea Neagră, este aproape în întregime netedă și fără de ape. La miazăzi se află Dunărea, la miazănoapte sînt rușii — pe care cei din vremea noastră îi numesc ruteni și spre fluviul Nistru se află neamurile nomade ale sciților denumiți astăzi tătari...”.

Al doilea moment al capitolului urmărește un scurt portret istoric al originii și continuității românilor în cadrul geografic al Daciei :

„Acest pămînt a fost locuit cîndva de geți. Ei și pe Darius fiul lui Histaspe l-au alungat cu fugă rușinoasă, și au pricinuit multe înfringeri Traciei. Și a fost dusă acolo o colonie de romani care să-i stăpînească pe daci, sub conducerea unuia Flaccus, după care s-a luat numele de Flaccia. Apoi, așa cum se întîmplă, după un timp mai lung a fost denumită prin cuvîntul Valahia și, în loc de flacci, s-au numit valahi. Acest neam are pînă acum un grai roman, cu toate că este în mare parte schimbat și abia de înțeles de către un italic.”

Enea Silviu Piccolomini încearcă să găsească o explicație etimologică pentru numele de *valah*. Această încercare este un fapt deosebit de meritoriu, chiar dacă metodologia este mai puțin științifică. Derivarea numelui

din Flaccus (după unele explicații ar fi preluată din versurile lui Ovidiu — *Epistole ex Ponto*, liber IV, elegia IX, v. 69—120) este o probă a documentării sale livrești care, ca și în alte cazuri, rămân în domeniul ipotezelor și nu au suportul material al informațiilor și al preocupărilor societății contemporane autorului.

În acest pasaj, alături de problema formală a etimologiei numelui Valahia, autorul reia tezele de fond asupra cărora a mai insistat: autonomia românilor în cadrul geografic național, originea daco-romană și continuitatea lor în Dacia. În plus, Piccolomini mai adaugă un fapt pe care-l tratează tot asertoric: comunitatea romanică dintre români și italieni. Astfel, el implică, cu aproape patru secole mai înainte, comunitatea Romaniei Orientale pe care romaniștii moderni au cercetat-o detaliat în studiile lor de lingvistică.

Al treilea moment al capitolului este al istoriei contemporane, în care luptele dintre nobili — luptele dintre Dănești și Drăculești — sunt tratate în aceeași manieră sintetică a bogatei anecdotei medievale europene. Ultimele fraze sînt rezervate din nou teritoriului în care erau cunoscuți românii în acele zile de la jumătatea secolului al XV-lea: „... Valahii populează și insulele Dunării — dintre care insua Peuce era vestită în antichitate — și au așezări și în Tracia. O parte dintre valahi se găsesc sub stăpînirea turcilor, altă parte sub unguri.”

Ultima secvență a capitolului lui Enea Silviu este un mic eseu, dezvoltînd (pe marginea prezentării situației românilor) evoluția popoarelor în teritoriilelor și dificultatea de documentare asupra istoriei acestor popoare, cînd hotarele „se schimbă adesea, după autoritatea și puterea stăpînitorilor”.

*
* *
*

In loc de concluzii: meritele lui Anton Koberger sînt evidențiate de realizarea sa editorială și de ecoul pe care l-a avut *Cronica de la Nürnberg* în lucrările umaniștilor europeni (a se vedea studiul amănunțit al acestor influențe în lucrarea lui A. Ambruster *Romanitatea românilor — istoria unei iăei*, Edit. Academiei R.S.R., București 1972). Prima parte a cronicii aparținînd lui Hartmann Schedel — a fost completată, pentru insuficiența informațională³⁾, cu scrisoarea lui Enea Silviu Piccolomini (chiar dacă aceasta aducea în 1493 date asupra unor evenimente petrecute pînă în anul 1458⁴⁾).

³⁾ Dezvoltîndu-și cronica pe coordonatele catolicismului european, Schedel face mențiuni foarte restrinse referitoare la istoria românilor (ff. CIX r, CXXI r, CXXXVIII v).

⁴⁾ Ulterior, istoria Transilvaniei va fi reluată de un alt mare umanist, românul Nicolae Olahus în al său *Chronicon*, cuprinzînd evenimentele contemporane lui, de la Matei Corvin pînă la Ferdinand I (1458—1526).

Cronica de la Nürnberg acordă problemelor românești un spațiu larg și, prin faptul că pune textul lui Enea Silviu Piccolomini într-o circulație de întinsă arie lingvistică (latină și germană), devine, prin marea audiență la public, o lucrare enciclopedică fără precedent.

Caracteristica informațiilor despre români este dată de concepția lui Enea Silviu Piccolomini că autohtonă, originea daco-romană și continuitatea neîntreruptă a poporului român în teritoriul național constituie o aserțiune istorică și o pune în relație cu istoria celorlalte popoare ale Europei. Toate aceste atribute istorico-politice ale poporului român el nu le prezintă sub semnul teoretizării ca idei, ci ca rezultante ale unei realități curente, cu care omul de cultură trebuie să opereze logic. În analiza istorică el folosește o metodologie socio-geografică, prezentând realitatea istorică în raport de performanțele pe care le înfăptuiesc exponenții popoarelor. Aceasta este viziunea în care el insistă și asupra lui Iancu de Hunedoara, ca o performanță a națiunii române în epocă, personalitatea sa avînd caracterul unei prelungiri de virf a personalității colective a poporului, ca o evoluție normală a întregii sale istorii.

UN DOCUMENT DIN 1860

de: Pr. GHEORGHE NAGHI

În arhiva Mitropoliei Banatului se află un document de o reală valoare istorică din timpul luptelor politice desfășurate pentru menținerea autonomiei și împotriva anexării Banatului la Ungaria.

În această perioadă, în urma dezbaterilor din senatul imperial — Reichsrat — prin „diploma din octombrie” 1860, se abrogă sistemul absolutist — regimul lui Bach — și se deschide o etapă de noi lupte politice, „era liberală”. A fost legea prin care Transilvania redevine autonomă în cadrul imperiului habsburgic ¹⁾.

Banatul era însă într-o situație aparte și nu se încadra în efectul acestei legi, datorită intensei lupte desfășurate de poporul român bănățean prin reprezentanții săi, între care un loc aparte l-a avut Andrei Mocioni.

Ca urmare, este trimis în Banat generalul Alexandru Mensdorff-Pouilly pentru a examina situația la fața locului și a face un raport în acest sens.

În aceste împrejurări românii bănățeni se întrunesc într-o adunare națională ²⁾ în 18—19 noiembrie la Timișoara, convocată de Andrei Mocioni, sub președinția episcopului Alexandru Dobra și în prezența comisarului Mensdorff-Pouilly ³⁾, semnatul documentului nostru.

¹⁾ *Telegraful Român*, VIII, 1860, nr. 41, 13 oct., pp. 161—162; N. Popea, *Vechia Mitropolie ortodoxă a Transilvaniei suprimarea și restaurarea ei*, Sibiu, 1870, p. 180; G. Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. III, Sibiu, 1891, pp. 37—41; Dr. I. Lupas, *Vieța și faptele mitropolitului Andrei Șaguna*, în *Mitropolitul Andrei baron de Șaguna. Scriere comemorativă*, Sibiu, 1909, p. 230, 370; Dr. Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 49; *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 434.

²⁾ Este numită și o conferință națională.

³⁾ Arhivele Statului Arad. Fond Astra, Dos. 2/1861, f. 1—2, 5—6, Dos. 3/1861, f. 1, date comunicate de istoricul E. Glück, în *Contribuția maselor populare arădene la lupta pentru libertate și unitatea națională în perioada care urmează revoluției pașoptiste*, manuscris dactilografiat, p. 6, lucrare în curs de apariție, gest pentru care și pe această cale li aducem cele mai sincere mulțumiri; *Telegraful Român*, VIII, 1860, nr. 47, 24 nov., p. 186; *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, XXIII, 1860, nr. 51, 24 dec., pp. 371—373; G. Barițiu, *op. cit.*, vol. III, pp. 45—46; Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. II, Sibiu, 1902, p. 128; *Diecesa Lușului. Șematism istoric...*, Luș, 1903, p. 95; Dr. G. Popovici, *Memorii cu privire la integritatea Banatului*, Cananesebeș, 1929, p. 48; Dr. T. Botiș, Andrei Mocioni, în *Revista Institutului social Banat-Crișana*, II, 1934, nr. 6—9, p. 12; *idem*, *op. cit.*, pp. 50—51, *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 437; I. D. Suci, *Revoluția de la 1848—1849*, p. 111, în *Timișoara 700. Pagini din trecut și azi*, sub redacția prof. univ. Ștefan Pascu, Timișoara, 1969.

Conferința a avut un apreciable ecou în presa vremii ⁴⁾.

Dezideratele acestei conferințe sînt cunoscute ⁵⁾ ca și hotărîrea luată de Viena prin decretarea încorporării Banatului la Ungaria în 27 decembrie 1860, pe motivul pretențiilor de drept public ale coroanei ungare asupra acestei provincii ⁶⁾. Deci, nici acest memoriu al românilor bănățeni, ca și altele anterioare de fapt ⁷⁾ nu au fost luate în seamă la curtea din Viena.

Documentul pe care îl semnalăm este o scrisoare semnată de Alexandru Mensdorff-Pouilly, poartă data de 18 noiembrie 1860, scrisă în Timișoara și este adresată cunoscutului om politic Constantin Udria din Lugoj ⁸⁾.

Mensdorff-Pouilly își făcuse o anumită părere în legătură cu doleanțele românilor bănățeni în urma participării la adunarea amintită, ca și a discuțiilor cu unii fruntași politici și voia ca această „prețioasă părere” să fie însușită și de alți conducători români. Astfel îi adresează o scurtă scrisoare chiar în ziua desfășurării adunării, lui Constantin Udria, care în perioada 1860—1866 a semnat majoritatea memoriilor românești ⁹⁾. Probabil că această părere era destul de importantă din moment ce îl invită să vină în 27 noiembrie la Timișoara, ca să i-o împărtășească personal. Se pare că voia neapărat să aibe un aderent la această părere, din rîndul frunțașilor români ceea ce probabil i-ar fi ușurat misiunea pentru convingerea altora. Mai ales că părerea sa se referea la viitorul acestei țări de coroană.

Deși nu cunoaștem din documente esența acestei păreri putem să o presupunem ca una neacceptabilă de Constantin Udria ca și de ceilalți fruntași români, fiindcă în urma raportului lui Mensdorff-Pouilly că Banatul nu se poate administra singur, porvincia a fost anexată la Ungaria.

⁴⁾ *Telegraful Român, Foaie pentru minte, inimă și literatură și Gazeta Transilvaniei*. Reluate și de presa din București prin *Naționalul*, cf. Gr. Chiriță, *Periodicul bucureștean „Naționalul” (1857—1861) și problemele Transilvaniei*, în *Studii, Revistă de istorie*, tom. 25, 1972, nr. 1, p. 96 și urm.

⁵⁾ *Telegraful Român*, VIII, 1860, nr. 47, 24 nov., p. 186, reprodusă după *Gazeta Transilvaniei* (nr. 53); G. Barițiu, *op. cit.*, vol. III, p. 66; Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, vol. II, p. 130; Dr. T. Botiș, *art. cit.*, p. 13; idem, *op. cit.*, p. 51; I. D. Suciu, *Nicolae Tincu Velia (1816—1867), Viața și opera. Teză de doctorat*, București, 1945, p. 37; idem, *art. cit.*, p. 111.

⁶⁾ *Reîncorporarea Banatului cu Ungaria*, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, XXIV, 1861, nr. 5, pp. 34—36; Alexandru Papiu Ilarian, *Independența constituțională a Transilvaniei*, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, XXIV, 1861, nr. 26, pp. 204—208, nr. 27, pp. 211—214, nr. 28, pp. 219—220, nr. 29, pp. 227—230, nr. 30, pp. 238—241; *Telegraful Român*, VIII, 1860, nr. 51, 22 dec., p. 201; Dr. G. Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Budapesta-Lugoj, 1904, p. 373; idem, *op. cit.*, p. 47; Teodor V. Păcățian, *Anexarea Banatului la Ungaria*, în *Societatea de mîine*, VI, 1929, pp. 347—351; Dr. T. Botiș, *art. cit.*, p. 13.

⁷⁾ Costin Feneșan, *Două petiții ale românilor bănățeni după înăbușirea revoluției de la 1848—1849*, în *Apulum*, 1973, 11, pp. 809—817.

⁸⁾ Arhiva Mitropoliei Banatului, Fond Lugoj, neinventariat.

⁹⁾ I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, București, 1968, p. 12; Dr. Victor Lăzărescu, *Constantin Udrea (1811—1903)*, în *Mitropolia Banatului*, XXVI, 1976, nr. 9—12, pp. 707—708.

Documentul nostru vine să completeze datele ce se cunosc pînă acum despre perioada octombrie—decembrie 1860 și aruncă o nouă lumină asupra acțiunilor întreprinse de o personalitate politică ca Alexandru Mensdorff-Pouilly în rîndul conducătorilor români.

Documentul îl reproducem în întregime. Scris în limba germană cu caractere gotice, obișnuit în vremea respectivă, îl redăm aici cu caractere latine.

„Temesvar am 18-ten November 1860

Ich finde Sie — einzuladen am 27. November l.j. in Temesvar als Vertrauensmann sich gefälligst bei mir einzufinden, da ich Ihnen individuelle, schätzbare Ansicht über die Wünsche der Bevölkerung, die künftige Stellung dieses Kronlandes betreffend, entgegenzunehmen beabsichtige.

Alex. gr. Mensdorff-Pouilly" ¹⁰⁾.

¹⁰⁾ Traducere: „Timișoara la 18 noiembrie 1860. Găsesc să Vă invit la 27 noiembrie a.c. în Timișoara ca om de încredere, dacă binevoiți să vă găsiți la mine, atunci, numai Dumneavoastră, intenționez (să Vă fac cunoscută) o prețioasă părere (pe care doresc) să o acceptați, asupra dorințelor populației, referitoare la poziția viitoare a acestei Țări de Coroană. Alex. Mensdorff-Pouilly". (traducere Paul-Popescu Marian).

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

ÎN SLUJBA UNOR MĂRETE IDEALURI

Mauritania, Senegal, Ghana, Coasta de Fildeș și Nigeria sînt statele din vestul Africii care, între 22 februarie—4 martie a.c. au primit mesajul de pace, prietenie și colaborare al președintelui Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Prin el însuși, un asemenea fapt este semnificativ pentru amploarea dialogului promovat de România socialistă cu tinerele state independente, cu țări în curs de dezvoltare, pentru consecvența cu care țara noastră acționează în dorința dezvoltării unor relații de pace, prietenie și colaborare cu toate țările. Totodată, un asemenea fapt este semnificativ pentru dimensiunile care caracterizează politica externă a țării noastre, pentru amplitudinea, frecvența și largă sa arie de deschidere a acțiunilor internaționale ale României socialiste.

Constituind noi acte de prestigiu ale politicii externe a României, vizitele președintelui Nicolae Ceaușescu și Doamnei Elena Ceaușescu în Mauritania, Senegal, Coasta de Fildeș, Ghana și în Nigeria se înscriu ca evenimente politice de ample semnificații atît pe plan bilateral, cît și internațional. Întîlnirile și convorbirile ce au avut loc între președintele Nicolae Ceaușescu și președinții Nektar Ould Daddah (Mauritania), Leopold Sédar Senghor (Senegal), Ignatius Kutu Acheampong (Ghana), Felix Houphouët-Boigny (Coasta de Fildeș), ca și cele cu Obusegun Obasanjo, șeful guvernului militar federal nigerian, documentele semnate vor stimula și vor consolida prietenia și conlucrarea multilaterală, cooperarea economică echitabilă și reciproc avantajoasă dintre România și țările vizitate.

Convorbirile, ca și documentele semnate, au pus în evidență aprecierile comune cu privire la mutațiile profunde ce au loc în lumea de azi și a căror caracteristică o constituie afirmarea tot mai fermă a voinței popoarelor de a fi stăpîne pe propriile destine — țările socialiste, statele în curs de dezvoltare, țările nealiniat avînd un rol din ce în ce mai mare în determinarea acestui curs, în lupta împotriva oricăror forme de manifestare a politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, de dominație și asuprire.

De-a lungul întregului traseu pe pămîntul Africii, solii poporului român au întîlnit o atmosferă sărbătorească, festivă, deosebit de caldă și entuziastă, evenimentul polarizînd atenția opiniei publice africane. Emo-

ționantele manifestări de simpatie, stimă și considerațiune făcute celui mai autorizat purtător al mesajului de pace și colaborare al poporului român în toate momentele călătoriei, reprezintă expresia prestigiului de care se bucură politica externă a țării noastre, reflectă sentimentele de prietenie nutrite față de poporul român, față de conducătorul statului nostru.

*
*
*

În cursul lunii mai a.c. Domnul Nicolae Ceaușescu, însoțit de Doamna Elena Ceaușescu, a efectuat în fruntea unor delegații, alte două solii de pace și colaborare peste ganițele țării. Vizita oficială de prietenie între-prinsă în Republica Arabă Egipt este una dintre acestea. Parcurgând filele istoriei, constatăm cu satisfacție că între poporul nostru și cel egiptean au existat, din cele mai vechi timpuri, nenumărate și diverse legături. Țări libere și suverane stăpîne pe destinele lor, România și Egiptul înregist-rează acum cota cea mai înaltă a colaborării lor.

Actuala solie de pace și colaborare adresată de poporul român, prin intermediul celui mai legitim reprezentant al său, poporului egiptean a confirmat — așa cum reiese și din Comunicatul Comun semnat cu acest prilej — că între cele două părți există o identitate de păreri în privința unor principii politice și cerințe imperioase ale contemporaneității : respectarea strictă, de către toate statele, a principiilor independenței și suveranității naționale, a deplinei egalități în drepturi și neamestecului în treburile interne ale altor state, necesitatea instaurării unei noi ordini economice internaționale, realizarea, pe cale pașnică a unei păci durabile în Orientul Mijlociu ș.a.

*
*
*

Marcînd un moment memorabil în cronica relațiilor româno-poloneze, vizita oficială de prietenie pe care Domnul Nicolae Ceaușescu, președin-tele Republicii Socialiste România, a întreprins-o în țara socialistă prietenă, ilustrează în mod revelator, dinamismul, înțelepciunea și creativi-tatea cu care șeful statului român abordează problemele internaționalis-mului socialist. Acest nou contact la nivel înalt româno-polonez încunu-nează o suită impresionantă de legături statornicite între cele două popoare, unite, de-a lungul istoriei, nu o dată în lupta împotriva unor dușmani comuni. Impresionanta primire făcută distinșilor oaspeți români de populația Varșoviei eroice, grăiește de la sine, despre simțămintele de afecțiune pe care le nutresc, una față de alta, România și Polonia. Sim-țăminte care le regăsim de altfel, exprimate prin limbajul comun al axiologiei politice, în documentele oficiale semnate de către Domnul Nicolae Ceaușescu și Domnul Edward Gierek.

București—Cairo — București—Varșovia ; iată un itinerariu geografic care, prin eforturile președintelui nostru iubit, prin realismul și clarviziunea care îi caracterizează concepția politică, a devenit, mai mult ca oricând, un traseu al păcii și conlucrării.

CEL DINTII CONGRES AL ȚĂRĂNIMII

Lucrările primului Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole, al întregii țărănime, desfășurate sub președinția Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, s-au încheiat la 20 aprilie a.c. în Capitală. După rodnice dezbateri, timp de trei zile, înaltul forum a adoptat hotărâri de primă importanță pentru realizarea unei agriculturi intensive, moderne, de mare randament și productivitate, pentru progresul economic al patriei, ridicarea gradului de bunăstare și civilizație al statului nostru, înflorirea și prosperitatea întregii națiuni, pentru înaintarea neabătută a României pe calea luminoasă a socialismului.

SUCCES AL CONSTRUCTORILOR DE MAȘINI

Constructorii de mașini din Reșița, sînt autorii unei noi premiere a industriei noastre : ei au asimilat și realizat primul motor diesel de 8.400 cp. destinat echipării navelor maritime de fabricație românească. Efortul de gîndire tehnologică și munca asiduă depusă s-au concretizat într-o reușită de prestigiu, primul motor trecînd cu deplin succes complexul de probe și realizînd încă de la prima încercare toate performanțele prevăzute. Deosebit de important este faptul că noul produs deschide o activitate de performanță, prin asimilarea unei întregi familii de motoare de tracțiune navală, de puteri diferite, în regim de funcționare lent și semirapid. Motorul se remarcă, totodată prin consumul de combustibil deosebit de redus.

*

La Combinatul siderurgic Reșița, apoi prima decadă a anului în curs a consemnat o nouă premieră industrială : introducerea oxigenului în procesul de elaborare a oțelului, pcedeu ce asigură îmbunătățirea regimului termic de exploatare al cuptoarelor și accelerează ritmul de topire a metalului. Pe această cale, combinatul siderurgic Reșița va produce pînă la sfîrșitul anului un volum de oțel cu 6 la sută mai mare decît anul trecut.

2 MILIARDE KWh ENERGIE ELECTRICĂ

De la punerea în funcțiune și pînă în prezent cele 11 hidroagregate ale centralelor electrice de pe Lotru și Olt au furnizat în sistemul energetic național 2 miliarde kWh. Dispunînd de o putere instalată totală de

685 MW. turbinele, realizate aproape în totalitate în industria românească constructoare de mașini, se comportă ireproșabil, funcționând la parametri tehnici planificați. Hidroenergeticienii vilceni s-au angajat ca, prin menținerea în perfectă stare de funcționare a agregatelor și prin reducerea consumurilor tehnologice, să realizeze până la sfârșitul anului, peste prevederi, o producție de cel puțin 50 milioane kWh energie electrică.

INSTALAȚII ALE INDUSTRIEI CHIMICE

La Combinatul petrochimic din Ploiești a fost pusă în funcțiune o nouă instalație pentru fabricarea negrului de fum, produs folosit îndeosebi la fabricarea cauciucului sintetic și în industria coloranților. Activitatea susținută desfășurată de constructorii de pe șantierele chimiei, a permis să intre în exploatare și alte capacități importante pentru sporirea și diversificarea producției industriei chimice. Dintre acestea menționăm instalația de fabricare a chiturilor pe bază de tiocoli, de la Combinatul chimic din Râmnicu Vilcea, produse mult solicitate la lucrările de izolații în construcții, și instalația automată de etilare a benzinelor, în cadrul Întreprinderii „Chimpex” Constanța, capacitate prin care se realizează creșterea cifrei octanice a acestui carburant. Au mai fost puse în funcțiune noi capacități de prelucrare a maselor plastice la întreprinderile specializate din Focșani și Buzău.

MODERNIZAREA DRUMURILOR NAȚIONALE

Rețeaua rutieră a țării s-a îmbogățit, recent, cu sute de kilometri de drumuri asfaltate. S-au executat modernizări pe traseele: Transfăgărășanului, în sectorul Cîrșoara-Bilea Cascadă; Zimnicea-Turnu Măgurele, Fieni-Sinaia, Hurezani-Drăgășani-Pitești; Blidari-Curtea de Argeș; Bistrița-Moisei și altele. Au fost date în folosință 28 de poduri în lungime totală de 1.666 m printre care podul peste Timiș la Șag situat pe drumul Timișoara-Moravița, podul peste Crișul Repede (Cluj Napoca-Oradea) și podul peste Tirnava Mică la Blaj. Semnalizarea rutieră s-a îmbogățit cu încă 16.000 de indicatoare cu folie reflectorizantă, iar marcajul de cel mai modern și eficient tip (cu microbile reflectorizante) s-a extins pe circa 14 000 kilmetri.

În acest an, acțiunea de modernizare a drumurilor naționale va continua pe alte câteva sute de kilometri din Muntenia, Moldova, Dobrogea, Oltenia, Transilvania și Banat. Se vor construi 88 poduri și pasaje denivelate, prevăzute cu mai multe benzi de circulație într-un singur sens.

NOI TEHNOLOGII ȘI CAPACITĂȚI

O nouă tehnologie elaborată de oameni de știință de la Universitatea din Timișoara s-a materializat recent la Întreprinderea de prelucrare a lemnului din localitate prin punerea în funcțiune a unei stații de mulare

a lemnului cu ajutorul curentilor de înaltă frecvență. Noul procedeu asigură o valorificare superioară a furnirelor de mici dimensiuni, rezultate ca subprocese la cilindrarea buștenilor în fabricile de placaje. După cum am fost informați, produsele realizate pînă în prezent prin mulare s-au înscris în nomenclatorul de export al întreprinderii, fiind deosebit de solicitate și de beneficiari din diferite țări.

•

În cadrul Întreprinderii de prelucrare a lemnului Timișoara a intrat în funcțiune o modernă unitate de fabricat plăci aglomerate din lemn, cu o capacitate de peste 5.000 tone pe an. Prin darea în exploatare a acestei unități, cu proces industrial complet automatizat, se asigură prelucrarea superioară a unui volum sporit de materii prime secundare, a căror eficiență crește astfel de peste 5 ori față de valoarea lor inițială.

INVENȚII ȘI TEHNOLOGII ROMÂNEȘTI DE MARE EFICIENȚĂ

O invenție, recent brevetată la Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci, se aplică în mod curent la marea întreprindere bucureșteană „23 August”. Este vorba de „Procedeu și agregat pentru curbarea dublă a tablelor”, prin care această operație dificilă poate fi executată fără încălzirea tablelor drepte, utilizate la construirea de vase sferice de mare capacitate.

Avantajele aplicării invenției constau în asigurarea unei productivități sporite în realizarea construcțiilor metalice cu forme speciale de revoluție și economisirea unor importante cantități de metal și combustibil, folosind utilaje obișnuite.

•

Un procedeu tehnologic pentru impregnarea bobinajelor, precum și instalația aferentă acestuia — perfectate în cadrul Institutului de cercetări pentru industria electrotehnică — au absolvit examenul producției industriale cu calificativul excelent.

Noul procedeu elimină o serie de operații intermediare și utilaje auxiliare, întregul proces de impregnare a bobinajelor diverselor motoare electrice avînd loc într-un singur agregat. Avantajele noii tehnologii sînt reliefate și de alte cîteva date tehnice, reducerea consumului de materiale, a manoperei, în condițiile în care productivitatea muncii sporește de peste patru ori. În același timp se asigură parametri izolanți și termici superiori bobinajelor impregnate după metode clasice.

INTELIGENȚA TEHNICĂ

În halele Întreprinderii mecanice Timișoara prind contur noi poduri rulante, macarale, motostivuitoare și alte utilaje complexe, menite să contribuie la creșterea gradului de mecanizare a transporturilor interne din

uzine, de pe șantiere, etc. Planul tehnic pe 1977 prevede asimilarea în fabricație a unor moderne mașini de ridicat și transportat, de capacitate mărită și de greutate specifică mai redusă, produse care vor materializa, la nivel superior, investitura de inteligență și muncă a specialiștilor din proiectare și producție.

MEDICAMENT ROMÂNESC

Un colectiv de medici specialiști de la clinicile din Iași și București, este autorul unui medicament deosebit de important la diferite operații de ochi și care este cunoscut sub denumirea Eto — adică extract total de ochi. Eto este preparat din ochi de bovine și posedă numeroase proprietăți biologice care l-au impus în practica clinică ca un agent terapeutic auxiliar în tratamentul celor mai variate afecțiuni oculare. Datorită compoziției sale, abundenței de aminoacizi, al căror rol în refacerea protoplasmei este cunoscut, noul medicament grăbește cu circa 5 zile cicatrizarea plăgilor traumatiche, determină variațiuni ale activității fermenților organismului, etc. Indicațiile majore ale acestui produs original românesc sînt: miopia, retina pigmentată, galucomul, boli infecțioase ale corneei și conjunctivitei. Totodată, asociat cu vitamina A, mărește acuitatea vizuală nocturnă și permite o mai rapidă adaptare a retinei la trecerea de la lumină la întuneric și invers.

PRODUSE ROMÂNEȘTI LA TÎRGURI INTERNAȚIONALE

De la începutul acestui an, România a participat cu o largă și variată gamă de produse la șapte manifestări internaționale de prestigiu. Astfel, la târgurile generale de la Tripoli și Cairo, la care pavilioanele românești au fost distinse cu medalii de aur și diplome de onoare, întreprinderile de comerț exterior din țara noastră au prezentat produse cu parametri tehnico-funcționali și calitativi de înalt nivel competitiv — de la autocamioane, autoturisme, utilaj petrolier, mașini-unelte, motoare, produse ale industriilor electrotehnică și electronică, chimică, ușoară și materialelor de construcții, la produse ale industriei alimentare și obiecte de artizanat. Pentru prima dată țara noastră a fost prezentă anul acesta cu o expoziție generală de mărfuri la Bujumbura, în Republica Burundi. Concomitent, întreprinderi românești de comerț exterior au participat cu expoziții individuale la numeroase târguri și expoziții specializate.

Participarea țării noastre la tot mai multe manifestări internaționale reflectă potențialul din ce în ce mai înalt și posibilitățile sporite pe care le oferă în prezent economia românească pe linia schimburilor reciproce, ca și aprecierea deosebită de care se bucură exponatele sale prezentate în asemenea confruntări.

DEZVOLTAREA FLOTEI COMERCIALE MARITIME ROMÂNEȘTI

În dotarea flotei comerciale maritime a României au intrat, de la începutul anului, nava „Pionerul” de 18.000 tdw. precum și cargourile „Snagov” și „Sadova” de câte 4.400 tdw. Noile nave, concepute pe baza unor soluții tehnice avansate, sînt construite la șantierele navele de la Galați și Brăila. Pînă la sfîrșitul anului, însemnele flotei noastre maritime vor fi înscrise pe alte 15 vase de diferite tipuri și capacități, majoritatea dintre ele fiind construite în țară.

Printre acestea, petrolierul „Independența” de 150.000 tdw. va fi cea mai mare navă construită în România și cea mai modernă. Programul de dezvoltare și modernizare a flotei românești prevede de asemenea, ample acțiuni de mecanizare a operațiunilor de încărcare-descărcare, ceea ce va ajuta la scurtarea timpului de staționare a navelor în porturi. Constanța va deveni unul din porturile terminale pentru astfel de transporturi de mare eficiență.

Acțiunile de modernizare și dezvoltare a transporturilor navale cuprind, totodată, desfășurarea unor importante lucrări portuare.

VESTIGII ALE CIVILIZAȚIEI NEOLITICE

O echipă de arheologi, la sesizarea unor săteni din comuna Cornea, județul Caraș-Severin, a întreprins cercetări, dînd la iveală o adevărată comoară arheologică. Este vorba de un puț de formă circulară, săpat în stîncă masivă, cu o adîncime de circa 11 metri, și de un imens cimitir. Din puț cercetătorii au scos fragmente ceramice, zdrobitoare de piatră, lustruitoare, topoare de piatră, lame de silex, coarne de cerbi și de căpriori prelucrate, bucăți de chirpic și fragmente de vetre. În fundul puțului, la o adîncime de 10,30 metri, într-o poziție centrală, a fost identificată o casetă în care se păstra un vas pictat. Studiile cu privire la factura, formele, ornamentele și pictura ceramicii au determinat specialiștii să aprecieze că vestigiile aparțin culturii Sălcuța, faza a II-a b. corespunzătoare perioadei neoliticului vechi, cînd se pun bazele autohtone ale viitoarei civilizații traco-dacice în spațiul carpato-danubian.

INCETAREA DIN VIAȚĂ A PREA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN

În seara zilei de 26 martie a.c. la orele 20,45 a închis ochii pentru totdeauna, după împlinirea a 76 ani de viață și 29 ani de arhipăstorie a Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Doliul așternut peste Biserica noastră, împărțit și de celelalte Biserici Ortodoxe surori, de Biserici și confesiuni creștine, de alte culte și de instituții religioase internaționale, a fost cinstit prin organizarea cu toată cuviința a funerariilor celui vrednic de pomenire.

Astfel defunctul Patriarh a fost așezat în ziua de 29 martie în catedrala patriarhală, soborul ierarhilor, membrii ai Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu preoți și diaconi, în prezența clerului și credincioșilor din capitală, împlinind rânduiala prevăzută în asemenea împrejurări. În continuare pînă la ceasul înmormintării s-au făcut privegheri cu citiri din Sfânta Scriptură pe care prin cuvînt și lucrare a propovăduit-o în tot cursul vieții cel mutat în veșnicie. La 30 martie, între cei ce neîncetat se perindau sau făceau de strajă la catafalcul adormitului întru fericire Patriarh Justinian, a fost Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae însoțit de Prea Sfințitul Episcop Vicar Timotei Lugojanul, aducînd ca pios omagiu al eparhiei o cunună de flori pe care au depus-o alături de toate cele care la un loc mărturiseau virtuțile celui pentru care se înălțau sfinte rugăciuni.

În ziua înmormintării, 31 martie, crele 9, a avut loc în palatul patriarhal o ședință solemnă a Sfintului Sinod închinată evocării personalității ilustrului cîrmuitor bisericesc. Aceasta a fost deschisă de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei, Locțiitor de Patriarh, în prezența Domnului Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor și a Domnului vicepreședinte Gheorghe Nenciu, luînd parte delegații Bisericilor și cultelor religioase din țară și de peste hotare. Din partea membrilor Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, prinosul dragostei postume a fost adus de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului. Au fost apoi exprimate în alese luări de cuvînt condoleanțe de către Eminența Sa Episcopul Albert Klein, din partea Bisericilor protestante din țara noastră, Eminența Sa dr. Moses Rosen — șef rabinul Cultului mozaic din Republica Socialistă România, Iacob Antal, Episcopul auxiliar romano-catolic de Alba Iulia. Din rîndul delegaților de peste hotare au luat cuvîntul : Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Meletios

de Paris din partea Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Ghermanos de Petra din partea Patriarhiei Ierusalimului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Alexandru de Peristeri din partea Bisericii Ortodoxe a Greciei, cardinalul Ramon Torella vicepreședintele Secretariatului pentru unitatea creștină a Vaticanului, Eminența Sa Episcopul John Satterthwithe de Fulham și Gibraltar din partea Bisericii Anglicane, Allan Brasch secretar general asociat al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și dr. Glen Garfield Williams secretar general al Conferinței Bisericilor Europene.

După aceste momente, la orele 10,30 a început în catedrală slujba înmormântării. La aceasta au asistat Domnul Ștefan Voitec, vicepreședinte al Consiliului de Stat, Domnul Eugen Jebeleanu, vicepreședinte al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, reprezentanți ai Consiliului popular al Capitalei. În numele președintelui Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, al Consiliului de Stat, guvernului și al Frontului Unității Socialiste, Domnul Ștefan Voitec a exprimat condoleanțe.

În panegiricul rostit la săvârșirea rînduiei tradiționale, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin a parcurs momentele principale ale vieții și activității regretatului Patriarh, subliniind trăsăturile majore ale personalității sale care și-au pus pecetea pe întreaga sa operă, lăsată prin testament prin cunoscutul „Apostolat Social”. Înalt Prea Sfinția Sa a arătat de pildă că defunctul Patriarh Justinian Marina a fost legat de țară și popor prin originea sa țărănească, prin educația primită în familie și prin dorința împlinirii binelui obștesc. El a dovedit permanent dragostea față de patrie și de opera înfăptuită în anii noștri așa cum însuși mărturisea : „România nouă, liberă și democratică este un patrimoniu sfînt, care trebuie păstrat cu sfințenie”. S-a pus de asemenea în lumină faptul că munca defunctului Patriarh a fost îmbogățită prin modul în care a căutat ca întreg clerul împreună cu credincioșii Bisericii Ortodoxe Române să contribuie la activitatea de dezvoltare și progres a țării, împărțînd pe deplin aspirațiile poporului pentru o societate nouă. Între altele panegiricul remarcă următoarele : „Acum ... scrutînd cu luare aminte spre lucrarea săvîrșită de Patriarhul Justinian, vom înțelege mai bine motivele pentru care întreaga noastră obște l-a cinstit, l-a prețuit și l-a iubit. Înconjurat de nimbul înfăptuirilor sale, chipul Patriarhului Justinian va fi așezat în panteonul marilor ierarhi ai Bisericii noastre și numele lui va fi pomenit din neam în neam”.

În cuvîntul său apoi Domnul Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, a relevat că în timpul cît s-a aflat în fruntea Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Justinian a fost sensibil la înnoirile ce se zămisleau în țara noastră, a îndrumat permanent clerul împreună cu membrii Sfîntului Sinod pe drumul luptei neabătute, a eforturilor constructive ale tuturor fiilor acestui pămînt ; de asemenea și faptul că el și-a dedicat o mare parte din activitatea sa statornicirii bunelor relații cu celelalte culte din patria noastră, contribuind la climatul de respect

reciproc și de înțelegere între acestea. Astfel, desfășurându-și activitatea pe baza libertăților religioase acordate de Constituția țării, Patriarhul Justinian Marina a înțeles că înalta îndatorire a clerului o reprezintă îndeplinirea cu devotament a îndatoririlor cetățenești, sprijinirea fără preget a strădaniilor poporului nostru pentru înălțarea patriei.

Au mai luat cuvântul în continuare Sanctitatea Sa Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare, Sanctitatea Sa Patriarhul Vasken I Catolicosul Armean de Etchmiadzin și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Alexei de Tallin din partea Patriarhiei Moscovei.

Odată încheiată ceremonia religioasă, în sunetul clopotelor, soborul ierarhilor, preoților și diaconilor purtând pe brațe sicriul cu trupul neînsuflețit al Patriarhului Justinian a înconjurat catedrala potrivit tradiției. Cortegiul funebru s-a îndreptat apoi spre locul de veșnică odihnă, ales de însuși defunctul Patriarh și gătit încă din timpul vieții la biserica Radu Vodă a Seminarului teologic din București.

Pe parcursul străjuit de numeroși preoți, monahi, monahii și credincioși s-au făcut popasuri cu ecteniile stabilite. În fruntea procesiunii înconjurată de ripide, era purtată crucea patriarhală, urmată imediat de mitra și omoforul patriarhal, mai apoi de pernele cu decorațiile Patriarhului Justinian.

La cripta pregătită aștepta corul Seminarului teologic intonând trisaghionul funebru. În timpul rinduielii depunerii sicriului în mormânt corala patriarhiei a executat în pridvorul bisericii Radu Vodă un oratoriu.

Plinindu-se toate cele cuvenite, a avut loc o agapă de pomenire la palatul patriarhal în cadrul căreia personalitatea aceuia ce i s-a gătit cununa răsplătirii a fost evocată odată mai mult de către Înalt Prea Sfințitul Dosoftei de Praga.

În tot cursul zilelor de doliu apoi nu au încetat să sosească pe adresa Sfintului Sinod telegrame și scrisori de condoleanțe, căroră s-a dat răspunsul recunoștinței pentru participarea la această pierdere suferită de Biserica noastră. La loc de frunte se înscrie cu următorul text telegrama din partea Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România : „Adînc impresionat de încetarea din viață a patriarhului Justinian Marina, exprimăm Sinodului Bisericii Ortodoxe Române profunde condoleanțe. Prin încetarea din viață a Patriarhului Justinian Marina, Biserica Ortodoxă Română pierde un slujitor de seamă, care și-a desfășurat întreaga activitate în spiritul principiilor Constituției și legilor țării noastre ce consfințesc libertatea cultelor, acționînd pentru ca întregul cler al Bisericii Ortodoxe Române să sprijine consecvent strădaniile poporului nostru pentru zidirea României noi, pentru progres și bunăstare, pentru pace și colaborare internațională.”

În telegrama adresată Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin a exprimat mulțumirile clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române pentru prezența la funeralii a delegatului trimis de șeful statului, pentru condoleanțele transmise, precum și pentru înțelegerea manifestată și înles-

nirile acordate cu acest prilej. „Adinc recunoscători pentru această înaltă sollicitudine, arătată de Domnia-Voastră și în această tristă împrejurare clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Rmâne, se arată în telegramă, membrii Sfintului Sinod și noi personal, în calitatea ce ne-a revenit de Locțiitor de Patriarh, vă rugăm să primiți, Stimate Domnule Președinte, expresiunea sentimentelor de profundă gratitudine și statornic devotament”.

Chipul fericitului intru adormire Patriarh Justinian ce prindea viață în suflele noastre prin multiplele laturi ale unei lucrări bisericești prodigioase lăsată moștenire, rămâne astfel neșters și pururea pilduitor pentru toți slujitorii și închinătorii altarelor strămoșești.

DECERNAREA DE ÎNALTE TITLURI ACADEMICE

În ziua de 15 ianuarie 1977 a avut loc festivitatea decernării de către Institutul teologic universitar din București a titlului academic de „Doctor honoris causa” unor personalități bisericești ca semn de recunoaștere și apreciere a activității și meritelor lor în domeniul scrisului teologic, al promovării ecumenismului contemporan: *Patriarhul Justinian*, Rev. Canonic de Canterbury (Anglia) *Arthur Macdonald Allchim*, *Olivier Clément*, profesor la Institutul Sf. Sergiu și la Institutul superior de studii ecumenice din Paris (Franța), Episcopul dr. *Henry Gordon Hill*, al Diecezei anglicane de Ontario (Canada), Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Meliton al Calcedonului* din Patriarhia ecumenică a Constantinopolului dr. *Nikos Nissiotis*, profesor și decan al Facultății de teologie din Atena (Grecia), Msgr. *Wilhelm Nyssen*, profesor la Institutul teologic romano-catolic din Düsseldorf (R.F.G.), Rev. dr. *Philip Potter*, secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Geneva), Episcopul dr. *Mervyn Stockwood* al Diecezei anglicane a Londrei de Sud (Anglia) și Arhiepiscopul dr. *Olof Sundby*, primatul Bisericii luterane din Suedia.

Alături de cei 10 laureați, au luat parte la festivități: membrii Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, conducătorii Bisericilor și Cultelor religioase din România, consilierii patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, profesorii Institutului teologic universitar din București și reprezentanții Institutului teologic din Sibiu, reprezentanții celorlalte institute teologice din țara noastră, doctoranzii români și străini și studenții Institutului teologic din București, precum și alți invitați.

Au fost de față Dl. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor, Domnii directori Eugen Munteanu, Ioan Lungeanu și Iulian Sorin.

Sedinta festivă a fost deschisă printr-un cuvânt rostit de către P.C. Părinte prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București. Același a evidențiat meritele Patriarhului Justinian în domeniul teologiei și al activității bisericești.

A urmat prezentarea celorlați propuși la decernarea înaltului titlu academic și anume: Pr. prof. Constantin Galeriu, pentru Canonul Arthur Macdonald Allchin, Pr. prof. Dumitru Stăniloae pentru prof. Olivier Clément, Pr. prof. Nicolae Șerbănescu pentru Episcopul Henry Gordon Hill, Pr. prof. Ioan Coman pentru Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Meliton al Calcedonului, prof. Iorgu Ivan pentru prof. Nikos Nissiotis, Diacon prof. Nicolae Balcă pentru Msgr. prof. Wilhelm Nyssen, Pr. prof. Dumitru Popescu pentru Rev. dr. Philip Potter, Pr. prof. Ene Braniște pentru Episcopul Mervyn Stockwood și prof. Nicolae Chițescu pentru Arhiepiscopul Olof Sundby.

După fiecare prezentare, P.C. Părinte Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București, a înmănat diploma de „Doctor honoris causa” precum și „Crucea Patriarhală” pentru doctorii în Teologie.

În continuare, noii „doctori honoris causa” au prezentat, după străvechiul obicei universitar, câte o discuție: Canonul *Arthur Macdonald Allchin* a vorbit despre „Trinitate și întrupare în Teologia anglicană din secolul XVI până astăzi”; prof. *Olivier Clément*, a prezentat tema „Treimea cea una și antropologia trinitară. Numele ultim”; Episcopul *Henry Gordon Hill* s-a ocupat de „Relațiile dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română în S.U.A. și Canada” vorbind în limba română; Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Meliton al Calcedoniei* a tratat tema „Contribuția gândirii românești la formarea valorilor culturale europene prin intermediul Ortodoxiei”; prof. *Nikos Nissiotis* a prezentat disertația intitulată „Perspectivele finalității întrupării și repercursiunile ei teologice”; Msgr. *Wilhelm Nyssen* s-a ocupat de tema intitulată „Aspectul vieții duhovnicești astăzi”; Rev. *Philip Potter* a tratat despre „Contribuția Ortodoxiei la continuarea Mișcării ecumenice”; Episcopul *Mervyn Stockwood* a vorbit despre: „Preoția tuturor credincioșilor”; Arhiepiscopul *Olof Sundby* a prezentat disertația intitulată „Etica socială luterană în societatea contemporană”.

În continuare a luat cuvântul Dl. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor, care a adresat celor distinși călduroase felicitări pentru înaltul titlu academic obținut, subliniind că acesta reprezintă un elogiu de stimă a activității lor, atât pe planul contribuției teologice, cit și al rezultatelor practice obținute în domeniul relațiilor ecumenice de cunoaștere și apropiere între Biserici. Mai departe a subliniat aportul pe care distinșii cu titluri academici de „Doctor honoris causa” l-au adus la promovarea ideii slujirii de către Biserici a omului și societății contemporane, pentru înfăptuirea dreptății sociale, a respectării drepturilor omului și a instaurării unui climat general favorabil care să asigure dezvoltarea liberă a tuturor popoarelor.

Cuvântul de încheiere a fost rostit de P. C. Părinte prof. *Dumitru Popescu*, prorectorul Institutului teologic din București.

Oaspeții și invitații au luat apoi parte la o masă festivă oferită de Institutul teologic din București, în timpul căreia au rostit toasturi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Meliton al Calcedonului*, Rev. *Philip Potter*, Msgr. *Wilhelm Nyssen*, Episcopul *Mervyn Stockwood* și Arhiepiscopul *Olof Sundby*.

Tuturor a răspuns P. C. Părinte rector Mircea Chialda.

În zilele următoare, înalții oaspeți străini, însoțiți de ierarhi români, au vizitat centre eparhiale, biserici și mănăstiri din București și împrejurimi și au prezentat conferințe la Institutul teologic din București și la mănăstirea Antim.

Titlul de „Doctor honoris causa” a fost acordat și Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicodim al Leningradului. Decernarea titlului a fost însă aminată, la cererea Înalț Prea Sfinției Sale, din motive de sănătate.

O festivitate asemănătoare a avut loc la Cluj-Napoca în ziua de 21 ianuarie 1977, cînd Institutul teologic protestant unic a decernat titlul academic de „Doctor honoris causa” următoarelor personalități bisericești protestante de peste hotare : dr. *Jean-Jacques von Allman*, profesor de Teologie reformată din Elveția, Episcopul reformat *Istvan Csete* din Iugoslavia, dr. *Hans Helmuth Esser* profesor de Teologie reformată, din R. F. Germania, dr. *Imre Gyenge* superintendent reformat din Austria, dr. *Donald Szentho-Harrington* pastor unitarian din S.U.A., Episcopul luteran *Zoltan Kaldy* din Ungaria și dr. *Georg Kretschmer* profesor de Teologie luterană din R. F. Germania.

La festivitate au luat parte : Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Teofil al Clujului, Prea Sfințitul Episcop Emilian al Alba-Iuliei, Prea Sfințitul Episcop Visarion al Aradului, Prea Sfințitul Episcop Vasile al Oradiei, Prea Sfințitul Episcop — Vicari Timotei Lugojanul și Iustinian Maramureșanul din partea Bisericii Ortodoxe Române, Excelența Sa Jakab Antal, episcop-auxiliar de Alba Iulia și alți reprezentanți ai Bisericii Romano-Catolice, Eminența Sa Gyula Nagy, episcop reformat de Cluj-Napoca, Eminența Sa dr. Laszlo Papp, episcop reformat de Oradea, Eminența Sa dr. Klein, episcop luteran de Sibiu, Eminența Sa Pal Szedressy, episcop luteran S. P. de Cluj-Napoca, Eminența Sa dr. Lajos Kovacs, episcop unitarian, împreună cu alți reprezentanți ai Bisericilor protestante din țara noastră.

Din partea Institutelor teologice au fost prezenți: Pr. prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București, Pr. prof. Grigorie Marcu, rectorul și Arhidiacon prof. Constantin Voicu, prorectorul Institutului teologic ortodox din Sibiu, Pr. prof. Josef Nemecsek rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba-Iulia, precum și profesorii, doctoranzii și studenții Institutului teologic protestant unic din Cluj-Napoca și reprezentanți ai Seminarului teologic ortodox din localitate, de asemenea și alți invitați.

Au fost de față Dl. Gheorghe Nenciu vicepreședintele Departamentului Cultelor însoțit de Dl. Iulian Sorin, director adjunct.

Înainte de începerea festivităților propriu-zise, s-a oficiat un serviciu divin comun.

Prof. dr. Karoly Rapp, rectorul Institutului teologic protestant unic din Cluj-Napoca, a rostit apoi cuvîntul de deschidere salutînd pe cei prezenți și rugînd pe profesorii din Consiliul științific al Institutului să prezinte propunerile pentru cunoașterea activității candidaților la titlul academic de „Doctor honoris causa”.

Prof. Istvan Juhasz a prezentat activitatea prof. dr. Jean Jacques von Allmen, prof. István Tökes a prezentat activitatea Episcopului reformat István Csete (care a studiat la Cluj-Napoca), prof. Pal Gereb a prezentat activitatea prof. dr. Hans Helmut Esser, prof. Ludwig Binder a prezentat activitatea superintendentului dr. Imre Gyenge, prof. Janos Erdö a prezentat activitatea pastorului unitarian dr. Donald Szentho-Harrington, prof. Lorand Lengyel a prezentat activitatea Episcopului luteran Zoltan Kaldy, prof. Herman Binder a prezentat activitatea prof. dr. Georg Kretschmer.

Prof. dr. Karoly Rapp — rectorul institutului a decernat titlul academic de „Doctor honoris causa” celor șapte candidați. În numele reformatorilor a vorbit moderatorul Esser, în cel al luteranilor Episcopul Kaldy, iar în cel al unitarienilor dr. Donald Szentho-Harrington.

În numele Bisericii susținătoare ale Institutului teologic protestant unic din Cluj-Napoca au luat cuvântul : Episcopul reformat Laszlo Papp de Oradea, Episcopul luteran Albert Klein de Sibiu și Episcopul unitarian Lajos Kovacs de Cluj-Napoca.

În încheiere a vorbit Dl. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor, urmat de rectorul Karoly Rapp, după care s-a cântat psalmul 90.

A avut loc o masă organizată de Senatul academic al Institutului teologic protestant unic din Cluj-Napoca, iar seara o recepție oferită de Rev. dr. Karoly Rapp, rectorul Institutului.

La 22 ianuarie participanții la festivitatea decernării titlului de „Doctor honoris causa” s-au reîntâlnit în aula Institutului în cadrul unei ședințe teologice științifice. Au fost prezentate trei referate : prof. Pall Gereb despre „Comunitatea Bisericilor” prof. Herman Binder, aceeași temă pe planul Noului Testament și prof. Istvan Juhasz despre „Comunitatea ecumenică în țara noastră”. Referatele au căutat să dezvolte problematica „koinoniei” în aspectul ei teoretic și practic.

În continuare contribuțiile prof. Jean-Jacques von Allman, dr. Imre Gyenge, dr. Zoltan Kaldy, dr. Georg Kretschmer și a Pr. prof. Dumitru Stăniloae de la Institutul teologic din București au avut darul de a adânci tema principală : „Comunitatea Bisericilor” (dr. Cezar Vasiliu).

CU TOATE ENERGHIILE PENTRU DEPĂȘIREA URMĂRILOR CĂTREMURULUI

În existența fiecărui popor se întâlnesc momente grele, când trebuie să facă față unor neprevăzute încercări, când trebuie să-și concentreze toate energiile pentru a le depăși și a-și urma mersul înainte. Biografia noastră contemporană, marcată de mari și îndrăznețe împliniri, a inclus și astfel de momente când am fost nevoiți să răspundem dezlănțuirii oarbe a stihțiilor. Seismul din 4 marite a îndoliat trupul și sufletul țării, provocând mari pagube materiale și dureroase pierderi de vieți omenești. Istoria îl va înregistra cu toată încălcătura sa de dramatism, cu gravitatea urmărilor și ecurilor lor în conștiințe. Dar tot istoria va înregistra reac-

ția nu mai puțin impresionantă a întregii populații care, cu o solidaritate dictată de însăși structura societății noastre, a trecut imediat la operația de salvare a celor ce mai puteau fi salvați, de degajare a clădirilor distruse, de reintroducerea în circuitul economic a întreprinderilor și instalațiilor, de normalizare a activității.

Încă din primele clipe de după seism, în întunericul greu al suferinței, inimile tuturor au aprins focul sfânt al datoriei de țară și neam, în muțenia împietrită a durerii, brațele noastre au adus freamătul codrilor stârniți de seva dătătoare de viață a primăverii.

În fața primejdiei s-au pus în mișcare resursele energetice ale unui popor conștient de misiunea sa istorică. Un popor cu o voință și un spirit de sacrificiu exemplare, hotărât să arate că nu există obstacol în măsură să-i abată gândul și fapta de la țelul pe care și l-a ales.

O deosebită importanță în concentrarea tuturor forțelor în organizarea unitară, operativă a lucrărilor de înlăturare a consecințelor seismului, în efectuarea muncii de reconstrucție, au avut-o Decretul prezidențial cu privire la instituirea stării de necesitate hotărârile adoptate de Conducerea de stat care s-a întrunit în repetate rânduri, sub președinția Domnului Nicolae Ceaușescu. Aceste hotărâri, adevărate programe de acțiune, au stabilit, în funcție de necesitățile imediate, direcțiile principale în care trebuia acționat pentru salvarea vieților omenești, cazarea celor rămași fără adăpost, repunerea în funcțiune a întreprinderilor avariate și buna funcționare a vieții sociale.

Prezent, ziua și noaptea, în zonele cele mai afectate de cutremurul din capitală și din alte localități, Domnul Nicolae Ceaușescu președintele Republicii Socialiste România a condus efectiv, până în cele mai mici amănunte, operațiile celor aflați în primele rânduri ale luptei pentru limitarea efectelor dezastrului. Prezența sa a stimulat inițiativele și a asigurat concentrarea acțiunilor spre acele direcții care au dus la normalizarea vieții economico-sociale. Întreaga țară a fost antrenată în activitatea de vindecare a rănilor, de reluare a muncii sale constructive care a fost întreruptă și nicidecum oprită.

Și Biserica noastră a fost greu încercată de această cumplită calamitate. Numeroase biserici și clădiri ale unor instituții bisericești, monumente istorice, au suferit puternice avarii.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române s-a întrunit și a luat hotărâri și măsuri menite să îndrume clerul și credincioșii asupra celui mai eficient mod de a se proceda la ajutorarea, materială și spirituală a celor sinistrați. A fost redactată și trimisă din partea Sfântului Sinod tuturor parohiilor din Patriarhia română o pastorală conținând liniile de urmat în vederea unei cât mai reale ajutorări a celor loviți de seism și pentru o cât mai fructuoasă încadrare în uriașul efort al întregului popor.

Spunea, între altele, această pastorală :

„... Fiecare din noi, clerici și credincioși, să-și aducă din toată inima aportul său, participând cu întreaga dăruire la acțiunea de ajutorare publică a sinistraților, prin depunerea de sume în contul special constituit în acest scop, numit „Contul 1977 — ajutoare sinistrați — cutremur”. Ome-

nia noastră tradițională, solidaritatea noastră frățească și patriotismul nostru desăvârșit, să se manifeste cu acest prilej în chip deplin. Să dăm dovadă și în această împrejurare de tăria de nezdrunțat a unității noastre și de dragoste față de patrie și năzuința spre progres, care au însuflețit întotdeauna, de-a lungul istoriei, poporul nostru...”

Totodată Sfântul Sinod a adresat o telegramă Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, prin care și-a exprimat întreaga adevărată față de tot ceea ce întreprinde Conducerea statului, în vederea înlăturării urmărilor cutremurului și reîntoarcerea vieții pe făgașurile ei firești.

Toți fiii Bisericii, deopotrivă fi ai patriei, nu au întârziat să dovedească măsura simțirii lor, contribuind din toată inima și cu tot cugetul, cu toate mijloacele, pentru înlăturarea cât mai grabnică a urmărilor seismului, convinși că efortul la care s-au angajat și în care au investit toate energiile este garanția dezvoltării României, garanția progresului și bunăstării întregului popor.

IN VIZITĂ LA COMUNITĂȚILE ORTODOXE ROMÂNE DIN AMERICA

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului însoțit de dl. N. Mihăiță secretarul serviciului pentru relațiile externe bisericești ale Patriarhiei române au întreprins o călătorie peste Ocean între 12—28 ianuarie 1977. Itinerarul a cuprins orașele Washington, Detroit, Windsor, Hamilton, Montreal și New York.

Găsindu-se la Detroit, ierarhul român a fost oaspetele Înalt Prea Sfințitului Victorin, conducătorul Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române, care l-a informat despre activitatea Centrului eparhial, a tipografiei și editurii proprii, despre situația preoților, parohiilor, organelor parohiale, etc. ... De asemenea au fost vizitate familiile mai multor preoți și credincioși. Răspunzând invitației responsabililor „orei românești” de la postul de radio local, Înalt Prea Sfinția Sa a adresat ascultătorilor din zona Detroitului și Windsorului un cuvânt ocazional exprimând bucuria de a putea întâlni comunitățile ortodoxe române din S.U.A. și Canada, a le transmite binecuvântările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și salutările confrăților din țara de baștină.

Totodată a fost făcut un popas la „Vatra românească” de lângă Detroit, unde a avut loc o întâlnire cu Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Valerian și câțiva din colaboratorii săi cu care s-a discutat despre bunele raporturi dintre toți ortodocșii de origine română din America.

La invitația P.C. Părinți Ioan Surducan și Ioan Ivașcu, originari din Banat, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a avut posibilitatea să viziteze bisericile unde slujesc, construite și pictate în ultima vreme, precum și familiile lor.

Duminică 23 ianuarie Înalt Prea Sfințiii Nicolae și Victorin au slujit sf. liturghie la Windsor după care au fost invitații P. Cuv. Arhim. Paulin Popescu și consiliul parohial la o masă comună. Întâlniri asemănătoare

cu P.C. Părinți Nicolae Ciurea și George Chișcă, secondati de consiliile parohiale și obștile de credincioși, au avut loc la Hamilton și Montreal (23 și 25 ianuarie).

Ultima etapă a călătoriei a fost New Yorkul după care, petrecut de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin și P.C. Părinte Nicolae Bîrsan, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a plecat spre țară.

OASPEȚI STRĂINI ÎN ȚARA NOASTRĂ

Între 29—31 ianuarie 1977 Biserica Ortodoxă Română a fost vizitată de Episcopul Gerhardus Anselmus van Kleef al Diecezei vechi-catolice de Haarlem (Olanda), membru al Conferinței internaționale episcopale vechi-catolice care coordonează activitatea Comisiei vechi-catolice pentru dialogul cu Biserica Ortodoxă.

Sîmbătă 29 ianuarie, oaspeții olandezi au sosit la București, fiind întîmpinați de preotul Octavian Popescu, consilier patriarhal și dl. Florin Roșca, în calitate de interpret pentru limba engleză. În după amiaza aceleiași zile, s-a vizitat mănăstirea Țigănești cu muzeul și atelierele acesteia.

Duminică 30 ianuarie Episcopul G. A. van Kleef și soția au participat la sf. liturghie săvîrșită în biserica Sf. Ecaterina din București cu ocazia hramului Institutului teologic și la programul artistic prezentat de studenți.

Prezentarea oaspetelui a făcut-o P.C. Părinte prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului, care a arătat că vizita Episcopului G. A. van Kleef sporește măreția sărbătorii Institutului teologic din București și oferă posibilitatea distinșilor oaspeți de a cunoaște nu numai viața religioasă din Biserica noastră și frumusețile țării, ci și un aspect din desfășurarea activității acestui așezămînt de cultură teologică, de cunoaștere directă a teologiei ortodoxe române. A răspuns Episcopul G. A. van Kleef.

În timpul vizitei la Institutul teologic, Episcopul G. A. van Kleef s-a interesat de sistemul teologic de învățămînt din țara noastră, primind explicațiile necesare de la P.C. Părinte rector Mircea Chialda și de la P.C. Părinte prorector Dumitru Popescu.

În după amiaza aceleiași zile s-a vizitat mănăstirea Pasărea cu muzeul și atelierele de aici. Ca și la mănăstirea Țigănești, oaspeții au primit de la maicile starețe informații privind viața monahală din Biserica noastră.

Luni, 31 ianuarie Episcopul G. A. van Kleef a vizitat instituțiile centrale ale Patriarhiei Române: Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, atelierele de la Schitul Maicilor și mănăstirea Antim.

În aceeași zi Episcopul Gerhardus Anselmus van Kleef și soția au fost primiți în audiență la Palatul Patriarhal. A fost de față P.C. Părinte Dumitru Soare, consilier patriarhal.

În după amiaza aceleiași zile oaspeții olandezi au vizitat Seminarul teologic din București, unde P.C. Părinte director Ion Ionescu a prezentat modul de organizare și funcționare a acestei școli teologice.

În aceeași zi oaspeții au călătorit la Sinaia unde au petrecut un plăcut concediu de odihnă (dr. Cezar Vasiliu).

* * *

O altă vizită făcută Bisericii noastre a fost aceea a dr. Friedrich Heyer, profesor de teologie simbolică la Facultatea de teologie a Universității din Heidelberg (R.F. Germania) care a prezentat câteva conferințe la Institutele teologice din București și Sibiu.

Vineri 18 februarie, prof. Heyer a prezentat la Institutul teologic din București conferința intitulată: „Încercări evanghelice-luterane de gândire la îmboldul teologiei ortodoxe”. Conferința a fost urmată de discuții. Marți 22 februarie prof. Heyer a prezentat conferința intitulată: „Participarea instituțiilor bisericesti-evangelice din Anglia, Germania și America la mișcarea de emancipare a națiunilor ortodoxe din sud-estul Europei în secolul XIX”.

De asemenea, prof. Heyer a vizitat așezămintele centrale bisericesti și Seminarul teologic, precum și biserici și mănăstiri din București și împrejurimi.

La Sibiu, prof. Heyer a vorbit în fața profesorilor și studenților Institutului teologic ortodox pe aceleași teme care au format obiectul conferințelor prezentate la București și a vizitat catedrala mitropolitană, biserica din Sibiu și mănăstirea Brîncoveanu din Simbăta de Sus.

Cu ocazia venirii la Sibiu, prof. Heyer a vizitat de asemenea Biserica Evanghelică-luterană C.A., fiind primit de Excelența Sa Episcopul Albert Klein. La Institutul protestant, secția germană din Sibiu, el a ținut în ziua de 24 februarie o conferință, urmată de discuții (dr. Cezar Vasiliu).

PRAZNICUL ÎNVIERII DOMNULUI LA GENEVA

Și anul acesta, credincioșii de la parohia ortodoxă română din Geneva, deși departe de țară, au trăit împreună cu ortodocșii români de pretutindeni bucuria sfintelor Paști, ascultînd evanghelia Învierii în limba părinților și strămoșilor.

În Săptămîna Patimilor și mai ales în sfînta și Marea Vineri în capela ortodoxă română de la Chambésy (aproape de Geneva), mulți ortodocși de origine română au luat parte la sfîntele slujbe.

Simbătă spre duminică (9 spre 10 aprilie), la miezul nopții în biserica Centrului Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy a fost oficiată slujba Învierii Domnului. Preoții și credincioșii ortodocși de limbă română, greacă și franceză, prezenți acolo și înfrățiți în aceeași credință, au trăit momentele înălțătoare ale Vestei celei Bune că „Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le”.

Soborul preoțesc a fost condus de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Damaskinos, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice la Centrul Ortodox de la Chambésy. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au oficiat : P.C. Părinte prof. Ion Bria, reprezentantul Patriarhiei Române la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, P.C. Părinte Emil Roman, conducătorul parohiei ortodoxe române din localitate, P. Cuv. Arhim. Vasile Cornilă, bursier la Institutul Ecumenic de la Bossey și P.C. Diacon Vasile Axinia, bursier al Patriarhiei Române la Facultatea de Teologie Protestantă din Lausanne. Evanghelia Învierii în limba română a fost citită de P.C. Părinte prof. Ion Bria.

După terminarea serviciului divin, slujitorii și credincioșii ortodocși români au continuat, în capela ortodoxă română, slujba sfintei liturghii, iar ceilalți credincioși ortodocși au participat la sfânta liturghie săvârșită în limba greacă și franceză în biserică.

La sfârșitul liturghiei din noaptea Învierii, P.C. Părinte Emil Roman a citit pastorală de Sfintele Paști trimisă din țară.

După terminarea sfintei liturghii și împărțirea „paștelor” credincioșii au participat la o agapă prilejuită în fiecare an de praznicul Învierii Domnului, această sărbătoare fiind și hramul capelei ortodoxe române de la Chambésy. A fost un prilej minunat nu numai de a ciocni ouă roșii împreună, după datina strămoșească, ci și de a re trăi o atmosferă creștină românească, oferită totdeauna de Biserica noastră fiilor săi duhovnicești.

Duminică 10 aprilie, la casa parohială din Geneva, P.C. Părinte Emil Roman a oferit o masă tinerilor români bursieri ai Patriarhiei Române peste hotare care au participat la praznicul Învierii Domnului de la capela ortodoxă română din Chambésy : P.C. Diacon Vasile Axinia (Lausanne), Ion Bălăceanu (Neuchâtel), Dan-Ilie Ciobotea (Strasbourg), Viorel Mehedintu (Heidelberg).

Această ambianță creștină și românească, ortodoxă și familială, a făcut ca praznicul sfintei Învieri să fie trăit, într-un anume fel, ca acasă, participanții simțindu-se astfel uniți, în comuniunea bucuriei pascale, cu toți cei dragi din patrie (D. I. Ciobotea).

LUCRĂRILE COMITETULUI EXECUTIV AL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

Între 12—22 februarie au avut loc la Geneva lucrările Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (C.E.B.).

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Sfințitul Episcop dr. Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal membru în Comitetul Executiv al C.E.B.

Comitetul Executiv a fixat agenda pentru lucrările viitoarei reuniuni a Comitetului Central, a votat bugetul pe anii 1977—1978, a aprobat funcționarea în continuare a Institutului ecumenic de la Bossey-Elveția, a făcut noi numiri și a completat compoziția celor trei mari unități ale C.E.B. prin noi membri.

În cadrul reuniunii de la Geneva accentul a căzut pe următoarele trei preocupări principale : 1. situații politice — focare de război și injustiție (Africa de Sud, Namibia, Zimbabwe, Indochina) ; 2. problema drepturilor omului în perspectiva Reuniunii de la Belgrad din anul 1977 ; 3. pregătirea unor conferințe în vederea realizării unității creștine.

Au fost planificate mai multe întruniri în cadrul unității „Biserică și Societate” pînă în anul 1979, care vor trata mai ales probleme de teologie. În anul 1979 se va organiza o conferință mondială cu tema „O societate dreaptă la care să participe toți și care să existe fără să fie amenințată de pericole” (dr. Cezar Vasiliu).

SESIUNEA COMISIEI BISERICILOR PENTRU AFACERILE INTERNAȚIONALE DIN CADRUL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

La Royal Holloway College — Egham (Anglia) a avut loc între 17—23 aprilie 1977 sesiunea Comisiei Bisericilor pentru Afacerile Internaționale, deodată cu aceea a tuturor celorlalte comisii ale Unității a II-a din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Ședințele au fost prezidate de Olle Dahlen-Suedia, asistat de directorul Leopoldo J. Nilus și de ceilalți membrii ai conducerii comisiei.

Ordinea de zi a inclus analizarea activității proprii și aprobarea planului de acțiuni viitoare, nu mai puțin tratarea citorva probleme cum ar fi : cursa înarmărilor și dezarmarea, protecția drepturilor omului. Două referate speciale au fost prezentate și supuse discuției : unul aparținînd dr. K. Raiser a tratat tema „Spre o societate dreaptă, ecologic responsabilă și întemeiată pe participare” (Towards a just, participatory and sustainable society), altul aparținînd lui Peter Lock și Herbert Wulf (R.F.G.): „Doctrina despre securitatea națională. Cîteva teze despre creșterea impactului militarismului asupra societăților” (Doctrine of national security. A few theses on the increasing impact of the military on societies).

De atenție deosebită s-a împărtășit trecerea în revistă a situației actuale din diferite zone ale lumii oferindu-se date concrete privind rasismul, exploatarea care mai persistă pe alocuri, rolul negativ al corporațiilor transnaționale, necesitatea adoptării unei noi ordini economice și sociale internaționale etc. Referiri au fost făcute cu privire la implicațiile Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki și la reuniunea de la Belgrad.

Legat de cele arătate s-a evidențiat contribuția Bisericilor și rolul care le revine în sprijinirea oricăror acțiuni menite să contribuie la instaurarea dreptății și păcii în lume, în același timp poziția Consiliului Ecumenic al Bisericilor, al Comisiei Bisericilor pentru Afacerile Internaționale.

La lucrările sesiunii au fost de față Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului care a intervenit de mai multe ori în cursul dezbaterilor exprimînd poziția Bisericii Ortodoxe Române referitor la problemele înscrise pe ordinea de zi.

Profitînd de faptul că se găsea în Anglia, Înalt Prea Sfinția Sa a vizitat parohia ortodoxă română din Londra participînd la sf. liturghie

duminică 17 aprilie. După serviciul religios oficiat de Prea Sfințitul Episcop Lucian Făgărașanul, conducătorul Arhiepiscopiei ortodoxe române pentru Europa Centrală și Occidentală, asistat de P.C. Părinte Constantin Alecse, parohul locului, s-a adresat celor prezenți asigurându-i de purtarea de grijă a Sf. Sinod și de dragostea ce le-o poartă confrății din țara de baștină. La sfârșit, parohia a oferit o recepție în cadrul căreia preotul paroh și credincioșii prezenți au exprimat sentimentele lor de atașament față de Biserica mamă și poporul din care au odrăslit.

INTRUNIREA GRUPULUI DE LUCRU AL CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE ȘI A CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

Urmare dorinței de a se realiza o colaborare mai strinsă între Conferința Creștină pentru Pace (C.C.P.) și Conferința Bisericilor Europene (C.B.E.), s-a ajuns la întrunirea reprezentanților acestor două organizații internaționale creștine constituiți în grup comun de lucru la Viena între 23—25 martie a.c. Din partea Bisericii Ortodoxe Române și a cultelor religioase din țara noastră membre al C.C.P. și C.B.E. au fost prezenți Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și preotul Ilie Georgescu din București.

Întrunirea care și-a desfășurat lucrările la „Schweitzer Haus” din cartierul vienez Hadersdorf a început în după amiaza zilei de 23 martie când reprezentanții C.C.P. și C.B.E. au purtat discuții aparte pentru a stabili fiecare linia de urmat. Seara, Regionala austriacă a C.C.P. a oferit o masă reprezentanților C.C.P. în cadrul căreia s-au rostit scurte cuvântări de mulțumire adresate localnicilor pentru găzduirea întrunirii.

Timp de două zile s-au ținut ședințe conduse alternativ de profesorul W. Benediktowicz din partea C.C.P. și Claus Kemper din partea C.B.E., potrivit programului dinainte stabilit.

Aceasta a inclus cinci categorii de probleme : 1. preocupări principale actuale ale C.C.P. și C.B.E., 2. colaborarea creștinilor din Europa pentru pace și securitate, 3. urmările Conferinței pentru securitate și cooperare de la Helsinki în ce privește raporturile dintre Europa și „lumea a treia”, 4. domeniile cooperării, 5. profilul C.C.P. și C.B.E. — posibilități de cooperare. Pentru fiecare categorie de probleme au fost prezentate referate verbale ori scrise din partea cite unui reprezentant al C.C.P. și al C.B.E. care apoi au fost supuse discuției.

La prima categorie de probleme, cei doi secretari generali ai C.C.P. și C.B.E. dr. Karoly Toth și Glen Garfield Williams, au expus aspecte ale activității organizației proprii și modul de funcționare.

În intervenția sa, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a atras atenția asupra unor denominațiuni și comunități creștine care, adoptînd poziții radicale, rămîn în afara organizațiilor ecumeniste, ceea ce ar impune să fie ajutate cu scopul de a fi integrate în acțiunile celorlalți creștini de sprijinire a dezideratelor omenirii din zilele noastre.

2. Cu privire la colaborarea creștinilor din Europa pentru pace și securitate au prezentat referate Hug Hanning - Anglia din partea C.B.E. și H. J. Oeffler - R.F.G. din partea C.C.P. La acest punct a intervenit preotul Ilie Georgescu care s-a referit la cooperare, destindere și securitate ca unele ce trebuiesc slujite de Biserici și creștini. În continuare el a arătat că umanitatea zilelor noastre suferă din pricina multor neajunsuri ceea ce reclamă acțiuni concrete din partea tuturor oamenilor de bună credință, inclusiv creștinilor.

3. Despre relația dintre Europa și „lumea a treia” așa cum rezultă din Actul final al Conferinței de la Helsinki, au prezentat referate Christie Rosa din partea C.C.P. și Peter Boeckman din partea C.B.E. A luat cuvîntul Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului arătînd că în lume se resimt astăzi consecințele grave ale cursei înarmărilor, cu osebite în țările aflate în curs de dezvoltare, ceea ce impune ca atunci cînd se discută despre urmările Conferinței de la Helsinki să nu se fragmenteze prevederile ei insistîndu-se doar asupra unor aspecte, cîteodată periferice, și ignorîndu-se cele majore dintre care face parte dezarmarea. Totodată, legat de „lumea a treia”, Înalț Prea Sfinția Sa a atras atenția asupra nevoii de a fi promovată instaurarea unei noi ordini economice și politice fără de care nu se poate concepe sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare.

4. În legătură cu „domeniile cooperării” au prezentat referate profesorul N. Zabolotski (U.R.S.S.) din partea C.B.E. și Klaus Ehrler (R.F.G.) din partea C.C.P. Referatele au ocazionat exprimarea unor variate puncte de vedere.

În intervenția sa preotul Ilie Georgescu a arătat că există situații, împrejurări, tradiții... diferite, de natură să determine faptele care se petrec într-o țară sau alta, dar că aceasta nu trebuie să înlăture încrederea reciprocă dintre creștini, toți fiind chemați să colaboreze pentru destindere, pace, securitate și dezvoltarea liberă a omenirii. „Să căutăm ceea ce ne apropie, a spus vorbitorul, nu ceea ce ne desparte. Nu vom neglija aspectele negative care se petrec într-o parte sau alta a lumii, dar să nu le punem pe primul plan.”

5. Trecîndu-se la ultima categorie de probleme înscrise pe ordinea de zi, s-a dat cuvîntul profesorului W. Benediktowicz și lui Claus Kemper, unul vorbind despre profilul C.C.P., celălalt despre al C.B.E., amîndoi insistînd asupra posibilităților de cooperare a acestor organizații creștine internaționale.

La sfîrșit s-a adoptat textul comunicatului destinat presei.

Înainte de încheierea ultimei ședințe, a luat cuvîntul Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului care a subliniat satisfacția unanimă pentru faptul că dorința veche privind colaborarea dintre C.C.P. și C.B.E. s-a putut materializa prin convocarea respectivei întruniri. În continuare ierarhul român a arătat meritul acelora care după mai multe eforturi au găsit modalitatea potrivită pentru apropierea celor două organizații internaționale creștine. „Deși există încă opinii felurite, a precizat Înalț Prea Sfinția Sa, ne-am dat totuși seama de tot ceea ce ne leagă întreolaltă, de țelurile comune care ne unesc”.

Profitind de prezența lor în Viena și însoțiți de P. C. Părinte Marin Braniște, preotul parohiei ortodoxe române din capitala Austriei, delegații români au făcut o vizită Eminenței Sale Cardinalului Franz König. De asemenea au participat la serviciul religios duminical de la capela noastră din Viena. După încheierea sf. liturghii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a vorbit numeroșilor enoriași prezenți despre țara lor de baștină și le-a apreciat simțămintele românești și creștinești.

SESIUNEA SECRETARIATULUI INTERNAȚIONAL AL CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Între 11 și 13 ianuarie 1977 s-a desfășurat la Praga sesiunea Secretariatului internațional al Conferinței Creștine pentru Pace, prezidată de dr. Karoly Toth — secretar general.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. C. Părinte Ilie Georgescu.

Cuvîntul de salut a fost rostit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Dorothei de Praga, președintele Consiliului ecumenic al Bisericilor din Cehoslovacia.

Rev. Karoly Toth a prezentat un amplu raport, făcînd în prima parte o analiză a situației internaționale, iar în cea de a doua o aprofundare a temeiurilor activității teologice a C.C.P. Un loc deosebit a fost acordat situației internaționale actuale.

Raportul secretarului general a fost urmat de ample discuții în cadrul cărora reprezentantul român a scos în evidență faptul că, spre deosebire de trecut, raportul actual consacră numeroase pagini unor aprecieri și considerente teologice care justifică activitatea C.C.P.

În următoarele zile au fost prezentate rapoarte privind activitatea diferitelor comisii sau grupări de studiu ale C.C.P. în ultimul trimestru al anului 1976 sau prezența reprezentanților C.C.P. la diferite congrese, conferințe sau reuniuni internaționale.

De asemenea s-au discutat pregătirea viitoarei reuniuni a Comitetului de lucru cu tema: „Pace, dreptate și eliberare în Africa: contribuția creștinilor”.

Secretariatul internațional a urmărit apoi planul de acțiune al C.C.P. pe anul 1977, ca și proiectul noului statut al C.C.P. care va fi supus viitoare Adunări generale a C.C.P. de la Praga din 1978.

Lucrările Secretariatului internațional s-au încheiat în seara zilei de 13 ianuarie cu o recepție oferită de J. Hruza, director al Oficiului federal pentru problemele cultelor din Cehoslovacia.

Secretariatul internațional a difuzat un comunicat al sesiunii, precum și alte scrisori deschise și documente.

La 14 ianuarie s-a desfășurat sesiunea conducerii Departamentului de studii și a diferitelor comisii, care au analizat activitatea din 1976 a celor cinci comisii de studii și programul de acțiune pe 1977 (dr. Cezar Vasiliu).

A XXVII-A ADUNARE GENERALĂ A FEDERAȚIEI MONDIALE
A STUDENȚILOR CREȘTINI

Între 30 ianuarie — 11 februarie au avut loc la Celesbo (Sri Lanka) lucrările celei de a XXVII-a Adunări generale a Federației Mondiale a Studenților Creștini, avînd tema „Mărturia Evangheliei în lupta pentru eliberare”.

Au participat circa 250 persoane reprezentînd mișcări și asociații studențești și de tineret creștin din peste 80 de țări de pe toate continentele.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Nicolae Mihăiță, secretarul Sectorului relații externe bisericești al Patriarhiei.

Lucrările Adunării Generale s-au desfășurat în patru faze :

I. Prezentarea unor teme generale urmate de discuții : „Introducere în realitatea religioasă, socială și politică a Asiei” — continent gazdă al Adunării ; „Educația universitară și lupta pentru democrație” ; „Gîndirea și reflecția teologică în lupta pentru eliberare”.

II. Prezentarea rapoartelor de activitate de către cele șase regiuni componente ale Federației : Africa, Asia, Europa, America Latină, Orientul Mijlociu, America de Nord. Raportul Secretarului General.

III. Lucrări pe grupe, astfel : 1) Federația, Bisericile și Mișcarea ecumenică, 2) Federația și învățămîntul, 3) Federația și angajamentul politic, 4) buget, finanțe și personalul conducător și administrativ al Federației.

IV. Primirea și discutarea rapoartelor grupelor de lucru. Alegerea Comitetului Executiv, organul executiv al Federației între sesiunile Adunării Generale care are loc din patru în patru ani. Alegerea conducerii internaționale a Federației (dr. Cezar Vasiliu).

COMUNITATEA CONCILIARĂ ÎN MIȘCAREA ECUMENICĂ ȘI POZIȚIA BISERICILOR CREȘTINE DIN ȚARA NOASTRA

I

Chiar dacă nu se poate ști cînd se va restabili pe pămînt unitatea bisericească, creștinii trebuie să pregătească de pe acum calea către această unitate, arătînd întreolaltă înțelegerea reciprocă și dovedind că au conștiința răspunderii unii față de alții.

Creștinătatea dezbinată apare ca o rană deschisă în trupul lui Hristos. Rana aceasta se resimte mai dureros în fața mesei euharistice care ne desparte și în care se exprimă în modul cel mai vizibil plenitudinea catolicității și unității Bisericii. Creștinii trebuie să închidă această rană pentru numele lui Hristos și pentru adevărul Lui, ca să se împlinească dorința din ultima rugăciune a lui Hristos : „Ca toți să fie una” (Ioan 17, 21).

În ciuda deosebirilor din formele de cultură ale mai tuturor comunităților creștine — deosebiri care sînt nu numai de natură accidentală, ci chiar esențială — trebuie să vedem în slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor o verigă de unire între confesiuni. Ținînd seama de fondul comun al credinței și mai ales de țelul lor comun, creștinii trebuie să fie una și în rugăciunea lor comună către Tatăl cel unul, căci întîlnirea comună în rugăciune este tot atît de importantă ca și întîlnirea ecumenică în dialog.

Din păcate, acest principiu nu se poate aplica și la comuniunea euharistică. Practica interconfesională privitoare la comuniunea sacramentală este foarte nuanțată, pornind de la intercomuniunea formală, lipsită de premisele necesare, pînă la respingerea comuniunii euharistice, atunci cînd nu este dată unitatea credinței. S-ar părea că ne găsim astfel în fața a două orientări : una progresistă și alta conservatoare, în prima dominînd un spirit de solidaritate, deschis față de lume, în a doua — un spirit închisat, închis față de lume.

În stadiul actual al problemei comuniunii euharistice, concepția ortodoxă vede în intercomuniune — sau, pentru a ne exprima mai potrivit : în comuniune, deoarece intercomuniunea nu poate fi nicidecum decît ceva incomplet sau provizoriu — o realitate eclesiologică. În și prin comuniune euharistică se experimentează unitatea deplină a Bisericii, în care credincioșii se unesc cu Hristos și întreolaltă într-un singur trup. Comuniunea

euharistică înseamnă, deci, comuniunea în Biserica cea una, sau unirea deplină a mădulelor trupului — unul și unic — al Bisericii celei una a lui Hristos.

Faptul că dezbinarea Bisericilor o resimțim atât de dureros în fața mesei euharistice, ne constrânge să dărâmăm acest zid despărțitor, să reflectăm asupra conceptelor noastre de până acum și să le reformulăm, căci trăim într-o epocă de confruntare reciprocă, în care fiecare trebuie să-l asculte pe celălalt și să-și reformuleze elementele expunerii proprii atunci când acestea par nesatisfăcătoare. Acordul esențial existent impune reexaminarea punctelor asupra cărora nu s-a ajuns la acord, căci nu se poate ajunge la înțelegere între Biserici atunci când contradicțiile existente sînt trecute sub tăcere sau înnăbușite.

În orice caz, în situația actuală trebuie să găsim forțe noi și formule mai potrivite pentru comuniune, legate bunăoară de Liturghia penitențelor și a catehumenilor în Biserica primară. O astfel de practică ne-ar putea arăta că săvîrșirea Euharistiei va trebui să aibă loc după împăcare și că mai întîi trebuie să învățăm să fim penitenți, săvîrșind Liturghia penitențelor, și abia după aceea să cutezăm să facem și pasul următor al împărtășirii.

La această sugestie venită din partea ortodocșilor, luteranii opiniau că Mișcarea ecumenică apreciază că nici o Biserică nu poate soluționa singură astfel de probleme. Dialogul ecumenic nu a ajuns încă la obiective unanim recunoscute; dimpotrivă, s-au juxtapus diferite modele pentru realizarea unității bisericești și se pare că tocmai obiectivele deosebite se opun cel mai mult realizării acestei unități. Nu cumva modelele sugerate de ecumeniști confundă unitatea dorită de Hristos cu coexistența pașnică în statu-quo-ul Bisericilor? Nu cumva este de trebuință o unitate a Bisericii organizată ierarhic, sau în alt mod, care să excludă juxtapunerea de Biserici confesionale autonome?

Pozițiile deosebite care îi obligă pe creștini și Bisericile lor să reexamineze modalitatea în care misiunea comună, universală a Bisericii în lume se poate exprima și dacă mărturia și comunitatea obligatorie mai poate face loc lucrării libere a Duhului Sfînt?

II

În anii din urmă, teologii ecumeniști caută să soluționeze această dilemă, aducînd în centrul discuției ideea unei forme conciliare a vieții și mărturiei creștine comune. Ei descriu Biserica drept o mișcare conciliară care trebuie să se manifeste în procese și acte conciliare, mergînd pînă la un conciliu universal care să vorbească în numele tuturor creștinilor.

Ideea de conciliaritate implică unitatea în multiplicitate, precum și structura unei comunități obligatorii pentru toți creștinii. Conciliile sau

sinoadele fac parte, de la începuturile creștinismului, din fondul constitutiv al Bisericilor. („Synodos și Concilium” provin din limbajul juridic desemnând la început un organism politic întrunit pentru consultări și decizii. Bisericile au adoptat acești termeni pentru adunările lor, legându-i de scopurile lor proprii și au dezvoltat în cursul istoriei diferite forme sinodale sau conciliare). Specificul creștin al lor constă în : 1. Încrederea în asistența Sfântului Duh ; 2. Funcțiunea lor de a găsi norme pentru restabilirea comunității obligatorii, atunci când ereziile sau schismele le mențineau unitatea și 3. Temeluirea sinoadelor pe comunitatea întreagă a credincioșilor.

Comisia „Credință și constituție” a C.E.B. definește conciliaritatea ca fiind adunarea creștinilor — pe plan local, regional, mondial — pentru rugăciune, consultări și decizii comune, având credința că Sfântul Duh poate folosi o astfel de adunare în vederea împăcării, împlinirii și transformării Bisericii, conducând-o către plenitudinea adevărului și iubirii.

În această accepțiune conciliaritatea ar însemna comunitatea creștinilor și a Bisericilor locale din Biserica cea una. Conciliaritatea s-ar afirma, deci, ca un principiu structural al Bisericii în general.

Astăzi, însă, realitatea este determinată de juxtapunerea Bisericilor confesionale autonome, astfel încât o adunare conciliară nu mai poate porni de la menținerea unei comunități bisericești primejduite sau trecător desființate. (De aceea, trebuie examinate mai întâi premisele comune existente și condițiile mutuale pentru restabilirea unității, prin acceptarea liberă și prin recunoașterea mutuală).

Documentele ecumeniste mai noi prezintă însă comunitatea conciliară și sub aspectul de comunitate a cultului divin. Comunitatea adunată în jurul cuvântului și a sacramentului este concepută ca fiind celula primară a Bisericii, ca de exemplu la protestanții tradiționaliști, după care comunitatea bisericească este aceea a propovăduirii și a Euharistiei, sau în Dreptul bisericesc rom.-catolic, după care excomunicarea are ca urmare, în sens limitativ, excluderea de la primirea sacramentelor.

Pentru rom.-catolici, conciliaritatea implică și cultul divin, conciliaritatea derivând din verbul „calare” — a convoca la rugăciune. De ființa ekklesiei, ca adunare, ține și faptul că ea se manifestează tocmai în adunarea cultică a credincioșilor.

Studiile ecumeniste despre conciliaritate — luterane, calvine, rom.-catolice — fac distincție între viitor — când un conciliu cu adevărat universal va putea vorbi din nou pentru toți creștinii (Uppsala 1968) — și prezent, când Biserica trebuie edificată ca o comunitate conciliară. Studiul din 1972 al Comisiei pentru „Credință și Constituție” preconiza o comunitate conciliară în stare să devină un conciliu.

Esențialul nu constă în a se ajunge la o adunare solemnă, căci aceasta poate avea loc sau nu, ci mai degrabă ca Bisericile să realizeze o comunitate capabilă de consultări conciliare în sensul deplin al cuvântului. Este vorba, deci, de structurarea vieții în Biserici și în relațiile dintre acestea, pentru a deveni apte de un conciliu.

În această direcție s-au anunțat numeroase posibilități, dintre care reținem următoarele trei: 1. Revizuirea sentințelor de condamnare de până acum; 2. Oferirea dreptului firesc de ospitalitate euharistică între Biserici și 3. Formarea de consilii ecumenice, ca formă de comunitate preconciliară.

Consiliile ecumenice locale (naționale) pot fi privite deci ca o soluție tranzitorie până la realizarea unei forme cu adevărat universal-ecumenice, conciliare a vieții și mărturiei creștine și ar putea avea o importanță ecleziologică instrumentală. Conciliare ar fi, atunci, relațiile mutuale între comunitățile individuale ale Bisericii celei una, cu accentuarea necesității întrunirilor lor în adunări reprezentative pentru vestirea adevărului Evangheliei și împlinirea misiunii Bisericii. Aceste adunări ar fi o expresie firească a comunității între Biserici, iar nu o simplă formă de organizare. (Consiliile universale pot fi necesare pentru discutarea problemelor mai importante legate de adevărul și unitatea Bisericii). Menținerea comunității între Biserici reclamă însă o practică regulată conciliară — pentru a se preveni dezbinarea din pricina diversității și divergențelor prea mari, existente — în cadrul căreia să se înlesnească discuții sincere, creatoare de încredere, promovindu-se apropierea și înțelegerea deplină.

Bisericile se află de pe acum într-un dialog ecumenic multiplu și experimentează deja un fel de comunitate preconciliară. Dacă strădaniile lor urmăresc realizarea comunității conciliare, atunci s-ar putea stabili anumite priorități și, pe lângă acestea, procesul conciliar va trebui să fie promovat atît în sinul fiecărei Biserici, cît și în relațiile dintre aceste Biserici.

În 1972 se propusese, la Utrecht, lărgirea Țelurilor și sarcinilor Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care să cheme Bisericile să tindă către unitatea văzută în credința și comunitatea euharistică cea una, exprimată în cultul și viața creștină comună și să se îndrepte către această unitate, pentru ca lumea să creadă.

Consultația de la Salamanca, din 1973, a subliniat rolul crescînd al comunității conciliare a Bisericilor și a definit viziunea despre Biserica cea una, ca o comunitate conciliară de Biserici locale, unite autentic, care recunosc reciproc pe membrii și slujitorii proprii. În această comunitate, diferitele Biserici trebuie să cultive întreolaltă relații intense și dinamice în cadrul întrunirilor conciliare, convocate pentru nevoia de a-și împlini vocația lor comună.

Prima chestiune s-ar referi, deci, la modul cum se aplică formula unității văzute la conceptele de unitate organică, comunitate conciliară sau la diversitatea reconciliată, concepte folosite des în discuțiile ecumenice asupra ființei unității.

Ceea ce s-a evitat — respectiv ceea ce era cu neputință pînă acum, adică determinarea mai îndeaproape a țintei unității dorite — s-a împlinit acum prin definirea unanim acceptată a conceptelor de unitate organică, comunitate conciliară ș.a. Ceea ce constituția Consiliului Ecumenic al

Bisericilor considera că sînt simple funcțiuni ale sale, de acum au devenit de fond ale sale.

Cum poate fi concepută unitatea văzută, care să-și găsească expresia în cultul divin și în viața comunitară în Hristos? Cum trebuie înțelese cuvintele „pentru ca lumea să creadă”, desprinse din contextul definiției ratificate în decembrie 1975 la Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi?

Dar, mai întîi, ne vom opri asupra unor aspecte preliminare.

Astfel, conceptul de comunitate conciliară din raportul secțiunii a doua prezentat la Nairobi, a fost adeseori greșit interpretat. Acest concept nu urmărește crearea unei unități, alta decît unitatea organică deplină, așa cum a fost schițată la New Delhi, ci dimpotrivă, vrea să o determine mai îndeaproape. Conceptul servește la definirea unuia din aspectele vieții Bisericii celei una, nedespărțită, pe toate planurile ei, exprimînd în primul rînd unitatea Bisericilor separate geografic, cultural și istoric, o unitate manifestată public, atunci cînd reprezentanții acestor Biserici se adună în comun. El definește apoi una din calitățile fundamentale ale vieții bisericești și subliniază faptul că adevărata unitate nu este monolitică și nu se situează deasupra darurilor particulare primite de fiecare membru în comunitate, ci dimpotrivă, le apără și le cultivă pe acestea.

Comunitatea conciliară, în sens propriu, presupune deci unitatea Bisericii. Deci fiecare definim în mod diferit această unitate, totuși, putem accepta toți definiția de la Nairobi, chiar dacă nu este formulată într-o limbă comună pentru toți: „Adevărata conciliaritate — s-a spus la Nairobi — constă în reflectarea ființei treimice a lui Dumnezeu în viața Bisericii. Ea este unitatea dorită de Hristos, care s-a rugat ca ucenicii Lui să fie una, după cum Tatăl și Fiul sînt una.

Obîrșia unității Bisericii, a credinței și bucuriei ei rezidă în întîlnirea Apostolilor cu Hristos Cel înviat, care mai purta încă semnele cuieiilor. Aceeași întîlnire între ucenicii de astăzi și prezența vie a lui Hristos are loc în comuniunea euharistică a fiecărei Biserici. Hristos îi adună pe ucenicii Săi în comuniunea Duhului Sfînt și-i face fii ai Tatălui. În felul acesta, ei participă, în comun la natura ființei lui Dumnezeu și devin mădulare vii în trupul viu cel unul al lui Hristos cel înviat.

Conciliaritatea exprimă unitatea lăuntrică a Bisericilor separate ca spațiu, cultură și timp, dar care trăiesc această unitate în Hristos, și ai căror reprezentanți se adună din timp în timp în concilii ale tuturor Bisericilor locale, pe diferite planuri, pentru a da expresie văzută unității lor în comunitatea întrunită.

Actualele adunări interconfesionale care au loc pretutindenea în lume nu sînt concilii sau sinoade în sensul lor deplin, deoarece Bisericile încă nu sînt deplin una printr-o înțelegere comună a credinței apostolice și a Euharistiei. Adunările acestea exprimă totuși dorința sinceră a Bisericilor participante ca ele să fie un semn premergător comunității conciliare depline de a tinde către realizarea acesteia, ba chiar de a fi o adevărată trăire anticipată a acestei comunități.

Adăugăm că ortodocșilor conceptul de conciliaritate le stă la inimă și că sugestiile lor în legătură cu aceasta au fost în mare măsură incluse în raportul de la Nairobi.

În încheiere, raportul propune Bisericii membre următoarele recomandări: 1. Să se depună străduințe comune pentru mărturisirea adevărului creștin și pentru o unitate mai deplină în mărturie și misiune comună; 2. Să se facă schimburi mai extinse de experiență, persoane, fonduri și alocări de ajutoare; 3. Să se revizuiască din nou angajamentele ecumenice; 4. Să se studieze probleme privitoare la integrarea în viața Bisericii a celor neadaptati, la rolul femeii în Biserică, la unitatea Bisericii și la comunitatea conciliară. Conciliaritatea a devenit astfel un nou concept conducător în străduințele ecumenice actuale după unitate.

După teologii ortodocși, conceptul de conciliaritate are un loc precis în eclesiologia răsăriteană, sinoadele ecumenice constituind o instituție solidă cu semnificații considerabile. Actualele întruniri interconfesionale din Mișcarea ecumenică încă nu trebuie privite ca sinoade, în sensul lor deplin, deși ele ar trebui să prezinte toate semnele premergătoare acestora, deoarece bisericile participante nu sînt unite încă printr-o înțelegere comună a credinței apostolice și prin Euharistia comună.

Alți teologi ortodocși socotesc că expresia de conciliaritate — care, pentru unii, coincide adesea cu aceea de sobornost — este o eroare care, cu sau fără voia ei, alterează sensul esențial al sobornicității Bisericii și duce la un mod greșit de organizări formale care nu țin seama de înțelesul deplin al spiritului sobornicesc. Conceptul de conciliaritate caracterizează mai degrabă o funcțiune exterioară a Bisericii de a convoca adunări cultice, consultări locale și generale, conferințe și sinoade. E drept că această funcție este proprie Bisericii, dar nu-i exprimă ființa ei esențială atunci cînd îi lipsește comuniunea credinței, iubirii și nădejzii, și cînd nu se poate ajunge la un acord asupra slujirii preoțești, a cultului și comuniunii eclesiale, precum și în cazuri de deosebiri fundamentale în modul de abordare a reînnoirii.

Din punct de vedere ortodox putem admite că, într-o anumită măsură, conciliaritatea reprezintă limitele exterioare ale spiritului sobornicesc al Bisericii, însă nu ajunge să ne punem nădejdea numai în concepte și forme exterioare, așteptînd ca acestea să producă ele înșile spiritul conciliar sau comunitar în Biserică. Acest spirit sobornicesc se deșteaptă și acționează creator prin intermediul unității de credință, iubire și nădejde, în strădania de a ne aduna în jurul lui Hristos și în hotărîrea de a ne uni întreolaltă cu și în Hristos, și de a ne împotrivi păcatului din lume, în ciuda ispitelor dezbinării. Căci, conciliaritate pur formală și exterioară ca și interpretarea catolicității în sensul de diversitate a vieții în Hristos nu corespunde însă cu ceea ce exprimă termenii evangheliei *koinonia* și *simphonia*.

Sf. Sinod al Patriarhiei Moscovei observa în martie 1976, că dezbinările care împiedică încă mărturia creștină comună în vederea realizării conciliarității sînt legate de problemele care sfîșie unitatea de credință, de principiile eclesiologice de care depinde comuniunea euharistică și

sacramentală și de recunoașterea reciprocă a oficiilor bisericești din fiecare Biserică. Totodată declară că atîta vreme cît aceste probleme nu se rezolvă cu prioritate, nu va fi posibil nici un progres în mărturia creștină comună în fața lumii și în înfăptuirea deplină a comunității conciliare. Se apreciază, în schimb, unele aspecte pozitive în documentul de la Nairobi, ca de exemplu faptul că unitatea văzută care trebuie realizată este descrisă ca fiind o comunitate conciliară, colegială.

La rîndul său, Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Geneva reține ideea că în comunitatea conciliară nu e vorba de o concepție care, în acord cu scopul urmărit de Mișcarea ecumenică, să pună numai pe umerii Ortodoxiei întreaga chestiune privitoare la Biserica cea una și modul de a realiza conciliaritatea în această Biserică. În chestiunea dacă Consiliul Ecumenic al Bisericilor poate fi privit ca un instrument pentru pregătirea unui sinod ecumenic, Biserica Ortodoxă nu poate adera fără rezervă la această idee, deoarece trebuie amintit că ea însăși pregătește un Sfînt și Mare Sinod. Cu toate acestea, nu ne putem sustrage de la răspunderea de a restabili unitatea creștină pe cît se poate, printr-un viitor conciliu ecumenic pregătit de C.E.B.

Depozitară a tradiției neîntrerupte a Bisericii celei una, sfîntă sobornicească și apostolică, Biserica Ortodoxă se preocupă de stabilirea comuniunii euharistice și, deci, a conciliarității Bisericii. În acest scop a și instituit o serie de comisii interortodoxe pentru dialogul cu alte Biserici, în vederea căutării condițiilor de bază a acestuia.

Unii teologi ortodocși își pun chiar întrebarea, nu numai dacă ne este îngăduită comuniunea sacramentală cu alte Biserici, dar și, dimpotrivă, dacă ni se îngăduie să le-o refuzăm acelor Biserici, căci singurele condiții indispensabile sînt păstrarea nealterată a depozitului credinței și succesiunea apostolică. Aceste întrebări ne determină să reflectăm mai adînc asupra dorinței de unitate, pe care o cere astăzi întreaga lume creștină, și să cercetăm, în continuare, toate căile, modelele, formulele și conceptele care pot conduce la unitatea creștinilor.

III.

Problematica și implicațiile teoretice și practice ale comunității conciliare, enunțate la Nairobi, nu sînt lucruri noi sau străine pentru cugătarea și viața Bisericilor creștine din țara noastră.

Fără a se identifica formal cu „comunitatea conciliară”, ecumenismul local din țara noastră îmbrățișează aspirațiile teologice și sociale ale Bisericilor noastre, în slujirea comună a unității, în rugăciune, în credință, și în acțiune, spre folosul credincioșilor, societății, poporului și omenirii contemporane. Acest ecumenism local, cu o experiență de peste trei zeci

de ani, i-a apropiat tot mai mult pe șefii de cule, pe teologii și pe credincioșii noștri, într-un spirit ecumenic de înțelegere, de colaborare și solidaritate, prețuit atât pe plan intern, cât și în afară. Acest spirit însușește, de asemenea, pe toți reprezentanții și credincioșii cultelor de la noi și în F.U.S., în strădaniile lor de continuă adîncire a unității sufletești a poporului și de înfrățire a tuturor cetățenilor Patriei noastre, sprijinind toate acțiunile Statului nostru pentru dezvoltarea multilaterală a țării, pentru pace, securitate și independență, pentru colaborare și înfrățire între toți oamenii și popoarele lumii.

Ecumenismul nostru local se manifestă și pe tărîm teologic, în cadrul conferințelor teologice interconfesionale, în care abordăm sistematic teme teologice de o stringentă actualitate ecumenică, ancorîndu-le toate în viața socială, concretă, a credincioșilor noștri. Difuzate prin presa noastră bisericească și dezbătute la cursurile de îndrumare și conferințele de orientare preoțească, aceste teme sînt adîncite apoi de slujitorii cultelor pînă la nivelul credincioșilor din parohii.

Amintim dintre aceste teme numai două : prima, legată de cheștiunea comuniunii și intercomuniunii, dezbătută la Conferința teologică interconfesională din februarie 1975, la București, unde s-a ajuns la concluzia că comuniunea euharistică este prin excelență o comuniune eclesială, a cărei premisă și condiție esențială este unitatea de credință, recunoașterea validității preoției și Sfintelor Taine în general. A doua temă legată direct de cheștiunea comunității conciliare, în deosebi în referatele Pr. D. Popescu și Pr. D. Abrudan, a fost dezbătută la Conferința teologică interconfesională din mai 1976, la București, unde analizînd rezultatele celei de a V-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi, s-a ajuns la constatarea că conceptul de comunitate conciliară cu implicațiile sale doctrinare și eclesiale, definit la Nairobi, reprezintă în general o contribuție prețioasă a eforturilor ecumeniste contemporane. Din punct de vedere ortodox condiția realizării acestei comunități conciliare presupune realizarea prealabilă a unității de credință printr-un acord realizat nu prin convergență, prin reconciliere sau împăcare a punctelor doctrinare diferite sau chiar contradictorii, ci prin convergența tuturor Bisericilor în unitatea de credință a Bisericii apostolice, una și nedespărțite.

După învățătura ortodoxă, conceptul de conciliaritate și de comunitate conciliară trebuie aprofundat și dezvoltat în sensul comunității sobornicești, fără să se sacrifice unitatea în favoarea diversității, nici a diversității în favoarea unității. În Ortodoxie, unitatea Bisericii care unește fără să disocieze universalul de particular, nici particularul de universal, se exprimă prin noțiunea de sobornicitate. Dată fiind în ea unitatea învățăturii de credință, de cult și canonică, deci unitatea de spiritualitate, sobornicitatea exprimă atât elementul universal care ține la un loc Bisericile și pe membrii lor, cât și cel particular concretizat în posibilitatea integrării Bisericii în viața popoarelor. Sobornicitate este astfel rodirea activă de către toți creștinii și de către toate Bisericile locale, în deplină comuniune sobornicească, a întregii comori de adevăr și viață adusă de Hristos.

În ceea ce privește deosebirile dintre formele (locale, regionale, mondiale) ale comunității conciliare și sinodale Bisericii Ortodoxe, menționăm următoarele :

1. Definirea doctrinei de credință se obține în conciliile comunității conciliare prin acorduri convenționale, rezultând din convergența și reconcilierea unor puncte doctrinare sau chiar contradictorii care ar exprima credința apostolică ; la sinoadele ortodoxe membrii episcopatului au misiunea oficială de drept divin de a adînci formula și impune tuturor învățătura neschimbată a adevărului dumnezeiesc cuprins în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, în lumina tradiției apostolice și patristice și în acord cu principiile generale ale învățăturii propovăduită de întreaga Biserică.

2. La conciliile comunității conciliare, Bisericile sînt prezente prin reprezentanții cu drepturi egale de vot, fără să fie episcopi hirotoniți cu succesiune apostolică, în timp ce membrii sinoadelor ortodoxe, cu drept de vot, sînt numai reprezentanții episcopatului sacramental.

În afară de aceste deosebiri, comunitatea conciliară, cu formele ei de exprimare, prezintă și unele analogii cu comunitatea sobornicească sinodală a Ortodoxiei. Dacă prima se află abia la începuturile dezvoltării ei, a doua are un conținut, o semnificație și o lucrare mult mai profundă și mai complexă. Așadar, în afară de anumite convergențe fundamentale pe analogii, între acestea două, există deosebiri și în privința modului de stabilire a unității adevărului și credinței, a identității eclesiale și a rolului membrilor de drept divin ai conciliilor ecumenice.

În concluzie, se constată că cele spuse și propuse la Nairobi, referitor la comunitatea conciliară nu constituie un proces încheiat, ci unul în continuă devenire și că el va impulsiona și mai mult eforturile ecumeniste pe plan mondial și local, în direcția mărturiei și slujirii comune a Bisericilor în lume.

Ca și prin temele celorlalte conferințe teologice interconfesionale, și prin tema noastră de azi, ne-am străduit să descoperim noi puncte de convergență și apropiere care să ne unească în soluționarea ei în comun, și să ajungem astfel nu numai la o unitate de gîndire teologice, ci și la concluzii practice pentru ecumenismul contemporan, pentru unitatea noastră în diversitate și comuniunea noastră spirituală pe care le avem deja și pe care le adîncim neconștient prin dialogul nostru ecumenic pus în slujba poporului și omenirii contemporane.

În felul acesta, noi am adus și aducem o contribuție importantă nu numai la adîncirea unității noastre creștine, ci și la unitatea omenirii și a poporului român, a tuturor fiilor lui, indiferent de credință religioasă și naționalitate, în efortul susținut de dezvoltare multilaterală a scumpei noastre Patrii.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Bericht aus Nairobi 1975. Ergebnisse, Erlebnisse, Ereignisse. Offizieller Bericht der fünften Vollversammlung des Ö.R.K. Herausg. von H. Krüger und W. M. Römheld, Frankfurt am Main, 1976, pp. 23—37.

Conseil Oecuménique des Eglises, Commission de Foi et Constitution, *Concepts d'Unité et modèles d'Union*, Geneve, 1973.

World council of Churches. Orthodox contributions to Nairobi, Geneve, 1975.

Interkommunion-Konziliarität. Zwei Studien im Auftrag des Deutschen Ökumenischen Studienausschusses. Herausg. von Richard Boeckler Stuttgart, 1974.

Wandernde Horizonte auf dem Weg zur Kirchlichen Einheit. Herausg. von Reinhardt Groscurth, Frankfurt am Main, 1974.

John Deschner, *Visible Unity as conciliar Fellowship*, „The Ecumenical Rewew“, XXVIII (1976), 1, pp. 22—27.

Cyrille Argenti, *Christian Unity*, „The Ecumenical Rewew“, XXVIII (1976), 1, pp. 28—35.

Damaskinos Papandreos, *Einheit der Kirche aus orthodoxer Sicht*, ÖR 20 (1971), Heft 3, pp. 262—282.

Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, *Adunarea Generală a CEB de la Nairobi. Realizări, aprecieri, perspective*, ROC, VI (1976), 2—3, pp. 11—28.

Pr. prof. Dumitru Popescu, Pr. lector Dumitru Radu, *Comunitatea conciliară. Problemă ecumenică actuală*, București, 1976 (manuscris).

Pr. lector Dumitru Abrudan, *Dimensiunea teologică reflectată în lucrările Adunării generale a C.E.B. de la Nairobi*, ROC VI (1976) 2—3, pp. 38—44.

Prof. dr. Christoff Klein, *Comunitatea conciliară interpretată de Mișcarea ecumenică în lumina teologiei reformatorice*, Sibiu, 1976 (manuscris).

Prof. Nicolas A. Zabolotsky, *Esprit communautaire et conciliarité*, (referat prezentat la Congresul profesorilor de teologie ortodoxă de la Atena 1976).

Reinhard Slenezka, *Die Einheit der Kirche. Voraussetzungen und Forderungen*, ÖR 25 (1976), Heft 2, pp. 184—193.

Paul Werner Schelle, *Wahre Weggemeinschaft*, ÖR 25 (1976), Heft 2, pp. 254—270.

Hans Jochen Nearing, *Die beschränkte Suche nach der Gemeinschaft*, ÖR 25 (1976), Heft 2, pp. 194—202.

Geiko Müller-Fahrenholz, *Sichtbare Einheit? Ueberlegungen über einer ökumenischen Formel*, ÖR 24 (1975), Heft 4, pp. 431—446.

Heribert Mühlen, *Konvergenz als Strukturprinzip eines kommenden universalen Konzils aller Christen*, ÖR 21 (1972), Heft 3, pp. 289—315.

Heribert Mühlen, *Gottesdienst — Ausdruck der Konziliarität unter den Kirchen. Eine katholische Stellungnahme*, ÖR 22 (1973) Heft 3, pp. 335—356.

Fin des travaux de la 5-ème Assemblée Générale du COE, „Episkepsis“, 1975, nr. 137, pp. 2—5.

La collegialité et l'Eglise Une, „Episkepsis“, 1976, nr. 143, pp. 8—11.

Le Patriarcat de Moscou évalue les résultats de l'Assemblée de Nairobi, „Episkepsis“, 1976, nr. 144, pp. 3—6.

VIAȚA BISERICĂSĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBESULUI

POPAS SĂRBĂTORESC

În viața obștei în general și nu mai puțin în cea a unei comunități bisericești, există zile care se cer subliniate într-un mod mai deosebit, fiindcă aniversarea lor amintește de un anumit moment la care fiecare a luat parte nemijlocit și fără de care sensibilitatea fiecăruia reacționează prompt.

O astfel de zi au trăit-o credincioșii și slujitorii altarelor din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, în chip aparte cei aflați în orașul de reședință când, la 4 martie a.c. s-au adunat la Centrul eparhial pentru a sărbători cei 15 ani de la instalarea Înalt Prea Sfințitului Nicolae în scaunul de Mitropolit al Banatului.

Au ținut să fie prezenți, ca de fiecare dată și reprezentanții celorlalte culte religioase, membrii ai Consiliului Eparhial, ai Adunării Eparhiale, angajații Centrului eparhial, preoți, credincioși, invitați.

Cel dintâi a rostit un cuvânt omagial Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul care, pe tema însemnătății scaunului ierarhic al Timișoarei în cadrul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, a relevat chipul în care este ilustrat prin lucrarea ahipăstorească a Înalt Prea Sfinției Sale mărturia unității de totdeauna în credință, cult și organizare.

În reluarea acestei idei a cuvînat și Prea Sfințitul Episcop Visarion al Aradului, Ienopolei și Halmagiului, care a elogiat realizările și calitățile personale ale Înalt Prea Sfinției Sale. Apoi Întîistătorul Episcopiei Aradului, a dat citire unor scrisori din partea preoților, credincioșilor și Consiliului Eparhial arădean din care răzbătea înalta apreciere pe care aceștia o acordă ierarhului sărbătorit.

P.On. Părinte Gheorghe Hranisavlievici, conducătorul Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara a relevat, între altele, meritul deosebit al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae la propagarea și traducerea în viață a principiilor ecumenismului care își găsesc permanentă aplicare în relațiile locale cu celelalte culte. Nu a fost trecut cu vederea nici bunele relații existente între Mitropolia Banatului și Vicariatul ortodox sîrb din Timișoara, care au progresat mereu.

Din partea Adunării Eparhiale, Consiliului Eparhial și a credincioșilor eparhiei bănățene a vorbit dr. Teodor Dejeu care a făcut o succintă trecere în revistă a etapelor parcurse în cei 15 ani de rodnică arhipăstorie.

Tuturor le-a răspuns Înalț Prea Sfinția Sa mulțumindu-le pentru prezența în această zi la reședința mitropolitană, pentru alesele cuvinte ce s-au rostit atît în numele lor cît și a celor pe care îi reprezintă.

A urmat apoi o agapă care a prilejuit noi manifestări și luări de cuvînt, menite să cinstească odată mai mult importanța aniversării.

LA UN AN DE ARHIERIE

Cu un an în urmă, în ziua de 8 februarie, era hirotonit și instalat în noua sa demnitate, Prea Sfințitul dr. Timotei Lugojanul Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului. Solemnitatea de atunci a fost rememorată la aceeași dată în anul curent cu prilejul unei recepții ce a avut loc la reședința mitropolitană din Timișoara, prezenți fiind, pe lîngă Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul, ostenitori de la Centrul eparhial și cei de la catedrala mitropolitană, membrii ai Adunării Eparhiale, preoți din oraș.

Întîistătătorul eparhiei a rostit un cuvînt omagial, apreciind importanța momentului cît și activitatea bogată a noului arhieru, contribuția sa la desfășurarea vieții religioase în eparhie, la promovarea ecumenismului și a bunei înțelegeri între culte, la toate înfăptuirile din cuprinsul Mitropoliei Banatului.

Răspunzînd, Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul a ținut să-și reafirme și cu acest prilej întreaga recunoștință și grațitudine față de Sfințul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, față de On. Departament al Cultelor și Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru încrederea acordată și a arătat că în răstimpul de un an ce s-a scurs a depus toate strădaniile spre a-și împlini cu folos sarcinile care îi revin.

A urmat o agapă la care au participat toți cei prezenți, Prea Sfințitul Timotei întreținîndu-se cu fiecare și mulțumind pentru felicitări.

PENTRU ÎNLĂTURAREA URMĂRILOR SEISMULUI DIN 4 MARTIE 1977

La începutul acestui an s-a produs un fapt care a lăsat urme adînci în inima fiecărui român și pe trupul scump al patriei. Seismul din 4 martie a adus pe lîngă pierderile de vieți omenești mari pagube materiale, oameni fără adăpost, orfani...

Indată după aceea mobilizați de exemplul personal al Conducătorului iubit al patriei, cetățenii capitalei ca și cei din celelalte localități sinistrate, au început acea „zi lungă” a efortului colectiv în care au fost cuprinși toți cetățenii. La această mobilizare generală de oameni și mijloace materiale a participat, așa cum a făcut-o în tot cursul istoriei, și Biserica Ortodoxă Română.

Sfintul Sinod întrunit în şedinţă plenară a hotărît măsurile ce se impuneau comunicate clerului şi credincioşilor prin pastorală din 10 martie a.c. În Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului aceste măsuri au fost dezbătute în Permanenţa Cosiliului Eparhial din 14 martie a.c. la care au participat toţi conducătorii oficiilor protopopeşti şi care a adoptat o serie de hotărâri menite, la nivelul eparhiei, să contribuie cât mai concret la ajutorarea celor sinistraţi şi la refacerea grabnică a ţării.

Astfel pastorală Sfintului Sinod a fost difuzată de urgenţă tuturor parohiilor şi aşezămintelor mănăstireşti cu îndrumarea de a fi citită la sfânta liturghie în prima duminică după primire. La conferinţele din luna martie, preoţii au fost orientaţi asupra modului de solidarizare a credincioşilor în acţiunea de înlăturare a efectelor cutremurului. Prin predici şi discuţii, preoţii au îndemnat pe credincioşi să contribuie cu depuneri de sume în contul special constituit, numit „Contul 1977 — ajutoare, sinistraţi, cutremur”.

Cu deosebire, în aceste momente, preoţii au păstrat o strînsă legătură de colaborare cu autorităţile locale în vederea mobilizării credincioşilor la activităţile obşteşti.

Privitor la „Contul 1977 — ajutoare, sinistraţi, cutremur”, trebuie menţionat modul în care, alături de întregul popor, slujitorii bisericeşti şi-au oferit obolul lor, contribuind cu sume ce se ridică în întreaga eparhie la aproximativ două milioane lei. Informaţiile primite din toate parohiile eparhiei au demonstrat sentimentele profund patriotice de care sînt animaţi credincioşii şi clerul eparhiei, încrederea cu care au urmat şi urmează cele stabilite de conducerea statului, hotărîrea nestrămutată de a contribui la înlăturarea cât mai grabnică a urmărilor seismului.

Au trecut luni încheiate de la cutremur. Privind înapoi, înregistrăm — datorită efortului titanic depus de poporul român pe frontul salvării şi a reconstrucţiei — sentimentul comprimării timpului, al faptului că seismul este de acum mult îndepărtat. „Virtutea locuieşte pe stînci greu de urcat” spunea cineva, nebănuind că după veacuri, aici, pe gura de rai a Carpaţilor şi a Dunării un întreg popor a escaladat cu abnegaţie şi curaj înălţimile ameţitoare ale acestei supreme dimensiuni umane.

HRAMUL CATEDRALEI MITROPOLITANE

Întîmpinat cu aceeaşi bucurie ca de fiecare dată, şi în anul acesta hramul catedralei mitropolitane din Timişoara, oraşul de reşedinţă al Mitropoliei Banatului, a avut loc în impunătorul lăcaş de închinare în ziua patronilor săi, *Sfinţii Trei Ierarhi* (30 ianuarie).

Sărbătoarea a început cu slujba sfintei liturghii arhieresti oficiată de Prea Sfinţitul Episcop-Vicar dr. Timotei Lugojanul înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi. Cuvîntul de învăţătură a fost împărtăşit credincioşilor prezenţi în această zi de mare praznic de către Prea Sfinţia Sa care, în legătură cu cea de-a 30-a aniversare de la ţirnosire şi privind

reflectarea dogmei treimice în sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi, în însăși unitatea poporului român din cele trei mari provincii istorice adunate în același stat prin hotărîrea mării adunări din 1 decembrie 1918 ținută la Alba Iulia.

După împărtășirea credincioșilor care s-au pregătit din bună vreme pentru aceasta și după rugăciunea amvonului a urmat sfințirea prinoselor potrivit rînduiei îndătinate.

Slujba s-a încheiat cu împărțirea anafurei de către Prea Sfinția Sa.

SERBAREA PATRONILOR SEMINARULUI TEOLOGIC DIN CARANSEBES

Ziua de 30 ianuarie închinată sfinților Trei Ierarhi, este totodată și zi de ales praznic pentru școlile noastre teologice puse sub purtarea lor de sfințitoare grijă.

La Școala de cîntăreți și Seminarul teologic din Caransebeș sărbătorirea celor trei patroni a început cu slujba sfintei liturghii oficiată de un sobor de preoți avînd în frunte pe delegatul Înalt Prea Sfinției Sale, P.On. Părinte Constantin Comșulea, consilier eparhial. Predica zilei a fost rostită de P.C. Părinte Eugen Iancu, spiritualul școlii, care a legat de parabola vameșului și feriseului ideea de smerenie ca o constantă a vieții Sfinților Trei Ierarhi, exemplu peste veacuri pentru toți cei ce se străduiesc a se desăvîrși sub oblăduirea lor. Răspunsurile liturgice au fost date de corul elevilor. Încheindu-se sfînta liturghie a fost oficiat un paras-tas pentru foștii profesori trecuți la cele veșnice.

În după amiaza zilei a avut loc un program festiv organizat de profesorii și elevii școlii care a început cu o expunere intitulată „Sfinții Trei Ierarhi, îndrumători ai vieții duhovnicești”, susținută de spiritualul școlii. A urmat un program de cîntece interpretate de corul școlii dirijat de P.On. Părinte Ioan Teodorovici. Au fost apoi recitate versuri de elevii Ștefan Gheorghe și Ionel Uscat. La sfîrșit, P.On. Părinte consilier Constantin Comșulea a transmis profesorilor, elevilor și tuturor ostenitorilor școlii binecuvîntările arhieresti ale Întîistătătorul eparhiei, indemnînd pe cei ce se pregătesc a deveni slujitori ai altarelor să urmeze pilda Sfinților Trei Ierarhi străduindu-se a fi teologi integri, dornici de cunoaștere, sirguincioși către vrednicii alese și pe măsura exemplului dat de viața și activitatea Sfinților patroni ai școlii.

Serbarea s-a bucurat de o numeroasă asistență alcătuită din preoți de la parohiile din oraș, părinți ai elevilor, credincioși caransebeșeni și din împrejurimi, angajați ai seminarului.

A fost de față reprezentanți ai organelor locale.

NOI SLUJITORI AI ALTARELOR

Permanentă grijă a conducerii eparhiale ca parohiile vacante să-și dobîndească păstorii sufletești legiuți, i-au răspuns în primul semestru al anului, un număr de patru teologi.

Din încredințarea Întîistătătorului eparhiei, ei au primit Sfînta Taină a hirotoniei prin punerea miinilor Prea Sfințitului Episcop-Vicar dr. Timotei Lugojanul.

Titus Mușiu, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș, a fost hirotonit diacon în ziua de 26 decembrie 1976, iar preot în 21 ianuarie 1977 pentru parohia Folea, protopopiatul Deta.

Dan Pavel Papic, absolvent al Institutului Teologic Universitar din Sibiu, a fost hirotonit diacon în ziua de 25 martie 1977, iar preot în 26 martie 1977 pe seama parohiei Vrani, protopopiatul Oravița.

Victor Vodă, licențiat al Institutului Teologic universitar din Sibiu a fost hirotonit diacon în ziua de 11 aprilie 1977, pentru nevoile Seminarului teologic din Caransebeș.

Gheorghe Munteanu, licențiat al Institutului Teologic universitar din Sibiu, a fost hirotonit diacon în ziua de 23 aprilie a.c. iar preot în 24 aprilie a.c. pe seama parohiei Mănăștiur, protopopiatul Lugoj.

Noii hirotoniți, după efectuarea legiuitei practici la Catedrala mitropolitană din Timișoara, au fost prezentați Consiliului Eparhial unde au primit, din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și a membrilor Consiliului prețioase sfaturi și îndrumări.

RĂSPĂLĂTIREA UNOR STRĂDANII

Marile praznice constituie nu numai momente de înălțare sufletească și duhovnicească bucurie ci, mai întotdeauna, ele sînt ocaziile de relevare a unor activități deosebite în ogorul Domnului, de recunoaștere a unor merite și de punere a lor în valoare, în mijlocul obștei, prin acordarea de distincții.

La sfîrșitul anului trecut și începutul celui prezent, urmare a hotărîrii Sinodului mitropolitan au fost hirotesii în diferite trepte mai mulți preoți din cuprinsul Arhiepiscopiei. Astfel, cu prilejul îndătinății descinderi a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, la Caransebeș în 26 decembrie 1976, a doua zi de Crăciun, oficiînd aici o sfîntă liturghie arhierească, a fost hirotesit întru *iconom stavrofor* preotul *Petru Iana* de la parohia Găvojdia, protopopiatul Lugoj și preotul *Ioan Sișu* de la parohia Mănăștiur, același protopopiat. În aceeași zi, aflîndu-se la protopopiatul Reșița, din încredințarea Chiriarhului, Prea Sfințitul Episcop-Vicar dr. Timotei Lugojanul a hirotesit întru *sachelar* pe preotul *Dionisie Nicolae* de la parohia Valeadeni, protopopiatul Reșița.

În cea dintîi zi a anului curent, slujind sfînta liturghie arhierească în catedrala mitropolitană din Timișoara, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a hirotesit întru *iconom stavrofor* pe preotul *Dimitrie Băloni* consilier administrativ-bisericesc la Centrul eparhial și întru *iconom* pe preotul *Petru Turlici* de la parohia Șipet, protopopiatul Deta.

Potrivit obiceiului, a doua zi a anului l-a găsit pe Întîistătătorul eparhiei în municipiul Lugoj, unde a oficiat sfînta liturghie arhierească hirotesind întru *iconom* pe preotul *Ioan Bublea* de la parohia Gruni, proto-

popiatul Lugoj și întru *sachelar* pe preoții *Ioan Bucur* de la parohia Luncani, *Ioan Căprariu* de la parohia Honorigi, *Ioan Viscu* de la parohia Coșava, toate în protopopiatul Lugoj.

Praznicul Sfintei Învieri a Domnului din acest an a prilejuit hirotesia a încă doi preoți merituosi. Astfel, din încredințarea Chiriarhului, Prea Sfințitul Episcop Vicar dr. Timotei Lugojanul, în prima zi de Paști, slujind sfânta liturghie în biserica parohiei Timișoara IV, a hirotosit întru *iconom stavrofor* pe preotul *Alexandru Nicolici*, parohul locului. În ziua de 17 aprilie a.c. Prea Sfinția Sa a mai hirotosit și pe preotul *Ioan Țigriș*, conducătorul oficiului protopopesesc Lugoj.

În ziua de 22 mai 1977, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a hirotosit întru *sachelar* pe preotul *Ioan Roșu*, parohul filiei Valea Lungă, aparținătoare de parohia Hezeriș, protopopiatul Lugoj.

Noii hirotesiți au depus o deosebită activitate atât pastoral-liturgică sau gospodărească, cât și social-obștească evidențiindu-se prin realizările lor pilduitoare pentru confrăți și stimulatoare pentru propria activitate viitoare, apreciați și stimați de enoriașii lor și de conducerea eparhială deopotrivă.

BINECUVÎNTAREA UNOR LUCRĂRI

Credincioșii filiei *Valea Lungă*, aparținătoare de parohia Hezeriș, protopopiatul Lugoj și preotul lor *Ioan Roșu* au realizat în cursul acestui an lucrări de renovare a picturii, de zugrăveli interioare și exterioare și recondiționarea mobilierului.

Strădanile lor au fost încununate în ziua de 22 mai a.c. prin descinderea în parohie a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, însoțit de P.On. Părinte Dimitrie Băloni, consilier eparhial.

Întâistătorul eparhiei a fost așteptat la sosire de credincioșii locului, preotul paroh și P.On. Părinte *Ioan Țigriș*, conducătorul oficiului protopopesesc Lugoj, care a rostit cuvântul de bun sosit.

După ce s-a săvârșit binecuvântarea lucrărilor potrivit rânduiei îndătinată a urmat sfânta liturghie arhierască în cadrul căreia P.C. Părinte *Ioan Roșu* a fost hirotosit întru *sachelar*.

La vremea predicii Înalt Prea Sfinția Sa a rostit un cuvânt de învățătură în legătură cu pericopa evanghelică a zilei și Duminica 7-a după Paști (a Sf. Părinți de la Sinodul I Ecumenic).

Sfârșindu-se sfânta slujbă parohul a prezentat obișnuitul raport de activitate, bucurându-se de cuvântul de apreciere al Înalt Prea Sfinției Sale.

A urmat o agapă la care au participat înalții oaspeți, membrii ai corporației parohiale, credincioși.

VIZITE ALE UNOR DISTINȘI OASPEȚI

În 9 și 10 martie a.c. Seminarul teologic din Caransebeș a fost cercetat de unul dintre ierarhii ce-l patronează, Prea Sfințitul Episcop Vasile

al Oradiei, împreună cu Prea Sfințitul Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului Timotei Lugojanul.

Prea Sfințitul Episcop Vasile s-a interesat de bunul mers al școlii, de situația la învățătură a elevilor aparținători eparhiei orădene și de buna purtare. Cu acest prilej, Prea Sfinția Sa s-a întreținut îndeaproape cu profesorii, ostenitorii și elevii seminariști. Totodată a ținut și două conferințe; în 9 martie despre „Ispită”, tilcuind priceperea întreitei ispitiri a Mintuitorului; cea de-a doua, în 10 ale aceleiași luni, consacrată luptei pentru independență a poporului român.

De fiecare dată, conferințele au fost precedate de o prezentare făcută de P. C. Diacon prof. Dorin Jacotă, directorul Seminarului și încheiate de un cuvânt de mulțumire rostit, în numele Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, de către Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul.

În drumul de întoarcere spre orașul de reședință, Prea Sfinția Sa, condus de Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei, a vizitat Tipografia arhidiecezană și Atelierul de luminări din Timișoara, unde s-a interesat de lucrările ce se execută, noile dotări cu utilaje, apariții editoriale, etc. primind explicațiile de îngrijire.

*

În cadrul împlinirii programului de vizitare a parohiilor Eminența Sa Albert Klein, episcopul evanghelic C. A. din Sibiu, însoțit de consilierul Hans Gerald Binder și protopopul Sebeșului Wilhelm Wagner a făcut un popas la Timișoara (7 martie). Cu acest prilej Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul au oferit o masă în cinstea înaltului oaspete și însoțitorilor săi.

Au fost de față reprezentanți ai organelor locale și ai Departamentului Cultelor. De asemenea a luat parte protopopul evanghelic Paul Mathos-Timișoara. Dintre ceilalți invitați amintim angajații cu munci de răspundere de la Centrul eparhial și membrii ai Consiliului Eparhial.

În cuvântul rostit de Înalt Prea Sfinția Sa cu acest prilej și apoi în cel al Eminenței Sale Episcopului dr. Albert Klein au fost subliniate raporturile frățești ce există între cultele religioase din țara noastră, dezvoltate în cadrul ecumenismului practic, local, bunele relații statornicite între toate naționalitățile conlocuitoare datorate condițiilor noi de viață din țara noastră. A fost subliniat modul în care se nădăjduiește a le cultiva mereu ca o contribuție la însăși cauza unității poporului nostru.

La plecare, oaspeților le-au fost oferite daruri în semn de prețuire și dragoste creștină.

*

În ziua de 19 martie a.c. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a primit pe Monseniorul Octavian Bârlea, din S.U.A. aflat în țara noastră ca invitat al Asociației „România”.

În cadrul discuțiilor purtate s-au relevat legăturile dintotdeauna dintre românii din patria mamă și cei de peste hotare.

Au fost vizitate mai multe biserici din Timișoara, protopopiatul ortodox român, ca și colecția de artă religioasă veche din incinta catedralei mitropolitane.

În cinstea oaspetelui, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oferit o masă la care au participat, pe lângă Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul și alți ostenitori cu munci de răspundere de la Centrul eparhial.

În după amiaza zilei, distinsul prelat însoțit de Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei a vizitat bisericile și monumentele istorice din Lugoj, apoi Seminarul teologic din Caransebeș unde au asistat și la un scurt program artistic dat de elevi. Oaspetele și-a urmat apoi călătoria prin țară, îndreptându-se spre Băile Herculane unde a înopțat, aci fiind primit de P. On. Părinte Ieremia B. Ghita, parohul locului și membru al Consiliului Eparhial.

*

O altă vizită a fost aceea pe care a făcut-o Întâistătătorului Mitropoliei Banatului în ziua de 12 aprilie a.c. Excelența Sa Jakab Antal, episcop auxiliar romano-catolic de Alba Iulia. Oaspetele a fost însoțit de protopopul romano-catolic din Timișoara P. O. Părinte Konrad Kernweis. El a transmis Înalț Prea Sfinției Sale mesajul dragostei în Domnul din partea Excelenței Sale Episcopul Marton Anton. La convorbirile ce s-au desfășurat într-o atmosferă caldă, frățească, au fost de față Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul și P. On. Părinte Ioan Popeti, secretar eparhial.

În toate aceste prilejuri Înalț Prea Sfinția Sa a oferit oaspeților la plecare daruri simbolizând prețuirea ce le-o poartă.

ȘEDINȚA DE CONSILIUL EPARHIAL LA REȘIȚA

În scopul cunoașterii de către Consiliul Eparhial a activității concrete ce se desfășoară la parohii și a îndrumării ei corespunzătoare, s-a stabilit întrunirea lui nu doar în orașul de reședință, ci și în localitățile cele mai importante. O astfel de ședință a avut loc în ziua de 28 februarie a.c. la Reșița, orașul principal al județului Caraș-Severin. Au participat pe lângă membrii Consiliului Eparhial de asemenea preoți din municipiul Reșița, reprezentanți ai consiliilor parohiale locale și deputați în Adunarea Eparhială ai circumscripției electorale Reșița.

Cuvîntul de deschidere al Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae a precizat rostul acestei ședințe în orașul principal al județului Caraș-Severin, importanța pe care conducerea eparhiei o acordă obștei credincioșilor de aci.

A urmat prezentarea, de către P. On. Părinte Vasile Petrica, protopopul locului, a unui amplu referat asupra activității bisericești din Reșița, cu relevarea atît a realizărilor cît și a nevoilor ce se cer împlinite în viitor.

Discuțiile pe marginea lui au dezbătut amănunțit variatele laturi ale activității bisericești, insistând asupra aspectelor mai deosebite și aducând noi elemente. O contribuție aparte au adus reprezentanții organelor parohiale ca și preoții din municipiu.

Sintetizând punctele de vedere expuse, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a apreciat realizările obținute și a făcut recomandări pentru augmentarea lor în toate domeniile. Cu osebire a insistat asupra conlucrării dintre preoți și organele parohiale, îndatorirea acestora de a cunoaște amănunțit nevoile și exigențele credincioșilor spre a li se putea da rezolvarea optimă.

În partea a doua a ședinței, Consiliul Eparhial a soluționat probleme curente legate de activitatea bisericească în cuprinsul Arhiepiscopiei.

În sfârșit participanții au fost invitați la o agapă oferită de conducătorul oficiului protopopesec din Reșița.

Ședința Consiliului Eparhial ținută la Reșița s-a dovedit utilă și fructuoasă. În același timp ea a dovedit grija pe care conducerea eparhiei o are pentru toate parohiile, dorința ca ele să participe activ la viața Bisericii, să cunoască nevoile ei și să-și aducă contribuția la continua-i prosperare.

CONFERINȚE PREOTEȘTI

Prima conferință de orientare a clerului din Patriarhia Ortodoxă Română ce s-a ținut în anul acesta, a avut ca temă „Clerici ortodocși — citori de limbă și cultură românească”. Ea s-a ținut în cursul lunii martie, după ce a fost amănunțit pregătită într-o ședință a Permanenței Consiliului Eparhial. Delegați chiriarhali s-au deplasat la sediile oficiilor protopopești pentru a supraveghea modul de organizare.

Preoții din protopopiatul Caransebeș au fost cinstiți cu prezența Întâistătătorului eparhiei, iar participanții conferinței de la protopopiatul Timișoara au beneficiat de asistența Prea Sfințitului Episcop-Vicar Timotei Lugoianul și a P. C. Părinte prof. dr. Mircea Păcurariu de la Institutul teologic din Sibiu.

La protopopiatele Timișoara și Caransebeș, conferințele au fost precedate de un Te Deum, iar la celelalte patru s-a săvârșit sfânta liturghie a darurilor înainte sfințite, răspunsurile fiind date în comun de toți preoții.

Tema stabilită de Sfântul Sinod a fost prelucrată de toți preoții eparhiei, cel mai bun referat citindu-se în plen. Discuțiile ce au urmat au fost deosebit de însuflețite și au adus folositoare completări. În concluziile lor, conducătorii conferințelor și delegații chiriarhali au evidențiat contribuția Bisericii Ortodoxe Române prin slujitorii ei, la dezvoltarea limbii, literaturii române, la păstrarea conștiinței de neam, la formarea culturii poporului și la îmbogățirea patrimoniului cultural național. A fost subliniată datoria preoților și credincioșilor de a promova mereu unitatea, progresele și înflorirea patriei. Apoi, ținute în prima parte a lunii mai, conferințele administrative au avut ca temă „Pregătirea pentru primirea

Sfintelor Taine. Îndatoririle preotului" și în acest caz referatele, discuțiile și concluziile delegaților chiriarhali au subliniat obligația preoților de a oficia Sfintele Taine potrivit rânduierii și în funcție de necesități, pregătirea preotului pentru primirea Sfintelor Taine prin viață curată, post, rugăciune și corectitudine în familie și societate, pregătirea credincioșilor prin predici, sfaturi, cateheze, prin pastorație individuală și colectivă, etc. A fost reliefat de asemenea folosul ce-l au credincioșii din primirea Sfintelor Taine, rolul religios, educativ-moral și social-obștesc al acestora.

În continuare au fost dezbătute probleme de interes practic, s-a analizat activitatea preoților pe latură pastoral-misionară, liturgică, administrativ-bisericească, culturală și gospodărească. La sfârșit s-au dat unele îndrumări și s-au transmis comunicări și ordine ale forurilor superioare.

Înainte de a se despărți, participanții la conferințe au luat parte la agapa comună oferită de conducerea protopopiatelor.

INTRUNIRI ALE CERCULUI DE STUDII

Înființat anul trecut, Cercul de studii de la Centrul eparhial al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului s-a reunit în ziua de 25 ianuarie 1977 sub președinția Prea Sfințitului Episcop-Vicar dr. Timotei Lugojanul care, din încredințarea Întistătătorului eparhiei, a salutat pe cei prezenți după care a anunțat tema zilei: „Pregătirile pentru Sfintul și Marele Sinod Panortodox”.

În legătură cu aceasta a prezentat un referat P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ. Vorbitorul a făcut o succintă trecere în revistă a străduințelor Ortodoxiei pentru unitatea creștină și pentru consolidarea adevărilor de credință încă din perioada primară a creștinismului și pînă în zilele noastre, evaluindu-le și menținînd varietatea lor. A relevat apoi etapele pregătitoare în vederea convocării Sfintului și Marelui Sinod Panortodox, problemele ce se vor include pe ordinea de zi, tematica acestora, insistînd asupra celei dinții Conferințe presinodale ce a avut loc între 21—28 noiembrie 1976 la Chambésy — Elveția.

Discuțiile ce au urmat au marcat importanța problemei și au dezbătut diversele ei aspecte.

Ședința s-a încheiat cu precizările lămuritoare ale Prea Sfinției Sale care a adus și unele completări pe marginea referatului prezentat și a discuțiilor.

O altă întrunire a Cercului de studii s-a ținut în ziua de 18 februarie a.c. la reședința mitropolitană, participanții beneficiind de prezența Întistătătorului eparhiei și a Episcopului Vicar. De data aceasta referatul P. On. Părinte Dimitrie Băloni, consilier eparhial a abordat problema „locului și rolului femeii în Biserică”.

Date fiind actualitatea temei, reacțiile în diferitele Biserici și confesiuni creștine, referentul a prezentat poziția Bisericii Ortodoxe Române. Discuțiile ce au urmat au reevaluat opiniile adoptate, insistînd asupra

tendințelor actuale ale unor Biserici din Occident unde s-a realizat sporadic și se intenționează și în continuare să se generalizeze hirotonirea femeilor, dându-li-se posibilitatea de a fi nemijlocite slujitoare ale altarului.

În cuvîntul său, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a vorbit celor prezenți despre atitudinea dintotdeauna a Bisericii Ortodoxe în această privință, largă participare și audiență pe care femeia ortodoxă o are la viața Bisericii, ca și limitele canonice ale acestei participări.

A fost evidențiat faptul că această problemă a fost evocată în cadrul ultimei sesiuni a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, că cele stabilite au luat în considerare tocmai importanța rolului femeii la viața obștei creștine, acestea demonstrînd că femeia creștină ortodoxă a fost și este membru activ al comunităților noastre.

Cercul de studii s-a întrunit din nou la 23 aprilie a.c. referent fiind P. On. Părinte Ioan Popeti, secretar eparhial. Dezvoltînd tema „Revizuirea prescripțiilor canonice cu privire la post, conform exigențelor epocii noastre”, el a făcut întîi, o scurtă privire generală asupra postului, felul și durata lui. Apoi s-a referit la evoluția înțelesului și aplicării postului în decursul timpului, la hotărîrile Comisiei interortodoxe pregătitoare a proiectatului, Sfînt și Mare Sinod al Ortodoxiei.

În cadrul discuțiilor s-a apreciat referatul cît și importanța problemei pentru viața creștină, adăugînd unele considerente desprinse din publicațiile bisericești care s-au ocupat de această temă sub diverse aspecte : medical, psihologic, religios, social, etc.

La sfîrșit Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul a sintetizat cele tratate punîndu-le în lumina preocupărilor teologice actuale și de perspectivă.

REÎNFIINȚAREA PROTOPOPIATULUI FĂGET

În configurația administrativă a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului s-a înscris cu data de 1 iulie a.c., protopopiatul Făget, cu sediul în localitatea Făget — în marginea de răsărit a județului Timiș.

Prin ultima arondare ce s-a efectuat la 1 martie 1968, fostul protopopiat Făget s-a contopit cu cel al Lugoșului. Observîndu-se însă oarecare greutate în administrarea protopopiatului Lugoș, datorită întinderii sale precum și distanțele mari dintre parohiile marginale și sediul protopopiatului ; ceea ce a făcut ca și îndrumarea preoților și credincioșilor să fie tot mai dificilă de realizat. Pe de altă parte, mutațiile care au avut loc în parohii în ultimii ani și schimbul structurii parohiilor, situație aparte ce o prezintă zona Făgetului și necesitatea îmbunătățirii activității pastorale a preoților, s-a procedat la reînființarea protopopiatului Făget.

Așa se face că, după consultări prealabile în cadrul ședințelor de Consiliu Eparhial, acesta a hotărît reînființarea protopopiatului Făget, obținînd și aprobările forurilor în drept.

Vechi centru bisericesc, ce se află în perspectiva declarării și ca centru

urban, Făgetul oferă cele mai corespunzătoare condiții pentru un sediu de protopopiat — așa cum, de altfel, s-a și dovedit în cursul istoriei sale, atestat ca atare din secolul XVIII.

Cu funcția de conducător al oficiului protopopesec a fost încredințat P. C. Părinte Doru Milosteanu, iar cele legate de instalarea, amenajarea, dotarea și toate cele necesare pentru o cât mai optimă funcționalitate a reînființatului protopopiat, au fost realizate prin grija Centrului eparhial.

DECESE

În ziua de 12 ianuarie 1977 a trecut la cele veșnice, după o îndelungată suferință, *protopopul iconom stavrofor dr. Gheorghe Cotoșman*.

Născut la 6 octombrie 1904 dintr-o familie de țărani, Petru și Florica din Sinnicolaul Mare, jud. Timiș, a urmat în comuna natală cursurile școlii primare, după care a fost trimis de părinți să urmeze cursurile școlii normale din Arad. Răspunzând chemării lăuntrice de a deveni slujitor al altarului Bisericii străbune, se înscrie la fosta Academie teologică din Arad unde personalitatea unor distinși profesori va influența deosebit activitatea sa viitoare. Rezultatele excepționale dobândite în timpul studenției au făcut să fie reținut, timp de trei ani, ca secretar al acestei instituții de învățămînt teologic.

Începînd cu anul 1927, timp de un deceniu a desfășurat o fructuoasă activitate pastorală la parohiile Jimbolia, unde a temeluît biserica și casa parohială și apoi la București, peste tot fiind mult apreciat și prețuit de enoriașii săi. A folosit acest răstimp și pentru desăvîrșirea pregătirii teologice încununînd-o cu dobîndirea titlului de doctor în Teologie la Facultatea de Teologie din București.

Ca o prețuire a calităților sale, în anul 1957 a fost numit profesor titular la Academia teologică din Caransebeș unde, timp de alți zece ani, a contribuit la formarea multor generații de preoți.

După reînființarea Mitropoliei Banatului, a fost chemat să ocupe postul de consilier, iar din anul 1950 pînă în 1968, cînd s-a retras la pensie, pe aceea de vicar administrativ.

Munca depusă pe tărîm bisericesc i-a fost răsplătită prin acordarea celor mai înalte distincții bisericești pentru preoții de mir.

Protopopul dr. Gheorghe Cotoșman a făcut parte din șirul acelor slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române care și-au legat numele de realizarea visului înaintașilor privind crearea scaunului episcopal la Timișoara și înființarea Mitropoliei Banatului. Cercetării și punerii în lumină a trecutului bisericesc bănățean i-a consacrat o mare parte din eforturile sale publicînd numeroase studii.

A fost catafalcat în biserica parohiei Timișoara — Mehala unde în 14 ianuarie a.c. s-a oficiat sfînta liturghie, fiind apoi prohodit de un sobor de preoți și diaconi. Panegiricul a fost rostit de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ eparhial. Apoi corpul neînsuflețit a fost depus în cripta familială din cimitirul parohiei Timișoara I.

Aflat departe de orașul de reședință în acele momente, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a trimis îndureratei familii o telegramă, exprimând compasiunea și sincerul regret pentru pierderea suferită.

*

La 2 martie a.c., după o grea suferință, a trecut la cele veșnice, în vîrstă de 62 ani preotul *Iosif Braicher* de la parohia *Livezile, protopopiatul Deta*.

Defunctul s-a născut în 29 noiembrie 1914 în localitatea Ciudanovița, județul Caraș-Severin, din părinții Moise și Iuliana. Școala primară a făcut-o în satul natal, studiile secundare la liceul din Oravița, iar între 1932—1936 a urmat Facultatea de teologie din Cernăuți.

A fost hirotonit preot în anul 1939 pentru parohia Maidan, protopopiatul Oravița. De la această dată și pînă în ziua decesului a păstorit credincioșii parohiilor Iam și Ciudanovița din protopopiatul Oravița și Livezile din protopopiatul Deta.

Peste tot unde a îndeplinit misiunea de preot Iosif Braicher s-a străduit a-și împlini datoria ca „o slugă bună și credincioasă” a lui Dumnezeu, dovedind atașamentul față de Biserică și așezămintele ei; dragoste pentru cei încredințați spre păstorie.

Pentru activitatea sa deosebită în ogrorul Domnului a fost distins de conducerea eparhială.

Înmormîntarea s-a făcut la data de 5 martie în cimitirul parohial din Livezile, fiind prohodit de confrății preoți în frunte cu protopopul Florin George din Deta, care împreună cu Petru Turlici din Sipet și Gheorghe Pleavă din Comoriște, foști colegi de școală, i-au evocat memoria.

A fost condus pe ultimul drum de soția-i îndoliată, bătrîna mamă, rudeni, prieteni și bunii săi enoriași.

*

Preotul pensionar Nicolae Bot din Lugoj a decedat în ziua 6 martie a.c.

S-a născut la 15 mai 1911 în localitatea Șanovița din părinți țărani. Școala primară a făcut-o în satul natal, liceul în Lugoj iar apoi Academia teologică, absolvind-o în anul 1935. În același an a fost hirotonit preot.

A funcționat în parohiile Singeorge — Deta (1935—1942); Vărădia — Caraș-Severin (1942—1950); Bichigi — Lugoj (1950—1958) și Jabăr — Lugoj (1958—1972).

A fost catafalcat în biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj unde a fost prohodit de un sobor alcătuit din preoții: Liviu Liuba, Ioan Crișan și Constantin Ofițerescu, avînd în frunte pe protopopul locului Ioan Țigriș, care a rostit și panegiricul, aducînd un cuvînt de mîngîiere familiei îndoliate.

*

În ziua de 11 martie a.c. a încetat din viață protopopul pensionar *iconom stavrofor dr. Aurel Mihăescu domiciliat în Lugoj*.

S-a născut în aceeași localitate la 20 august 1883 din familie preoțească și a încheiat cea de-a patra generație de preoți. Școala primară și liceul le-a făcut în Lugoj, iar licența și doctoratul în Teologie le-a obținut la Facultatea de teologie din Cernăuți.

În anul 1909 a fost hirotonit diacon pe sema catedralei din Caransebeș, iar din 1913 a devenit preot în parohia Lugoj.

Din anul 1927 și pînă în 1949 a deținut funcția de protopop al Lugojului, continuînd cu dăruire lucrarea înaintașului său dr. Gheorghe Popovici. În anul 1963 i-a fost acordată distincția de *iconom stavrofor*.

Din activitatea deosebită ce a depus-o în conducerea protopopiatului se evidențiază lucrarea de restaurare a bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. În această biserică a fost catafalcat și prohodit de un sobor de preoți conduși de P. On. Părinte Dimitrie Băloni, consilier eparhial, de față fiind Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul care a rostit și cuvîntul panegiric. La cimitir au mai evocat memoria celui dispărut P. On. Părinte Nicolae Sintescu și P. On. Părinte Ioan Țigriș conducătorul oficiului protopopes.

*

După o scurtă dar grea suferință, în ziua de 25 martie a.c. a încetat din viață *avocatul dr. Gheorghe Oprea*, reputat jurist, membru al Adunării și Consiliului Eparhial și reprezentant al eparhiei în Adunarea Națională Bisericească.

Născut la 24 martie 1906 în comuna Bandu de Cimpie, județul Mureș, după terminarea școlii primare urmează cursurile liceului militar din Tg. Mureș și ale liceului „Constantin Diaconovici Loga” din Timișoara. Se înscrie apoi la Facultatea de drept din Cluj-Napoca unde a obținut doctoratul în anul 1929.

A devenit apoi avocat și membru în colegiul avocaților Timișoarei pînă la pensionare.

Pe tărîm bisericesc a depus strădanii și interes deosebit pentru mai binele și propășirea eparhiei bănățene, atît în calitățile ce le-a avut, cît și ca enoriaș al parohiei Timișoara I.

A fost înhumat în cimitirul parohiei Timișoara III, prohodirea fiind săvîrșită de un sobor de preoți și diaconi avînd în frunte pe P. On. Părinte Ilie Maier — vicar administrativ eparhial.

Aflat în acele momente departe de orașul de reședință, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a fost reprezentat la înmormîntare de Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul care a rostit panegiricul îndătinat. În cuvîntul Său Prea Sfinția Sa a elogiât calitățile și fapăturile celui decedat — condus pe ultimul său drum de cei dragi, înconjurat și postum de stima, dragostea și omagiul celor ce l-au apreciat și cunoscut.

Îndureratei familii i-au fost exprimate din partea conducerii eparhiale și a Înalt Prea Sfinției Sale, cuvinte de condoleanțe.

•

La 1 aprilie a.c. ne-a părăsit pentru totdeauna *profesorul universitar dr. Nicolae Apostolescu*, deputat eparhial în circumscripția Timișoara și reprezentant al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului în Adunarea Națională Bisericească.

S-a născut la 2 februarie 1904 în Onești, județul Olt. A urmat liceul și Facultatea de filologie-filozofie în București. După obținerea doctoratului în psihologie a fost numit profesor la Școala normală din Oradea, iar din 1940 la cea din Timișoara.

În anul 1956 a devenit primul decan al Facultății de filologie din Timișoara, apoi prorector. A fost membru corespondent al Academiei de Științe Sociale, participant la numeroase congrese internaționale și întruniri de specialitate.

A făcut parte din Adunarea Eparhială încă de la restaurarea Mitropoliei Banatului, pe care a reprezentat-o cu cinste și devotament în forurile superioare ale Bisericii Ortodoxe Române.

Prohodirea a avut loc în ziua de 3 aprilie a.c. de către un sobor de preoți și diaconi, în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae.

Cuvîntul de omagiere a personalității defunctului a fost rostit de P. On. Părinte Ilie Maier — vicar administrativ eparhial.

•

La 4 aprilie a.c. s-a stins din viață *preotul pensionar Miron Petric cu ultimul domiciliu în Reșița, județul Caraș-Severin*.

S-a născut la 12 august 1897, fiind al treilea din cei 7 copii ai preotului Samson Petric din Susani — Lugoj. După ce termină școala primară în Dumbrava, a continuat liceul la Lugoj și Academia Teologică din Caransebeș.

În anul 1926 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Făget, unde a funcționat pînă în 1931 cînd s-a transferat în satul natal Susani pe ai cărui credincioși i-a păstorit pînă în 1970, anul pensionării sale.

Pentru deosebita activitate desfășurată în cei 44 ani de preoție a fost distins de conducerea superioară bisericească.

A fost catafalcat în capela cimitirului din Lugoj și prohodit de un sobor de preoți condus de P.On. Părinte Ioan Țigriș, protopopul locului care a rostit panegiricul, exprimînd condoleanțe familiei îndoliate.

EPISCOPIA ARADULUI ȘI HUNEDOAREI

„SĂRBĂTOAREA SĂRBĂTORILOR” LA DEVA

Răspunzînd cererii adresate de preoții și consiliile parohiale din municipiul Deva, Prea Sfințitul Episcop Visarion al Aradului și Hunedoarei s-a deplasat în ajunul Învierii Domnului în orașul Deva.

Prea Sfinția Sa a fost însoțit de arhidiaconul Teodor Babuția și diaconul Vasile Vaida de la Centrul eparhial.

Prea Sfinția Sa a oficiat slujba Învierii Domnului în biserica cu hramul „Sfintul Nicolae”, înconjurat fiind de ales sobor de preoți și diaconi.

La intrarea în biserică Prea Sfinția Sa a primit un buchet de garoafe din partea unor credincioși, care i-au urat și tradiționalul bun venit în orașul de pe malul Mureșului.

Slujba a decurs potrivit tipicului obișnuit și atât de cunoscut tuturor ortodocșilor.

La timpul potrivit Prea Sfinția Sa a rostit cuvîntul de învățătură cu ocazia praznicului Învierii Domnului.

După slujbă credincioșii au primit arhieresti binecuvîntări din partea ierarhului, s-au miruit, au luat „Paști” pentru ei și pentru cei ce nu au putut fi de față.

Duminică, de sfintele Paști, Prea Sfinția Sa a fost așteptat de preoți și credincioși la biserica „Bunavestire” din Deva.

La intrare, preotul paroh Valerian Grosu în numele preoților și credincioșilor parohiei, a adresat Prea Sfinției Sale un cuvînt în care a arătat marea bucurie pe care au trăit-o credincioșii din Deva prin venirea în mijlocul lor a ierarhului, mulțumind Prea Sfinției Sale pentru sprijinul material acordat cu prilejul împodobirii bisericii parohiale cu pictură.

Prea Sfinția Sa a mulțumit pentru alesele cuvinte ce i-au fost adresate, după care a început slujba sfintei liturghii arhieresti. Răspunsurile liturgice au fost date de corul parohiei.

Predica zilei a fost rostită de C. Diacon Vasile Vaida în care a arătat bucuria ce a adus-o praznicul Învierii Domnului pentru întreaga făptură.

După otpust, Prea Sfinția Sa cu multă căldură sufletească a vorbit credincioșilor adresîndu-le cuvinte de felicitare și îndemn.

În cinstea Prea Sfințitului Episcop Visarion al Aradului și Hunedoarei preoții de la parohiile municipiului Deva au organizat o agapă în hotelul „Sarmis” din Deva.

Au fost rostite toasturi și au urmat discuții cordiale cu rezultate pozitive.

VIZITĂ DE PREZENTARE

În ziua de 11 aprilie 1977 Prea Sfințitul Episcop Visarion al Aradului și Hunedoarei a fost primit în audiență de prezentare de Domnul Ilie Rădulescu, președintele Consiliului popular județean Hunedoara.

Erau de față Domnul Vichentie Bălan — prim-vicepreședinte al Consiliului popular județean, Domnul Coca Victor, secretar al Comitetului executiv al Consiliului Popular Județean Hunedoara și reprezentantul Departamentului Cultelor.

După ce au fost făcute prezentările protocolare Prea Sfinția Sa a încredințat conducătorii județului Hunedoara și, prin dînșii, întreaga Conducere a statului de loialitatea și devotamentul față de popor și Conducerea sa.

„Vom căuta, spunea Prea Sfinția Sa, ca pe toți credincioșii de la sate și orașe să-i facem să-și însușească în mod structural preocuparea pentru încadrarea în planul de refacere și recuperare a pierderilor pricinuite de cutremurul de la 4 martie a.c. În acest sens contribuim cu tot ce este necesar, secondînd inițiativa luată de Conducerea țării noastre în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu prin înființarea „Contului omeniei” la care și noi am contribuit și vom mai contribui”.

Domnul Președinte al Consiliului popular județean a răspuns Prea Sfinției Sale, apreciînd colaborarea sincer oferită din partea conducerii eparhiale a Episcopiei Aradului și Hunedoarei.

În după amiaza aceleiași zile Prea Sfinția Sa s-a întors la reședința episcopală din Arad.

La ora 18 au fost primiți în reședința episcopală din Arad preoții din împrejurimi în numele cărora a luat cuvîntul P.C. Părinte protopop al Inelui Dan Pavel.

A vorbit apoi Prea Sfinția Sa arătînd că e nevoie de unitate cît mai strînsă pentru a ne putea uni pe calea construirii vieții noi din patria noastră. În cele din urmă Prea Sfinția Sa s-a întreținut părintește cu fiecare participant.

INTRĂRI ÎN CLER

Conducerea Episcopiei Aradului este permanent preocupată de completarea parohiilor vacante, satisfăcîndu-se în acest fel dorințele credincioșilor și cererile candidaților teologi. Astfel în luna martie a.c. prin punerea mîinilor Prea Sfințitului Episcop Visarion al Aradului, au primit Sfînta Taină a Hirotoniei următorii :

Gheorghe Stan, licențiat în teologie, hirotonit diacon în 24 martie, iar preot în 25 martie 1977 pentru parohia Tîrnava de Criș din protopopiatul Brad.

Gheorghe Tiu, licențiat în Teologie, hirotonit diacon în 25 martie, iar preot în 26 martie 1977, pentru parohia Blăjeni din protopopiatul Brad.

Petru Trinc, absolvent al Institutului Teologic Universitar Sibiu, hirotonit diacon în 26 martie, iar preot în 27 martie 1977 pentru parohia Groșeni din protopopiatul Ineu.

Actul hirotoniei s-a săvîrșit în Catedrala episcopală din Arad și în paraclisul episcopal. Credincioșii prezenți au fost profund impresionați de înălțătoarea ceremonie a hirotoniei. După hirotonie a urmat pentru noii preoți îndătinata practică liturgică și administrativă la Catedrala și Centrul eparhial primind și părintești îndrumări din partea Prea Sfințitului Episcop.

În cele din urmă tinerii preoți s-au prezentat la parohiile lor, unde după instalarea făcută de protopopii locului, și-au început nobila misiune pentru care s-au consacrat, de a fi slujitori ai lui Dumnezeu și ai credincioșilor.

ZI FESTIVĂ LA CENTRUL EPARHIAL

În ziua de 31 decembrie 1976, în cadrul unei ședințe festive prezidată de Prea Sfințitul Episcop Visarion, în prezența angajaților Centrului eparhial și a unor membrii din Consiliul Eparhial, Prea Cucernicului preot Emil Roman, consilier bisericesc, i s-a înmînat de către Prea Sfințitul Episcop Visarion, cu ocazia plecării Prea Cucerniciei Sale ca preot paroh la parohia română din Geneva, din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh, Crucea Patriarhală.

În numele Centrului eparhial P.C. Părinte Vasile Bărbuț, vicar administrativ, a rostit un cuvînt de apreciere, de stimă și alese gînduri.

Emoționat de solemnitatea momentului festiv, P.C. Părinte Emil Roman a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh pentru înalta distincție ce i s-a acordat, precum și Prea Sfințitului Episcop Visarion pentru dragostea părintească ce i-a arătat-o în decursul slujirii sale precum și pentru această minunată și emoționantă ședință festivă.

Gînduri bune și alese sentimente de prețuire a exprimat apoi P.C. Părinte Emil Roman și pentru angajații Centrului eparhial în mijlocul cărora și cu sprijinul cărora el și-a desfășurat munca.

În continuare a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Visarion, care felicitînd pe noul distins cu Crucea Patriarhală, l-a îmbrățișat cu căldură și i-a urat sănătate deplină, putere de muncă pentru binele Bisericii, al patriei și pentru mulțumirea conștiinței sale preotești și cetățenești.

Prea Sfințitul Părinte Episcop Visarion a asigurat pe P.C. Părinte Emil Roman de dragostea și prețuirea tuturor. Celui sărbătorit i s-au înmînat daruri.

MUTAȚI LA CELE VEȘNICE

În ziua de 7 decembrie 1976, a trecut la cele veșnice, în vîrstă de 73 de ani, preotul pensionar *Nicolae Stan*, care a păstorit cu vrednicie aproape 40 de ani la parohia Caporal Alexa, județul Arad.

Născut în anul 1902, în comuna Caporal Alexa din părinți plugari, Florea și Ana, după ce urmează cursurile primare în satul natal se înscrie la gimnaziul din Sintana. Urmează apoi Școala Normală din Arad. O vocație supremă însă l-a îndemnat către teologie și astfel s-a înscris la Academia Teologică din Arad. Ca student teolog, înzestrat cu o putere de muncă deosebită și plin de avînt tineresc lucrează un număr de cîțiva ani și în birourile Sfintei Episcopii din Arad.

A fost hirotonit în 1926, pe seama parohiei Caporal Alexa. Ca preot în cei 40 de ani de activitate a fost la înălțimea chemării preoțești, dovădindu-se bun slujitor și înțelept sfătuitor al credincioșilor pentru o viață morală și demnă, slujind lui Dumnezeu și credincioșilor cu o aleasă bunătate și modestie. Era și un iscusit gospodăru, zidind o casă parohială în 1935 cu toate anexele necesare și pictînd biserica parohială în 1960.

În anul 1962 ieșind la pensie s-a stabilit cu familia în comuna Sintana unde a locuit pînă cînd și-a dat obștescul sfîrșit.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 9 decembrie 1976, oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P.C. Protopop Șerb Gheorghe din Arad, ca delegat al Prea Sfințitului Episcop Visarion al Aradului și care a elogiat calitățile deosebite ale regretatului, aducînd omagiul preoției din protopopiat.

*

În luna decembrie 1976 s-a mutat la cele veșnice protopopul *Emilian Căpitan* la împlinirea vîrstei de 85 ani, după o perioadă de muncă în ogorul Domnului de 57 ani.

Născut în Nădlac județul Arad la 17 noiembrie 1891 coborîtor din generații de preoți, adormitul în Domnul și-a început clasele liceale în orașul Bichiș, terminîndu-le în Brașov la liceul „Andrei Șaguna”. După terminarea cursurilor de la Academia Teologică din Arad și a Preparandiei, este numit învățător în comuna Cladova pe Mureș în anul 1914.

În anul 1916 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Cutina transferîndu-se apoi de aci la parohia Păuliș. În acest interval de timp a terminat și Facultatea de Științe Juridice. În anul 1923 este ales preot la Galșa protopopiatul Arad unde păstorește 45 ani. În acest interval de timp îndeplinește și funcția de director al tipografiei diecezane, secretar protopopesco în Șiria și consilier referent la secția economică a Consiliului eparhial Arad.

În iulie 1955 este pensionat dar mai deserveste parohia Galșa pînă în 1962. Se retrage apoi ca pensionar în comuna Olari, județul Arad unde și-a dat obștescul sfîrșit.

Pentru munca laborioasă depusă pe teren bisericesc, pastoral, economic și social-cultural a primit distincții binemeritate.

Slujba prohodului a fost săvârșită de un sobor de preoți în biserica din Olari avînd ca protopop pe părintele Teodor Colțeu ca delegat al Prea Sfințitului Părinte Episcop Visarion. Adormitul în Domnul a fost condus apoi pe ultimul drum de soborul preoțesc, familia, prietenii, cunoscuții și un număr de credincioși ca semn al prețuirii și stimei deosebite de care el s-a bucurat în mulții ani de preoție în care a dovedit mult zel și multă dragoste pentru Biserica străbună și pentru credincioșii ei.

*

Preotul iconom stavrofor *Solomon Becsa* — fost paroh la Șoimoș, protopopiatul Lipova, a trecut la cele veșnice în ziua de 7 martie 1977 și a fost înmormîntat în cimitrul din parohia Șoimoș.

Regretatul preot iconom stavrofor Solomon Becsa s-a născut în Bucureștii Brădului, județul Hunedoara, la 20 iunie 1886. După terminarea fostei Academii teologice din Arad, în anul 1911 a fost hirotonit la Sibiu pentru parohia natală unde a slujit pînă la 14 septembrie 1926, data la care a fost transferat la parohia Șoimoș unde a slujit 42 ani, pînă în anul 1968 cînd a fost pensionat.

De-a lungul unei rodnice activități, decedatul s-a remarcat prin rîvna pastorală, înțelepciune și spirit de jertfelnicie.

Pe ultimul drum al vieții pămîntești a fost însoțit de soborul de preoți, de familia sa, de enoriașii săi din parohia Șoimoș, precum și numeroși alți credincioși din parohiile învecinate.

*

În ziua de 9 martie 1977 ora 8, sa săvîrșit din viață, la vîrsta de 75 ani, în urma unor grele suferințe preotul pensionar *Paul Madincea*.

Născut în anul 1901 la 1 noiembrie în comuna Ilidia, județul Caraș-Severin, din părinți agricultori, școala primară a făcut-o în comuna natală, a urmat liceul din Lugoj pînă la clasa VI, apoi s-a înscris la Școala Normală de Învățători din Timișoara, pe care a absolvit-o în anul 1923. Studiile teologice le-a făcut la Academia Teologică din Oradea, terminînd în anul 1926.

După terminarea teologiei a funcționat ca preot în parohiile : Ticva-nul-Mic, Vermeș și Gătaia din județul Caraș-Severin, pînă în anul 1948.

A fost semnatarul actului de unificare bisericească din 3 octombrie 1948, făcînd parte din cei 38 de soli a preoților uniți, care vesteau prăbușirea peretelui despărțitor dintre frați. În anul 1949 a fost numit consilier la Mitropolia Banatului. Apoi i s-a încredințat funcția de secretar al Episcopiei din Oradea unde a mai deținut și posturile de consilier cultural, inspector eparhial și protopop, pînă în anul 1972 cînd s-a pensionat. După

pensionare a fost reîncadrat ca preot paroh la parohia Pilu, protopopiatul Arad, unde a funcționat pînă în ultima zi a vieții 9 martie 1977.

Cu o vigoare inepuizabilă, lucid și cu măsură este prezent pretutindeni unde s-a pus problema unificării bisericii și a întăririi acestei unificări.

Slujba de prohodire la care a luat parte Prea Sfințitul Episcop Visarion, a fost săvîrșită de un sobor de preoți și diaconi în frunte cu conducătorul oficiului protopopesc Arad, Traian Gavrilă și preotul Petruș Gheorghe, delegat al Prea Sfințitului Episcop Vasile al Oradiei, în biserica „Schimbarea la Față” din parohia Arad Șega II.

După slujba înmormintării au luat cuvîntul protopopul Traian Gavrilă și preotul Gheorghe Petruș, care în cuvîntările lor au scos în evidență personalitatea decedatului, figură blîndă, chip cuvios și smerit, pătruns în ființa sa de duhul evlaviei și bunătății evanghelice. El a răspîndit în juru-i bunătate, dragoste și pace, urmînd îndemnul Sf. Apostol Pavel care zice : „Bunătatea voastră să fie cunoscută tuturor oamenilor” (Filipeni IV, 5).

S-a scos în evidență aportul considerabil pe care l-a adus la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române.

Pentru activitatea sa prodigioasă a fost decorat cu Steaua Republicii clasa V, de către Conducerea de stat a țării noastre.

S-a arătat apoi că de îndoită cîste s-a bucurat și din partea conducerii bisericești, pentru că într-adevăr el a impus și s-a impus pretutindeni prin muncă stăruitoare, prin respectul plin de demnitate față de superiori, prin dorința de a-și împlini cît mai bine și mai corect îndatoririle pastorale și de serviciu, conștient și convins că în acest fel poate fi folositor celor din jurul său. A avut bucuria de-a fi primit toate distincțiile rezervate unui preot, ultima fiind Crucea Patriarhală.

La această slujbă săvîrșită după toată rînduiala au luat parte, alături de membrii familiei, o mulțime de preoți activi și pensionari de pe raza municipiului Arad și din împrejurimi, credincioși și cîntăreți bisericești din parohia Pilu, veniți să-și ia rămas bun de la părintele lor.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Episcop dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Teorii ortodoxe ctitor de limbă și cultură românească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1977, 72 pp.

E dificil ca în câteva pagini să cuprinzi, ulti dincolo de titlu, nu numai o sinteză a culturii noastre vechi întemeind-o pe 338 te bibliografice, ci și dezbateri privind omentele ei esențiale, păreri nu totdeauna convergente, să le așezi în firească induire și să le dai unitatea trebuincioadeplinei înțelegerii. Lucrarea Prea Sfințului Episcop vicar patriarhal Antonie le mplinește fericit, cu exigența cercetătorului și cu îndeobște apreciața înzestrare de onat. Cuvintele introductive, îi definesc onținutul: „În istoria culturii vechi românești, și anume în perioada ei de plămăre, au ostenit cu rîvnă vrednică de pomenire un șir lung de clerici luminați, jubi-ri de țară, adevărați pioneri în vremuri de alegere a luminii de întuneric, ctitori de mbă, de cultură și de unitate românească. nt mulți, atât de mulți, încît nu ne vom teea împlini datoria sfință de a-i pomeni toți aici. Numele lor a fost căutat cu siune și mișală, a fost descifrat de cer-tători pe frontispicii sau pe margini de anuscrise și de cărți și a intrat de mult patrimoniul național. A-i aminti iară și ră, e ca o rugăciune senină de laudă și e mulțumire, ca o cîntare Patriei, în care sînt refrenul ce devine în ritm de res-tație în eternitate” (p. 5). Cole nouă capitole cu titluri expresive definitorii, se desfășoară în perspectiva gă a trecutului, de la începutul manifes-tilor culturale în limba slavonă care era ba de clasă, fenomen social, nu etnic, olog limbii latine în occident, cultură ce e caracter românesc și nu slav. Cei care au în slavonă sînt români, gîndesc ro-mânește și lasă culturii și istoriei românești anuscrise de mare însemnătate (p. 7). ntru popor, era însă „întuneric de cuvî-neînțelese”, întuneric pe care Coresi în-pînd din 1559 făcea eforturi uriașe să-l ipească prin tipărirea de cărți românești,

ca „să fie popilor românești să înțeleagă, să învețe românii cine-s creștini”, căci „în sfînta biserică mai bine e a grăi cinci cu-vinte cu înțeles decît 10 mii de cuvînte neînțelese în limbă străină” (p. 11), îndem-nindu-i cu glas de aspră poruncă în 1564: „nu boscorodireți, că vă bate [pe] voi Dom-nul”. Și tot în 1564, își ridică necrutător condeul împotriva acelor care „grăiesc ce văd că place domnilor și boierilor”, lă-sînd în paragină școlile mănăstirești, iar poporul, în asuprire grea și în întuneric.

Cartea românească era cerută, cum mărturisește Coresi, era deci o trebuință ce răspundea unui anumit nivel cultural și unei conștiințe românești, iar cei care o tipăreau, o făceau cu îndurerarea că în limba maicii lor sînt prea puține cărți pentru lumină.

Același Coresi ca și traducătorii bănă-teni ai Paliei din 1582, se adresează „fra-tilor românilor”, „vouă fraților românilor”, cu îndemnul „și cetiți și nu judecați înain-te, că veți cu adevăr a afla mare vistier sufletesc”, căci spun ei convingător, că nu-mai neamurile care au cărți în limba lor înfloresc.

E, așa cum subliniază Prea Sfinția Sa, o intrare „domnească triumfală, solemnă, în istoria cuvîntului românesc tipărit”, Coresi începîndu-și voroava ca în hrisoavele dom-năștii (p. 10).

Primele tipăriri în limba română, sînt prin urmare purtătoarele unui mesaj cul-tural și social, a unui manifest adresat ca în-tr-o tăcută înțelegere spre a nu se uita, de transilvăneni, de bănățeni, „poi de mol-doveni și munteni „cătră toată semînția ro-mânească”, o prea evidentă mărturie a con-științei unității neamului, a comunității de origine, limbă și aspirații, toate vii și zi-ditoare.

Era limba slavonă „grădină încuiată și fîntînă pecetluită, de dinsele de amîndouă, folosu-i?”, se rostea în 1680 mitropolitul Dosoftei, căci, deslușește tot el în anul ur-mător: „închisul înțelesului, care o vedem în vremile noastre, că și aceea puțină sir-bie [slavonie] ce o învăța de înțelegea, în-că s-au părăsit în țară”. Și toți se sirguiesc

a face „dar limbii românești, carte pe limba ei” (p. 19), să folosească un grai înțeles de toți românii.

E uimitoare această unitate de gândire, simțire și de aceleași vreri românești a preoților cărturari fără osebire de provincia unde își desfășurau activitatea, totdeauna încredințați că neamul e una, cum una le era vorba și credința.

Primele manuscrise și tipărituri românești, sint în consecință o necesitate, în această problemă a cauzelor care le-au generat, mult discutată, autorul exprimându-și judicios concluzia: „Peste tot [în acest timp] se încearcă introducerea scrisului în limba poporului. Este vorba de condițiile de viață și de aspirații cu totul normale care nu sînt impuse din afară și nici nu aparțin inițiativei vreunui grup de cărturari. Scrisul lor în limba vorbită, în limba țării, nu e ceva de excepție, e o necesitate comandată de viață” (p. 16), iar „aceștia, «popii» și «diaconii» au exprimat epoca, au fost exponenții unei simțiri ce se zbătea de mult să izbucnească la suprafață și ei, prin lucrarea lor, au fost ultima forță care a rupt zăgăzurile spre lumină” (p. 18).

Din 1508 pînă tirziu în secolul XIX, instrumentele de răspîndirea culturii au fost la noi tipografiile bisericești, în același timp centre de cultură, de înaltă artă grafică și de cultivare a conștiinței românești unitare, alături de frumos exprimată în predoslavlile cărților de cult (pp. 23, 24) și în versurile la stema țării. În aceste tiparnițe urmează în secolul XVII, cu multă osteneală și cu multă dragoste de neam alți dăruitori pentru biruința limbii românești, loc de cinste luînd înțeleptul mitropolit Varlaam, mare în ale scrisului frumos, învățatul mitropolit Dosoftei, cel dintîi poet român, Simeon Ștefan de la Alba Iulia cu Noul Testament „cartea de căpetenie”, „de importanță excepțională” (p. 23), iar la începutul secolului următor, Antim Ivireanul, așezat „printre marii scriitori ai literaturii noastre medievale” (p. 25).

Strădanile înaintașilor pregătiseră traducerea și publicarea Bibliei din 1688, „momentul fundamental în istoria limbii literare române, una pentru toți românii” (p. 26).

Actele de cultură, acte conștiente, ele vor fi continuate în secolul XVIII de luminații vlădici ai Rîmnicului care traduc și răspîndesc în mii de exemplare cartea românească în estul Carpaților din care mai bine de o mie se păstrează și acum în stranele bi-

sericilor din Banat și în Biblioteca Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, îndeplinind un foarte important rol național și de apărare a credinței (pp. 27—30). Alături de ei stă mitropolitul Veniamin Costache al Moldovei și mulți, mulți alții din vremea sa și din veacul următor. Nu pot fi nesocotiți copistii cu rosturile lor în răspîndirea culturii în limba maternă la sate, cum nici marelui număr de preoți, ostași umili și anonimi ai triumfului limbii românești (p. 47). Și iarăși nu trebuie să se uite că fiecare carte bisericească „restrînsă ca și conținut, vehicula totuși idei, transpusă în forma scrisă, concretă, concepte și idei abstracte, exersa intelectul, dădea satisfacții intelectuale și provoca apetitul intelectual” (p. 35), inspira încredere în posibilitățile de exprimare în propriul grai.

Capitolele următoare vorbesc despre „cleric, patrie, unitate de limbă și de neam” (pp. 49—58), despre „clerici în cultura românească (pp. 58—64) și despre „caractere dominante ale contribuției clericilor la cultura veche românească” (pp. 64—68), cu aceeași forță de evocare, de esențializare și expresivitate, nu lipsite de atitudine și puncte de vedere juste, insufletit, frumos și insufletitor, ca o binemeritată laudă adusă științelor și neștiințelor cititorilor de limbă și cultură românească. Căci „o dată cu traducerea cărților de cult în limba română, limba noastră a intrat în rîndurile limbilor sacre, cum era latina, slavona și greaca. Dacă vom ține seama că în toată lumea ortodoxă, aceste limbi mai sînt și astăzi limbile de cult, ... vom realiza, la adevărată dimensiune, revoluția produsă la noi, la sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul celui de al XVI-lea. Trăsăturile dominante ale spiritului românesc: unitatea de limbă, de neam și de cultură, cărora li s-a adăugat în viața religioasă și unitatea de credință, au mers mîna în mîna, s-au alimentat reciproc și au alimentat în decursul istoriei, tinderea permanentă a românului spre autonomie, independență și suveranitate. Clericii au circulat aceste trăsături și tînderi pe tot întinsul pămîntului românesc. Toate acestea dovedesc profunda angajare socială a Bisericii în societatea românească...” (pp. 68, 69), angajare pe care autorul o înfățișează eclatant în tot cursul istoriei.

Prot. Ion B. Mureșianu

CEZAR VASILIU, *Relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă de la anunțarea Conciliului Vatican II (ianuarie 1959) până în decembrie 1970*. Teză de doctorat în teologie, București 1976, 190 pp. Extras din revista „Ortodoxia”, XXVIII (1976) nr. 1.

La 16 iulie 1971, Cezar Vasiliu susținea la Institutul Pontifical Oriental din Roma examenul pentru obținerea titlului de doctor în teologie cu teza intitulată „Le relazioni tra la Chiesa Cattolica e la Chiesa Ortodossa dall'annuncio del Concilio Vaticano II (gennaio 1959) fino ad oggi (dicembre 1970). Punto di vista ortodosso”. (Relațiile dintre Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă de la anunțarea Conciliului Vatican II (ianuarie 1959) până astăzi (decembrie 1970). (Punctul de vedere ortodox). La timpul său, am avut plăcerea să prezentăm cititorilor revistei noastre acea teză. Acum prezentăm, din nou o lucrare a lui C. Vasiliu cu același titlu și elaborată tot în scopul obținerii titlului de doctor în teologie, dar de data aceasta la Institutul teologic din București. Lămuririle în această privință ni le oferă chiar prefața lucrării semnată de P. C. Pr. prof. Ioan Rămureanu, referentul principal al tezei. Se spune acolo, între altele, că pentru obținerea titlului academic de doctor al Institutului din Roma s-a publicat numai capitolul al II-lea din partea a III-a a tezei intitulată „Raporturile dintre Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă în perioada postconciliară (1966—1970). Perspective și dialog...” și exclus din teza de față și concluziile tezei... (notă subliniată) ... și că „Așa cum se prezintă acum, lucrarea de față nu mai este o traducere exactă a tezei originale prezentată la Roma în 1971, ci este o lucrare nouă, în cea mai mare parte, fiind completată cu noile studii apărute între timp, privită în lumina orientării ecumenice actuale a Bisericii Ortodoxe Române față de problema dialogului cu Biserica Romano-Catolică și a înțelinderii ortodoxe față de primatul papal” (p. 8).

În această prefață distinsul referent, după ce arată rostul mișcării ecumenice, nădejtile ce s-au pus în pontificatul papei Ioan XXIII de a renunța la atitudinea negativă față de Biserica Ortodoxă și o va trata ca Biserica soră și revenirea papei Paul VI, la vechia tradiție romano-catolică, accentuând primatul și infailibilitatea papală și uniaturismul, spune că după Conferința panortodoxă de la Rodos I (1961), unele Biserici Ortodoxe autocefale au început să

stabilească contacte ecumenice cu Biserica Romano-Catolică. De aceste contacte și de documentele Conciliului Vatican II, mai ales de acelea care privesc Biserica Ortodoxă se ocupă teza aceasta (p. 7).

În continuare este expus, pe scurt, conținutul fiecărei părți a lucrării reliefindu-se seriozitatea, erudiția și obiectivitatea autorului, care în elaborarea lucrării sale a ținut seama atât de hotărârea Sfintului Sinod al B.O.R., din 29 oct. 1964 în legătură cu dialogul dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică, cât și de noile raporturi ecumenice dintre Patriarhia Ecumenică și Roma, văzute în lumina noli orientări a Sanctității Sale Patriarhul Ecumenic Dimitrios I (p. 13). Aceste calități au făcut ca lucrarea să fie apreciată favorabil de către Comisia specială de examinare, care a dat avizul de a fi publicată și a se acorda autorului titlul de Doctor în Teologie, Domnia Sa dezvoltă subiectul după următorul plan:

Introducere: Atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de Biserica Ortodoxă înainte de Conciliul Vatican II (pp. 17—28) — Răsăritul creștin în documentele papale și concepția romano-catolică despre adevărata Biserică a lui Hristos. — Creștinii din Răsărit în scrierile teologilor romano-catolici și concepția lor despre adevărata Biserică a lui Hristos — Concepția ortodoxă despre adevărata Biserică a lui Hristos și despre eterodocși.

Partea I: Perioada preconiliară (1959—1962) Cap. I — Viitorul Conciliu și Ortodoxia (pp. 29—35) — 1. Poziția Papei Ioan al XXIII-lea față de Biserica Ortodoxă — 2. Anunțarea Conciliului și ecurile ei în Ortodoxie — 3. Vatican II a fost cu adevărat un Sinod Ecumenic — 4. Scopul Conciliului Vatican II — 5. Crearea Secretariatului pentru unitatea creștinilor — 6. Problema observatorilor ortodocși la Conciliul Vatican II — Cap. II. Raporturile directe dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă în perioada preconiliară (p. 36—41) — 1. Raporturi generale. Conferința panortodoxă Rodos I (1961) — 2. Raporturi speciale cu fiecare Biserică Ortodoxă locală.

Partea II-a. Perioada conciliară (1962—1965). Cap. I. Conciliul Vatican II și Ortodoxia (pp. 41—44) — 1. Problema unității creștine în documentele și discursurile papale din perioada conciliară — 2. Activitatea observatorilor și Secretariatului pentru unitatea creștinilor în perioada conciliară. Cap. II. Atitudinea romano-catolică

față de Ortodoxie în documentele conciliare: De Ecclesia, De Oecumenismo, De Ecclesiis orientalibus catholicis (pp. 45—79) — 1. De ecclesia — 2. De Quaecumqsmo — 3. De Ecclesiis orientalibus catholicis — 4. Primatul și infailibilitatea papală în documentele conciliare. Poziția ortodoxă asupra primatului papal. — 5. Colegialitatea episcopală în cap. III din Constituția De Ecclesia — 6. Menținerea uniatismlui. Poziția ortodoxă asupra uniatismlui — 7. Reactivarea în Biserica Romano-Catolică a unor practici existente în Biserica înainte de 1054. Cap. III: Raporturile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă în perioada conciliară (pp. 80—93) — 1. Raporturi generale. A doua Conferință panortodoxă de la Rodos (1963). A treia conferință panortodoxă de la Rodos (1964). Reluarea schimbului de scrisori irenice (1964). Colocviul ecumenic de la München (1965). Simpozionul „Pro Oriente” de la Viena (1965) — 2. Raporturi speciale cu fiecare Biserică Ortodoxă locală.

Partea a III-a: Perioada postconciliară (1966—1970). Cap. I. Postconciliul și Ortodoxia (pp. 99—119) — 1. Noi afirmări ale primatului papal în perioada postconciliară — 2. Colegialitatea episcopală în sinoadele episcopilor din 1967 și 1969 — 3. Problema uniatismlui după Conciliul Vatican II — 4. Atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de Biserica Ortodoxă în perioada postconciliară — 5. Aspecte ale activității Secretariatului pentru unitatea creștinilor în perioada postconciliară a) Indreptarul ecumenic (prima parte) — 1967 b) Documentul privind poziția Bisericii Romano-Catolice asupra intercomuniunii — 1970. Atitudinea ortodoxă față de intercomuniune — c) Indreptarul ecumenic (partea II-a) — 1970. d) Documentul de lucru și studiu asupra dialogului ecumenic — 1970. — 6. Căsătoriile mixte. — 7. Confirmări ale rânduilor existente în Biserica primară și restabilite de Conciliul Vatican II. Cap. II: Raporturile directe dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă în perioada postconciliară (pp. 119—153) 1. Raporturi generale. a) Congresul internațional de studii asupra creștinismului răsăritean, Roma — 1967. b) A patra Conferință panortodoxă de la Chambésy (1968). c) Simpozioanele organizate de Fundația „Pro-Oriente” din Viena (1966—1970). d) Congresul interbisericesc de istorie din Bari 1969. e) Problema unificării datei Paștelui. f) Simpozioanele ecumenice de la Regensburg (1969—1970). g) Crea-

rea Societății de drept canonic pentru Bisericele răsăritene. — 2. Raporturi speciale cu fiecare Biserică Ortodoxă locală. Poziția Bisericii Ortodoxe Române față de dialogul ecumenic cu Biserica Romano-Catolică. Concluzii.

Lucrarea este completată cu bibliografie, declarația de apartenență a lucrării, un rezumat în limba franceză, indice onomastic, curriculum vitae și un cuprins în limba franceză.

Acum, în cele ce urmează, fără a stăruia asupra acestui cuprins dorim să ne oprim mai mult asupra concluziilor pentru că ele reanimă întreaga problemă a studiului. Aceste concluzii sint sistematice și prezentate de autor în 11 puncte, astfel:

1. Înainte de anunțarea Conciliului Vatican II, raporturile dintre cele două Biserici au fost „ca și inexistente”, atitudinea Bisericii Romano-Catolice fiind „negativă, polemică și puțin evanghelică”, Ortodoxia fiind socotită schismatică și în afara Timpului lui Hristos, identificat cu Biserica Romano-Catolică. De asemenea, jurisdicția episcopilor ortodocși era socotită nevalidă, în concepția catolică refacerea unității creștine fiind înțeleasă ca o „revenire la unicul staul al Romei”.

În această perioadă atitudinea Bisericii Ortodoxe a fost o atitudine de apărare de prozelitismul catolic, de alipire la tradiția apostolică și patristică și de combaterea noilor dogme papale.

2. Perioada preconciliară (1959—1962) se spune că „a reprezentat începutul unui proces de schimbare a atitudinii Bisericii Romano-Catolice față de Ortodoxie, mai ales datorită papei Ioan al XXIII-lea (1958—1963)”. Bisericele Ortodoxe locale au fost invitate să trimită observatori la Conciliu.

3. În perioada preconciliară raporturile dintre cele două Biserici au fost extrem de puține. Acum au avut loc și primele lucrări de contact între ierarhii și profesorii de teologie ortodocși și catolici. S-a ținut și prima Conferință panortodoxă de la Rodos (1961) în cadrul căreia s-au dezbătut și raporturile cu romano-catolicii. Teologii ortodocși au publicat studii asupra viitorului Conciliu, considerat ca fiind doar un Conciliu general al Bisericii Romano-Catolice și s-a precizat că refacerea unității creștine nu se poate face prin „revenirea la Roma” și prin acceptarea primatului și infailibilității papale.

4. Perioada conciliară (1962—1965) — La lucrările Conciliului au participat și unii

servatori ortodocși, iar din partea Păștilor conciliari s-a observat o referire la deasă la doctrina Sfinților Părinți răriteni, mai ales în ceea ce privește conceptul de „popor al lui Dumnezeu”, de Bică — comuniune și prin acordarea unei mari importanțe sacramentalității și legalității, dar în chip deosebit de conștientă și tradiția ortodoxă, deoarece episcopii catolici depind întru totul de papă. Discursurile sale, papa s-a referit adesea la problema unității creștine dar enciclica „Ecclesiam suam” (1964) a lăsat să se deducă clar că înțelege refacerea unității creștine și atât dialogul cu Ortodoxia, cât și cu celelalte Biserici și confesiuni ca o venire a tuturor la Roma și recunoașterea primatului și infailibilității papale. Observatorii ortodocși au criticat direct unele cumente conciliare.

5. Documentele conciliare analizate. Documentele conciliare analizate. Documentele fundamentale ale Conciliului Vatican II sunt, cum se știe, în număr de trei: constituția „De Ecclesia” și decretul „De Oecumenismo” și „De Ecclesiis orientalibus catholicis”. În cadrul lucrării sale, Domnul Vasiliu le analizează în parte, pe fiecare. În „concluzii” domnia sa spune despre următoarele: „Constituția „De Ecclesia” nu mai identifică, în chip absolut, Biserica Romano-Catolică cu Trupul lui Hristos... ci folosește o formulă mai camuflată „subzistă” pentru a putea argumenta în punct de vedere logic, existența unor învățături religioase și în afara Bisericii Romano-Catolice. Pentru prima oară se pune în relief conceptul sacramental de Biserică — comuniune, nu numai acela de Biserică-încetare și se admite și incorporare generală în Biserică prin botez. Dar „De Ecclesia” accentuează primatul și infailibilitatea, acordă un loc suficient acțiunii Sfântului Duh, evidențiază romano-centrismul în de hristo-centrismul și, mai grav, conștientizează mintuirea de iritare sau de apartenență la Biserica Romano-Catolică, fiind textual: „Nu pot fi mântuiți acei oameni care, chiar dacă nu ignorează că Biserica Romano-Catolică a fost fondată de Dumnezeu prin Iisus Hristos, ca necesară, vor voi să intre în ea, sau să rămână în ea” (De Ecclesia nr. 14).

6. Despre decretul „De Eecumenismo”, „maghiarta a ecumenismului catolic contemporan” se spune că el „precizează locul Bisericii răsăritene, deci al celor Ortodoxe termen oare lipsește cu desăvârșire din

textele conciliare — în misterul Bisericii creștine și confirmă comuniunea acestora cu Biserica Romano-Catolică datorită succesiunii apostolice, recunoscând deci implicit validitatea hirotoniilor ortodoxe... Dar documentul este romano-centric, nu exclude posibilitatea convertirilor individuale și colective, deci menține prozelitismul, precizează că numai Biserica Romano-Catolică posedă deplinătatea mijloacelor de mântuire și confirmă primatul papal...”

În privința decretului „De Ecclesiis orientalibus catholicis” se spune că este „apreciat ca un document antiecumenic, menține comunitățile unite în sinul catolicismului și le trasează ca sarcină promovarea unității cu Ortodoxia, ceea ce nu poate fi înțeleș decât ca prozelitism...”

În continuare este prezentată poziția Ortodoxiei atât față de primatul papal, cât și a uniaticismului, poziție de respingere totală a acestora, fiind considerate ca piedici reale în calea apropierii dintre Ortodoxie și Calicisim.

6. Despre raporturile directe între cele două Biserici în perioada conciliară, autorul afirmă că au fost numeroase. Dar, deși Conferința panortodoxă de la Rodos II (1963) hotărâse începerea dialogului teologic pe picior de egalitate, după aprobarea hotărârii de către Sfintele Sinoade ale Bisericilor Ortodoxe locale întrucât Conciliul Vatican II a aprobat unele texte „care acordă Romei în exclusivitate posibilitatea mântuirii sufletelor credincioșilor... și necesitatea apartenenței la această biserică pentru mântuire ca și definirea primatului și infailibilității papale și fixarea condițiilor pentru dialog în enciclica „Ecclesiam suam” (1964) au determinat Biserica Ortodoxă să amâne începerea acestui dialog. A fost însă reluat schimbul de scrisori irenice între papă și întistătătorii Bisericii Ortodoxe (1964), s-a organizat un colocvium ecumenic la München și primul simpozion ecumenic din seria celor organizate de Fundația „Pro Oriente” din Viena. De asemenea au avut loc contacte ecumenice între reprezentanții Bisericii Romano-Catolice și cei ai diferitelor Biserici Ortodoxe locale”.

7. În ce privește perioada postconciliară (1966—1970) se anată că ea „înregistrează o creștere a numărului contactelor ecumenice dintre reprezentanții celor două Biserici, favorizată și de crearea Grupului mixt de lucru între Biserica Romano-Catolică și Consiliul Ecumenic al Bisericilor la care participă și teologi ortodocși”. De ase-

menea că: „Atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de Ortodoxie, mai ales în documente, pare că s-a schimbat, aceasta din urmă fiind recunoscută o Biserică soră... iar jurisdicția episcopilor ortodocși pare că este considerată ca validă... datorită aceleiași succesiuni apostolice. Rămâne însă ca Roma să dovedească în realitate că recunoaște în Ortodoxie o Biserică soră. Secretariatul pentru unitate a emis o serie de documente, între care și o Declarație asupra intercomuniunii în care arată că datorită succesiunii apostolice și sfintelor taine, în cazuri de extremă urgență, se poate practica intercomuniunea între catolici și ortodocși”. Este apoi arătată poziția Bisericii Ortodoxe asupra comuniunii, poziție „excellent prezentată de delegații Bisericii Ortodoxe Române la Simpozionul ecumenic de la Regensburg din 1972” anume că „Ortodoxia nu poate admite o intercomuniune euharistică generală cu Biserica Romano-Catolică înaintea de a se fi ajuns la unitatea de credință, unitate împiedicată de existența primatului papal și a uniatismului”.

8. Raporturile directe dintre cele două Biserici, în perioada postconciliară au fost mai numeroase — sînt amintite Congresul internațional de studii asupra Răsăritului creștin (Roma 1967); Simpoziioanele ecumenice de la Viena (anuale); discuțiile asupra unificării datei Paștelor (1969—1970); Congresul istoric interbisericesc de la Bari (1970); Simpoziioanele ecumenice de la Regensburg (1969—1970) și fondarea Societății de drept canonic oriental (1969). Din partea ortodoxă este amintită Conferința panortodoxă de la Chambesy (1968).

În privința raporturilor cu Bisericile Ortodoxe locale, în concluzii sînt menționate numai contactele dintre Biserica Ortodoxă Română și unele Biserici catolice locale, deși la capitolul respectiv al lucrării sînt amintite pe larg și raporturile Bisericii Romano-Catolice cu celelalte Biserici Ortodoxe locale, începînd cu Patriarhia Ecumenică. Este remarcată poziția Bisericii Ortodoxe Române față de dialogul cu Roma și anume „necesitatea creării unor condiții apte pentru un dialog teologic, pe picior de egalitate și a unei atmosfere favorabile lui...”

9. Se afirmă că „Astăzi există perspective pentru crearea acestor condiții și pentru pregătirea serioasă a unui dialog teologic” pe picior de egalitate, între cele două Biserici, deși obstacole grave mai persistă

din partea catolică în calea restabilirii unității creștine și acestea sînt în primul rînd, primatul papal de jurisdicție și infalibilitatea de magisteriu a papei, pretenția catolică de a fi unica Biserică a lui Hristos care posedă plenitudinea mijloacelor de mîntuire și mai ales, uniatismul, semn al contestării capacității Bisericii Ortodoxe de a-și mintui pe credincioșii ei, obstacole pe care Biserica Romano-Catolică trebuie să le îndepărteze ea însăși”.

10. „Biserica Ortodoxă Română dorește relații directe cu Biserica Romano-Catolică nu prin intermediul uniților, problemă pe care o consideră definitiv închisă, căci uniții care au dovedit istoric că nu pot fi un element de unitate; ci de vrajbă, nu pot fi un mijloc de apropiere, ei rămîn cum de altfel a fost de la început, o mișcare prozelitistă, care înțelege refacerea unității Bisericii creștine prin „revenirea tuturor creștinilor la unicul staul al Romei”, teorie inacceptabilă și respinsă din totdeauna de Biserica Ortodoxă”.

11. Autorul încheie concluziile cu afirmarea că „schimbarea atitudinii Bisericii Romano-Catolice față de Biserica Ortodoxă, considerată astăzi o Biserică soră și recunoașterea jurisdicției episcopilor ortodocși de un mare număr de teologi romano-catolici... lasă speranța că la momentul voit de Dumnezeu obstacolele... vor fi îndepărtate și un dialog teologic pe picior de egalitate între cele două Biserici... va conduce Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă la punctul de separare, din 1054, eliminînd tot ceea ce a fost adăugat de-a lungul secolelor, la depozitul revelației și realizînd, spre binele credincioșilor, mesajul pentru care însuși Mîntuitorul Hristos s-a rugat Tatălui ceresc „ca toți să fie una” (Ioan 17, 21).

Încheiem și noi aici prezentarea noastră, nădăjduind că din cele spuse pînă acum, cititorii revistei noastre își vor fi putut face o idee despre conținutul lucrării și-și vor putea da seama de deosebitele ei calități, pe lângă seriozitatea, erudiția și obiectivitatea pe care, încă de la început, le remarcă Prea Cucernicul Părinte Profesor I. Rămureanu. În ce ne privește, nu putem să nu insistăm și asupra actualității și oportunității acestui studiu pentru toți cei pe care îi interesează stadiul de dezvoltare și perspective a relațiilor și dialogurilor dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. De aceea, pe lângă deosebitele aprecieri, fie-ne îngăduiți a-l felicita pe autor

pentru înaltul titlu academic de doctor în teologie obținut pe baza acestei lucrări, exprimând în același timp speranța că ostenelele D-Sale se vor concretiza în alte numeroase și valoroase studii teologice.

Prot. Gh. Geția

Preot IOAN A. MIRCEA, *Epistola a doua a Sfântului Apostol Petru*, Introducere și comentariu, București, 1975, 83 pp.

Părintele Ioan Mircea este preot la parohia „Bărbătescu Nou” (Cuțitul de Argint) din București. E cunoscut cititorilor noștri prin studiile pe care le-a tipărit: *Organizarea Bisericii și viața primilor creștini*, după Faptele Apostolilor (S. T.) 1955, *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (în Gl. Bis.) 1966, *Cinstirea Sfinților Apostoli Petru și Pavel în Ortodoxie* (în Gl. B.) 1957, *Cel 70 de ucenici și problema ierarhiei bisericești* (în St. T.) 1968, *Prefigurările crucii în V. Testament* (St. T.) 1969, *Apostolatul după Noul Testament* (în St. Teol.) 1970, *Preotia...* (în St. T.) 1971, *Răscumpărarea după Noul Testament* (St. T.) 1972, *Coborîrea în iad a lui Iisus Hristos* (în St. T.), 1972, *Nașterea de Sus* (în Gl. Bis.) 1972, *Sclavia în înțelegerea creștinilor* (în Gl. Bis.) 1973.

În același an 1973 — a publicat studiul: *Epistola întâia a Sfântului Apostol Petru*, introducere și comentariu în 176 pagini.

Lucrarea de care ne ocupăm constituie o continuare a celei anterioare și astfel părintele Mircea ne dă un comentariu complet la opera scrisă a Sfântului Apostol Petru.

Lucrarea conține: Cuvînt înainte, Introducere, comentariu, Teologia Epistolei II Petru și idei de ordin moral social.

În cuvîntul înainte, autorul înfățișează aspectele caracteristice ale Epistolei: cel privitor la gnosologie, cel privitor la înjumnezeirea omului și cel privitor la eshatologie, iar între ideile dogmatice specifice Epistolei autorul semnalizează harul, condiție esențială pentru mîntuire, învățătura despre cosmogonia inițială și despre teodiceea eshatologică.

În introducere autorul tratează: Autorul Epistolei, natura și caracterul ei, canonicitatea și autenticitatea, unitatea și integritatea, destinatarii, motivele și scopul scrierii epistolei, locul și timpul scrierii epistolei, stilul și vocabularul și cuprinsul epistolei.

Comentariul îl împarte în două părți, a) prologul epistolei, b) cuprinsul epistolei. Urmărind textul vers de vers, în succesiunea lui cronologică autorul ne dă o exegeză a epistolei după normele fixate de Biserică. După consultarea scriitorilor reprezentativi ai Bisericii: Sfîntul Ioan Gură de Aur, Teofilact, Sfîntul Maxim Mărturisitorul, Sfîntul Atanasie, Sfîntul Chiril Alexandrinul, Sfîntul Grigorie Teologul, Sf. Grigorie de Nisa, Sf. Vasile cel Mare, Teofilact ș.a. autorul pr. I. Mircea, se consultă cu scriitorii mai noi și de interes pentru comentariul epistolei cum sînt Vasile Gheorghiu, V. Nicolaescu, Grigorie Marcu, Gh. Ghia, H. Lopuhin, R. Leconte, Ch. Fillion, J. A. Petit, A. Charue etc.

Comentariul părintelui Mircea e o lucrare meritorie. Textul e analizat cu răbdare, ideile fundamentale sînt subliniate, se respectă principiile tradiției ortodoxe. Limba e îngrijită, expunerea clară, partea cea din afară e frumoasă, hirtia e de calitate.

Părintele Mircea are încontestabilul merit de a fi stăruit asupra ideilor de ordin dogmatic (hristologie, soterologie, angheliologie) și asupra celor de ordin moral social.

Sublinierea ideilor care înfrățesc pe creștini apărînd unitatea credinței și a Bisericii aduce o contribuție prețioasă la ecumenismul epocii noastre.

Pr. prof. Nicolae Neaga

JUAN MIGUEL GARRIGUES, *Maxime le Confesseur, La charité-avenir divin de l'homme* (Maxim Mărturisitorul, Caritatea — viitorul divin al omului). Paris, 1976, 208 pp.

Tînărul teolog dominican Juan Miguel Garrigues, și-a elaborat acest subiect la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Salonic, susținîndu-l ca teză de doctorat la Institutul catolic din Paris.

Documentat pe o bibliografie selectă din operele Sfinților Părinți și ale unor teologi moderni, catolici și ortodocși (Lossky, Meyendorff, Soloviev), autorul ne dezvăluie cu multă rigoare logică interioară a vieții Sf. Maxim, unitatea indisolubilă a vieții și cugetării sale, organicitatea intuițiilor sale dogmatice, devenite un bun comun al întregii Biserici, pentru a putea cuprinde înțelepciunea negrăită a Tatălui, care ne-a ales din veci în misterul Mielului junghiat,

spre a ne împărtăși de plinătatea vieții lui în Duhul.

După o evocare a momentelor specifice din viața Sfintului, ca monah, rătăcitor, teolog, mărturisitor și mucenic, autorul urmărește metamorfozele îndumnezeirii în opera și experiența Sf. Maxim.

Pornind de la îndumnezeirea ca împlinire a firii omenești în Dumnezeu, în care Sf. Maxim expune finalitatea extatică a firii către Binele absolut, prin mijlocirea îndumnezeitoare a spiritului (Evagrie), a libertății (Grigorie de Nyssa), a ființei (Pseudo-Dionisie), se determină limitele finalității firii în cadrul îndumnezeirii; trece apoi la înnoirea firii în modul său existențial, definind antologia paradoxală a misterului lui Hristos și noul stil existențial al Persoanei lui Hristos.

În capitolul despre îndumnezeire ca adopțiune personală a omului în Fiul, se analizează modul de întrepătrundere a acțiunii umane cu cea divină în cadrul libertății finale, noua naștere baptilmală în Duhul, libertatea glorioasă a fiilor lui Dumnezeu, Consumarea pascală a filiațiunii și persoana Fiului.

Spinoasa chestiune a comunității voinței umane și a celei divine a Fiului lui Dumnezeu intrupat, o examinează metodic, definind voința ca putere naturală și determinare personală, modul voinței divine în Hristos și ascultarea Fiului, mijloc divin de convertire.

Lucrarea culminează în capitolul despre îndumnezeire ca manifestare în om a iubirii trinitare. Autorul distinge filantropia, ca manifestare umană a lui Dumnezeu, de caritate, ca manifestare divină a omului.

Chemarea omului către Dumnezeu se exprimă prin bunătatea divină și prin iubirea trinitară, iubirea de om fiind ținta iconomiei Treimii. Sf. Maxim descoperise articulația Misterului care leagă mintuirea prin Kenoză ipostatică a Fiului de îndumnezeirea prin nașterea liberă a omului în Duhul. Interpretând misterul mântuirii ca o adopțiune filială în caritate, și numai așa, se poate salva atât specificitatea firilor în comuniunea cu Dumnezeu, cât și a omului în Hristos. Kenoză filantropică a Fiului lui Dumnezeu arată că Întruparea este mai reductibilă decât simpla asumare de către Cuvântul a unor anumite însușiri ale firii omenești; însă pentru Maxim teandrismul lui Hristos nu provine dintr-o armonie prestabilită între firea omenească inferioară și firea divină superioară, care o atrage pe pri-

ma în chip pasiv la participarea ierarhică la cele superioare. Și Maxim desparte cu grijă transcendența teandrismului lui Hristos de orice formă de teurgism sau de teahie cosmică.

Atotputernicia divină în modul carității trinitare triumfă prin coborîrea Unuia din Sf. Treime, iar dacă prin Kenoză Fiul poate salva neamul omenesc, aceasta se datorește faptului că ipoteza Sa trinitară nu se poate reduce la firea individuală, care subsistă numai în ea.

La chemarea lui Dumnezeu, omul credincios răspunde prin caritate, manifestarea divină a sa. După Maxim, omul poate reîntra în comuniunea cu frații săi și cu Dumnezeu Tatăl său, numai după ce stirpește din rădăcină pasiunea de sine, matricea păcatului.

Nu mai caritatea poate metamorfoza liberul nostru arbitru care ne închide prin pasiunea de sine într-o existență individuală; numai caritatea ne poate trezi la vocația noastră ipostatică.

Dacă putem să ne asociem la iconomia filantropică a Fiului lui Dumnezeu, o putem face după ce vom primi, în locul liberului arbitru, în El pecetea carității — caracter ipostatic al nașterii noastre ca fii în Duhul adopțiunii. Deoarece Fiul lui Dumnezeu nu a gravat acest caracter ipostatic în omenețatea sa prin atotputernicia sa, ci în libertatea supremă a Kenozei sale, Duhul poate imprima la ridicarea ființei noastre în sinergia liberă a lucrării noastre. Formă ipostatică a carității ca pecete a Duhului adopțiunii este singura îndumnezeire a omului credincios, în care să nu fie absorbit în chip pasiv de energia divină preponderantă. În felul acesta, caritatea este un mod de existență divină a omului credincios. Prin martiriu, caritatea devine o ideetificare cu Fiul lui Dumnezeu, căci pentru Maxim legea carității — principiu al îndumnezeirii și izvorul mântuirii — împinge Kenoză filantropică a creștinului până la iubirea de dușmani prin martiriu. Caritatea trebuie să aleagă între perenitatea infernală și moartea — învierea pascală.

În sfârșit, pentru Maxim, îndumnezeirea nu mai poate apărea decât ca o trece pascală, care se împlinește pe Cruce. Înăuntrul misterului carității, credincioșii pot trece către „cele netrecătoare”, adică Dumnezeu, care este, a fost și va veni.

Arhid. prof. dr. C. Voicu

KLAUS BALTZER, *Die Biographie der Propheten*, Neukirchener Verlag, 1975, 220 pp.

Autorul, profesor de Vechiul Testament la Facultatea de teologie protestantă de la Universitatea din München, își propune să prezinte în lucrarea publicată de binecunoscuta editură din Neukirchen o schiță a tradiției istorice a profeției, din care nu vor lipsi nici considerațiile referitoare la aspectele literare și instituționale ale fenomenului profetic. Materialul, reunit sub titlul *Biografia profeților*, este prefațat de o așa numită „Situație a problemei”, în care este analizată poziția diferiților autori, dintre care se insistă asupra atitudinii lui B. Duhm. Profesorul Kl. Baltzer încheie aceste considerații afirmând că cercetarea actuală a găsit paralele extra biblice, mai ales în epoca timpurie, în privința anumitor elemente particulare ale profeției lui Israel. Aceste paralele lipsesc însă cu desăvârșire în privința profeților clasici sau a profeților scriitori (p. 17).

Cuprinsul cărții prof. Kl. Baltzer este împărțit în trei părți: I. *Ursprung und Entwicklung der Institution „Prophetie“ dargestellt auf Grund der Idealbiographien* (Originea și dezvoltarea instituției profeției, prezentată pe baza biografiilor ideale). II. *Die klassische „Propheten“* (Profeții clasici) și III. *Die Tradition der „Prophetie“* (Tradiția profeției).

I. Originea și dezvoltarea instituției profeției prezentată pe baza biografiilor ideale. Această primă parte este deschisă prin capitolul „Izvoare”, în care autorul arată că V. Testament conține numeroase vești despre profeți. Cele mai importante izvoare în această direcție sînt conținute de cărțile profeților, care prezintă cuvintele și faptele profetice. La aceasta se mai adaugă însă informațiile pe care le găsim în cărțile istorice și dispozițiile cu privire la profeți, cuprinse în Pentateuh. Aceste informații sînt însă foarte diferite (timp și locul din care provin) fapt ce îngreuiază considerabil un răspuns istoric asupra întrebării privind misiunea și funcția profeților.

În al doilea capitol al aceleiași părți, autorul definește biografia ca un gen literar al antichității, în care se accentua misiunea și funcția publică a unei persoane. Ea conținea elemente analitice și de istoriografie și foarte adeseori elemente care o aduceau în apropierea genului sapiential sau didactic. Autorul conchide, afirmînd că biografiile aparțin genurilor literare com-

plexe, iar cele mai vechi sînt menționate în texte egiptene, a căror vechime urcă pînă în mileniul III. În cele ce urmează sînt expuse cîteva biografii, începînd cu textul din 2 Sam 23, 1—7 „Ultimile cuvinte ale lui David ca exemplu al unei biografii ideale” în care s-ar părea că David cumulează funcția de profet și rege. Intrucît pentru cercetătorul modern această situație este pusă sub semnul întrebării, autorul găsește de cuviință să lanseze și problema relației dintre slujba și funcția profetului și cea a regelui.

Prin „Biografia lui Ghedeon (Jud. 6—8) ca exemplu de biografie povestită” autorul analizează un model de biografie, constînd din înșiruirea unor scene particulare. Subliniindu-se misiunea și funcția lui Ghedeon, se remarcă faptul că acestea au fost oferite de autoritatea divină. Ghedeon este un conducător de oști, este fondatorul și apărătorul păcii, dar în același timp și al cultului. Eroul apare ca un conducător ideal, iar autorul acestui text este de părere că în virful piramidei lui Israel nu poate fi decît o singură persoană și mai ales o singură funcție (p. 38).

„Biografia lui Moise ca exemplu pentru elementele particulare ale genului biografiei” reprezintă o nouă etapă în evoluția pe care acest gen literar a cunoscut-o în Vechiul Testament. Moise apare ca un interpret al lui Dumnezeu în mijlocul poporului său (Ex. 20, 18—21; Deuteronom 18, 15—20), fiind numit profet. El se bucură de o autoritate deosebită, a cărei bază rezidă în nemijlocita sa apropiere de Dumnezeu. De altfel, prin această apropiere directă de Dumnezeu, Moise se deosebește de ghicitori (Deuteronom 18, 9—14). Profetul, după cum reiese din același text, este un om, pe care însă vocația sa îl ridică din mijlocul fraților săi. El se bucură de o autoritate deplină, pe care însuși Dumnezeu o arată, la rîmăne tot timpul răspunzător, fiind angajat în această răspundere cu propria-i viață (p. 45). În textele referitoare la Moise apar însă și unele mici diferențe. Numeri 21, 33—35 prezintă cititorilor un Moise care joacă rolul unui mare judecător, întrînd în persoana sa, după expresia lui R. Smed, funcțiile lui Debora și Barac, a profetului Samuil și a regelui Saul. Acest cumul dispăre însă în Exod 17, 8—15, unde funcțiile profet și conducător militar par a fi despărțite. Pentateuhul ne oferă informații și asupra relației dintre Moise și cult, subliniindu-se, din nou, ro-

lul lui Moise în instituirea sărbătorilor, a jertfelor și a cultului. Toate acestea sînt în evidență remarcabila apropiere a profetului față de divinitate.

Pentru problema urmărită, capitolul „Slujba (misiunea) și funcția judecătorilor lui Israel ca presupunere istorică a profetiei” joacă un rol deosebit de important, marcînd, prin Debora și Barac, o despărțire între misiunea judecătorului și aceea a conducătorului militar. De fapt, această disociere este aceeași ca și cea dintre misiunea lui Moise și Iosua în lupta contra amalecților (Exod 17), iar în viitorul regat ea va juca un rol deosebit în conflictul dintre Samuil și Saul.

Prezentînd biografia lui Samuil, autorul definește funcția și misiunea judecătorului, cărui îi aparține misiunea de a asigura pacea externă prin succese militare, iar pe plan intern desăvîrșirea acesteia printr-o judecată dreaptă și grija pentru un adevărat serviciu divin. K. Baltzer constată că Samuil este desemnat profet (I Sam. 3, 20) și în același timp deține funcția de „judecător” (p. 69).

Biografia lui Saul marchează în cercetarea autorului și despărțirea dintre profetie și regalitate. Analiza textelor 1 Sam. 9—10, 16; 11, 1—15; 13—14; 15, scoate în evidență mai întîi faptul că Saul a fost urmașul lui Samuil, avînd întru totul funcția lui Ghedeon. Cu toate acestea în 1 Sam. 12, 1 s, slujba judecătorului este despărțită după modelul lui Debora/Barac, iar 1 Sam. 13, 8—15 reliefează faptul că numai Samuel are dreptul să jertfească lui Iahve, numai profetul „are deci accesul nemijlocit la Dumnezeu” (p. 82). Citind cu atenție capitolul 15 ajungem la concluzia că Samuil nu s-a retras de tot din serviciul public, ci și-a continuat misiunea independent de rege. El a devenit purtătorul și garanțul legitimității, față de care profetul are o prerogativă clară.

Biografia lui David pune în evidență faptul că regele este urmașul judecătorilor, cu excepția că el nu este reprezentantul lui Dumnezeu pe pămînt, cum a fost cazul înaintașilor săi. El nu este profet, dar se poate adresa lui Dumnezeu în rugăciune, fără însă să poată fi socotit „gura lui Iahve” (p. 86). Klaus Baltzer consideră că prin „David despărțirea puterii lumești de cea spirituală este deplină. David, regele, dominește în domeniul politic și în această direcție el este moștenitorul judecătorilor. Natan profetul, este cel care vorbește în

numele lui Dumnezeu și prin aceasta, de asemenea, moștenitorul judecătorilor. Cu aceasta conducerea supremă a lui Israel este definitiv împărțită. De aici începînd datează o istorie specială a slujirii profetice în Israel” (p. 87).

Pînă la sfîrșitul acestei prime părți autorul se ocupă de biografia lui Solomon, apoi despre raportul dintre profet și rege în așa numita operă istorică deuteronomistă, în opera istorică din cărțile Cronici, precum și de biografiile profetilor Ilie și Elisei. În această perioadă despărțirea dintre rege și profet continuă, iar prerogativa profetului constă în întîmîntarea lui nemijlocită cu Dumnezeu. Trebuie să remarcăm însă accentuarea conflictului dintre profet și rege în cărțile Cronici, precum și diminuarea importanței rolului profetilor față de poziția regilor, deși profetii atacă plini de curaj și de responsabilitate abuzurile de la curte.

II. *Profetii clasici.* Profetia clasică este plasată în timp din secolul VIII î. H. pînă la exil. Numele de profeti clasici, profeti mari, profeti scriitori, care au anunțat minuirea sau nenorocirea, oferit profetilor din această perioadă este destul de relativ. Autorul a preferat să-i numească clasici „pentru că, în mare, ei au oferit pentru noi măsura a ceea ce reprezintă profetia”. (p. 107).

În cele ce urmează, biografiile preoților Isaia, Ieremia și Ezechiel vor fi prezentate după următoarea schemă: introducerea (date despre persoană și timp), investiția (alte elemente biografice), cuvintele adresate lui Israel, popoarelor străine și cuvinte de minuire. Autorul analizează chemarea profetilor și deosebirea misiunii lor de cea a regelui. Între cele două misiuni există o deosebire structurală. În cadrul dinastiei davidice funcția se moștenește, pe cînd în misiunea profetică totul este diametral opus: funcția nu se moștenește, ea nu rămîne în cadrul familiei, ci la ea se ajunge printr-o chemare specială a lui Iahve. Profetul devine purtătorul de cuvînt al lui Dumnezeu, chemarea lui arătînd dependența de cel care-l trimite în misiune, misiune care de cele mai multe ori este periculoasă și grea.

Dintre profetii clasici, cartea profetului Ieremia prezintă pentru Kl. Baltzer forma cea mai desăvîrșită a biografiei ideale. Analizînd această biografie, autorul ajunge la concluzia că tradiția acestui gen literar a avut reprezentanți ce știau să scrie și să citească și care aveau, de asemenea, acces la arhive, utilizînd tradițiile scrise. Se ajunge astfel la concluzia că biografia nu-și are

voarele doar într-o tradiție orală, ci ea se formează și din tradiția scrisă. Plecând de la afirmația că în Israel se putea citi scrie și în afara curții regelui și a templului, autorul se întreabă dacă a existat pentru profetiți persoane, o instituție diferită de cea de la curtea regelui și de cea de la templu, care să facă posibilă existența unei tradiții literare proprii profetice (p. 128). Desigur că dovedirea existenței unei astfel de instituții, cu o astfel de tradiție literară, ar oferi noi aspecte fenomenului profetic israelit, dar până astăzi lucrul acesta nu se poate susține cu argumente obiective.

În continuare, atenția ne este reținută de capitolul „Considerații metodice în compoziție cu textele extrabiblice”, în care se afirmă că biografiile profetilor clasici au un caracter programat, textele instruirii celor trei profetiți reprezentând o evoluție clară, dar care păstrează comun stilul, structura și elementele de bază. Cu toate acestea se refuză o dependență reciprocă literară a textelor, susținându-se marea libertate în privința informațiilor. Există relații între ele, dar acestea trebuie interpretate ca relații de gen și funcție. Cu cât reușim să înțelegem mai bine acest lucru, cu atât mai clară va apărea chemarea profetiilor.

Autorul afirmă în continuare că evoluția enunțului biografiei se poate urmări în Vechiul Testament, până la originea lui. În același timp însă se recunoaște că în această evoluție trebuie să includem și unele influențe extrabiblice, deși „dovada unei directe dependențe istorice este greu de susținut” (p. 135). Așa stând lucrurile, sint prezentate cu un deosebit interes un grup de texte privind instituirea vizirilor în Egipt, între funcțiile acestora și funcția profetiilor se face o comparație, se găsesc asemănări, iar profetiile sînt privite ca „viziri” ai lui Dumnezeu (p. 148). În acest sens sînt studiate investițiile și biografiile vizirilor învestitura și biografia lui Iosif (Gen. 41) la curtea faraonului.

Partea a doua a cărții se încheie printr-un capitol intitulat „Funcțiile profetilor”. Se analizează funcția profetului ca „vizir” ai lui Dumnezeu, menționându-se că ea implică o activitate în domeniul juridic, administrativ și cultic. În toate aceste domenii autorul stabilește o paralelă între funcția vizirului și cea a profetului. Se subliniază faptul că vizirul făcea totul pentru și în numele faraonului, iar profetul acționa în

numele lui Dumnezeu, al cărui reprezentant și mijlocitor se considera. Dacă în domeniul juridic profetul se remarcă prin lupla sa pentru reabilitarea dreptului și a dreptății, în domeniul administrativ observăm tendința și obligația de a controla în numele lui Iahve fapt care-l pune în conflict cu regele. Profetiile însă consideră pe Dumnezeu ca regele suprem și domnitorul lumii și numai față de acesta se simt răspunzători. De aici curajul de a trage la răspundere pe rege și pe cei ce-l înconjoară.

În domeniul cultic profetiile exercită același control, manifestînd un real interes pentru cultul cel adevărat. Misiunea lor i-a adus de multe ori în fața unor abuzuri cultice, de unde s-a ajuns repede la un conflict între profetul lui Iahve, pe de o parte și preoții și profetiile sanctuarelor pe de altă parte.

III. *Tradiția profetiei* se intitulează ultima parte a lucrării și cuprinde capitole dedicate lui Deutero-Isaia, profetiei post exilice, biografiei lui Neemia cu un excurs în literatura apocrifă, Evangheliile ca biografii și un excurs asupra Noului Testament, precizîndu-se că în cercetarea nouetamentară s-a refuzat o legătură între forma Evangheliilor și genul biografiilor deși prezenta unor elemente comune poate fi semnalată. Această parte este închinată profetiei post exilice, subliniindu-se faptul că exilul a avut un rol crucial în istoria instituțiilor lui Israel. El însemnează dispariția regelui din istorie și apoi dispariția profetului, prin Maleahi, ca reprezentanți ai instituțiilor israelite. Tradițiile profetice însă vor supraviețui și vor fi transmise posterității prin diferite mijloace și forme.

Se observă în analiza pe care Kl. Baltzer o face, evoluția misiunii și a funcției profetului în societatea israelită; apariția și evoluția fenomenului profetic pînă la independența completă de tot ceea ce este imanent. Profetul lui Iahve ajunge în istoria lui Israel să stea deasupra instituțiilor regalității și a cultului, constituind cea de a treia slujire întruchipată în slujirea profetică. Între cele trei slujiri au existat în decursul istoriei legături care denotau o strînsă colaborare, uneori o activitate comună. Nu trebuie uitat însă nici faptul că au existat momente care s-au caracterizat printr-o tensiune între slujirile amintite, aceasta constituind, e adevărat, o parte din specificul lui Israel. Cele trei slujiri au fost întrupate în Iisus Hristos, în mod desăvîșit, într-o singură persoană.

Dacă A. Meher prin *L'Essence du prophétisme*, Paris 1955 ne prezintă un punct de vedere iudaic asupra mișcării profetice din Israel, Klaus Baltzer prin carea sa *Die Biographie des Propheten*, prezintă cititorilor un punct de vedere protestant modern asupra instituției profetismului israelit. Lucrarea are meritul de a prezenta într-o formă ușoară apariția și evoluția fenomenului profetic ca instituție israelită. Asemănările parțiale, din perioada de debut, cu instituții prezente în literatura popoarelor vecine, nu periclitează originalitatea și nici nu diminuează importanța, sau caracterul supranatural al fenomenului profetic israelit. Profetii rămân, după analiza făcută de autor, ceea ce-i declarase B. Duhm „o apariție specific israelită”.

Mircea Basarab

Tipografia din Rîmnic și reluarea tipăririi cărților sîrbești la 1726, Novi Sad (R. S. F. Jugoslavia), 122 pagini, format 21×15 cm.

Biblioteca „Matice srpske” din Novi Sad (Republica Federativă Socialistă Jugoslavia), a tipărit în condiții grafice deosebite, cu text paralel român și sîrb, o importantă lucrare privind aportul tipografiei de la Rîmnic dat culturii sîrbe, în împrejurările vitrege din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Pagina ei de deschidere, poartă impresionanta frază: „Celor care au reluat tipărirea cărților sîrbești înainte cu două sute cincizeci de ani este dedicată cartea aceasta cu ocazia a o sută cincizeci de ani de muncă. Biblioteca Maticej srpske”.

De fapt, despre tipografia rîmniceană care în întregul secol al XVIII-lea a dat mult culturii, conștiinței românești, unității neamului și unității în credință, dar și fraților ortodocși din țările vecine, s-au publicat cercetări temeinice. Volumul editat de cea mai veche și renumită instituție culturală sîrbă, pe lângă semnificația dedicării ei și a cuprinsului, aduce întregiri prețioase trecutului acestei tipografii care a înzebrat cu carte românească toate stratele bisericii din Banat și ne îndatorează să-i acordăm atenție cuvenită.

Primul studiu, *Tipografia episcopală din Rîmnic în secolul al XVIII-lea* (pp. 5—40), semnat de Cornelia Olar, e o scurtă, concisă și frumos scrisă istorie a tipografiei rîmnice, a activității ei în care au muncit cu admirabilă rîvnă ierarhi învățați, mulți dintre ei tipografi ce se mîndreau cu

această știință, contribuind astfel la finalizarea introducerii limbii românești în biserica și școală. Ostenitori alături de ei erau tipografi iscușiți, gravori și legători, toți smeriți călugări. Între tipăriturile din prima perioadă care începe cu anul 1705, e și cea dintîi carte pentru sîrbi ce apare, precum cea editată de Matice Srpske, în românește și sîrbește, carte care a însemnat „o contribuție prețioasă literaturii pedagogice a celor două popoare... punct de răscruce în istoria cărților tipărite sîrbești din secolul al XVIII-lea”. Aci, mai tîrziu, în 1761, episcopul Aradului Sinesie Jivanovic va tipări în întocmirea sa *Srbijak-ul* sau Pravila de rugăciuni a sfinților sîrbi, cea mai bogat ilustrată dintre toate cărțile sîrbești tipărite la Rîmnic (pp. 28, 78), ierarh ce corespundea românește cu episcopul Grigorie al Rîmniceului, care îi trimite în 1752 citeva sute de cărți ieșite de sub teascurile tiparului său, cerînd să i se plătească numai cheltuielile de tipar, ca să servească împotriva violentelor acțiuni de catolicizare duse de habsburgi.

Studiul cercetătorului Lazar Ciurcici *Reluarea tipăririi și editării cărților sîrbești în secolul al XVIII-lea în tipografia din Rîmnic* (pp. 41—73), se caracterizează prin o adîncă și obiectivă pătrundere în realitățile istorice, sociale și culturale ale vremii desprinzîndu-le sensul și exprimîndu-l fără reticente. Referîndu-se la aportul dat de sîrbi la începutul tiparului românesc și la propriile tipărituri din secolele XV și XVI autorul subliniază: „cu mulți ani mai tîrziu, cînd sîrbi au reluat tipărirea cărților, au făcut lucrul acesta într-o tipografie românească, la Rîmnic. Un serviciu a fost restituit prin altul, fără a se ține seama de datorii. Asemenea relații, în istoria cărții, se pot greu întîlni în altă parte” (p. 44).

Faptic, în imperiul austriac exista pînă spre sfîrșitul secolului XVIII o singură tipografie cu caractere chirilice, aceea a ieziților de la Tirnavia lîngă Pojon (Bratislava), înființată în vederea catolicizării sîrbilor, românilor și rutenilor (p. 24), sistematic evitată de Biserica sîrbă a cărei împreună lucrare cu Biserica din țările române, cu românii din Banat și Transilvania e bine cunoscută istoriei. Era deci firească îndreptarea spre Rîmniceul apropiat în prima jumătate a acestui secol, iar potrivit afirmației autorului ce atestă realitatea, cultura românilor „era pe atunci mai avansată decît cea sîrbească” (p. 44) ce în evoluția

ei impresionantă, o vom cunoaște prin traduceriile lui Dimitrie Țichindeal.

Astfel, „la tipografia Episcopiei Rîmniciului, s-au tipărit în secolul al XVIII-lea în total cinci cărți. Cu toate că numărul lor este modest, însemnătatea acestor cărți constă în faptul că ele prezintă reluarea tipăriturilor sîrbești, că ele stau la baza învățămîntului sîrbesc. În fine, cărțile sîrbești de la Rîmnic înseamnă și începutul orientării exclusive a cărții sîrbești tipărite spre cărțile laice. Din punct de vedere istoric, cărțile sîrbești de la Rîmnic constituie și prima epocă a tipăriturilor sîrbești din timpurile mai noi” (p. 66). Rezumînd importanța lor, L. Ciurcici remarcă: aceasta „ocupă un loc însemnat în cultura sîrbească. Cu abecedarele lui Teofan Procopovici din 1726, 1727 și 1734, sîrbii au primit primele manuale moderne. Prin tipărirea *Gramaticii* lui Miletije Smotricki, 1755, au ajuns sîrbii la prima carte care aparține exclusiv operelor științifice. *Srbijak-ul*, 1761, este pentru sîrbi, prima carte de cult tipărită, care diferențiază serviciul de cult sîrbesc de biserica ortodoxă greacă și rusească. Mai tîrziu au avut sîrbii și alte cărți, mai însemnate și valoroase din alte tipografii, însă de nicăieri n-au primit numai opere capitale într-o selecție atât de desăvîrșită ca și cele din tipografia din Rîmnic” (pp. 68, 70).

Tradiționala colaborare în ale tiparului și culturii, s-a manifestat și sub altă formă: „trebuie amintit că mitropolitul de Karlovci Pavle Nenadovici, la 1751 a cerut ajutor de la Rîmnic, cînd a obținut autorizația de a deschide o tipografie la Sremski Karlovci. Trei tipografi au fost pregătiți atunci să plece din Rîmnic la Karlovci. Amînarea înființării tipografiei la Sremski Karlovci, a împiedicat însă o contribuție la colaborarea tipografiilor românești și sîrbe” (p. 68).

Sava Palancianin, în articolul *Ilustrațiile grafice a cartilor sîrbești diparte la tipografia episcopiei Rîmniciului între anii 1726—1761* (pp. 75—104), cu 72 reproducări de xilografuri, gravuri în aramă, frontispicii, finale, inițiale, elemente decorative tipografice și două pagini de text, concludă: „Mesterii tipografi și-au îndeplinit partea lor de misiune la tipărirea cărților sîrbești rîmnicești cu vrednicie și în modul cel mai bun, în raportul cu abilitatea lor și condițiile în care au muncit” (p. 78), iar același Lazar Ciurcici, în ultimele pagini ale volumului, reproduce filigranele din hîrtia

tipăriturilor menționate, aducînd un aport de seamă la o problemă ce a rămas în general mai puțin cercetată la noi, ea lăsînd posibilitatea cunoașterii provenienței hîrtiei.

Traduceriile din limba sîrbă, sînt semnate de Ileana-Rodica Bulic și de Cornelia Olar. Prin editarea elegantului volum ce cuprinde și reproducerea unei vederi generale a orașului Rîmnicu Vilcea de la începutul secolului XVIII, Biblioteca „Matije srpske” a scris o pagină în bogata carte a relațiilor noastre cu Jugoslavia vecină, cu care am împărțit multe din vicisitudinile istoriei.

Prof. Ion B. Mureșianu

N. VORNICESCU — A. SEVER, *În afara legii*. Editura Junimea, Iași 1976, 232 pp.

O încercare de a reconstitui o biografie insolită. Biografia unui om din popor, înțeles și apreciat, la vremea sa, foarte diferit: Ion Florea. „Banditu” — în evidențele oficiale — situat în „afara legii”, evadat de la Doftana, condamnat la muncă silnică pe viață pentru fapte săvîrșite în mod real sau puse pe seama lui „de fantezia unor gazete, care aveau drept sursă de informație o altă fantezie” cea a zvonului public. „Haiducu” — în conștiința poporului, situat într-o zonă de protecție numită încredere și solidaritate morală”, ne spune autorul în „preaviz de lectură”.

Este, oricum, un om de rînd, ridicat dintre răzeșii deposezați de către aceea care au zădărnicit generoasa operă întreprinsă de domnitorul Alexandru Ioan Cuza și ministrul său M. Kogălniceanu, într-o perioadă istorică foarte zbuciumată, între două răscoale țărănești (cea din 1888 și cea din 1907), perioadă de afirmare a mișcării socialiste agrare (organizarea cluburilor socialiste la sate). Poate să fie un individ oarecare sau un simbol — un „document de viață”. Un haiduc, un pribeag romantic, care n-a ucis pe nimeni, n-a făcut nici o nedreptate. A luat doar de la cei ce injust aveau prea mult și a dat celor săraci și oprimați. Prin condițiile în care trăiau răzeșii deposezați, unul ca el și în stare de libertate tot la osîndă pe viață se afla.

Totuși, eroul nu este „un oarecare”. Cu o structură complexă plină de contradicții, cu manifestări greu descifrabile la limita dintre milă și cruzime, dintre blîndețe și

dirzenie, conturat sublim și tragic în cîntece și doine perene, Ion Florea devine erou de baladă, investit cu valoare reprezentativă. Unul ca el este un premergător, un vestitor al revoluției.

A existat Ion Florea? A trecut prin viață acest om? Sau a coborît din legendă?

Nezăbovind între realitate și ficțiune și urmărind „restituirea unui adevăr” autorul acestei biografii cercetează, analizează și confruntă, meticolos și sobru, o gamă variată de documente: dosarele tribunalelor, presa contemporană cu evenimentele, atestările unor martori din popor, cîntecele și baladele populare, ecoul din presa și literatura de mai târziu, individualizînd astfel eroul în timp și în istorie, deslușindu-i traectoria vieții, cu toate dramele ei, cu tot zbuciumul ei.

Dosarele tribunalelor, ca și evidentele pușcăriilor, nu cuprind decît delicventul și nimic din conținutul unei vieți. Ele ne oferă un fals document de viață.

Presa vremii (de la sfîrșitul veacului trecut), din capitală și din provincie (Adevărul — București, *Universul* — București, *Românul* — București, *Opinia* — Iași, *Evenimentul* — Iași, *Botoșani* — Botoșani) mai mult dezinformează decît informează. Aservită „intereselor partidelor cu orientări diferite”, presa burgheză de atunci (din anul 1898, cînd moare haiducul Ion Florea) își alimenta paginile cu subiecte de senzație — crime, furturi, violuri — ocolind problemele grave ale vieții sociale, conflictele ei fundamentale, conflictele irezolvabile „între marea proprietate și mare masă a deposedaților. Reflectat în această presă, Ion Florea apare nu mult diferențiat de imaginea pe care ne-o sugerează dosarele tribunalelor. Ea are meritul nu de a fi lămurit cazul Ion Florea, ci doar de a-l fi popularizat, de a-l fi făcut celebru în toată țara.

În altă ipostază ne apare haiducul Ion Florea în „dosarele nescrise ale memoriei colective”. Reliefat, în aceste mărturii, este profilul psihologic al haiducului, deschis către inima confrăților săi, cu adînci rădăcini în tradiția românească. „Era om drept Ion Florea. „Nu făcea năpastă”. „Era îndrăzneț și haiducea mai mult de unu’ singur”. „Oameni’ zicea di el că era haiduc adevărat și nu hot. Așa era faptele lui. El nu și-o ncarcat sufletu’”. „Vărsare di sînge nu făcuse la viața lui. Da’ făcea alții și zicea că-i Florea. Di era el tras la plată și pus la ocnă pentru cîte blăstămății toate!... Da’ cui să-i spuie? Cin’ să-i facă

dreplate lu’ Florea”? (pag. 86). Sînt oameni din popor care vorbesc astfel și-și manifestă aprobarea față de faptele haiducului și o nedismulată aderență morală la întreaga lui atitudine protestatară. În conștiința lor proscrisul dobindește nimb de martir.

Dintre relatările reținute de autor, remarcabilă este „Un înscris — A. Atanasie” (pag. 54—89). Scrisă într-o limbă dulce, limba lui Creangă și Sadoveanu, relatarea aceasta, densă, consistentă, are atîta frumusețe și atîta substanță epică încît ar putea sustine singură o carte. Acel Gheorghe Precub ar fi putut istorisi mai mult „cînd li era lui di-a istorisi” și am fi putut cunoaște viața lui Ion Florea cu toate strălucirile și cu toate sfîșierile ei.

Mai pregnant apare imaginea legendară a haiducului Ion Florea în doinele și cîntecele haiducești, adevărate „biografii rimate”.

După ce „toate cele ce se știau și se spuneau despre el — adevăr și poveste — se sedimentaseră firesc în tiparele adînci ale memoriei pasive amintirile aveau să revină în literatură cultă. Haiducul Ion Florea apare în cîteva broșuri de povestiri și legende, în studii de istorie socială. Eroul de la sfîrșitul veacului trecut, devenit atît de popular, a oferit o bogată sursă de inspirație și neîntrecutului povestitor Mihail Sadoveanu. Și azi, după trei sferturi de veac, din cînd în cînd, dintr-o memorie afectivă, Ion Florea reappare endemic, cu alte dimensiuni, desfoliat de tot ce este neesențial și efemer.

În fața acestui „vrac” de materiale documentare sigur că a fost nevoie de o selecție riguroasă. N. Vornicescu reține din fiecare categorie ceea ce este esențial și caracteristic, pentru a stabili cine este de fapt, acest Ion Florea: prezența din dosare și ziare, chipul din atestări, apoteoza din legende...

Interesante și cu abilitate prezentate — ca dealtfel întreaga lucrare — sînt unele aspecte și caracteristici ale sfîrșitului de veac (peisajul vieții sociale) în care a apărut și a fost cu puțință să apară, un Ion Florea.

La fel am reținut osteneala autorului de a lămuri unele topice vechi românești ale mediului rural, nume exprimînd „o reacție activă, o luare de poziție, nu față de loc, ci față de om...” (Betegi, Cîrăiți, Căsoși, Dărimați, Degerați, Deșirați, Mohorîți, Nătarăi, Netoi, Ologi, Opăriți, Slabi, Sluți, Spărieți, Spurcați, Schiopii, Strîmbi, Pîrlîți, Golani, Mămăligari..., după „Toponomia

românească de Iorgu Iordan, Ed. Academiei, 1963). Nume de sate și cătune, devenite acum, în mod real și ireversibil „pete și umbre ale altui timp, argumente sociale de dosar al istoriei, date de arhivă, pecetluind o epocă definitiv încheiată”... Între aceste nume figura și „cotuna” Tonți (Tonți-Suceava), numărând cîteva zeci de vetre, satul în care s-a născut Ion Florea. Acestei toponimii curioase i se dă o explicație neîntîlnită în studii și tratate de specialitate. O dă un bătrîn (N. Sandru) de 82 de ani, fără multă școală, într-o referință cerută și citată de autor. „Tonți i s-o zis numa' 'ncoa Satu' o fost numit Donți”, zice bătrînul. „Pe-aici la noi, mai dî mult, poate la domnia lui Cantemir, sau după aceea, cînd venea armate rusești în războaiele cu turcii, o fost pe-aici și oameni, ostași de fel de pe la Don și Doneț. O fost nevoie de stat pe-aici în cantonament, la apa Moldovi'. Uni' n-o mai plecat. S-o așăzat aici. Și-o luat femeie fiecare, de-aici de loc. S-o așăzat mai deoparte și-o făcut sat. O mai venit și de-ai noștri. De la oșteni' ceia, satu' s-o numit Donți. Oameni' i-o zis mai tîdziu Tonți” (pag. 129). Respinge bătrînul un nume de dispreț, oferind specialiștilor un interesant subiect de studiu și meditație.

Pentru unele ca acestea, și altele neșemnalate aici, cartea semnată de N. Vornicescu — A. Sever, avînd și un stil variat și dinamic, de o limpezime remarcabilă, se citește cu mult interes.

Unele pagini, cu intensități sporite — în ficțiune și scriitură — ne îndreptătesc să afirmăm că autorul dispune de o viguroasă forță epică, de la care așteptăm și alte lucrări.

Prof. dr. Marcu Bănescu

EMILE BENVENISTE, *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, 2 vol., Paris, 1969, pp. 360+376.

Ideea de a face cunoscută viața și cultura unui popor prin mijlocirea limbii lui este de mult un bun cîștigat pentru oamenii de știință.

În lucrarea sa „Vocabularul instituțiilor indo-europene”, lingvistul francez E. Benveniste își propune să pătrundă în spiritualitatea veche indo-europeană cu ajutorul vocabularului ce denumea diverse instituții sociale ca și principiile care stăteau la baza lor. Instituțiile studiate de autor răspund la numele de: *conomie*, *înrudire*, *so-*

cielate (vol. 1), *putere, drept, religie* (vol. 2).

În cele ce urmează, vom urmări pe autor în prezentarea datelor mai de seamă privind *religia*, ca una care interesează mai îndepărtătorii cititorii acestei reviste.

Principalele noțiuni și manifestări în care se oglindesc concepțiile religioase ale îndepărtătorilor strămoși indo-europeni sînt: *sacru*, *libațiunea*, *sacrificiul*, *făgăduința*, *rugăciunea*, apoi *semnele* și *prevestirile* la romani, și raportul dintre *religie* și *superstiție* la greci și romani. Această simplă enumerare a problemelor lasă să se vadă bogăția materialului, care se anunță interesant, dar e căruia descifrare și interpretare nu e întotdeauna din cele mai ușoare.

O constatare preliminară pe care o face lingvistul francez este că dacă exista în indo-europeană un termen comun, dar și foarte general pentru noțiunea de Dumnezeu, neatestatul direct *deîwos*, avînd sensul de „luminos”, „coresc”, în schimb lipsesc termeni comuni pentru noțiunile *religie*, *cult*, *preot*, ș.a.

1. Noțiunea de *sacru* prezintă la diferitele popoare indo-europene un dublu aspect: *pozitiv*, însemnînd ceea ce e încărcat de prezența divină „și *negativ*, ceea ce e interzis contactului uman”.

Sub semnul *pozitivului* se înscriu: *avestitul spanta* — „plin de putere supranaturală”, „plin de o putere mereu crescîndă”; — germanicul *weihe* — „ceea ce e consacrat” aparținînd exclusiv divinității; latinescul *sacer*, cu valoare ambiguă, el însemnînd cînd „consacrat zeilor”, cînd „încărcat de o murdărie de naștere”, cînd „august”, cînd „blestemat”...; grecescul *hiêros*, înrudit cu vedicul *israh* — „violet, viguros, în materie de calități divine; *hiêros* e mai bogat în semnificații, el însemnînd „puternic”, apoi „plin de putere sub influența divină”, înfirșit „sacru” (apropiat de *hiêros* ca sens e și *hosios* — „sanționat printr-o lege divină”; „ceea ce e permis, printr-o lege divină, în materie de raporturi umane”). Așadar, între cele două cuvinte se stabilește un raport de cvasi-autonomie, *hiêros* indicînd ceea ce e rezervat zeilor, pe cînd *hosios* marcînd ceea ce se acorda oamenilor, ceea ce se desacraliza.

Aspectul *negativ*, sau mai de grabă prohibitiv al sacruului e redat printr-o altă serie de termeni, precum: *avest. yaozdata* — însemnînd doar ceea ce e conform prescripțiilor cultului; latinescul *sanctus*, mai categoric, notează „ceea ce e oprit, apărât, interzis atingerii omului, și chiar sanționat

în caz de ..."; un sens derivat e: „ceea ce se găsește investit de favoarea divină”. Acest termen este aplicat la cei morți (eroi), la poezi (vates), apoi la preoți, ca și la locurile pe care le locuiesc; oracolele devin și ele *sanctae*, etc. (Ni se pare că ne găsim în fața în care slujitorii divinității pe pământ se investesc cu o parte din puterile acesteia, devenind ca atare mijlocitori între muritori și zei); grecescul *hagios* indică și el interdicțiunea de a atinge ceea ce se cuvine zeilor, sau mai precis divinității; prin extensiune, templele devin și ele *hagios*, ca unele care nu trebuiesc pângărite. Ne aflăm deci în fața a două serii de termeni, din care una *consacră*, iar cealaltă *apără* ceea ce e consacrat.

2. Alte două noțiuni cu caracter religios sînt *sponsiunea* și *libațiunea*. Prestarea unui jurămint, încheierea unui pact, se face de obicei cu un anumit ritual; acesta e anunțat în limba greacă de verbul *spendo*, care înseamnă „a face o libațiune”. Libațiunea se face în general cu scopul de a obține protecția puterii divine în diverse împrejurări ale vieții: călătorii, expediții de război, apoi la încheierea unor tratate de pace... Aceiași cuvînt prezintă în limba latină forma *spondeo*, care conține și el noțiunea de ofrandă, ca și pe cea, derivată, de garanție juridică. În ce constă această garanție? La început, jurămintul făcut, pactul încheiat erau însoțite de o libațiune (constînd dintr-o băutură). Xerxes face o libațiune înainte de a invadea Grecia, pe care o oferă zeilor. Însoțitorii lui Ulysees ucid un bou, împotriva unei interdicții; pentru a potoli minia zeului protector, ei îi oferă o libațiune (cu apă în lipsa vinului). Dar sensul cuvîntului evoluează în latină; el trece din domeniul religios în cel juridic; aci, părțile contractante se angajează, se garantează reciproc, depun o cautiune chiar în favoarea sau pentru protejarea cuiva; acest cineva poate să fie chiar o fată care se căsătorește, și ca atare devine o *sponsa* (francezul *épouse* — soție).

În ce privește cuvîntul *libațiune*, el face parte din familia grecescului *leibo*, latinescul *libo*, traduse obișnuit prin „a vărsa”. Dar *leibo* nu e a vărsa pur și simplu, ci a turna picătură cu picătură; latinescul *libo*, la rîndul său, înseamnă a picura, apoi a oferi o pătîcică din lichidul care se scurgea din vas; prin extensiune, a gusta dintr-o băutură și în cele din urmă dintr-o mâncare.

Spre deosebire de *sponsio*, a cărei rațiune era obținerea garanțării unei învoielii, *libatio* servea la potolirea miniei unei divinități, în general.

3. *Sacrificiul*. Noțiunea de sacrificiu propriu-zis nu are un termen comun în limbile indo-europene. În schimb acestea prezintă o mare varietate de termeni denumind diversele forme ale acțiunii sacrificiului, precum: *libațiunea*, *angajamentul formal solemn*, (votulul), *ospățul de proslăvire*, *lumigația*, *ritualul luminii*...

În noțiunea sacrificiului intră tot felul de ofrande, în lucruri sau chiar și numai în rugăciuni, făcute prin intermediul regelui (ca uns al divinității) sau al preotului. Astfel, termenul latin *macrare* înseamnă la început simplu a „sacrifica”; prin raportare la obiect, un animal, a ajuns să însemne „a ucide” (vezi spaniolul actual *matar*).

Ofranda materială putea fi solidă sau lichidă; ofranda lichidă ne conduce la *libațiune* (despre care a fost vorba).

Și *ospetele* intră în sfera noțiunii de sacrificiu, cum arată latinescul *daps* — plural *dapes*, care denumește ospățul, masa rituală cu caracter de ofrandă ce însoțeste sacrificiul. Inițial, acest ospăț avea loc la vremea semănatului de iarnă și de primăvară, și era oferit divinității drept premărire pentru puterea și darul ei.

Fumigația — conform grecescului *xdu-jo* (a produce fum) — *thuo* (a sacrifica), latinescul *suf-fio* (a expune la afumare) — se referă la fumul care se înalță spre cer din arderea victimei sau a grăsimilor ce se ofereau divinității. S-ar putea, spune autorul, ca termenii *febro* — *februum* — *februarie* și *februarie* să indice și ei o formă de sacrificiu, constînd în afumarea cu sulf, și ducînd astfel la purificare (la romani, februarie era ultima lună a vechiului an și totodată și luna purificărilor).

Altfel și termenul *lustrum* se referea tot la pomenita purificare, cu deosebirea că ea se făcea în acest caz la o perioadă de cinci ani, într-un cadru solemn și angajînd poporul strîns în Cîmpul lui Marte. *Lustrul* a fost pus în legătură cu *lux* (lumină), cu *lustrare*, formă verbală însemnînd la origine a trimite razele jur împrejur, apoi, cu referire la oameni, a înconjura și purifica în același timp, operația pe care o făcea preotul după exemplul soarelui dătător de lumină.

4. *Votum-ul* — făgăduința (grecescul *eukhestai*, latinescul *uoco*, *uotum*) înseamnă făgăduință solemnă de a face ceva (în

schimbul obținerii a ceva). Cuvîntul grec a fost tradus cînd prin *a ruga*, cînd prin *a se lăuda*. La baza termenului în chestiune s-ar găsi prototipul „waghw”, care însemna „făgăduință solemnă” (și care uneori putea avea un caracter emfatic, de unde și sensul derivat al cuvîntului, de sfătoșenie) pe de o parte, „garanție” cerută în schimb, pe de altă parte. Autorul exclude deci ideea de dorință, rugăminte din conținutul cuvîntului grecesc, ca și din al celui latinesc.

5. *Rugăciune și rugă fierbinte*. Pentru noțiunea de rugăciune — lucru curios — sînt puține cuvinte comune mai multor limbi indo-europene. Radicalul *uprek* este unul totuși (latinescul *precor* — a cere, a încerca să obții; hitit-balto-slav-armean *malta* — a se ruga; iranlian celt și grec *xghwedh* — tot „a ruga, a dori”; germanicul *bidjan* „a cere, a se ruga”).

Greaca și latina adaugă la cele de mai sus cuvîntul *lite* respectiv *litare*. *Lite* este rugăciunea prin care se aduce reparație celui care a fost vătămat: zeului de către om, omului de către zeu.

Ruga fierbinte (suplicație) are termeni diferiți în cele două limbi mai sus pomenite. Latinescul *supplicare* — a ruga fierbinte, face parte din aceeași familie ca *supplex* și *supplicium*; *supplex* descrie poziția celui ce se ruga: aplecat la picioarele celui care...; *supplicium* a dobîndit încă de mult sensul de pedeapsă, supliciu. La început cuvîntul desena obiectul, ofranda prin care „supplexul” își manifesta supunerea față de divinitate; apoi ofranda corporală pentru răscumpărarea unei greșeli, de unde sensul final de supliciu”. Corespondentul grecesc al lui *supplex* este *hiketes* — cel care se roagă fierbinte. Și acest cuvînt are o multime de derivate și a cunoscut o evoluție destul de curioasă și în același timp discutată. Baza *hiko* înseamnă „a veni, a sosi”, apoi „a atinge”, de pildă genunchii unei persoane, cu chip de rugăminte. Legătura dintre *hikēsthai* cu *χοῦναι* — „a juca la șen-an-hi” cuiva, a făcut ca *hikētes* să însemne „cel ce se roagă fierbinte”.

6. *Semnele și prevestirile* au avut o rol de seamă în viața popoarelor antice (și nu numai în a lor). Prin ele se făceau cunoscute voința sau intențiile divinității sau ale altor forțe ale naturii. Aceste semne, prevestiri, erau exprimate prin cuvinte ca: *omen*, *monstrum*, *ostentum*, *portentum*, *prodigium*, aproape toate de origine latină.

Omen — radical *o* (cp. hitit, ha — a crede, a socoti ca adevărat). Un cuvînt oa-

recare pronunțat într-o împrejurare decisivă poate fi acceptat ca *omen*, ca prevestire adevărată, ca un semn al destinului.

Monstrum e legat ca formă de *moneo* și *monstrare*, dar se deosebește ca sens: *monstrare* înseamnă a „arăta”, pe cînd *monstrum* denumește ceva care iese din comun, uneori ceva hidos; dar *monstrare* mai înseamnă și a *arăta* „purtarea ce trebuie să ai”, a *arăta* „calea ce trebuie să urmezi”; inițial și *monstrum* a trebuit să însemne „indicație”, „sfat”, „avertisment” dat de zei; aceasta se opera prin intermediul unei minuni, care putea lua aspectul unui obiect, sau ființe supranaturale (un șarpe cu picioare, o pasăre cu patru aripi, un om cu două capete...); așa a ajuns cuvîntul în cauză să dobîndească sensul în care e folosit și azi.

Între *ostentum* și *portentum* se poate greu sesiza o diferență netă de sens. *Ostentum*, ca prevestire, înseamnă „oferit privirii”, deci ceva concret, dar care trebuiește interpretat; *portentum* notează o serie de prevestiri ce anunță o suită de evenimente care se desfășoară în timp.

Prodigium este cuvîntul investit cu autoritate divină, rostit în public și avînd funcție de prevestire. Întru cît vocea divină se făcea auzită printre alte semne supranaturale, cuvîntul în cauză a ajuns să dobîndească semnificația de minune.

7. O altă problemă interesantă studiată de E. Beneviste este cea a legăturii dintre *religie* și *superstiție*. Fapt din nou curios, nici pentru noțiunea de *religie* indo-europenii nu aveau un termen comun pentru a o denumi. Greaca ionică posedă termenul *threskeie*, care la început se referea la observarea prescripțiilor de cult, pentru ca doar mai tirziu să deseneze *religia*, ca un ansamblu de credințe și practici. Latinescul *religio* denumea mult mai direct noțiunea în cauză. Originea cuvîntului însuși a fost mult timp discutată. Unii lingviști au legat-o de verbul *legere* — a culege, a alege la un loc, pentru a recompune; *religio* ar fi un „scrupul religios”, o dispoziție subiectivă, implicînd noțiunea de teamă religioasă. Alți lingviști socotesc că termenul *religio* ar aparține mai degrabă familiei verbului *ligare* — a lega; în acest context, „religio” ar fi o legătură de pietate care „leagă” de divinitate (interpretare creștină). E. Beneviste optează pentru prima din aceste etimologii, ca fiind mai conformă cu conținutul prim al noțiunii în cauză; altfel și sub raport formal cuvîntul „religio” se ex-

plică mai firesc din „legere” decât din „li-gare”.

Mai trebuie spus că noțiunea „religie” se va contura net doar în momentul în care ea își va constitui un domeniu propriu, căci în civilizația indo-europeană întreaga viață era pătrunsă de religie, totul fiind semn sau joc sau reflex al forțelor divine.

Legată și oarecum opusă noțiunii de religie este cea de *superstiție*. În limba greacă, ea era denumită prin cuvântul *deisidaimonia* — care se teme de zei (sens pozitiv — respectă), iar mai târziu; care se teme de demoni (sens negativ — îi e frică de ei). Dedublarea sensului s-ar datora pătrunderii în practica religiei a unor elemente de magie, a unor influențe străine religiei.

În latină, *superstitio* se înscrie între *superstes* — supraviețuitor și *superstitiosus* — ghicitor. S-au dat cuvintului în cauză mai multe interpretări. După una, literală, el ar însemna „supraviețuire” (a unor vechi credințe depășite); după alta, „superstitio” ar fi un eufemism pentru „spiritele morților”, care supraviețuiesc; prin alunecare de sens, „esență demoniacă”, precum și credința în demoni, etc.

Pentru autorul lucrării, „*superstes*” e cel care poate trece drept martor, ca unul care a asistat, la un eveniment; „*superstitio*” ar fi atunci „darul prezenței”, facultatea de a mărturisi, iar „*superstitiosus*”, cel care e prevăzut cu darul prezenței. Sensul mai sus dat a trebuit să se nască în limbajul ghicitorilor. Dar romanii aveau oroare de practica divinației (ghicitorului), pe care ei o considerau o șarlatanerie, de unde un sens nou, defavorabil, pe care îl primește cuvântul în cauză. Printr-o nouă evoluție de sens, „*superstitio*” a ajuns să însemne „credințe religioase vrednice de disprețuit” și a format opoziția cu „*religio*” — credința dreaptă, adevărată. (Mărturisim că argumentația ingenioasă, dar mult mai complexă decât am prezentat-o noi, nu ne convinge pe deplin. Dacă „*superstes*” înseamnă ceea ce e deasupra, dincolo, de realitate concretă, „*superstitio*” poate însemna în mod firesc credința (evident neverificată) în ființe, fapte „de dincolo” de realitățile noastre și de cele mai multe ori de esență demoniacă).

Iată, sumar prezentat, studiul profesorului E. Benveniste, cu privire la religie, ca instituție indo-europeană (pp. 177—265).

Interesant și instructiv totodată, numitul studiu se poate compara cu acele lucrări de reconstituire a unor vase vechi, scoase la lumină sub formă de cioburi din țărine mi-

lenare; iar rezultatul lui, o imagine mai mult decât mulțumitoare despre instituția mai sus numită, motiv pentru care, cei interesați nu pot să nu fie recunoscători autorului studiului pentru prodigioasă și eficientă muncă depusă.

Prof. dr. doc. Eugen Tănase

ALMANAHUL PAROHIEI ORTODOXE ROMÂNE DIN VIENA, XV, pe anul 1976, redactat de preotul Marin Braniște, Viena, 1976, 360 pp.

Almanahul prezintă un „smerit omagiu — cu prilejul celei de a 75-a aniversări — Prea Fericitului Părinte Justinion, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ctitorul chemării la o nouă viață și lucrare a luminărilor virtuți și frumuseți ale Ortodoxiei”.

În mesajul adresat cititorilor de către Prea Fericitul Patriarh Justinian, intitulat: „Păstrați străbunele predanii” (p. 5—7) se evidențiază părinteasca purtare de grijă a Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române arătată fiilor duhovnicești de pretutindeni: „Grija tatălui pentru copii nu micșorează întru nimic, nici cînd aceștia sînt departe de el, ba dimpotrivă sporește. Tot așa și gîndul meu, Părintele vostru sufletește, e pururea spre voi, iubirii mei fii duhovnicești adunați în jurul vetrei românești de la Viena. Și precum dorul de copii pleoacă de acasă îl alină stările bune despre el, tot așa și eu mă mîngîi la auzul frumoaselor împliniri cu care duceți mai departe lucrul cel bun început de înaintași acolo... Sînt fericit să aflu că... adăugați strădaniei noastre în cele bisericesti și indeletniciri cultural-patriotice, organizînd sorbări, concerte și alte reuniuni, în cadrul cărora puneți în lumină fapte și figuri de seamă din trecutul și prezentul Bisericii și al Patriei, cele două realități atît de strîns împletite în trecutul nostru încît noi, credincioșii români ortodocși, nu le putem gîndi decît împreună. Munca voastră culturală a cuprins între altele și o prezentare a solemnităților bisericesti care au avut loc la București, între 1—5 noiembrie 1975, prezentare făcută la 16 noiembrie aceluiași an, de către reprezentantul nostru, Prea Sfințitul Episcop dr. Vasile Coman al Oradiei, venit în mijlocul vostru la Viena. Ați aflat cu acest prilej că, în prezența unor impunătoare delegații bisericesti din afară și din țară, s-au comemorat două evenimente de seamă din

viața Bisericii Ortodoxe Române și anume: 90 de ani de la recunoașterea Autocefaliei sale și 50 de ani de la ridicarea ei la treaptă de Patriarhie... S-a sărbătorit tot odată 1650 de ani de la primul Sinod Ecumenic de la Nicea (325), la care a luat parte și episcopul de atunci al Tomisului — Constanța de azi... Aceste motive au și făcut ca Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să reinvieze episcopia Tomisului, cea mai veche episcopie din țara noastră, ridicând fosta episcopie a Dunării de Jos cu sediul la Galați, la rangul de Arhiepiscopie, cu titlul de „Arhiepiscopia Tomisului și a Dunării de Jos”, cu episcop vicar rezident la Constanța (Tomisul de altă dată).

Cele două aniversări jubiliare ale Patriarhiei Române au fost sporite și cu aniversarea a 375 de ani de la prima uniune politică a tuturor românilor de sub Mihai Viteazul. Acest mare domn al Țării Românești... a zidit o biserică nouă și reședință mitropolitană la Alba Iulia, Mitropolia Ardealului și-a putut astfel continua mai departe cu succes activitatea sa bisericească și națională o altă bună bucată de vreme, până când împrejurări vitrege au dus la desființarea ei în 1801. Această nedreptate a fost reparată însă de Sfântul Sinod, care — cu prilejul aniversării a 375 de ani de la prima uniune a tuturor românilor sub Mihai Viteazul — a refăcut Episcopia de Alba Iulia.

Toate aceste evenimente de importanță istorică ocupă un loc deosebit în paginile Almanahului, prin dezbateri amănunțite purtând semnătura onorabilă din Ierarhia Bisericii noastre. Astfel, sub semnătura Prea Sfințitului Antonie Plămădeală-Ploieșteanul — episcop vicar patriarhal — secretarul Sfințitului Sinod, Almanahul publică la rubrica „Popasuri festive în viața Bisericii”, evocarea intitulată: Dubla sărbătorire a Bisericii Ortodoxe Române” (pp. 49—53). La aceeași rubrică, sub semnătura Prea Sfințitului Episcop Emilian Birdaș al Alba Iuliei, apare: „Pagini de lăcuș și de înscămăntare înfăptuiri din trecutul Bisericii Ortodoxe Române” (pp. 54—64), iar Prea Sfințitul Nestor Vornicescu Severineanu — Episcop vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, publică: „Pentru Patriarhia Românească înainte de 1925” (pp. 65—69). Rubrica „Aniversări” înscrie la loc de cinste „Omăgii Prea Fericitului Părinte Justinian — Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române” — cu prilejul celei de a 75-a aniversări a zilei Sale de naștere” (pp. 33—39). Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în Țara Sfântă, Sfințirea

bisericii și așezămintului românesc din Ierusalim apare sub semnătura Prea Sfințitului Părinte Episcop dr. Vasile Coman al Onadiei, ocupând paginile rubricii: „În Țara Sfântă” (pp. 40—45). Despre alegerea și hirotonia P.Cuv. Arhim. Lucian Florea ca episcop vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală sint prezentate detalii la rubrica „Ortodoxia Românească peste hotare” (pp. 46—48).

Sub semnăturile mai multor profesori, apar la rubrica „Din istoria Bisericii și a Patriei” mai multe studii bine documentate, din care amintim: „Despre Arhiepiscopia Tomisului” de prof. dr. Milan Šesan (pp. 77—79); „Sfântul Teotim — Episcop de Tomis” de pr. prof. dr. Ioan Rămureanu (pp. 81—83); „Martiri creștini la Dunăre în timpul persecuțiilor: Martiriul Sfântului Dasius” de pr. dr. Emil Braniște (pp. 85—95); „Sfântul Ioan Casian despre frumusețea desăvârșirii duhovnicești (cu prilejul aniversării a 1540 ani de la moarte)” de pr. prof. dr. Ioan Coman (pp. 96—98); arh. Cristian Moisesescu, fiul regretatului profesor dr. Gheorghe Moisesescu, parohul Bisericii Ortodoxe Române din Viena, „Un monument medieval necunoscut — Biserica Sf. Atanasie de la Năculițel” (sec. XIII) (pp. 99—102).

Rubrica „Sfătuiri duhovnicești” este deschisă de cuvîntul „La învierea Domnului” de Înalt Prea Sfințitul dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului (pp. 103—107); și continuată cu: „Icoana Ortodoxă” de dr. Vasile Coman — Episcopul Onadiei (pp. 108—110), urmată de o „Rugăciune la Sfințirea Icoanei Prea Sfinței Născătoare de Dumnezeu” (p. 111).

Meditațiile duhovnicești de la rubrica „Lumini pentru suflet” sint semnate de pr. prof. dr. Emil Braniște, „Jertfă de seară” (pp. 113—114); pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae „Sfîntenie și delicatețe” (pp. 115—118); pr. prof. dr. Constantin Galeriu „Precum voiti să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea” (pr. 21—24), prosl. Marin Braniște „Viața lăuntrică a creștinului, o cheie a succesului în viață” (pp. 125—126).

„Relațiile româno-austriece în trecut și în prezent” ocupă un loc deosebit în Almanah (pp. 127—170). Sint amintiți: „Muzicieni români în Viena secolului al XIX-lea, reliefată fiind figura lui Ciprian Porumbescu, cu un adaus semnat de lect. Victor Iliescu” Viena oglindită în corespondența lui Ciprian Porumbescu”.

Ianca Stoicovici se referă la „George Enescu și Viena în pagini de coresponden-

tă", iar Alexandru Popa, la: „Iohann Strauss-Fiul o prezență de seamă în contextul vieții muzicale românești a secolului trecut”. Despre Viena și revista „Familia” (1865—1906) scrie lector univ. Petre Pușcașu. În continuare, Nicolae Scurtu publică o scrisoare inedită adresată din Viena de George Topîrceanu doamnei Sandra Cotovu din Constanța.

Relațiile româno-austriece în prezent apar „Sub semnul prieteniei și colaborării”, cimentate în iulie 1975 cu prilejul vizitei cancelarului federal al Austriei, Bruno Kreisky în România. S-a stabilit că pacea și securitatea europeană bazată pe principiile respectării independenței și suveranității naționale, a egalității în drepturi, avantajul reciproc, neamestecul în treburile interne, nerecurgerii la forță, sau la amenințarea cu forța sînt principii în măsură să asigure afirmarea deplină a fiecărei națiuni, cit și colaborarea lor rodnică în vederea progresului general (p. 169).

Acad. prof. dr. Constantin C. Giurescu onorează cu semnătura sa un studiu despre „Vlad Tepeș — la 520 de ani de la începutul domniei” publicat la rubrica „Oameni și fapte de seamă” (pp. 172—182) la care rubrică Virgil Căndea face o prezentare a „Evangheliarului de la Sibiu, 1551 — prima tipăritură românească cunoscută” — cu prilejul a 425 de ani de apariție. În continuare Dr. Nicolae Maior evocă figura „Marelui artist Constantin Brîncuși”, iar prof. Ecaterina Brăniște face o prezentare a poetului Octavian Goga — la 95 de ani de la nașterea lui.

La rubrica „In memoriam” (pp. 199—201), Arhim. B. V. Anania se referă la ieromonahul Veniamin Grigorescu fostul stareț al schitului Pătrunsa, iar prof. dr. Virgil Căndea, la „Profesorul Alexandru Randa”.

Acest alt de bogat și variat material cu caracter bisericesc și românesc; informativ și documentar, care numai prin simpla lui enunțare prezintă o invitație și un înțeles cu totul deosebit pentru cititor, este împodobit încă de la partea calendaristică a Almanahului cu o judicioasă „Aducere aminte” a datelor celor mai semnificative din istoria, cultura, arta și viața bisericească, ca apoi pe tot parcursul rubricilor să se continue cu poze religioase și patriotice adecvate; cu texte scripturistice, patristice și „cuvinte înțelepte” ingenios selectate, împletite toate într-o gamă armonioasă și într-un întreg unitar.

Partea a doua a Almanahului cuprinde „o Retrospectivă” referitoare la „Cronica

Patriarhiei Române”: realități, realizări și evenimente ale Bisericii Ortodoxe Române în anul 1975 (pp. 201—217), prezentate de Teodor N. Manolache. Cîteva titluri sînt semnificative: În spiritul Apostolatului Social; Activitatea internă a Bisericii Ortodoxe Române sub diferitele ei aspecte; Comunitățile ortodoxe române peste hotare; Activitatea inter-bisericească și ecumenică internă și externă.

Pe de altă parte, ne este prezentată „Cronica parohiei române din Viena pe anul 1975 (pp. 219—289), consemnînd mai multe evenimente bisericești și cultural patriotice organizate de Parohia Română din Viena, începînd cu „Anul Nou — cu un adaus referitor la „Sfîntul Vasile cel Mare despre frumusețea lumii” semnat de Ilie Fracea; continuînd apoi cu „Almanahul parohiei pe 1975”; urmat de consemnarea „Te-Deumului oficiat cu prilejul celei de a 74-a aniversări a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (22 februarie 1975); Prăznuirea Sfîntelor Paști și a hramului bisericii: „Pelerinajul la mormintele eroilor români din cimitirele de lângă Tulln și Zwentodori — Donau.

Un moment deosebit în viața parohiei l-a constituit „Comemorarea Unirii Ardealului cu patria mamă”, cu care prilej este notată la loc de cinste vizita Prea Sfințitului Episcop dr. Vasile Coman al Oradiei, ca și cuvîntul Prea Sfinției Sale la sediul cultural român din Viena.

O contribuție de seamă la lămurirea originii poporului român prin combaterea unor false și dușmănoase teorii apărute în occident, o aduce studiul profesorului dr. Constantin C. Giurescu: „Istoria Românilor în unele lucrări străine” (pp. 239—252).

Urmează apoi o prezentare a datinilor românești de Crăciun și Anul Nou, Concertul oferit de corul parohiei la 20 decembrie 1975, sfîrșind cu „Alte aspecte și momente ale parohiei” (pp. 263—271). Din momentele și aspectele activității Coloniei Române din Austria în cursul anului 1975, reținem: Adunarea generală pe anul 1975, Balul de iarnă, 1975; Balul de la Viena; Sărbătorirea laureatei premiului Herder: d-ra Maria Ana Musicescu; 125 de ani de la nașterea Luceafului poeziei românești; Mihai Eminescu; Comemorarea marelui muzician român George Enescu; Sărbătorirea zilei Naționale a României: 23 august; Balul de vară; Comemorarea scriitorului Ioan Slavici.

Un rezumat în limba germană (pp. 290—352) sintetizează materialul amplu și variat, redactat într-o excepțională formă grafică

În cele peste 350 de pagini ale Almanahului Parohiei Ortodoxe Române din Viena, meritul fiind aliat al colaboratorilor, cit mai ales al redactorului, părintele paroh Marin M. Braniște, care în mod creator a reușit să selecteze, să grupeze în scris realitățile și faptele trecutului și prezentului care țin mereu vie făclia conștiinței unității românilor de pretutindeni și de totdeauna.

Preot prof. Sorin Cosma

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ „INVIEREA DOMNULUI” DIN HAMILTON-ONTARIO (CANADA) A 60-A ANIVERSARE 1916—1976. Hamilton-Ontario, 1976, 64 pag.

Înainte de primul război mondial, grupuri de români din provinciile istorice românești aflau atunci sub dominație străină, pleacă cu dorința de libertate și de o viață mai bună în America, stabilindu-se în câteva centre industriale unde se impun prin muncă și destoinicie. Acolo, în amestecul de neamuri atrase de mirajul continentului nou, ei și-au păstrat ființa națională sub oblăduirea Bisericii Ortodoxe cu frumusețea datinilor și a cîntecului ce le-a potolit nostalgia locurilor natale. Din rîndurile lor, grupul de români așezat în orașul oțelului canadian Hamilton-Ontario încă din 1905, a sărbătorit în cursul anului 1976 o întreită aniversare, deosebit de grăitoare: 60 de ani de la înființarea parohiei ortodoxe române „Învierea Domnului”; 40 de ani de existență a Reuniunii femeilor române și 30 de ani de la temelierea Casei române.

Parohia, care a inițiat și înfăptuit aceste realități a sărbătorit cu mult fast evenimentul, editînd totodată prin purtarea de grijă a părintelui paroh Nicolae Ciurea un album în condiții grafice excepționale, ce cuprinde alături de text un bogat material ilustrativ documentar închinat ostentivităților de odinioară, celor care au contribuit la zidirea în 1959 a impunătoarei biserici în stil bizantin înlocuind-o pe cea veche, la construirea în 1970 a noii case parohiale și la tot ce s-a înfăptuit.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin al Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America și Canada, semnează un frumos cuvînt aniversar legat de evenimente istorice din trecutul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprecieri pentru activitatea vrednică de laudă a credincioșilor din parohia Hamilton-Ontario, iar părintele Nicolae Ciurea evocă impresionant fapte din

viața parohiei petrecute în cele șase decenii de existență. Articolele care urmează, semnate de G. Bondi, Victoria Toderel, J. Amorean, A. Somordolea, G. Omorean, înfățișează activitatea rodnică desfășurată de Consiliul parohial, de Reuniunea femeilor, de Asociațiile culturale ale tineretului parohial și de corul parohial, care au cultivat și cultivă datinile străbune și cîntecul românesc, de Corpul profesoral al școlii de religie și limbă română.

Am împărtășit frățește bucuria bunilor credincioși din Hamilton prilejuită de întretitul praznic felicitîndu-i pentru tot ce au realizat, dorindu-le spor în credință și prosperitate.

Prot. Ion B. Mureșianu

RUMĂNISCHES ORTHODOXE KIRCHE IN DIASPORA HAMBURG-HANNOVER, NÄHEDEA — HOFFNUNG, Hamburg, 1967, 86 pp.

Între publicațiile religioase ale românilor de peste hotare, se înscrie și „Nădejdea”, curierul bisericesc pentru credincioși din parohia ortodoxă română din Hamburg-Hannover, R. F. Germania. Redactată de părintele Miron Dan, păstorul lor sufleteș, publicația cuprinde îndemnuri spre întărirea în credință, frumos scrise de Cucernicia Sa: „Nădejdea creștină” (pp. 5—28), „Praznicul Sfintelor Paști” (pp. 54—63), „Praznicul Pogoririi Sfîntului Duh” (pp. 64—75), „Sfîntului Mucenic Dimitrie”, „Sărbătoarea hramului bisericii ortodoxe române din Hamburg” (pp. 76—82). De asemenea, oferă cititorilor un material select din programul festivității dedicată comemorării Unirii Principatelor Române, organizată în cadrul parohiei, momente din viața parohiei și programul serviciilor religioase.

Rețin atenția însemnările despre întîlnirea organizată de corul „Filoxenia” în mănăstirea benedictină Nütschau între 13—15 februarie 1976, loc unde își desfășoară anual activitatea de popularizare a Ortodoxiei în rîndurile credincioșilor catolici și evanghelici.

Prot. Ion B. Mureșianu

POȘTA REDACȚIEI

DIN PARTEA REDACȚIEI

Urmare decalajului care există la o revistă trimestrială asemenea celei a noastre între momentul încheierii materialului informativ dintr-un număr și evenimentele bisericești petrecute în perioada de timp respectivă, n-a mai fost posibil să cuprindem în paginile de față descrierea alegerii, investiturii și intronizării noului înființător al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Justin Moisescu.

Cerem deci iertare stimatilor cititori pentru întârzierea care sigur o vor remarca. Informațiile care le-au parvenit la vremea potrivită prin intermediul presei, radio-ului și televiziunii, inclusiv a publicațiilor bisericești cu periodicitate mai deasă, nu ne vor dispensa însă de fireasca îndatorire de a prezenta noi înșine faptele petrecute la mijlocul lunii iunie 1977, care constituie o piatră de hotar în viața Bisericii Ortodoxe Române.

Și pînă atunci aducem omagiul nostru respectuos Prea Fericitului Patriarh Justin rugînd pe bunul Dumnezeu să-i împodobească activitatea cu bogate roade folositoare obștii ortodoxe române, patriei, ortodoxiei ecumenice și întregii creștinătăți.

PRECIZĂRI ȘI RECTIFICĂRI

Părintele Ion B. Mureșianu a tipărit în revista noastră studiul „Un document din 1767 privind aspecte ale vieții bisericești din Banat” (Mitropolia Banatului, an. XXVI, nr. 5—8, mai — august 1976, pp. 522—547), în care a transcris și dat în câteva fascimile conștiința parohiilor din „dieceza Timișoarei și Lipovei” întocmită la 11 iunie 1767 de „episcopul Vincentiu Ioanovici Vidak”. Legat de aceasta P. C. Diacon Silviu Anuichi, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș, ne-a cerut să publicăm următoarele precizări :

„... lucrarea prezintă o serie de carențe și inadvertențe datorită faptului că autorul nu a efectuat studiile respective în arhivele iugoslave... Însăși forma de citare a documentului original este deficitară. Documentul în cauză, împreună cu altele, a fost studiat, transcris și xerografiat de subsemnatul, care am efectuat cercetări sistematice în arhivele respective,

punându-l la dispoziția fondului documentar al Mitropoliei Banatului. Forma corectă de citare a acestui document este: A.S.A.N.U.K., (Arhiva Academiei Sîrbe de Știință și Artă în Sremski Karlovci), Fond M.P. „B”, nr. 45/1767. Ca cercetător real al documentului, voi reveni asupra lui în viitorul apropiat cu precizările și completările necesare, în lumina epocii căreia îi aparține și debarasîndu-l de inexactitățile strecurate în lucrarea părintelui Ion B. Mureșianu”.

O altă reacție am primit din partea d-lui Viorel Țigu, muzeograf la Colecția de artă bisericească veche a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului :

„Documentul publicat de părintele Ion B. Mureșianu și pus de el în legătură cu poziția confesională a Curtii imperiale vieneze (p. 522), e necesar să fie interpretat în lumina „rescriptului” din 24 august 1733 (vezi Lajos Baroti, *Adattár delmagyarország XVIII. századi történetéhez*, vol. I, Temesvár, 1893—1896, pp. 30, 120) prin care Camera aulică ordonă administrației să prezinte un raport cu privire la toate bisericile și parohiile existente în Banat, a veniturilor realizate de acestea, în vederea restaurării lor. Mai departe rescriptul cere să se facă propuneri în ce localități ar trebui construite biserici și case parohiale noi.

„Documentul acesta este întărit de un alt „rescript” din 2 mai 1753 prin care administrația este încunostiințată că ortodocșii din toate localitățile sînt liberi să-și construiască biserici.

„Tot la pag. 522 părintele Ion B. Mureșianu citează așa numitul „Rescript declaratoriu” pe care îl datează însă greșit în 1769, cînd el este din 16 iulie 1779. Potrivit „Rescriptului declaratoriu” apoi, nu iau ființă protopopiate noi, cum se pretinde, ci ele scad la 10, din 17 cîte existau în 1764 (vezi Dimitrije Ruvarac, *Temésvarska eparhia ad ujena postamka do 1758 god*, Sremski Karlovci, 1914, p. VII).

„Între pp. 522—523 autorul comentează un „protocol” de inspecție în care sînt consemnate constatările lui Arsa Radivoevići, administratorul episcopiei Timișoarei, care în 1758 vizitează 69 parohii, nu 28 cum susține părintele Ion B. Mureșianu (p. 523, aliniatul 2). Pornind de la acest document, se vorbește de o „situație înfloritoare” a bisericilor din zonă care au și pictură. Cercetînd însă cu atenție „protocolul” la D. Ruvarac, o.c., p. X), aflăm cu totul altceva : din 70 biserici amintite, numai 24 erau din cărămidă, 7 erau din birne, 12 din cărămidă nearsă, 14 din pămînt bătut, una din scînduri și 12 din înpieșturi de nuiele. Numai una era acoperită cu țiglă, 11 cu scînduri, 30 cu șindrilă iar celelalte cu trestie și rogoz. În fine, nici unde în „protocol” nu se arată că vreo biserică ar avea pictură, așa cum afirmă autorul. Se vorbește doar de icoane mobile și iconostase de lemn, scîndură ori zid.

„Începînd cu aliniatul al 2-lea de la p. 525 informațiile sînt întemeiate pe „tradiție” și nu pe documente. Așa se face că vorbindu-se și despre trecerea unui număr de bănațeni în Țara Românească, lucrul acesta este explicat greșit fără a-l pune în legătură, cum s-ar fi cuvenit, cu cea mai spectaculoasă mișcare socială din România, mișcarea numită „lotrie” (hai-ducie) care în Banat a cunoscut o extraordinară intensitate. Începînd cu

chenezii satelor, preoții și populația română și sîrbă au luptat pe tot parcursul sec. XVIII și o parte din sec. XIX contra administrației habsburgice, fiind cu precădere o mișcare socială (vezi documentele din Filiala Timișoara a Arhivelor Statului, a) fondul „Comandamentul general bănațean” 1728 pachet 2 act. 5, ff. 30—35 ; 1729 pachet 4 act. 17, ff. 54—55 ; 1778 pachet 35 act 63 ff. 378—382, etc., b) fondul „Direcția montanistică bănațeană” 1737/8 ; 1738/3 ; 1772/1, etc., și c) fondul „Administrația provincială imperială a Banatului”).

„La p. 526 se vorbește de „episcopul Nestorovici al Timișoarei”. Numai că Maxim Nestorovici a fost episcop al Caransebeșului și Virșetului (1728—1738), iar la Timișoara, în 1734, a fost episcop Nicolae Dimitrievici (1728—1744) care a purtat toată viața titlul de „mitropolit al Timișoarei și Lipovei” (vezi manualul de Istoria Bisericii române, vol. II, București, 1958, p. 340 ; cf. Slobodan Kostici, *Srbi u rumunskom Banatu*, Timișoara, 1940, pp. 14, 35).

„În fine la pp. 527—528 se vorbește de doi preoți care sînt prezentați ca pictori ce ar fi activat în Banat. Aici însă nu a lucrat nici un Constantin Ranite, ci *Gheorghe și Teodor Ranite* în colectivul lui Nedelcu Popovici, dimpreună cu Șerban Popovici (nu din Cîmpeni), de care nu se mai știe nimic după anul 1767 cînd lucrează la Dejan, jud. Timiș”.

Cititorii din străinătate pot abona revista „Mitropolia Banatului”
adresându-se la ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P.O.
Box 136—137 — Telex : 11226, București, strada 13 Decembrie nr. 3.

TREPTA ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

În slujba unor mărețe idealuri. Cel dintâi Congres al țărânimii. Succes al constructorilor de mașini. 2 miliarde kwh energie electrică. Instalații ale industriei chimice. Modernizarea drumurilor naționale. Noi tehnologii și capacități. Invenții și tehnologii românești de mare eficiență. Inteligență tehnică. Medicament românesc. Produse românești la târguri internaționale. Dezvoltarea flotei comerciale maritime românești. Vestigii ale civilizației neolitice. — — — — —

564

CRONICA BISERICĂSCĂ

Încetarea din viață a Prea Fericitului Patriarh Justinian. Decernarea de înalte titluri academice. Cu toate energiile pentru depășirea urmărilor cutremurului. În vizită la comunitățile ortodoxe române din America. Oaspeți străini în țara noastră. Praznicul Învierii Domnului la Geneva. Lucrările Comitetului executiv al C.E.B. Sesiunea Comisiei Bisericilor pentru Afacerile Internaționale din cadrul C.E.B. Întrunirea grupului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace și a Conferinței Bisericilor Europene. Sesiunea Secretariatului internațional al Conferinței Creștine pentru Pace. A XXVII-a Adunare generală a Federației Mondiale a Studenților Creștini. — — — — —

571

NOTE ȘI COMENTARII

Arhid. prof. dr. CONSTANTIN VOICU: Comunitatea conciliară în Mișcarea ecumenică și poziția Bisericilor creștine din țara noastră — — — — —

588

VIAȚA BISERICĂSCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

Popas sărbătorească. La un an de arhierie. Pentru înlăturarea urmărilor seismului din 4 martie 1977. Hramul catedralei mitropolitane. Serbarea patronilor Seminarului teologic din Caransebeș. Noi slujitori ai altarelor. Răsplătirea unor strădănii. Binecuvântarea unor lucrări. Vizite ale unor distinși oaspeți. Ședință de Consiliu Eparhial la Reșița. Conferințe preoțești. Întruniri ale Cercului de studii. Reînființarea protopopiatului Făget. Decese. — — — — —

598

EPISCOPIA ARADULUI ȘI HUNEDOAREI

„Sărbătoarea sărbătorilor” la Deva. Vizită de prezentare. Intrări în cler. Zi festivă la Centrul eparhial. Mutați la cele veșnice — — — — —

613

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Episcop dr. Antonie Plămădeală, Clerici ortodocși cititori de limbă și cultură românească (Ion B. Mureșianu). Cezar Vasiliu, Relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă de la anunțarea Conciliului Vatican II (ianuarie 1959) până în decembrie 1970 (Prot. Gh. Gheția). Pr. Ioan A. Mircea, Epistola a doua a Sfântului Apostol Petru (Pr. prof. N. Neaga). Juan Miguel Garrigues, Maxim Mărturisitorul. Caritatea — manifestare divină a omului (Arhid. prof. dr. C. Voicu). Klaus Baltzer, Biografia profetilor (Mărcea Basarab). Tipografia din Rîmnic și reluarea tipăririi cărților sîrbești la 1726 (Ion B. Mureșianu). N. Vornicescu — A. Sever, În afara legii (Pr. dr. Marcu Bănescu). Emil Benveniste, Vocabularul instituțiilor indo-europene (Prof. dr. doc. Eugen Tănase). Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1976 (Pr. prof. Sorin Cosma). Biserica ortodoxă română „Învierea Domnului” din Hamilton — Canada (Ion B. Mureșianu). Revista parohiei ortodoxe române din Hamburg-Hannovra „Nădejdea” (Ion B. Mureșianu). — — — — —

P O Ș T A R E D A C Ț I E I

Din partea redacției — — — — —
Precizări și rectificări — — — — —

640

640

52419